

M

Monografies

Informe sobre el bienestar i el progrés social a Catalunya

Sara Ayllón i Xavier Ramos

Número 28
2022

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Economia
i Hisenda**

Monografies
Número 28/2022
ISSN 2938-0596

© Generalitat de Catalunya. Departament
d'Economia i Hisenda

Aquesta obra està subjecta a una llicència Creative Commons
del tipus reconeixement d'autoria, usos no comercials i sense
obra derivada.

Resum de la llicència:

[http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/
3.0/es/deed.ca](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca)

Llicència completa:

[http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/
3.0/es/legalcode.ca](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca)

Edició

Direcció General d'Anàlisi i Prospectiva Econòmica
Carrer del Foc, 57
08038 Barcelona
<http://economia.gencat.cat>

Autoria

Sara Ayllón i Xavier Ramos

**S'agraeix encareidament el suport a la recerca en l'elaboració
d'aquest informe d'en Pablo Brugarolas, Samuel Lado i Núria**

Lloveras de la Universitat de Girona. Les opinions expressades
en aquest estudi són les dels autors i no les del Govern de la
Generalitat de Catalunya.

Disseny gràfic

Enric Jardí

Índex

Resum executiu	4
Introducció	14
Part I. Evolució dels indicadors de benestar i progrés social, 2008-2020	19
1. Condicions de vida i treball	20
2. Salut	59
3. Educació	74
4. Medi ambient	90
5. Habitatge	101
6. Seguretat i transport	113
7. Inclusió, drets i participació	129
8. Oci i cultura	145
Part II. Anàlisi de la desigualtat de la renda a Catalunya	158
9. Evolució de la desigualtat de la renda a Catalunya	159
10. Exploració de les fonts de la desigualtat de la renda a Catalunya	172
11. El paper corrector de les polítiques públiques. Efecte de les principals transferències monetàries de la imposició directa	179
12. La desigualtat d'oportunitats a Catalunya	189
Conclusions	197
Apèndixs	207
Apèndix A. Les fonts de dades	208
Apèndix B. Els intervals de confiança	211
Apèndix C. La definició de renda disponible de les llars	212
Apèndix D. Gràfics addicionals	214

Resum executiu

Part I. Evolució dels indicadors de benestar i progrés social, 2008-2020

Condicions de vida i treball

- La renda mitjana disponible de les llars a Catalunya segueix el cicle econòmic. Després de la crisi resultat de la bombolla immobiliària, la renda mitjana disponible de les llars no recupera mai els nivells que tenia abans de la crisi. La pandèmia ha impactat en el benestar econòmic de les llars catalanes quan **bona part d'aquestes encara no s'havien pogut recuperar de l'anterior xoc econòmic.**
- La desigualtat de la renda disponible és notable: entre el 2008 i el 2020, en mitjana, la renda del 20 % més ric de la població és 5,7 vegades més gran que la renda del 20 % més pobre. Cal tenir **en compte que les dades de renda de l'Enquesta de condicions de vida (ECV) sempre fan referència a l'any anterior a l'entrevista, de manera que les dades de renda de l'ECV del 2020 són de l'any 2019 i encara no tenen en compte l'impacte de la crisi sanitària.**
- La desigualtat de la renda disponible augmenta entre el 2008 i el **2010, s'estabilitza a nivells relativament alts entre el 2010 i el 2017**, es redueix entre el 2017 i el 2019 però torna a augmentar el 2020.
- És evident que el paper de les administracions públiques ha estat clau per fer front a un xoc econòmic tan contundent i **sobtat com ha estat el de la crisi sanitària. D'acord amb dades alternatives a l'Enquesta de condicions de vida**, durant la primera onada de la pandèmia, les transferències públiques haurien absorbit fins al **80 % de l'increment de la desigualtat salarial a Catalunya.**
- La pobresa relativa afecta, en mitjana, una de cada cinc persones que viuen a Catalunya. Tant la incidència com la **intensitat de la pobresa s'incrementen durant els anys posteriors a la crisi econòmica.** A partir del 2014 es produeix una certa millora, tendència que es trenca sobtadament el 2020 i que caldrà confirmar.
- Quan ancorem el llindar de la pobresa al primer any del període **d'anàlisi, el 2008, la incidència de la pobresa s'incrementa de forma notable.** Les majors taxes de pobresa ancorada —que de

pobresa relativa— són principalment el resultat del decreixement de la renda durant la recessió.

- **Els infants i els joves són els dos grups d'edat amb els percentatges més elevats de pobresa.** La pobresa infantil afecta un de cada tres infants, mentre que els joves són el col·lectiu per a qui el risc de pobresa ha augmentat més en el període analitzat. **La resta de grups d'edat (majors de 30 anys)** aconsegueixen mantenir un risc de pobresa inferior al poblacional, pràcticament al llarg de tot el període analitzat.
- **La persistència de l'elevada taxa de pobresa infantil requereix** avaluar les polítiques implementades fins ara per poder millorar-ne l'efectivitat, entre elles, la Renda garantida de ciutadania (RGC).
- Tenir un lloc de treball no és una assegurança contra la pobresa **a Catalunya. Més d'un 10 %** dels treballadors viuen en llars pobres. Aquest resultat sembla tenir un caràcter sobretot estructural i no cíclic. Caldria estudiar amb detall quines són les **característiques d'aquests treballadors i com la política pública o** la regulació dels mercats podria ajudar-los a sortir de la pobresa.
- La Gran Recessió ha tingut un efecte molt més profund en el mercat de treball a Catalunya que en els països europeus que el **2008 tenien taxes d'atur similars. L'abús dels contractes** temporals comporta una rotació laboral excessiva, que permet la creació de molta ocupació de baixa productivitat en les etapes expansives del cicle i una destrucció de treball excessiva en les etapes recessives. Els més perjudicats han estat els joves, que **han patit taxes d'atur que doblaven les taxes d'atur de la resta de** la població.
- Cal buscar un bon sistema de protecció dels desocupats que no desincentivi la cerca de treball i garanteixi una elevada taxa de **substitució durant els primers mesos d'atur.**
- Pràcticament la meitat dels aturats a Catalunya ho són durant més de 12 mesos.
- És necessari repensar i redissenyar les polítiques actives **d'ocupació que intenten incrementar la productivitat i l'ocupabilitat dels treballadors aturats.**
- És important avaluar amb cura les diferents opcions per reduir la temporalitat en el mercat de treball català com, per exemple, eliminar la majoria de figures contractuals i crear un contracte **únic sense data de finalització i amb costos d'acomiadament que s'incrementin amb l'antiguitat. També es podria reformar el**

sistema de cotitzacions socials a les empreses, per tal que les empreses que acomiaden més o que signen més contractes temporals paguin més cotitzacions socials, entre altres opcions.

- És molt complicat amb les dades de què disposem avaluar **l'impacte de la pandèmia del coronavirus** en les condicions de vida de la població a Catalunya. Alguns indicadors, però, ens avancen que podria ser un impacte devastador si ens fixem, per exemple, en el nombre de llars que no obtenen cap ingrés del mercat de treball.

Salut

- **L'esperança de vida en néixer ha augmentat en els darrers anys, tot i ser de les més altes del món. El 2019, l'esperança de vida en néixer a Catalunya era de 84 anys.**
- **L'esperança de vida en bona salut va aconseguir reduir la seva diferència respecte a l'esperança de vida en néixer** entre el 2010 i el 2015, indicatiu que els catalans estarien arribant als darrers anys de la seva vida amb una salut millor que fa uns anys. **L'indicador però empitjora entre el 2015 i el 2018 per la qual cosa caldria una anàlisi en profunditat d'aquesta evolució.**
- Sorprenentment, la pandèmia del coronavirus no sembla que **hagi tingut un impacte en l'estat de salut autopercebut de la població adulta catalana** ja que les persones enquestades continuen afirmant, en la seva gran majoria, que gaudeixen **d'un bon estat de salut l'any 2020.**
- El nombre de joves i adults que fumen ha disminuït considerablement al llarg del període analitzat. Pràcticament tres de cada deu individus a la població fumaven (29,5 %) **l'any 2011.** És una xifra certament alta però que representa el màxim del període estudiat. **A partir d'aquest any, el percentatge comença a disminuir i arriba a un punt mínim el 2019 amb un 23,9 %. Es tracta, per tant, d'un progrés important que s'ha produït de forma considerablement ràpida.**
- El 2011 un 21,4 % **d'adults a Catalunya tindria problemes d'ansietat i/o depressió.** **A partir d'aquí, la prevalença d'aquest indicador disminueix i, de fet, el 2015 representa un mínim en el període d'anàlisi amb tan sols un 15 % de població afectada per aquest problema.** **Al final del període l'indicador repunta per situar-se entorn del 19 % l'any 2020.** És molt possible que aquest creixement capturi parcialment **l'impacte de la pandèmia.**

- Pel que fa als indicadors relacionats amb la salut infantil, resulta especialment preocupant que un de cada tres infants a Catalunya tingui problemes de sobrepès o obesitat sense que es detectin signes de millora en el temps.
- També, de mitjana, un 5,6 % dels infants a Catalunya presenten factors de risc que podrien derivar en problemes de salut mental, **amb un augment importantíssim l'any 2020 que fa que la taxa en aquest any se situï en el 10,6 %.**
- La salut dels infants a Catalunya és clau perquè els adults de demà tinguin una bona salut i, per tant, al nostre parer, hauria de ser una prioritat de la política sanitària pública.
- El nivell de satisfacció entre els usuaris del Servei Català de Salut és alt i estable en el temps.

Educació

- El nombre de joves de 20 a 24 anys que tenen, com a mínim, estudis secundaris postobligatoris des del 2008 **s'ha incrementat en 16,8 punts percentuals fins a arribar al 76,6 % d'aquest grup d'edat l'any 2020. Tot i això, encara hi ha molt recorregut a fer si volem situar-nos a la mitjana europea (84,3 %).**
- Catalunya té un dels percentatges més alts de població amb estudis terciaris de tot Europa (50,0 % a Catalunya enfront el 41,0 % de la mitjana de la UE-27).
- **Existeixen diferències notables entre el nivell màxim d'estudis assolit pels homes en comparació a les dones, que és superior en el cas d'elles, i també segons el país de naixement. L'any 2020 la diferència en el percentatge de joves estrangers i no estrangers que han assolit estudis secundaris postobligatoris era de 26 punts percentuals. En el cas dels estudis terciaris era de 20 punts.**
- **S'ha produït una important disminució del nombre de joves que abandonen prematurament els estudis en els darrers anys, que ha passat del 32,9 % el 2008 al 17,8 % dotze anys després. No obstant això, encara hi ha diferències molt importants per gènere i, especialment, per país d'origen. L'any 2020 tres de cada 10 joves estrangers abandonen els estudis prematurament.**
- **Pel que fa a l'adquisició de competències, les xifres indiquen que si bé s'hauria millorat en termes de reduir el nombre d'assignatures amb baix rendiment no s'hauria aconseguit en absolut millorar l'alt rendiment d'aquestes mateixes matèries.**

- **Més enllà de garantir l'accés, per aconseguir la igualtat d'oportunitats en educació, el sistema educatiu hauria de** compensar els efectes negatius de factors com el bagatge cultural de les famílies que no estan sota el control dels infants i dels joves però que en condicionen els seus resultats educatius.
- A mesura que es trobin disponibles més dades, caldrà analitzar **en profunditat l'impacte de** la pandèmia en els resultats educatius dels infants, posant especial èmfasi en els nens i **nenes procedents d'entorns més desavantatjats** els quals, segons **les primeres dades, serien els que s'haurien vist més afectats** pels tancaments escolars.

Medi ambient

- Els indicadors ambientals analitzats han tingut una evolució descoratjadora i es detecta un elevat marge de millora.
- A Catalunya, les emissions de gasos amb efecte hivernacle entre el 1990 i el 2019 (primer i últim any per als quals disposem de dades) han augmentat un 20,9 %. En el mateix període, les emissions a la Unió Europea-27 es van reduir un 25,9 %.
- **Catalunya se situa a la cua d'Europa en energies renovables.**
- La millora observada **d'alguns indicadors** durant els primers mesos de la pandèmia resultat de **la desacceleració de l'activitat econòmica ja s'hauria vist** compensada negativament **l'any 2021**.

Habitatge

- Les llars, de mitjana, necessiten gastar pràcticament tres de cada 10 euros dels **que guanyen a les despeses de l'habitatge** principal (que inclouen el lloguer o els interessos de la hipoteca i altres despeses associades a l'habitatge, com els subministraments). La sobrecàrrega per habitatge és més alta a Catalunya que la mitjana de la zona euro.
- **A Catalunya, l'any 2020 un 12,4 % de la població vivia en una llar que ha patit algun retard en el pagament de conceptes bàsics relacionats amb l'habitatge. Són les persones que viuen en un habitatge de lloguer a preu de mercat les que més sovint tenen retards en els pagaments de les despeses relacionades amb l'habitatge (un 33 %). S'evidencia que són les persones que viuen en un habitatge de lloguer les més vulnerables davant l'important augment de preus al mercat immobiliari dels darrers anys.**

- En mitjana, durant el període analitzat, un 24 % de la població catalana vivia en un habitatge que patia almenys un problema **de privació material relacionada amb l'habitatge (humitats, manca de llum o contaminació)**. La darrera dada registrada, el 2020, és la més elevada del període (38,9 %). Possiblement el confinament viscut a Catalunya durant la primera onada de la pandèmia de la COVID-19 ha fet més evidents que mai els **problemes associats amb l'habitatge a les llars catalanes**.
- **Catalunya mostra una prevalença superior l'any 2019 a la de molts països europeus en relació amb l'indicador que apunta a problemes d'humitats i goteres a l'habitatge.**
- La pandèmia ha servit per posar de manifest les importants diferències en les condicions dels habitatges de les llars i com això també ha representat un risc més alt per a la salut per a **moltes d'elles**.

Seguretat i transport

- La percepció ciutadana sobre la seguretat en el municipi propi, mesurada en una escala de 0 a 10, ha passat de ser de 6,1 el 2008, un dels valors més baixos des de principis de segle, a ser de 7,2 el 2017 (última dada disponible).
- Els fets contra el patrimoni a Catalunya haurien disminuït en un 10,8 % del 2010 al 2016, però en destaca un increment a partir del 2017 i fins al 2019.
- **L'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) destaca com la regió més insegura amb taxes per sobre de 100 delictes per mil habitants.**
- **A Catalunya, s'ha informat d'uns 14.000 fets delictius l'any per violència de gènere, durant el període analitzat (amb trencament de condemna i sense). L'evolució és constant i no mostra cap tendència de millora.**
- Tot i que Catalunya és un dels països amb una taxa de dones **víctimes mortals per violència masclista més baixa d'Europa (10 dones de mitjana l'any en el període 2008-2020)**, aquestes **xifres són només la punta de l'iceberg**, per la qual cosa cal erradicar qualsevol forma de violència masclista.
- El nombre de víctimes mortals en accident de trànsit va ser de **391 el 2008. En dotze anys, el nombre de víctimes mortals s'ha reduït en una tercera part. L'evolució del nombre de víctimes, però, no ha estat lineal. És l'any 2014 quan Catalunya arriba a un mínim de 230 víctimes. A partir d'aquest any, el nombre de**

víctimes torna a créixer. La banda positiva és que Catalunya té un nombre de víctimes mortals per accident de trànsit clarament inferior al de molts països del nostre entorn més immediat.

Inclusió, drets i participació

- El nivell de confiança dels ciutadans de Catalunya en els polítics **catalans és baix i se situa en 3,9 punts de 10 possibles l'any 2020, d'acord amb les dades del Centre d'Estudis d'Opinió. En general, els nivells de confiança de la població sobre determinades institucions polítiques i judicials són molt baixos.**
- **Durant el període d'estudi, la confiança en els polítics catalans és més alta que en els polítics espanyols.** La confiança en les institucions catalanes també és superior a la confiança en les institucions espanyoles.
- A Catalunya hi ha la percepció que la corrupció entre la classe política està molt estesa. De fet, un 50,2 % dels **ciutadans l'any 2020** ho creuen així. Aquesta xifra però hauria disminuït més de 20 punts **percentuals des de l'any 2014.**
- **Malgrat l'increment en el percentatge de dones alcaldesses a Catalunya, el sostre de vidre dins la classe política persisteix,** de manera que en el darrer període legislatiu només un 15,4 % dels consistoris catalans estaven governats per una dona.

Oci i cultura

- A Catalunya, les llars gasten, en mitjana, un 0,5 % de la despesa **total en serveis culturals. Es tracta d'un percentatge molt similar al que observem per al conjunt de l'Estat espanyol,** si bé en els **darrers anys d'anàlisi, el percentatge de despesa feta pel conjunt de llars espanyoles superaria lleugerament el que fan les llars catalanes.**
- **Les dades ens mostren que els nivells d'activitat física assolits per la població a Catalunya són bons. De fet, l'any 2020 un 83,2 % de la població entre 15 i 69 anys realitza activitat física saludable.**
- **En canvi, un percentatge molt baix d'infants de 3 a 14 anys gaudeixen d'oci actiu. L'any 2019 només un 28 % dels infants a Catalunya feia com a mínim una hora al dia d'activitat física extraescolar, jugava al carrer o al parc.**

- Catalunya se situa entre les regions espanyoles i les regions europees similars amb un percentatge més alt de llars amb accés a internet.

Aspectes metodològics

- Recomanem passar de plantejar-nos quin és el conjunt factible **d'indicadors que podem utilitzar a plantejar-nos quin és el conjunt desitjable d'indicadors que ens agradaria tenir per** avaluar el progrés social a Catalunya.
- Fruit **de l'anàlisi dels vuit àmbits hem identificat algunes** mancances i alguns problemes que esperem que incitin la **discussió per tal de millorar el panell d'indicadors.**

Part II. Anàlisi de la desigualtat de la renda a Catalunya

Evolució de la desigualtat de la renda

- **L'impacte de l'anterior crisi econòmica en la renda disponible de les llars s'ha repartit de manera molt desigual entre els diferents estrats de la població. El més preocupant és l'impacte rebut per les llars amb rendes més baixes.**
- El coeficient de Gini l'any 2020 se situà en 31,7 punts i, per tant, a un nivell similar al de l'inici del període.
- **Pel que fa a l'evolució en el temps de la desigualtat, tant el coeficient de Gini com la ràtio S80/20 mostren un increment inicial seguit d'una certa estabilització en valors alts, d'un descens en paral·lel a la recuperació econòmica i, de nou, d'un increment especialment evident en el darrer any del període analitzat.**
- Catalunya se situa a la part alta del rànquing de països europeus amb un coeficient de Gini més alt però similar al de la mitjana de la Unió Europea-28, Suïssa o Estònia.

Fonts de la desigualtat de la renda

- **L'anàlisi de les fonts de la desigualtat de la renda indiquen que a Catalunya les variables que més contribueixen a la desigualtat són l'ocupació, l'educació i el país de naixement. Així, el país de naixement de la persona de referència contribueix entre un 7 i un 17 % de la desigualtat total.**
- El nivell educatiu de la persona de referència també mostra una **contribució significativa, d'entre un 7 i un 18 %.**
- La variable que de forma separada més contribueix a la desigualtat total de la renda és la categoria professional de la persona de referència —la seva contribució oscil·la entre el 14 % i gairebé una quarta part de la desigualtat total, el 23 %.

Paper corrector de les polítiques públiques

- La imposició directa a Catalunya té un efecte redistributiu **relativament baix. De fet, entre l'any 2008 i l'any 2020, la reducció del coeficient de Gini causada pels impostos directes és, en mitjana, de només 3,6 punts (aproximadament un 10,2 %).** Aquest resultat **s'explica en bona part per la limitada progressivitat del sistema.**

- **Es posa en evidència l'escassa capacitat redistributiva del sistema fiscal**, especialment minsa si la comparem amb la d'**altres** països del nostre entorn.
- **L'impacte redistributiu de les transferències està fortament** lligat a la participació prèvia dels individus al mercat de treball: les partides que més redistribueixen són les pensions de **jubilació i les prestacions d'atur**.
- **L'efecte redistributiu de les transferències que no són el resultat de l'adquisició de drets al mercat de treball és** extraordinàriament baix i, per tant, té un important marge de millora.
- La capacitat redistributiva de transferències ha augmentat entre els anys **2008 i 2020. S'estaria produint un augment de la** progressivitat de la imposició directa en tots els quintils de renda, si comparem els períodes 2008-2013 i 2014-2020. Malgrat aquest fet, la progressivitat no creix de manera suficient per corregir els nivells previs de desigualtat, que ja eren elevats.

Desigualtat d'oportunitats

- **La desigualtat d'oportunitats a Catalunya és de les més elevades** dels països del nostre entorn el 2019, en valors molt propers a Espanya i Portugal. Romania i Bulgària mostren valors encara més elevats i allunyats de la mostra de països analitzats. Les circumstàncies (factors que els individus no podem escollir com **l'educació dels nostres pares**) expliquen gairebé la meitat de la desigualtat de la renda.
- **La desigualtat d'oportunitats a Catalunya és superior a la** desigualtat d'oportunitats mitjana dels països amb nivells similars de desigualtat de renda.

Introducció

Ara fa més de quaranta anys, el 1979, el professor Amartya Sen –premi **Nobel d’Economia** el 1988— va dedicar la seva *Tanner Lectures on Human Values* a la **Universitat d’Stanford a respondre la pregunta: Igualtat de què?** (Sen, 1980). La resposta a aquesta pregunta hauria de ser un element principal per decidir quins objectius volem prioritzar com a societat i quines polítiques públiques necessitem per aconseguir-ho.

A diferència dels utilitaristes, que defensen que la variable d’interès hauria de ser la utilitat, la qual es pot aproximar empíricament amb mesures com, per exemple, la satisfacció amb la vida, o de John Rawls (1971), **que aposta per un conjunt de béns primaris definits com “les coses que tot home racional vol”, Amartya Sen argumenta que allò** rellevant és el que la gent pot fer amb els recursos de què disposa, el que ell anomena capacitats (en anglès, *capabilities*). Fixar-se en la distribució de les coses *per se*, segons defensa Sen, no té en compte que la gent és diferent i que, per tant, pot assolir fites diferents amb els mateixos recursos. Alhora, Sen argumenta que la satisfacció de la gent no hauria de ser la variable rellevant per la política pública perquè la **gent s’acostuma i s’adapta a les seves circumstàncies, el que fa que** expressin el mateix grau de satisfacció quan les seves condicions o **circumstàncies canvien. L’exemple típicament utilitzat per Sen per** il·lustrar la rellevància social que l’adaptació té sobre la utilitat és el **d’un ric que, malgrat ser la persona que, a jutjar per la seva condició** material, té la millor situació, es mostra més insatisfet que un pobre, que ja està acostumat al seu nivell de vida. **No obstant això, l’evidència que tenim sobre l’adaptació és mixta i depèn de la condició o la circumstància a què s’hagi d’adaptar un individu. Davant l’evidència d’adaptació en** diverses dimensions relacionades amb la família o el mercat de treball (Clark et al., 2008), estudis recents mostren que la **gent no s’adapta ni a la pobresa monetària (Clark et al., 2016) ni a tenir** més diners (Lindqvist et al., 2018). Per altra banda, com expliquem més endavant, les mesures de benestar subjectiu presenten avantatges en relació amb els indicadors tradicionals, que les converteixen en **bones candidates per formar part de la bateria d’indicadors de benestar i progrés social.**

El conjunt de *capabilities* **que s’ha de prioritzar per avaluar el benestar social és una decisió que ha de prendre cada societat d’acord amb les** seves circumstàncies i els valors de la seva cultura. Evitar morts per malnutrició pot ser una *capability* en països amb problemes greus de pobresa material severa, però, en canvi, sembla raonable que no es prioritzi en països sense problemes de malnutrició. La filòsofa Martha Nussbaum ha contribuït a fer operativa la teoria de les *capabilities* de

Sen, reflexionant sobre els seus problemes d'implementació i acotant el conjunt de *capabilitats*.¹ La teoria de les *capabilitats* de Sen ha tingut una influència creixent en influents institucions i agències transnacionals, com el Banc Mundial, que durant molts anys han ajudat a consolidar la visió que el creixement econòmic és el millor indicador de benestar i progrés **social d'una societat, influint d'aquesta forma en les prioritats polítiques de molts països. Una bona prova d'aquesta influència són els *Human Development Reports* que publica cada any, des d'en fa trenta, el Programa de desenvolupament de les nacions unides (PNUD), o els *World Development Reports* dels anys 2000 i 2006 del Banc Mundial, dedicats al combat de la pobresa i l'equitat i al desenvolupament, respectivament. L'adopció per part d'aquestes institucions de les premisses fonamentals de la teoria de les *capabilitats* ha exercit una influència significativa sobre les regions del món que han començat a produir informes sobre el benestar i el progrés social sobre la base d'un panell d'indicadors inspirats en la idea de les *capabilitats* de Sen.**

En aquest context, les direccions generals de Pressupostos i d'Anàlisi Econòmica del Departament d'Economia i Hisenda, juntament amb l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), han elaborat un panell **d'indicadors que ha de servir per estudiar l'evolució del benestar i el progrés social de Catalunya. Aquesta bateria d'indicadors va ser creada a instàncies de la Resolució 17/XI del Parlament de Catalunya i es va publicar per primer cop l'any 2017. La resolució esmentada també** insta el Govern a presentar un informe del progrés social de Catalunya basat en aquests indicadors.

El panell de 52 indicadors es divideix en 8 àmbits o dimensions, corresponents a:

1. Les condicions de vida i treball,
2. la salut,
3. **l'educació,**
4. el medi ambient,
5. **l'habitatge,**
6. la seguretat i el transport,
7. la inclusió, els drets i la participació, i
8. **l'oci i la cultura.**

L'estudi dels indicadors de cada un d'aquests àmbits i la seva evolució constitueix els vuit primers capítols que configuren la primera part d'aquest informe.

¹ Vegeu, per exemple, Nussbaum (2011).

D'acord amb les notes metodològiques de la bateria d'indicadors, que es poden consultar al web de l'Idescat, en el seu disseny s'ha tingut en compte els criteris següents:

1. Que sigui rellevant, precís i fiable, i que es pugui difondre oportunament i puntualment amb periodicitat anual.
2. Que sigui coherent o conciliable, comparable entre regions i països, i accessible per als usuaris.
3. Que sigui significatiu en relació amb el benestar i el progrés social de manera inequívoca.

Per tal de satisfer aquests criteris, l'Àrea d'Avaluació Econòmica de Polítiques Públiques de la Direcció General de Pressupostos va elaborar un document on es presenten i comparen algunes de les experiències internacionals dirigides a mesurar el nivell de benestar i progrés social.

En alguns aspectes, aquest informe mostra que cal seguir treballant per satisfer plenament els criteris que han guiat la selecció del panell **d'indicadors. En primer lloc, a jutjar per la manca d'informació d'alguns indicadors sembla que no tots els indicadors es poden difondre amb periodicitat anual. En segon lloc, com queda ben palès en alguns dels capítols de la primera part de l'informe, la comparabilitat amb altres regions i països sovint és difícil. Un esforç conjunt amb altres regions europees facilitaria aquesta tasca, com mostren les dades de l'European Index of Social Progress (EU-SPI), principalment provinents de l'Oficina d'Estadística de la Unió Europea (Eurostat), promociada per la Comissió Europea. En aquest sentit, és una bona notícia que Catalunya estigui inclosa en el consorci de deu regions que actualment participen en un projecte pilot de l'EU-SPI per a la millora d'aquest índex. Finalment, durant l'estudi dels diferents àmbits hem identificat llacunes, mancances o possibilitats de millora que convidem a considerar.**

Com hem apuntat al principi d'aquesta introducció, considerem que caldria incorporar algun indicador de benestar subjectiu. Tal com defensen de forma convincent alguns dels acadèmics destacats en l'estudi del benestar subjectiu, aquest tipus d'indicadors presenten avantatges respecte d'indicadors més convencionals, que integren el panell d'indicadors de benestar i progrés social de Catalunya i que són la font d'estudi d'aquest informe. Per una banda, a diferència dels indicadors que mesuren fets observables, com el percentatge de població en un grup d'edat determinat que ha assolit un nivell d'estudis determinat, els indicadors de benestar subjectiu respecten plenament l'agència que tenen els individus, és a dir, la capacitat per determinar per ells mateixos què és important i com ho valoren. Els indicadors tradicionals, en canvi, imposen quins aspectes de la vida són importants o rellevants a l'hora de valorar el benestar de les persones. Per altra banda, els indicadors de benestar subjectiu són capaços de

considerar aspectes com el medi ambient, els béns públics o alguns **elements de comportament, com l'anticipació, l'adaptació, o les comparacions relatives**, que són difícils de recollir amb mesures convencionals, que condicionen el comportament dels individus i són, per tant, rellevants per al seu benestar (Frijters et al., 2019). La incorporació de mesures de benestar subjectiu, per tant, enriquiria el **panell d'indicadors actual**.

Finalment, un aspecte que caracteritza les teories modernes de justícia distributiva és la **prioritat que s'atorga a un conjunt més ampli de llibertats i drets**. Rawls (1971), per exemple, argumenta que el principi **d'igual llibertat, que exigeix que “cada persona tingui el mateix dret al sistema més complet de llibertats bàsiques que sigui compatible amb un sistema similar per a tots”, tingui sempre preferència sobre qualsevol altre objectiu**. Sen (1980) proposa la mateixa relació lexicogràfica entre llibertats i altres *capabilitats*. **Com que l'objectiu de la bateria d'indicadors és el de proporcionar informació per tal que es pugui fer un seguiment del progrés social d'acord amb les prioritats polítiques i socials de cada moment, no és pertinent establir cap relació ni prioritització entre els diferents indicadors**. No obstant això, considerem **que el grup d'indicadors proposat no recull suficient informació sobre les llibertats més bàsiques**. A mode d'exemple, Rawls (1971) identifica les llibertats bàsiques següents: llibertat política (per votar i exercir càrrecs de representació pública), llibertat d'expressió i de reunió, llibertat de consciència, llibertat de pensament, i llibertat de la persona, que inclou alliberar-se de l'opressió psicològica i física, el dret a la propietat personal, i alliberar-se de ser arrestat de forma arbitrària.

Aquest informe vol satisfer la demanda del Parlament d'elaborar un informe sobre el benestar i el progrés social a Catalunya. Com ja hem dit, **la primera part de l'estudi analitza la bateria d'indicadors elaborada per les direccions generals de Pressupostos i d'Anàlisi Econòmica del Departament d'Economia i Hisenda, juntament amb l'Institut d'Estadística de Catalunya, mentre que la segona part estudia l'evolució de la desigualtat de la renda, explora les fonts d'aquesta desigualtat, estudia el paper de les polítiques públiques per reduir les desigualtats i, finalment, investiga la igualtat d'oportunitats a Catalunya**.

Bona part d'aquest informe es basa en l'explotació de tres grans bases de dades. En primer lloc, l'Enquesta de condicions de vida (ECV), que hem utilitzat als capítols 1 (Condicions de vida i treball), 5 (Habitatge), 7 (Inclusió, drets i ciutadania) i en tota la segona part d'aquest informe relativa a la desigualtat de la renda. En segon lloc, l'Enquesta de salut de Catalunya (ESCA), que hem utilitzat als capítols 2 (Salut) i 8 (Oci i cultura). I finalment, l'Enquesta de població activa (EPA), que ha estat la base per part del capítol 1 (Condicions de vida i treball) i del capítol 3 (Educació). A l'apèndix A, al final d'aquest informe, podeu trobar més detall d'aquestes bases de dades. A més, l'explotació de les dades

ha permès calcular els intervals de confiança de la majoria d'indicadors, fet que ens permet incorporar la variabilitat dels estimadors puntuals a l'hora de treure conclusions. Podeu trobar més detalls sobre aquest aspecte metodològic a l'apèndix B.

Referències

CLARK, A., E. DIENER, Y. GEORGELLIS i R.E. LUCAS (2008), "Lags and leads in life satisfaction: A test of the baseline hypothesis", *Economic Journal*, 118: F222-F243.

CLARK, A., C. D'AMBROSIO i S. GHISLANDI (2016), "Adaptation to poverty in long-run panel data", *Review of Economics and Statistics*, 98(3): 591-600.

FRIJTERS, P., A. CLARK, C. KREKEL i R. LAYARD (2019), "A happy choice: Wellbeing as the goal of government", *IZA Discussion Paper 12720*. Bonn.

LINDQVIST, E., R. OESTLING i D. CESARINI (2018), "Long-run effects of lottery wealth on psychological wellbeing", NBER Working Paper, 24667.

NUSSBAUM, M.C. (2011), *Creating capabilities. The human development approach*. Cambridge: Belknap.

RAWLS, J. (1971), *A theory of justice*. Cambridge: Belknap.

SEN, A. (1980), "Equality of what", a McMurrin S. *Tanner Lectures on Human Values*, Volum 1. Cambridge: Cambridge University Press.

PART I.

Evolució dels indicadors de benestar i progrés social, 2008-2020

1. Condicions de vida i treball

Les condicions materials de vida són un dels principals components del benestar individual i col·lectiu. A la nostra societat, aquestes condicions de vida estan molt relacionades amb el mercat de treball, **d'on la majoria de llars obtenen la major part dels seus ingressos.**

Aquest primer capítol s'interessa pels indicadors relacionats amb les condicions de vida i de treball. Primer ens preocupem per la renda de les llars i les seves disparitats. Com que la segona part de l'informe examina amb detall la desigualtat de la renda, l'anàlisi que se'n fa en aquest capítol és només introductori. Seguidament ens preocupem per la pobresa monetària i per la privació material dels ciutadans. Finalment analitzem alguns trets del mercat de treball: l'ocupació i l'atur.

1.1. Renda de les llars

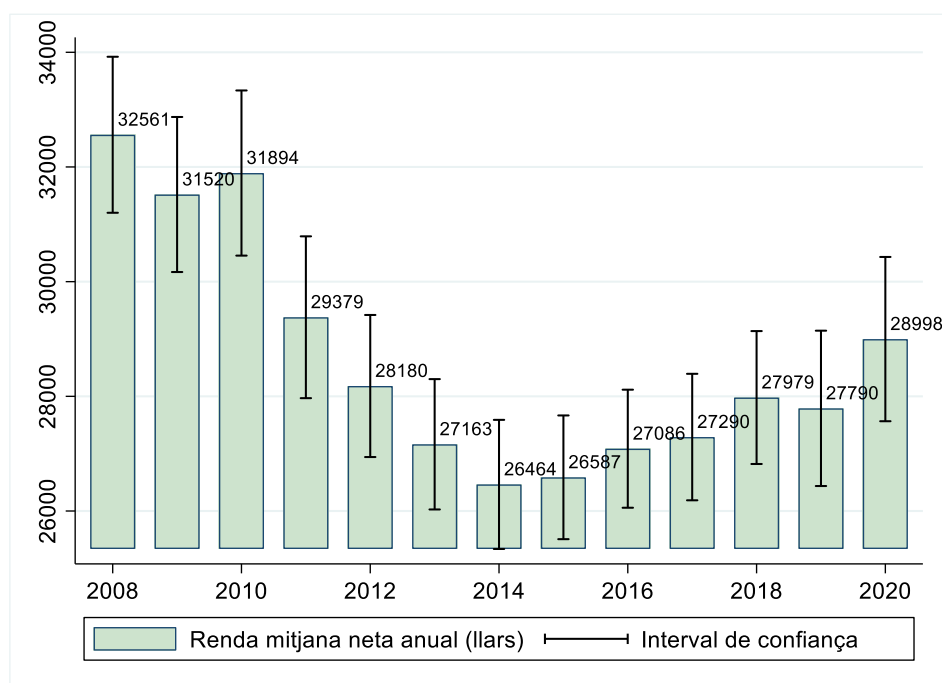
L'indicador sobre la renda de les llars que s'inclou al panell d'indicadors i que es presenta al web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) és la mitjana de la renda de les llars a preus corrents. Aquesta mitjana pren la llar com a unitat d'anàlisi i, per tant, no considera la grandària de les llars. Tampoc té en compte el canvi de preus en el temps. Com ja hem esmentat a la introducció d'aquest informe, malgrat que la renda és una mesura imperfecta del benestar individual, si la volem utilitzar, cal comparar el poder adquisitiu de les llars. Per això, el gràfic 1.1 mostra l'evolució de la renda mitjana de les llars a preus constants, o renda real, és a dir, descomptant l'efecte dels preus i agafant com a base el mes de juny de l'any 2008.² És important tenir present que les dades d'ingressos de l'ECV fan referència als ingressos de l'any anterior a l'entrevista.

L'evolució de la renda real de les famílies, que es mostra al gràfic 1.1, indica que el poder adquisitiu de les famílies disminueix durant el període de creixement negatiu del PIB real (2009-2013) motivat, primer, per la crisi financera internacional i l'esclat de la bombolla

² El gràfic D.1 de l'apèndix D mostra l'evolució de la renda mitjana de les llars com es calcula a la web de l'Institut d'Estadística de Catalunya, és a dir, a preus corrents i incloent-hi els intervals de confiança.

financera el 2008 i, després, per la crisi del deute a Europa el 2011. A partir del 2015, la renda mitjana real de les famílies torna a créixer, gràcies a la recuperació econòmica, però no arriba a assolir mai els nivells **que observem a l'inici del període. Més enllà de la tendència** que marquen els estimadors puntuals, que mostren les barres, els intervals de confiança indiquen que aquesta tendència és estadísticament robusta: la renda és més gran al principi del període (2008-2010), pren valors mínims en el període 2013-2015 i torna a créixer posteriorment fins al 2020, quan la renda és estadísticament més gran que qualsevol dels anys intermedis, però estadísticament inferior a qualsevol dels anys inicials. **Noteu com les dades de l'any 2020 fan referència als ingressos de les llars a l'any 2019 i, per tant, no incorporen l'impacte de la pandèmia a la renda.**

Gràfic 1.1. Renda mitjana disponible de les llars a preus constants, Catalunya, 2008-2020

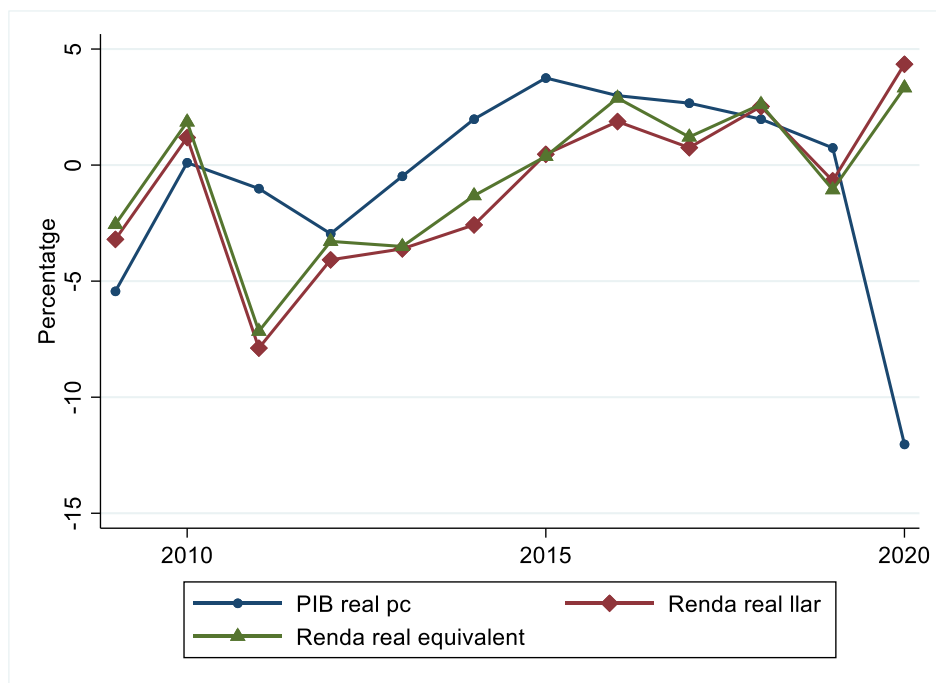

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és la llar.

La tendència de la renda mitjana real de les llars segueix l'evolució del PIB real per càpita, com mostra el gràfic 1.2. No obstant això, la renda mitjana real de les llars mostra ritmes de canvi més pronunciats que el **PIB real per càpita amb l'excepció, naturalment, de l'any 2020**, quan el PIB real pateix una important davallada resultat **de l'impacte de la pandèmia**.

Gràfic 1.2. Taxes de creixement de la renda mitjana disponible de les llars a preus constants, de la renda mitjana disponible equivalent i del PIB real per càpita, Catalunya, 2009-2020

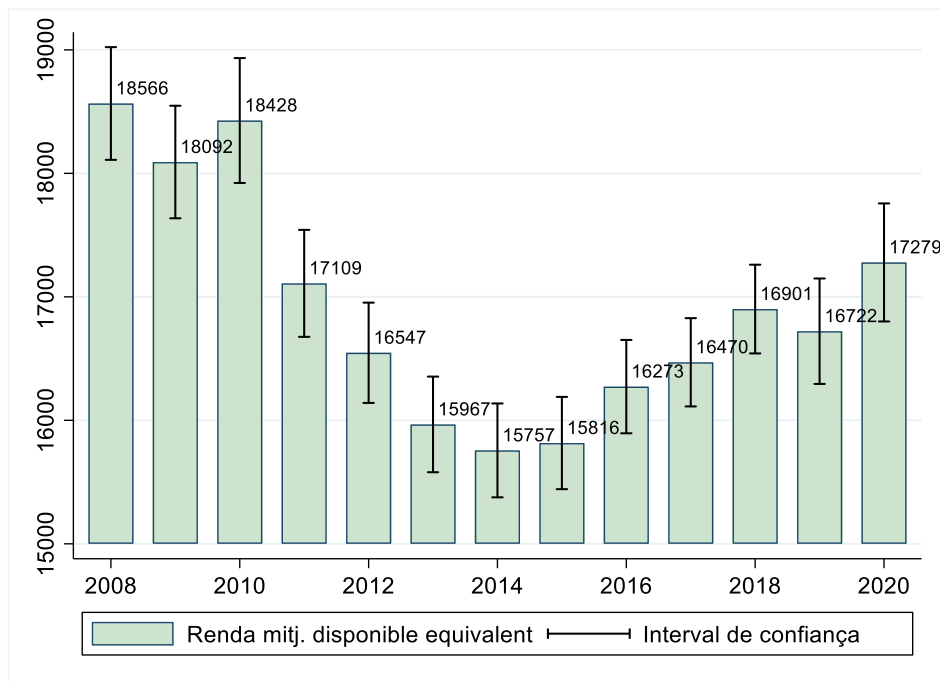
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals i de les dades de la Comptabilitat regional d'Espanya (INE).

Nota: el càlcul de la renda mitjana utilitza els pesos poblacionals. La renda mitjana de les llars pren la llar com a unitat d'anàlisi, mentre que la renda equivalent pren l'individu com a unitat d'anàlisi. La renda està expressada a preus constants del 2008, tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny.

La renda mitjana que mostra el gràfic 1.1 no té en compte que conviure sota un mateix sostre és més econòmic que viure per separat. Això **s'explica per diverses raons: els lloguers o preus dels habitatges** acostumen a incrementar-se a un ritme decreixent amb la grandària de **l'habitatge, els costos fixos de moltes factures, que sovint representen** una part important del total de la factura, es poden repartir entre els **membres de la llar i els electrodomèstics també s'acostumen a compartir. Aquestes economies d'escala impliquen** que diversos individus poden obtenir el mateix nivell de benestar amb menys recursos econòmics si comparteixen un habitatge. Per tenir en compte **els efectes sobre el benestar de les economies d'escala, deflactem la renda de cadascuna de les llars d'acord amb la grandària i la composició per edats d'aquesta llar utilitzant l'escala d'equivalència de l'OCDE, que pesa el primer adult en una unitat, els altres adults en 0,5 unitats i els infants en 0,3 unitats. Aquesta escala d'equivalència és utilitzada àmpliament en els estudis distributius i és l'escala de referència per Eurostat. A la renda que resulta de deflactar la renda monetària per una escala d'equivalència s'anomena renda equivalent, perquè és la renda que proporciona un nivell equivalent de benestar. El gràfic 1.3 mostra l'evolució de la mitjana de la renda equivalent de Catalunya entre 2008 i 2020 on, de nou, s'observa, al final del període, nivells inferiors als dels primers anys analitzats. La recuperació**

econòmica posterior a la crisi econòmica lligada amb la bombolla immobiliària no hauria permès recuperar els nivells de renda anteriors a aquesta crisi.

Gràfic 1.3. Renda mitjana disponible equivalent per unitat de consum a preus constants, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

De fet, les dades de la renda monetària i de la renda equivalent presentades en els gràfics 1.1 i 1.3 no són comparables directament, ja que la primera es refereix a la renda de la llar mentre que la segona es refereix a la renda de cada membre de la llar, ponderats d'acord amb els valors que l'escala d'equivalència atorga a cadascun d'ells. **No obstant això, si comparem l'evolució de les dues definicions, podem conèixer el paper de la grandària i la composició per edats de la llar. Les taxes de canvi de la renda mitjana disponible que mostra el gràfic 1.2 són més grans que les taxes de creixement de la renda mitjana disponible equivalent, quan hi ha creixement, i més petites quan hi ha decreixement. Això implica que les economies d'escala fruit de la grandària i de la composició per edats de la llar esdevenen un mecanisme d'assegurança davant les fluctuacions en la renda de les llars.**

1.2.

Disparitats de la renda

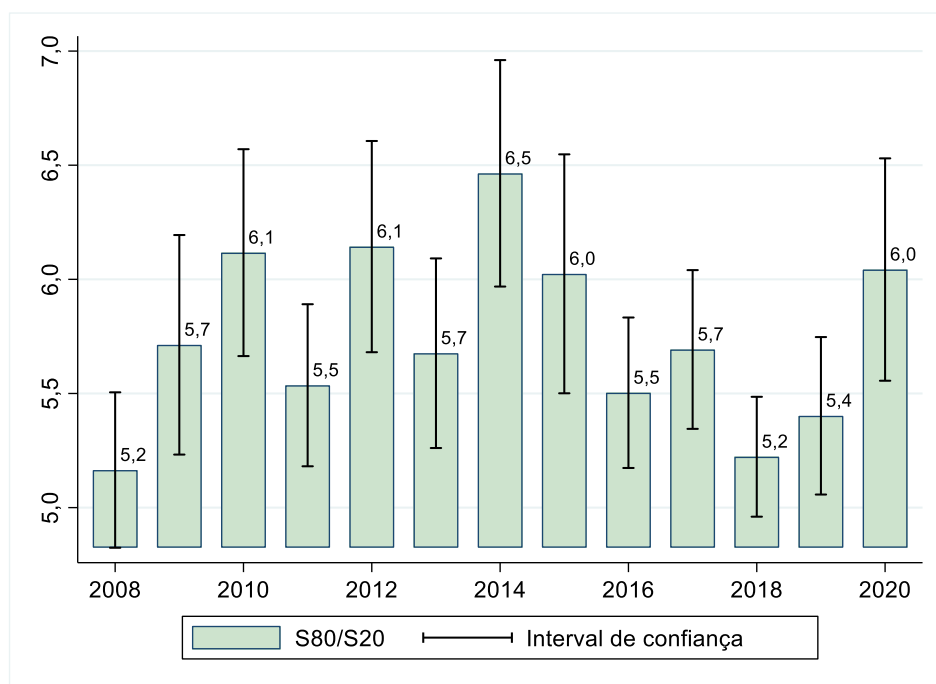
Tal com hem argumentat al capítol introductori d'aquest informe, les disparitats socials s'han convertit en un element imprescindible a l'hora de mesurar el benestar i el progrés social.

El gràfic 1.4 mostra com, a Catalunya, l'any 2008 el 20 per cent de la població més rica tenia (en mitjana) cinc vegades més renda que el 20 per cent de la població més pobre. Aquesta ràtio va augmentar de manera important l'any 2010, moment a partir del qual es va estabilitzar entorn dels 6 punts. A partir del 2014, any que recull el valor màxim del període amb 6,5 punts, comença a disminuir. Així, l'any 2016 les diferències d'aquesta ràtio ja són estadísticament significatives en comparació amb l'any 2014. El 2018 l'S80/S20 se situa en un dels valors més baixos amb 5,2 punts (amb un descens clar respecte dels anys 2010, 2012, 2014 i 2015) similar al que existia abans de la irrupció de la crisi econòmica, però acaba repuntant l'any 2020. En definitiva, l'evolució de les diferències entre la renda del 20 per cent més ric i el 20 per cent més pobre s'incrementa amb el començament de l'anterior crisi econòmica, s'estabilitza a nivells alts durant la major part del període, disminueix lleugerament entre el 2018 i 2019, però finalment, augmenta en el darrer any del període analitzat.

A la segona part de l'informe, dedicat a estudiar amb més detall l'evolució de la desigualtat de la renda a Catalunya durant el període que va del 2008 al 2020, es mostra com aquesta evolució es confirma amb la utilització d'altres indicadors de desigualtat, com el coeficient de Gini o la desviació mitjana dels logaritmes (DML)³.

³ La segona part d'aquest informe presenta una anàlisi més detallada de l'evolució de la desigualtat de la renda al capítol 9; sobre el perfil socioeconòmic d'aquesta desigualtat al capítol 10; sobre l'efecte corrector de la desigualtat de les transferències i els impostos al capítol 11; i, sobre la importància dels factors aliens al control dels individus al capítol 12.

Gràfic 1.4. Evolució de l'indicador S80/S20 (renda disponible equivalent), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Val a dir que la mesura que s'ha incorporat a la bateria d'indicadors per recollir les disparitats de renda a Catalunya compara les rendes d'una forma molt bàsica i incompleta, fet que pot arribar a desdibuixar l'evolució de la desigualtat de la renda. Aquesta mesura, coneguda com a S80/S20, és la ràtio entre la proporció dels ingressos mitjans percebuts pel 20 per cent de la població amb més ingressos (quintil superior) i la proporció dels ingressos mitjans percebuts pel 20 per cent de la població amb menys ingressos (quintil inferior). La mesura resulta incompleta perquè només compara les rendes dels dos extrems de la distribució i ignora els canvis que hi ha en el 60 per cent restant de la distribució. Així mateix, ignora la distribució de la renda dins de cada un dels dos quintils que es comparen. Finalment, en tant que compara les rendes situades en els dos extrems de la distribució, on es concentren les observacions anòmales, aquest indicador resulta menys robust estadísticament, és a dir, menys fiable que una mesura que utilitzi la informació de tota la distribució de la renda, com el coeficient de Gini o la desviació mitjana dels logaritmes (DML), que són dos dels índexs principals que utilitzem en la segona part de l'informe.

1.3. Pobresa

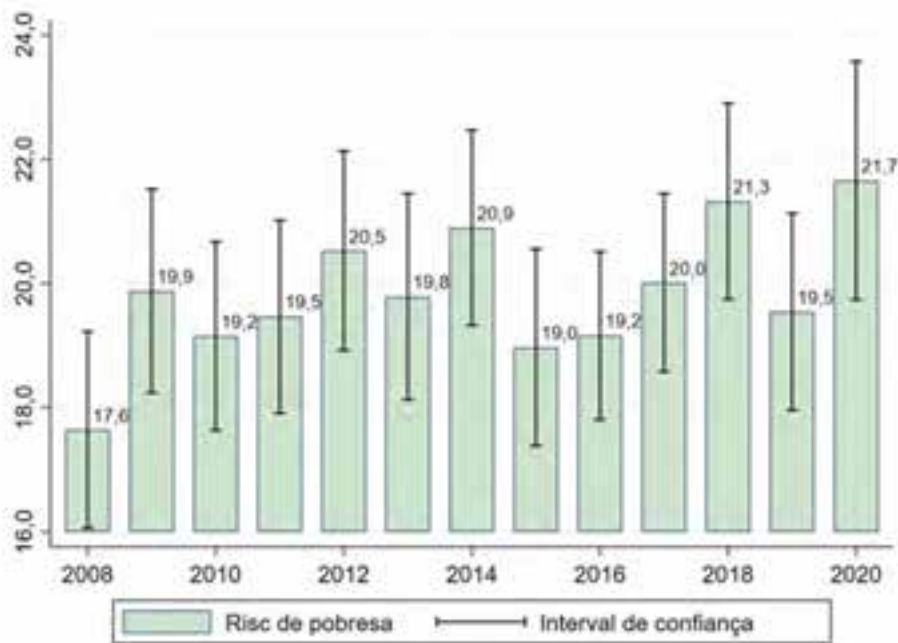
Possiblement una de les formes més directes d'avaluar el benestar econòmic de la població a Catalunya i estudiar la seva evolució **consisteix a analitzar el nombre d'individus que es troben per sota del llindar de pobresa** i, per tant, no disposen dels recursos monetaris necessaris per viure una vida digna. Així, en aquest apartat, en primera **instància, ens ocupem de l'anàlisi de la pobresa monetària. A continuació, passem de l'anàlisi unidimensional de la pobresa** (que només considera la renda monetària de què disposa una llar) a una anàlisi multidimensional i que recull els problemes de privació **material. D'aquesta manera, tindrem en compte dificultats a què s'han d'enfrontar algunes famílies a Catalunya que van més enllà dels recursos monetaris i que consideren aspectes molt greus, com la impossibilitat de tenir una dieta suficient fins a problemes que podríem titllar de menys vitals com la impossibilitat de marxar de vacances una setmana l'any. A partir d'aquí ens interessem per la relació entre pobresa i el mercat de treball, tot analitzant, entre altres variables, el nombre d'individus que viuen en llars amb baixa intensitat laboral. A continuació, dediquem el següent epígraf a la taxa AROPE que considera en un únic indicador la pobresa monetària, la privació material i la baixa intensitat laboral. Finalment, comparem els resultats relatius a Catalunya amb els d'altres països del nostre entorn més immediat.**

1.3.1. La pobresa monetària

El gràfic 1.5 mostra el risc de pobresa relativa de la població a Catalunya per al període 2008-2020 i a partir de les dades de **l'Enquesta de condicions de vida. Parlem de pobresa relativa** quan ens referim **a l'enfocament que utilitza un llindar de pobresa** que canvia cada any i que es defineix com el 60 % de la renda mediana equivalent. **D'aquesta manera, per exemple, quan l'economia creix i les rendes de bona part de la població també ho fan, el llindar de pobresa augmenta.** I al contrari, **en cas d'una recessió econòmica.** Com es pot comprovar, al llarg del període analitzat les taxes de pobresa es mantenen força **estables entorn d'una taxa mitjana que se situa en el 19,9 %.** És a dir, pràcticament un de cada cinc catalans viuria per sota del llindar de pobresa. Respecte al 2008 es produeix un augment important durant els anys 2012, 2013 i 2014 (amb diferències estadísticament significatives al 95 %, al 90 % i al 99 %, respectivament). Durant els anys 2015 i 2016 el risc de pobresa disminueix per tornar a nivells **similars als de l'inici del període. L'any 2017 i, especialment, el 2018 es produeix un repunt preocupant que fa que la taxa de pobresa se situï en un 21,3 %.** **Aquest augment del risc es confirma l'any 2020,** que fa que la taxa de pobresa se situï, en aquest any, al punt màxim del

període analitzat, amb un 21,7 %.⁴ Aquesta xifra és clarament superior a la de l'inici del període i també respecte als anys 2015 i 2016. És important recordar en aquest punt que les dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'any 2020 fan referència als ingressos de l'any 2019, per la qual cosa, aquest increment encara no incorpora l'impacte de la pandèmia del coronavirus.

Gràfic 1.5. Taxa de risc de pobresa relativa, Catalunya, 2008-2020⁵

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

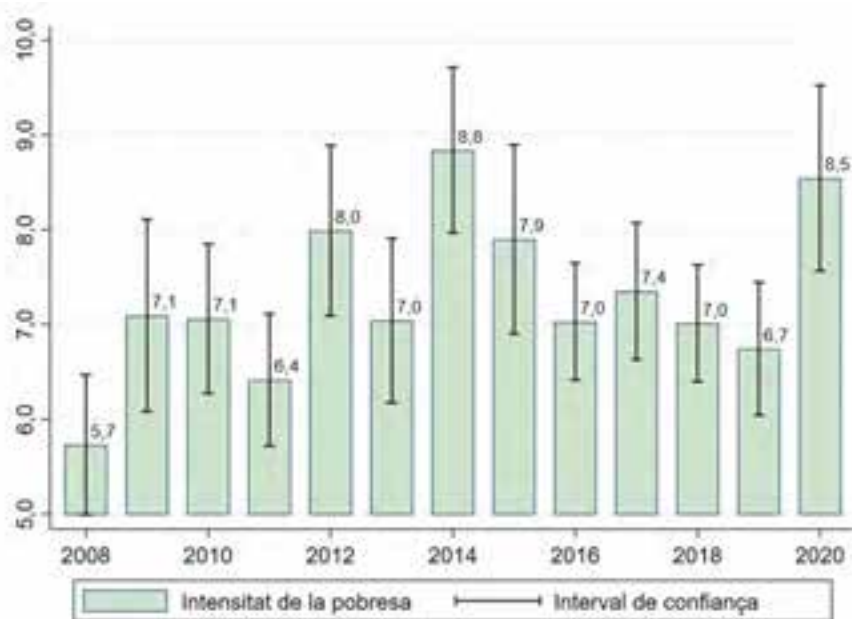
Les rendes de les persones pobres estan gaire allunyades del llindar de pobresa? Podria ser que el nombre de persones pobres no hagués augmentat en el temps, però, en canvi, podria haver augmentat la **distància de les rendes d'aquestes persones pobres al llindar de**

⁴ La taxa de pobresa l'any 2019 no és estadísticament diferent de la del 2018 o la del 2020 al 95 % de confiança per la qual cosa no és, realment, indicativa d'una millora.

⁵ Els resultats són idèntics als publicats a la pàgina web de l'Idescat per a la sèrie de dades a partir de 2013 i fins al 2020. Les taxes que presentem, però, no són exactament iguals a les publicades per l'Idescat per al període entre 2008 i 2012. Això és degut al fet que l'Idescat utilitza en aquests anys la primera sèrie de dades de l'ECV recollida entre 2004 i 2012 mentre que en aquest informe utilitzem només la segona sèrie de dades, per tal de garantir-ne la comparabilitat en el temps. Les xifres de les sèries retrospectives sobre la base 2013 sí que coincideixen amb les d'aquest gràfic. Noteu que les dades poden variar substancialment respecte de les que presenta l'Institut Nacional d'Estadística (INE), que acostuma a calcular les taxes de risc de pobresa sobre la base d'un llindar per al conjunt de l'Estat espanyol, mentre que en aquest informe, i seguint la metodologia que utilitza l'Idescat, utilitzem un llindar de pobresa específic per a Catalunya.

pobresa per la qual cosa **hauríem de parlar d'un empitjorament de la situació econòmica d'aquestes llars (ja de per si prou difícil)**. Com més allunyades es trobin les rendes de les llars pobres al llindar de pobresa, naturalment, **més difícil els és de sortir d'aquesta situació**. El gràfic 1.6 mostra un dels indicadors de la intensitat de la pobresa que justament mesura la distància de les rendes dels individus pobres al llindar de pobresa en proporció al mateix llindar. És a dir, mesura el dèficit agregat de la pobresa.⁶ Com es pot comprovar, en el temps, es produeix un augment de la distància de les rendes de les persones pobres al llindar de pobresa que és especialment clar el 2012 i a partir de 2014 (respecte a l'any 2008).

Gràfic 1.6. Evolució de la intensitat de la pobresa (dèficit agregat de pobresa), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

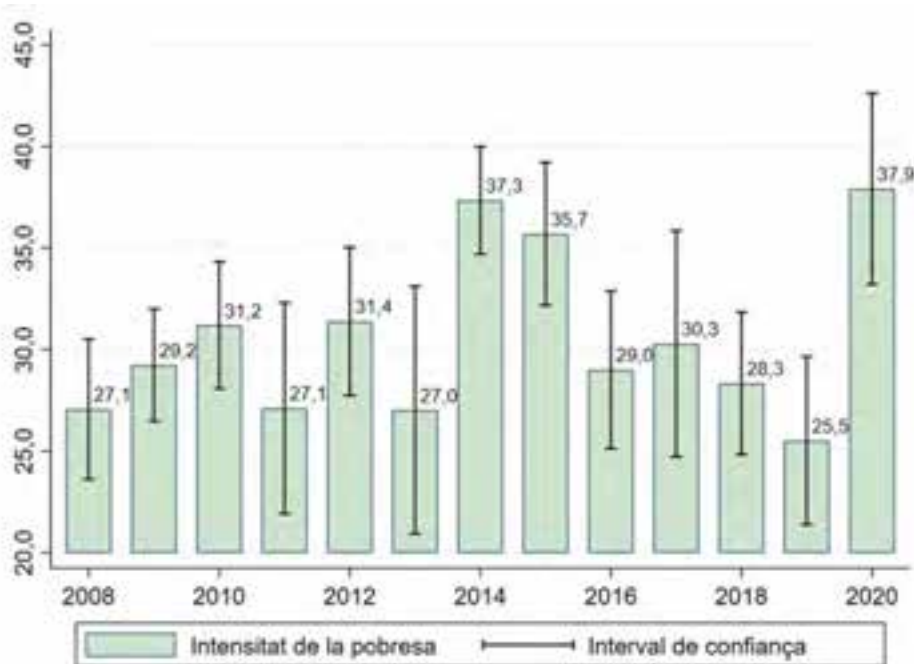
Els tests indiquen diferències estadísticament significatives entre aquests anys al 99 % de confiança. És a dir, les persones pobres haurien esdevingut encara més pobres en aquests anys. A partir del 2014 es produeix una millora de la situació de les llars pobres amb una intensitat de la pobresa clarament inferior fins al 2019. Aquesta **evolució positiva s'interromp el 2020**, any en què la distància de les

⁶ Aquest indicador es coneix a la literatura especialitzada com a FGT(1) (Foster et al., 1984). En concret, calculem la diferència entre el llindar de pobresa i la renda equivalent de les llars pobres. Aquesta diferència la dividim del llindar de pobresa i, a partir d'aquí, simplement en calculem la mitjana.

rendes dels individus pobres respecte al llindar de pobresa escala a 8,5 punts, fet **que representa un clar retorn als nivells d'intensitat de la pobresa** viscuts durant els pitjors moments de la crisi econòmica anterior. Per tant, al final del període analitzat, no només hi ha un nombre més alt de persones en situació de pobresa, sinó que les rendes **d'aquestes persones també estan més lluny del llindar de pobresa** que a l'inici del període. En el futur, i a mesura que les dades estiguin disponibles, caldrà confirmar o no aquesta tendència.

Aquest indicador difereix de l'indicador d'intensitat de la pobresa que consta al panell d'indicadors de benestar i progrés social i que publica l'Idescat. En aquest cas, la intensitat de la pobresa es calcula per la distància entre el llindar de pobresa i la mediana dels ingressos per unitat de consum de les persones que estan per sota del llindar de pobresa expressada com a percentatge del llindar. Es tracta d'un **indicador d'intensitat de la pobresa molt similar** al que mostra el gràfic 1.6, que utilitza la mediana dels ingressos en comptes de la mitjana i normalitza el valor per a la població pobra en comptes de tota la població. Per tant, l'evolució dels dos indicadors d'intensitat és molt similar. És a dir, **els resultats també mostren un màxim l'any 2020**, si bé a nivells diferents dels presentats al gràfic 1.6 –vegeu gràfic 1.7.

Gràfic 1.7. Evolució de la intensitat de la pobresa, Catalunya, 2008-2020

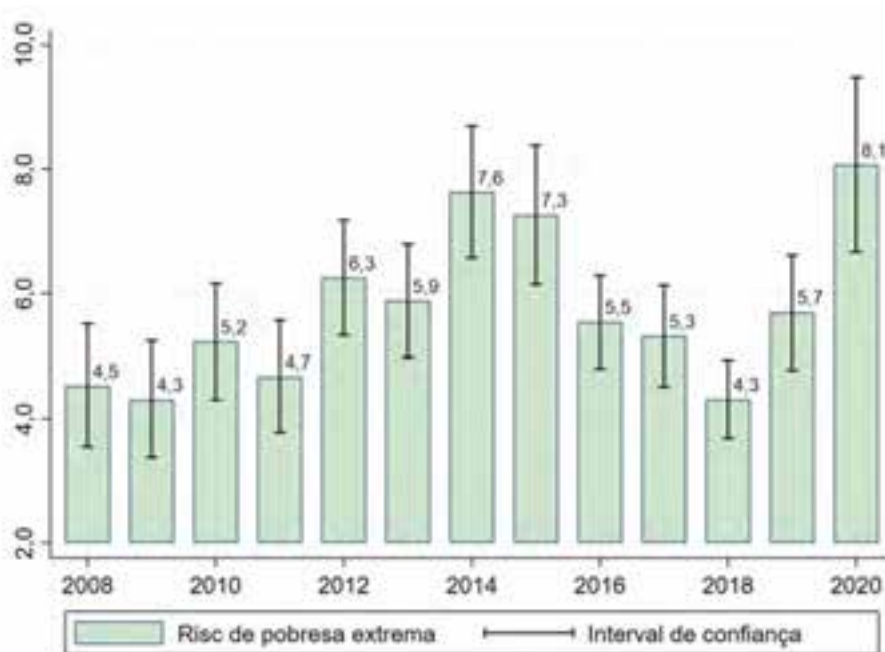
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Una forma alternativa d'estudiar com n'és d'intensa la situació de pobresa d'algunes llars consisteix a interessar-nos en la pobresa extrema, que situa el llindar de pobresa en el 30 % de la renda mediana equivalent —en comptes del 60 %. Es tracta d'un nivell de recursos

extraordinàriament baix que en absolut permet a les persones cobrir les seves necessitats bàsiques. L'any 2020, per exemple, aquest llindar de pobresa extrema se situava en 5.682 euros l'any per a una persona que vivia sola, és a dir, 473 euros al mes. A Catalunya, entorn del 8,1 % de la població vivia en aquestes condicions (vegeu el gràfic 1.8). En el temps s'observa un pic important durant els anys 2014 i 2015, que situa la taxa de pobresa extrema per sobre del 7 %. A partir d'aquí, la tendència de la taxa de pobresa extrema és a la baixa, i el 2018 assoleix el mateix nivell que abans de la crisi econòmica. El 2019 i 2020 es produeix un increment d'aquesta taxa que fa que s'assoleixi un valor màxim en el darrer any d'anàlisi. Així, ja abans de l'esclat de la pandèmia del coronavirus, un 8,1 % de la població catalana vivia per sota el llindar que defineix la pobresa extrema.

Gràfic 1.8. Taxa de risc de pobresa relativa extrema (llindar: 30 % de la renda mediana equivalent), Catalunya, 2008-2020

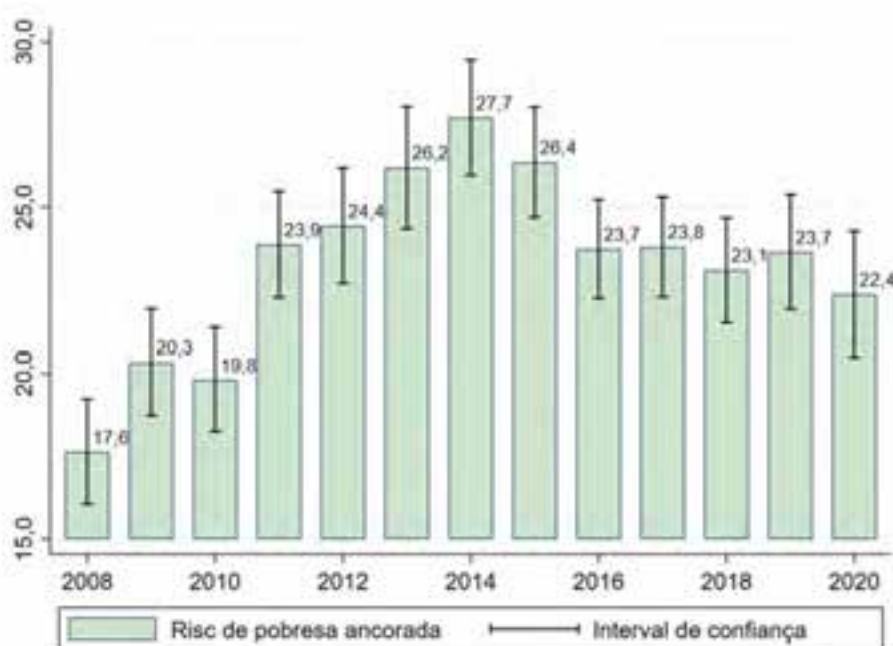
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

L'enfocament de la pobresa relativa en èpoques de crisi ha estat àmpliament criticat perquè implica que permetem que el llindar de pobresa disminueixi (quan la majoria de rendes també ho fan), i això significa que podríem deixar de considerar pobra una persona que té els mateixos recursos i les mateixes necessitats d'un any a l'altre simplement perquè el llindar de pobresa cau. És per això que considerem una anàlisi alternativa al de la pobresa relativa i que es coneix amb el nom de pobresa ancorada. Aquest enfocament consisteix bàsicament a fixar el llindar de pobresa en un moment del temps (generalment el primer any de la sèrie d'anys analitzats) i a indexar-lo per tenir en compte els canvis de preus. El gràfic 1.9 mostra unes taxes

de pobresa ancorada molt superiors a les corresponents a la pobresa relativa. També es fa evident un increment molt important del risc de pobresa entre l'any 2008 i l'any 2014, en què el risc s'arriba a situar en el 27,7 % –deu punts percentuals per sobre de la taxa corresponent al 2008. A partir de l'any 2015, la tendència és clarament a la baixa, en paral·lel al creixement de l'economia, amb una disminució de quatre punts percentuals en només quatre anys. Amb tot, l'any 2020, la taxa de pobresa ancorada era encara molt superior a la de l'any 2008 –amb diferències estadísticament significatives al 99 % de confiança. Aquestes dades són indicatives que la crisi econòmica posterior a l'esclat de la bombolla immobiliària pot haver deixat un impacte persistent en el benestar econòmic de moltes famílies a Catalunya.

Gràfic 1.9. Taxa de risc de pobresa ancorada l'any 2008, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Naturalment, aquest risc de pobresa no afecta tots els individus de la població de la mateixa manera. El gràfic 1.10 mostra el risc de pobresa relativa i el risc de pobresa ancorada per grups d'edat (0-17, 18-29, 30-44, 45-64, més de 65 anys). Dels gràfics, en destaquen diversos aspectes importants. En primer lloc, són els infants de Catalunya el grup d'edat que pateix riscos de pobresa més elevats, independentment de l'enfocament a la pobresa que utilitzem. L'any 2020 un de cada tres menors a Catalunya vivia en una llar pobra. Es tracta de xifres molt elevades, del 33,2 % si utilitzem l'enfocament de la pobresa relativa i del 34,3 % en el cas de la pobresa ancorada. Això implica que la pobresa entre els infants, en aquest any, es troba 11,5 punts percentuals per sobre del risc de pobresa relativa del conjunt de la població i de 11,9 punts percentuals en el cas de la pobresa ancorada.

Aquestes dades de pobresa infantil relatives a l'any 2020 són molt preocupants, especialment si tenim en compte que no recullen encara l'impacte de la pandèmia. També posen en evidència que l'anterior crisi econòmica hauria deixat un impacte permanent en el benestar econòmic de les llars amb nens que no haurien vist millorar la seva situació malgrat la recuperació econòmica esdevinguda en els darrers anys del període analitzat (Ayllón 2015; 2017).

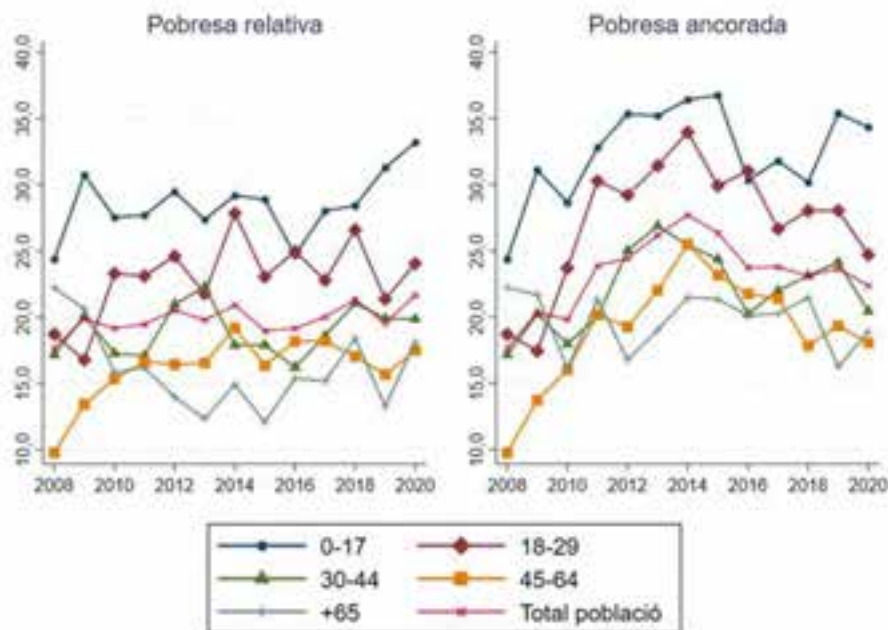
El grup d'edat per a qui més ha empitjorat la situació durant el període analitzat és clarament el dels joves d'entre 18 i 29 anys. Si bé aquest grup d'edat a l'inici del període partia d'un risc de pobresa molt similar al del conjunt de la població, el seu benestar empitjora fortament durant la crisi econòmica. Així, si el risc de pobresa entre els joves l'any 2008 era del 18,7 %, aquesta taxa arriba al 27,8 % el 2014, en el cas de la pobresa relativa, i al 34 %, en el cas de pobresa absoluta. És certament el grup d'edat per al qual l'empitjorament del benestar econòmic va ser més sobtat durant els anys posteriors a l'esclat de la bombolla immobiliària. Al final del període, s'apunta a una lleugera millora de la situació econòmica de les llars amb joves en paral·lel a la recuperació econòmica. Amb tot, les taxes de pobresa per a aquest grup són, al final del període, més de 5 punts percentuals superiors a les corresponents el 2008 –independentment de l'enfocament de la pobresa que utilitzem.

El risc de pobresa per als tres grups d'edat de més de 30 anys és pràcticament, en cada any estudiat, inferior al risc mitjà del conjunt de la població. Amb tot, l'experiència viscuda en aquests anys seria diferent per a cada un d'aquests grups d'edat. Així, el grup d'adults d'entre 45 i 64 anys seria el que més ha vist empitjorar la seva situació econòmica –i possiblement en connexió amb l'augment del risc de pobresa dels joves de qui en són progenitors. De fet, aquest grup tenia la taxa de pobresa més baixa de tots els grups el 2008, amb un 9,8 %. Aquesta taxa escala molt ràpidament fins a arribar a un màxim el 2014 de 19,2 % en el cas de pobresa relativa, i de 25,5 % en el cas de pobresa ancorada. A partir d'aquí la situació millora, però encara hem de parlar de taxes l'any 2020 molt superiors a les anteriors a la crisi econòmica (del 17,5 % i 18 %, respectivament).

Finalment, les persones més grans (de més de 65 anys) són les que millor haurien pogut mantenir el seu poder adquisitiu en els anys estudiats. De fet, durant els primers anys de la crisi s'observa una clara disminució del risc de pobresa relativa per a aquest grup d'edat, que cau del 22,2 % el 2008 al 12,3 % el 2013. Es tracta d'una disminució de pràcticament 10 punts percentuals que s'explica en bona part per la capacitat de les pensions de jubilació de mantenir el seu poder adquisitiu en un context de caiguda de les rendes (i també del llindar de pobresa). L'evolució no és tan positiva en l'anàlisi de la pobresa ancorada, però sí que indica aquesta capacitat de mantenir un determinat benestar econòmic. A partir de l'any 2013, la situació

empitjora per a les llars amb persones grans, però el risc de pobresa és inferior al corresponent a l'any 2008, particularment en el cas de pobresa relativa.

Gràfic 1.10. Taxa de risc de pobresa relativa i de risc de pobresa ancorada l'any 2008 per grups d'edat, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

1.3.2.

La privació material severa

De l'anàlisi unidimensional, passem a interessar-nos per l'anàlisi multidimensional de la privació material i que considera, més enllà dels recursos monetaris, les condicions materials en les quals viuen les famílies catalanes. Bàsicament, el que estudiem és la capacitat de les **llars de poder permetre's econòmicament** determinats ítems que recullen situacions de carències greus (com, per exemple, no poder **mantenir una dieta adient**), a d'altres que podríem qualificar de menys necessàries (com, per exemple, no poder anar de vacances durant una **setmana l'any**) però que, a la societat on vivim, desitjaríem que tothom es pogués permetre.

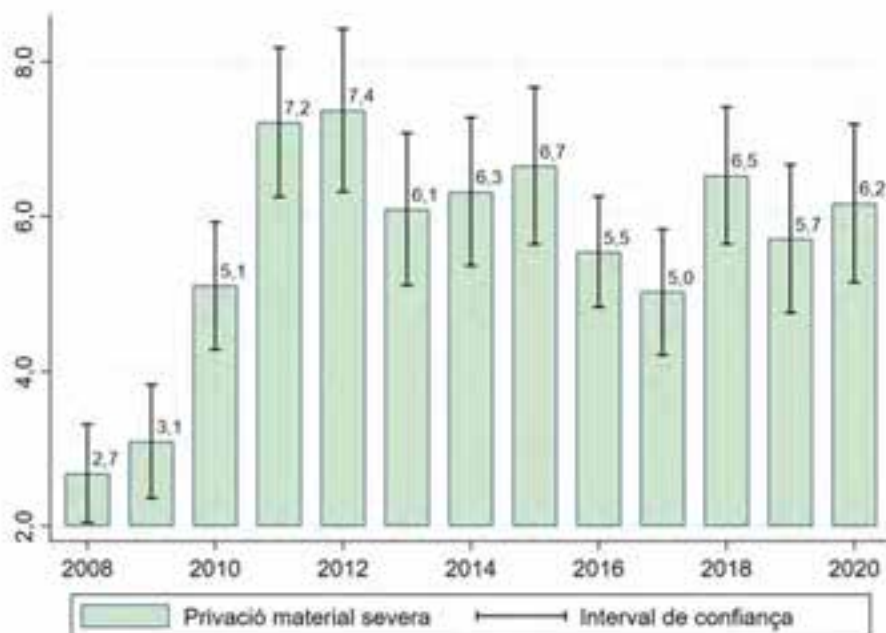
Per a l'anàlisi utilitzem la definició de *privació material severa* que ha promogut en els darrers anys Eurostat i que identifica les llars que tenen almenys quatre dels nou problemes següents:⁷

1. **La llar s'ha endarrerit en el pagament de la hipoteca o el lloguer** els darrers 12 mesos.
2. **La llar no es pot permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada els mesos d'hivern.**
3. La llar no té capacitat per afrontar despeses imprevistes.
4. La llar no es pot permetre un àpat amb carn, pollastre o peix (o l'equivalent per als vegetarians) **almenys cada dos dies.**
5. La llar no es pot permetre pagar unes vacances fora de casa, si **més no una setmana l'any.**
6. **La llar no disposa de cotxe perquè no s'ho pot permetre** econòmicament.
7. **La llar no disposa de rentadora perquè no s'ho pot permetre** econòmicament.
8. **La llar no disposa d'aparell de televisió en color perquè no s'ho pot permetre** econòmicament.
9. **La llar no disposa de telèfon perquè no s'ho pot permetre** econòmicament.

El gràfic 1.11 mostra quina és la situació a Catalunya entre 2008 i 2020. Com es pot veure, els nivells de privació material severa són **molt baixos a l'inici del període: només un 3 %** de la població es trobava en aquesta situació. La cruesa de la crisi econòmica fa que el nombre de llars afectades augmenti ràpidament i ja, el 2010, eren un 5,1 % de persones afectades i, el 2011, un 7,2 %. **A partir d'aquí, i tot i que es produeixen una sèrie d'oscil·lacions, la taxa s'estabilitza a nivells alts d'entre el 6 i el 7 %.** El 2020 la taxa encara és molt superior a la de l'inici del període analitzat.

⁷ Hi ha una nova definició de privació material severa que conté 14 ítems, vuit dels quals es refereixen a la llar i sis tenen en compte mancances que puguin estar patint els membres adults de la llar. Una llar es classifica en privació material severa si **manquen almenys set dels 14 indicadors. Probablement aquesta definició s'acabi** aprovant i també imposant com a nova mesura per a **l'anàlisi de la privació material a la Unió Europea. Si és així, la nova definició s'hauria d'incorporar al panell d'indicadors de benestar i progrés social.**

Gràfic 1.11. Taxa de població en privació material severa, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Entre les persones que pateixen privació material severa, quina carència és més prevalent? Una anàlisi en profunditat de les dades ens indica que hi ha tres indicadors que pateixen la gran majoria de les llars en privació material severa:

- La llar s'ha endarrerit en el pagament de la hipoteca, el lloguer o les factures de l'aigua, el gas o la llum, etc. els darrers 12 mesos (68 %).
- La llar no té capacitat per afrontar despeses imprevistes (99,7 %).
- La llar no es pot permetre pagar unes vacances fora de casa, si més no una setmana l'any (99 %).

També, el 74 % de les llars en privació material severa no es pot permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada els mesos d'hivern, el 51 % no es pot permetre tenir un cotxe i el 38 % no es pot permetre una dieta adient. La resta d'indicadors relatius a la possibilitat de tenir telèfon, televisió en color i rentadora tenen una importància molt menor en el cas de Catalunya.

1.3.3.

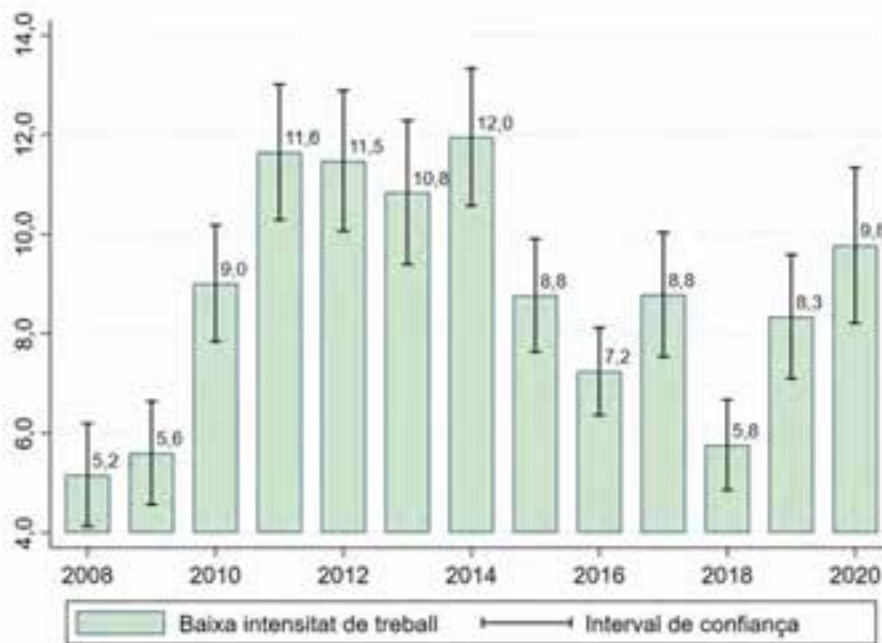
La baixa intensitat laboral

Els problemes de privació material severa, però especialment els de pobresa monetària, tenen una correlació molt forta amb la relació que els membres adults de les llars tenen amb el mercat de treball.

Naturalment, tenir feina i rebre'n d'aquesta un sou suficient garanteix la majoria de famílies un benestar econòmic que els permet situar-se per sobre del llindar de pobresa. Però ni totes les llars poden participar en el mercat de treball ni totes les llars que hi participen en reben uns recursos suficients que els permeten viure una vida digna. Aquest epígraf s'ocupa específicament d'aquesta anàlisi.

En primer lloc, ens interessem pel nombre d'individus a la població que viuen en llars amb baixa intensitat laboral.⁸ Es tracta de persones de 0 a 59 anys que viuen en llars en les quals els seus membres en edat de treballar ho fan menys del 20 % del seu potencial total de treball. Així, es calculen el nombre de mesos en què els membres de la llar han estat treballant i el nombre de mesos en què haurien pogut treballar. Es calcula la ràtio i, si és inferior al 20 %, aleshores la llar és identificada com en amb baixa intensitat laboral.

Gràfic 1.12 Taxa de població en llars amb baixa intensitat laboral, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

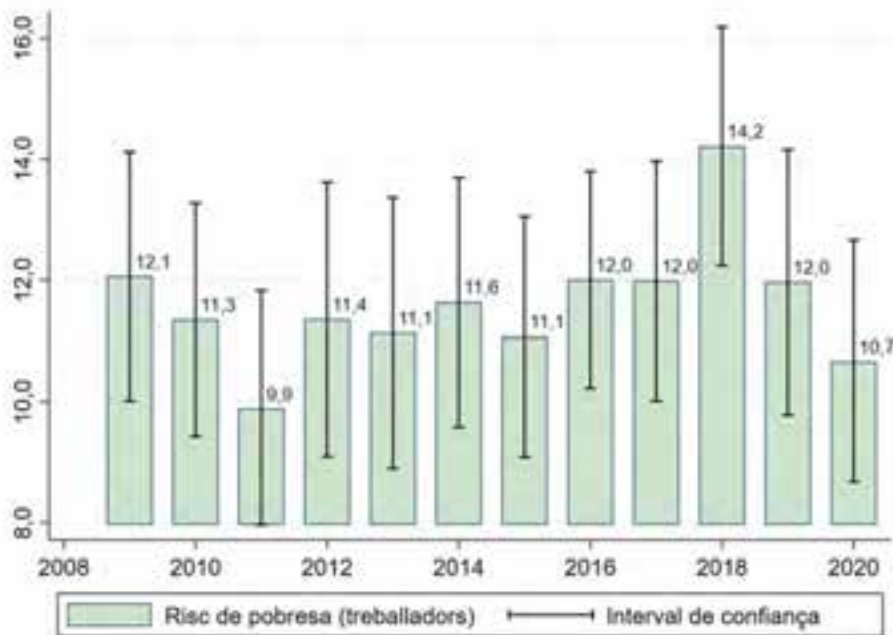
El gràfic 1.12 mostra com a l'inici del període entorn d'un 5 % de les llars catalanes vivien amb baixa intensitat laboral. La crisi econòmica i l'extraordinari augment de la taxa d'atur fa que aquesta xifra s'elevi al 9 % ja el 2011 per arribar fins al 12 % el 2014. Amb la recuperació de l'economia aquesta taxa cau de manera important, i se situa en un

⁸ De nou, és una definició promoguda per l'Eurostat.

5,8 % el 2018, xifra molt similar a la relativa al 2008. L'evolució positiva queda interrompuda el 2019, moment en el qual el percentatge de baixa intensitat laboral és del 8,3. El 2020 escala fins al 9,8 %. En l'apartat següent, **ens interessarem per la relació d'aquest indicador amb els problemes de pobresa monetària i de privació material que pateixen les llars.**

D'altra banda, val la pena considerar també la situació de les persones que, tot i participar en el mercat de treball, no n'obtenen una remuneració suficient (el que es coneix a la literatura com a *working poor*). El gràfic 1.13 mostra la taxa de risc de pobresa en el treball a Catalunya, és a dir, la proporció de persones que van treballar almenys set mesos durant l'any, però a la llar tenien rendes equivalents inferiors al llindar de pobresa. L'indicador fa referència tant a persones assalariades com a autònoms i tant considera els treballadors a jornada sencera com a mitja jornada.⁹

Gràfic 1.13. Taxa de risc de pobresa en el treball, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Del gràfic, en destaquen dos aspectes importants. En primer lloc, entorn de l'**11,6 %** dels treballadors de Catalunya viuen en llars que no obtenen prou ingressos que els permetin viure per sobre del llindar de

⁹ Aquest indicador només es troba disponible a partir de l'any 2009. Els nostres resultats s'acosten molt als publicats a la pàgina web de l'Idescat però no són idèntics.

pobresa.¹⁰ **Aquest resultat no s'explica pel treball (desitjat o no) a temps parcial, ja que entre els treballadors a jornada sencera el percentatge per sota del llindar també és alt (10,1 %). En segon lloc, destaca l'estabilitat de l'indicador amb diferències molt petites al llarg del temps. Aquest fet potencialment indica que la pobresa entre els treballadors no està tant fortament lligada al cicle econòmic com inicialment podríem preveure i, en canvi, denota un problema molt més profund i estructural al mercat de treball vinculat en bona mesura a l'elevada temporalitat i rotació del mercat de treball, que determina unes remuneracions anuals baixes per a determinades persones (perquè encadenen treballs temporals amb períodes curts sense ocupació, en una "trampa de temporalitat").**

1.3.4. L'ARPE

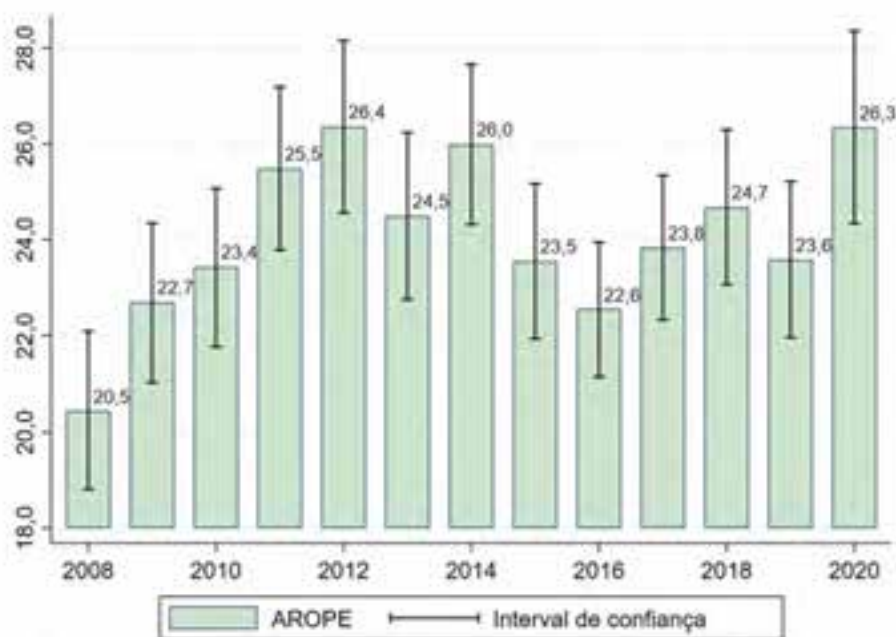
En aquest apartat ens interessem per un indicador multidimensional que ha estat àmpliament utilitzat en els darrers anys a la Unió Europea i que ha estat promogut per l'Eurostat. **Ens referim a la taxa AROPE que mesura el nombre d'individus que es troben almenys en una de les tres situacions que acabem d'analitzar:**

1. En risc de pobresa (relativa) i/o
2. en privació material severa i/o
3. vivint en una llar amb baixa intensitat de treball.

El gràfic 1.14 mostra que entre dos i tres de cada deu catalans pateix **almenys un dels problemes considerats. Aquesta taxa a l'inici del període parteix d'un nivell relativament baix del 20,5 %, però ben aviat s'enfila per arribar a un màxim l'any 2012 del 26,4 %, és a dir, pràcticament sis punts percentuals per sobre i amb diferències clarament significatives. A partir d'aquí la taxa s'estabilitza i es manté a nivells alts, amb un important repunt l'any 2020, que assoleix el 26,3 %. Així, la taxa AROPE a Catalunya l'any 2020 se situa al mateix nivell que en els pitjors moments de l'anterior crisi econòmica.**

¹⁰ Pot ser que els treballadors de la llar obtinguin salaris baixos del mercat del mercat de treball o pot ser que els salaris siguin relativament alts però insuficients per cobrir les necessitats de la llar (per la seva grandària i composició).

Gràfic 1.14. Taxa de risc de pobresa o exclusió social (AROPE), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fixters transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

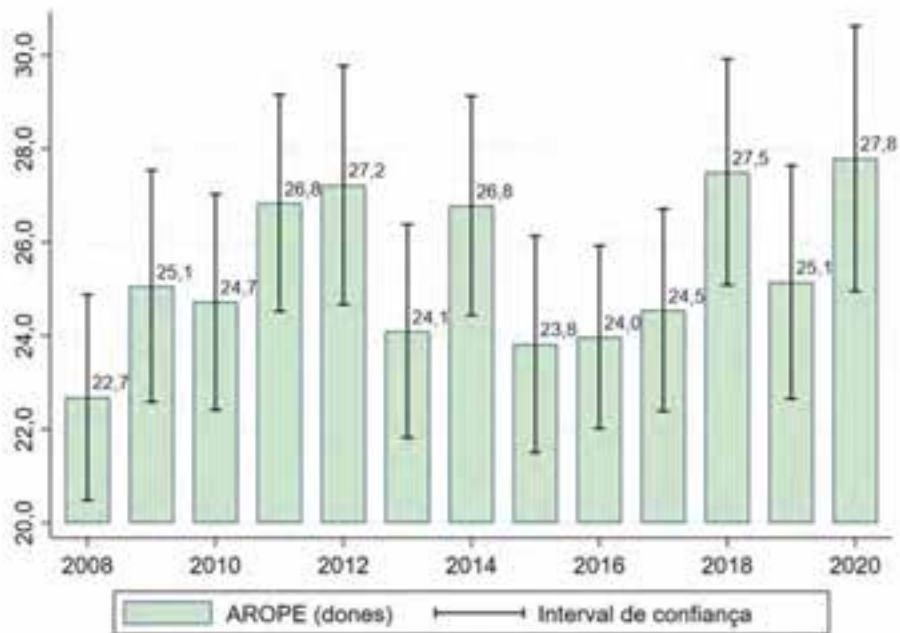
Per acabar, i seguint amb la bateria d'indicadors de benestar i progrés social que considera l'Idescat, els gràfics 1.15 i 1.16 presenten la taxa de risc de pobresa o exclusió social entre les dones i entre els menors de 18 anys. Es fa evident que per a ambdós col·lectius el risc de pobresa o exclusió social és superior al risc mitjà del conjunt de la població. En el cas de les dones, observem dos punts màxims els anys 2012 i 2020 —i, de fet, la diferència respecte al 2008 és estadísticament significativa al 95 % i 99 % de confiança, respectivament. Per tant, si bé la recuperació de l'economia hauria permès que la situació de les dones millorés el 2015 i el 2016 respecte als pitjors anys de la crisi (entorn del 2011 i el 2012), les dades ens indiquen un empitjorament de la situació en el darrer any analitzat.¹¹

Entre els infants, l'evolució és molt més estable i, de fet, s'observen poques diferències en el temps amb les úniques excepcions dels anys 2008 i 2016, quan les taxes es trobaven significativament per sota de la resta d'anys. La situació al final del període és pitjor, ja que la taxa assoleix el seu màxim, amb un 35,4 % el 2020. És a dir, entre 3 i 4 de cada 10 infants a Catalunya pateix pobresa, privació material o viu en

¹¹ Obtenim diferències estadísticament significatives al 95 % de confiança entre el 2015 i el 2020 i entre el 2016 i el 2020.

una llar on hi ha baixa intensitat laboral o més d'un d'aquests problemes simultàniament.

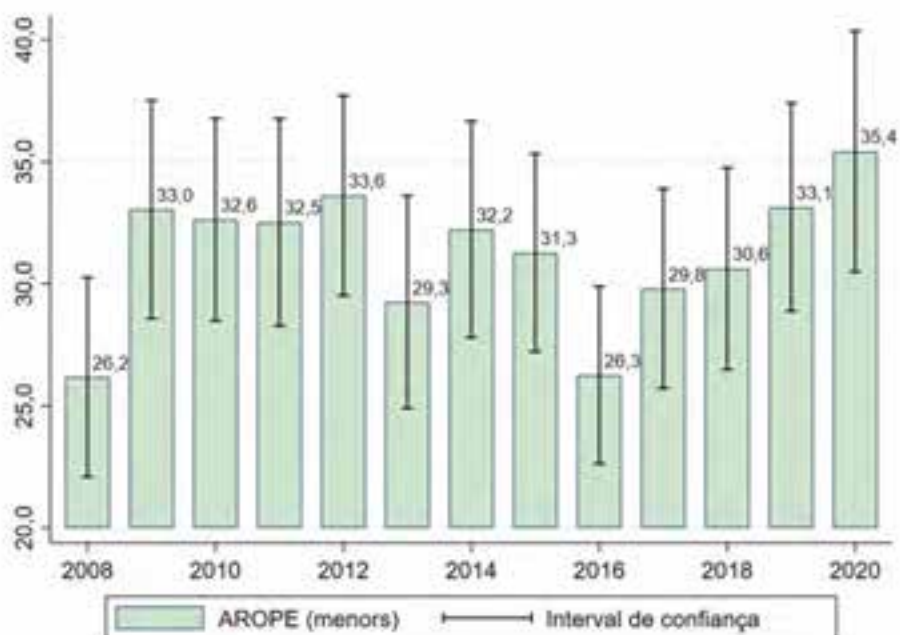
Gràfic 1.15 Taxa de risc de pobresa o exclusió social (ARPE) entre les dones, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Gràfic 1.16. Taxa de risc de pobresa o exclusió social (ARPE) entre els menors de 18 anys, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

1.3.5.

Catalunya des d'una perspectiva comparada

Quina és la situació de Catalunya respecte a la d'altres països del nostre entorn més immediat pel que fa als principals indicadors estudiats? Els gràfics 1.17 a 1.20 mostren l'evolució de la taxa de pobresa, de la de privació material severa, de la de baixa intensitat laboral i de l'AROE per a la majoria de països europeus i per al subperíode entre el 2008 i el 2013 i entre el 2013 i el 2019.¹² Pel que fa al risc de pobresa relativa, **Catalunya tenia l'any 2008 un risc similar al risc mitjà de la població a la Unió Europea (27 països). Amb tot, l'evolució negativa de la taxa en aquests darrers anys amb un augment de dos punts percentuals entre el 2008 i el 2019 fa que el risc de pobresa a Catalunya sigui dels més alts d'Europa, similar al risc que pateix el conjunt d'Espanya, Estònia o Bulgària i només inferior al risc que tenen països com Romania, Lituània o Letònia.**

La situació és molt diferent quan parlem de privació material severa. En aquest cas, Catalunya parteix de la setena posició per la cua baixa de la taula al voltant de països com Finlàndia, Noruega o Dinamarca — clars exemples de països amb un estat del benestar molt més **desenvolupat que el nostre. L'evolució negativa de la taxa, però, fa que al final del període hi hagi un important nombre de països que el 2019 s'acaben situant per sota de Catalunya. De fet, s'evidencia que Catalunya té una evolució contrària i negativa a l'evolució que tenen molts dels països europeus, per als quals hi ha una clara millora pel que fa a aquest indicador. Sigui com sigui, també és evident que encara hi ha països europeus amb taxes de privació material severa molt superiors a les de Catalunya com, per exemple, Bulgària (amb un 20,9 % al 2019), Romania (14,5 %) o Grècia (16,2 %).**

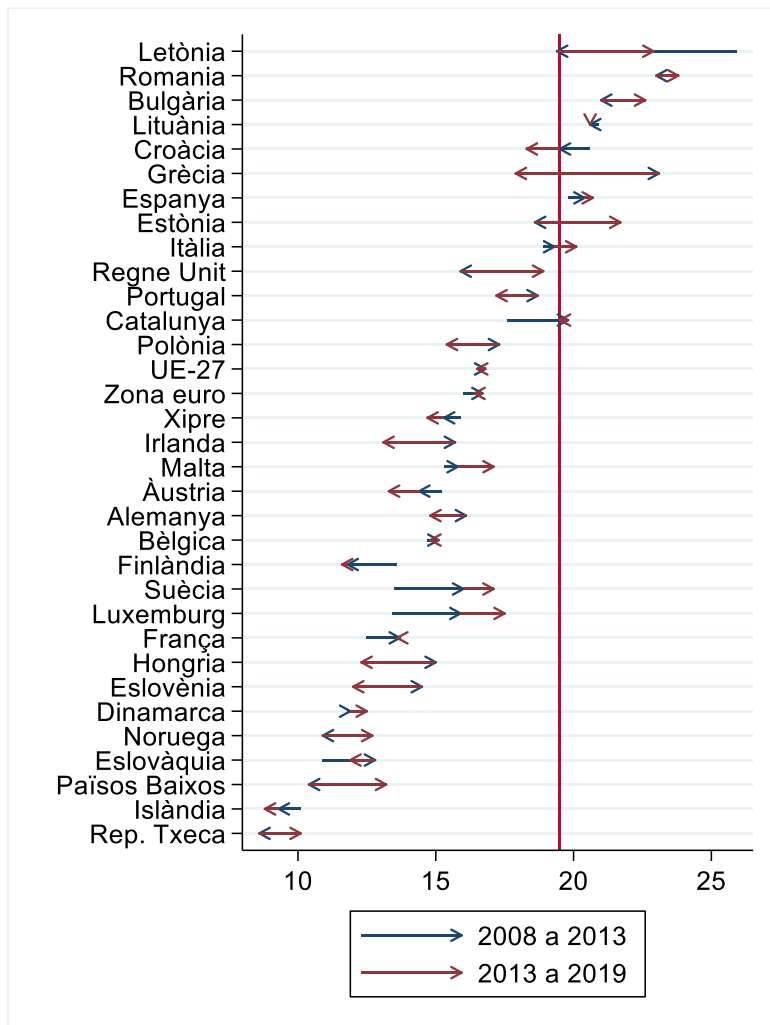
En relació amb el nombre d'individus que viuen en llars amb baixa intensitat laboral, de nou, Catalunya es posiciona relativament bé a l'inici del període. Amb tot, una evolució molt negativa entre el 2008 i el 2013, que no es veu totalment compensada per la millora de la situació entre el 2013 i el 2019 fa que Catalunya, al final del període, acabi tenint una taxa de baixa intensitat laboral superior a la de molts països de l'entorn europeu.

Finalment, i pel que fa a la taxa AROPE, Catalunya **se situa a l'inici del període per sota de la mitjana europea. Amb tot, i atesa l'evolució negativa de la taxa de pobresa i la de privació material severa, al final del període se situa clarament per sobre i no hi ha gaires països que, de**

¹² L'any 2019 és el darrer any amb dades disponibles per a un nombre suficientment important de països i, per tant, el darrer any que permet aquesta anàlisi comparativa.

fet, es trobin en una situació molt pitjor. Aquest resultat es troba clarament dirigit per l'evolució de la taxa de pobresa.

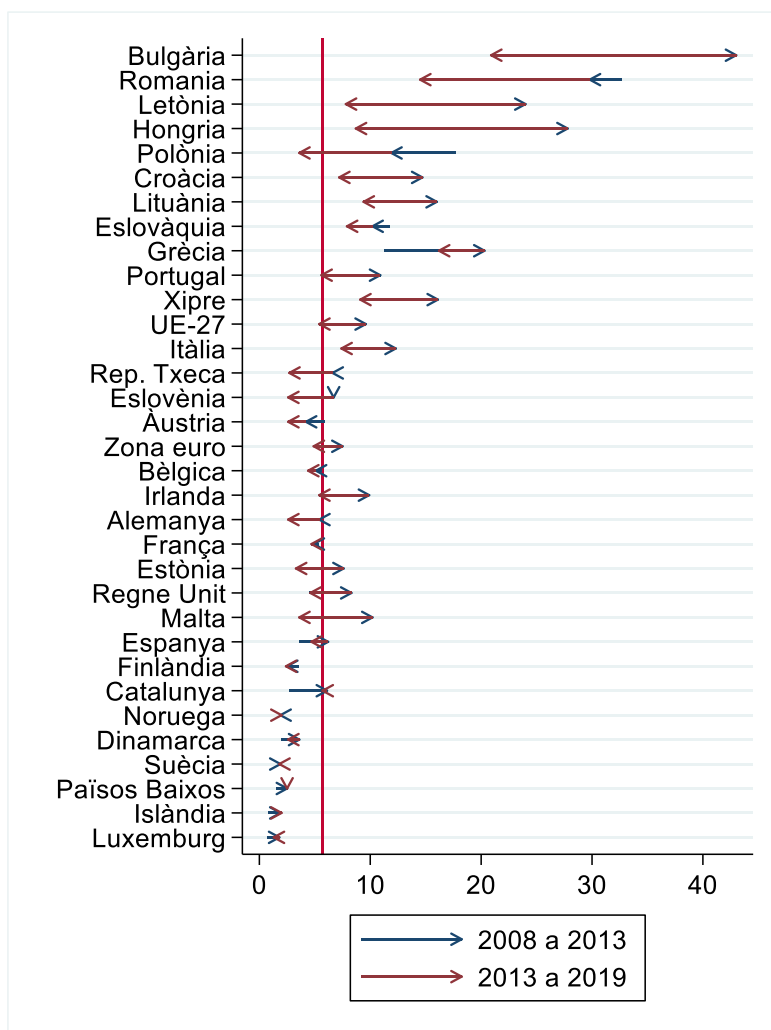
Gràfic 1.17. Evolució del risc de pobresa relativa, Europa, 2008-2013, 2013-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: per manca de dades, l'indicador en el cas de Croàcia es refereix al 2010 i no al 2008 i, en el cas d'Islàndia i Regne Unit, es refereix al 2018 en comptes del 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa del 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

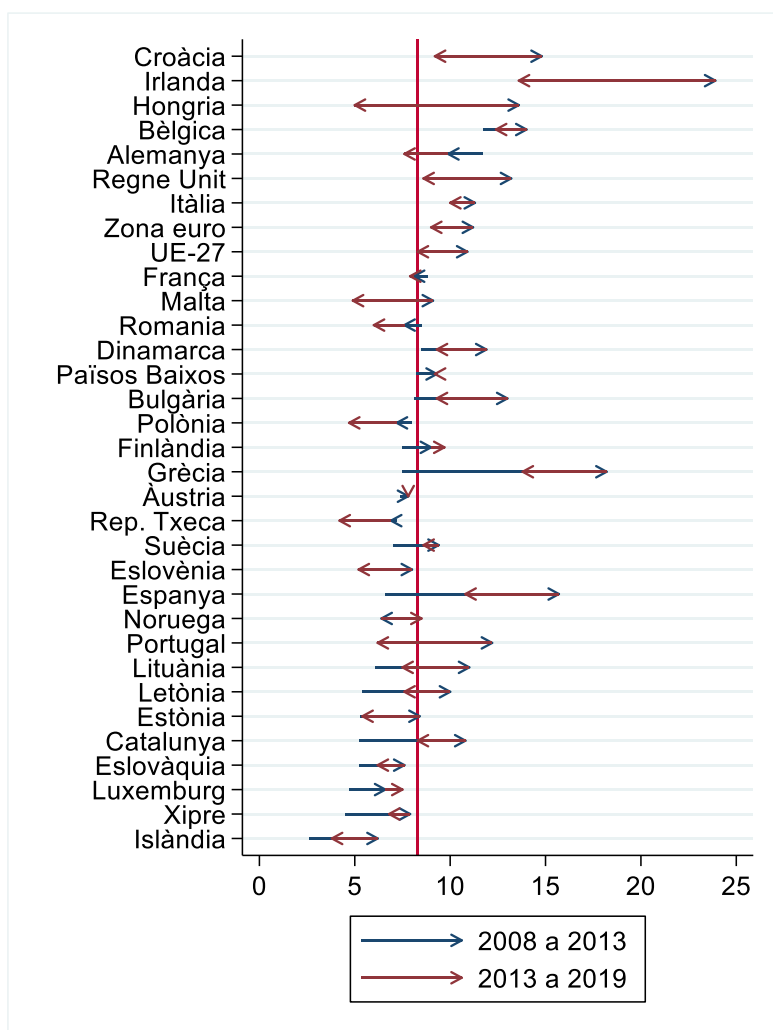
Gràfic 1.18. Evolució del risc de privació material severa, Europa, 2008-2013, 2013-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: per manca de dades, l'indicador en el cas de Croàcia es refereix al 2010 i no al 2008 i, en el cas d'Islàndia i Regne Unit, es refereix al 2018 en comptes del 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa del 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

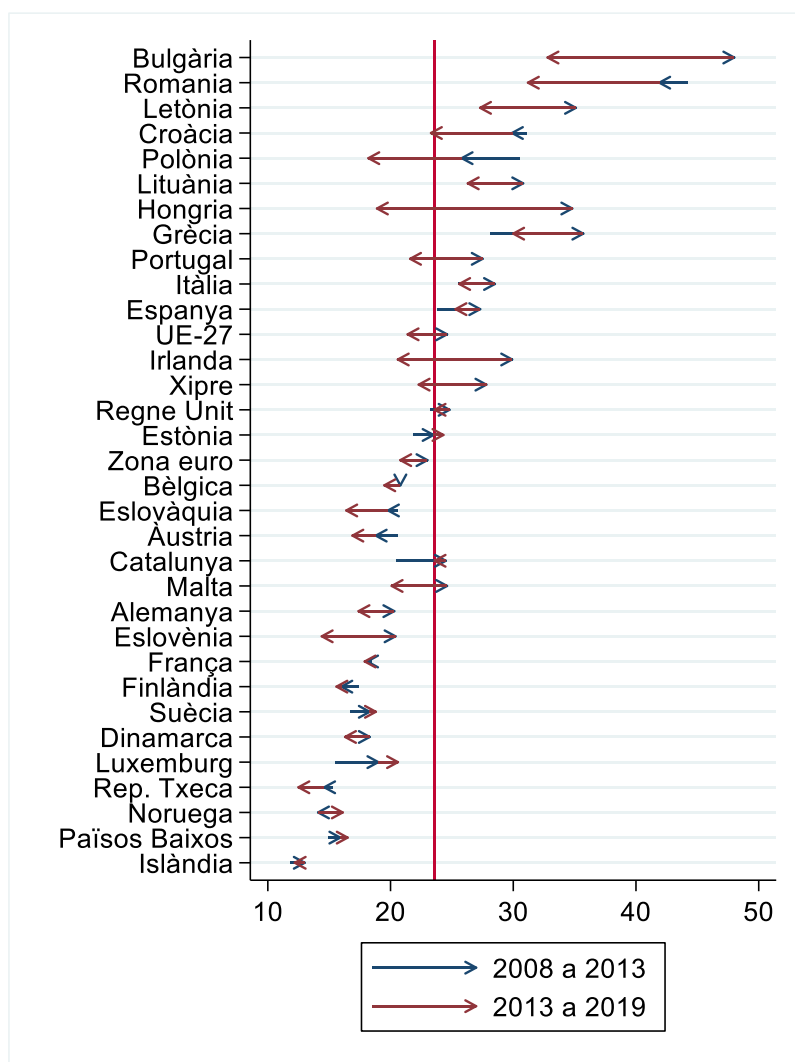
Gràfic 1.19. Evolució del percentatge d'individus que viuen en llars amb baixa intensitat laboral, Europa, 2008-2013, 2013-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: per manca de dades, l'indicador en el cas de Croàcia es refereix al 2010 i no al 2008 i, en el cas d'Islàndia i Regne Unit, es refereix al 2018 en comptes del 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa del 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

Gràfic 1.20. Evolució del risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE), Europa, 2008-2013, 2013-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: per manca de dades, l'indicador en el cas de Croàcia es refereix al 2010 i no al 2008 i, en el cas d'Islàndia i Regne Unit, es refereix al 2018 en comptes del 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa del 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

1.4. El mercat de treball¹³

El mercat de treball és la font principal de renda per a la majoria de ciutadans. En aquest epígraf ens interessem pel que passa al mercat de treball, seguint el panell d'indicadors definit per l'Idescat. Primer

¹³ Les dades per al 2020 d'aquest epígraf poden variar lleugerament respecte de les publicades per l'Idescat perquè els nostres resultats incorporen una revisió molt recent feta per l'INE d'un dels fitxers trimestrals del 2020.

examinem l'evolució de la taxa d'activitat i la de l'atur, i després mirem fins a quin punt els aturats reben ajut de les prestacions d'atur.

L'evolució de les variables del mercat de treball està clarament marcada pel **cicle econòmic, dominat per la Gran Recessió a l'inici del període d'anàlisi i la pandèmia del coronavirus en el darrer any.**

Pel que fa a la Gran Recessió, a Catalunya, consta de dos períodes de **crisi, com passa a la resta de l'Estat espanyol. Això es deu al fet que gran part de les institucions i regulacions que governen el sistema financer, el mercat de l'habitatge i el mercat de treball a Catalunya són les mateixes que a la resta de l'Estat espanyol. El primer període de crisi, que va des del segon quadrimestre del 2008 a l'últim quadrimestre del 2009, respon a la crisi financera internacional, mentre que el segon període de crisi, que cobreix el període entre l'últim quadrimestre del 2010 i el segon quadrimestre del 2013, està relacionat amb la crisi a la zona euro. Aquests dos períodes de crisi són més virulents a Catalunya i a Espanya que a altres països europeus a causa de l'explosió de la bombolla immobiliària i de l'estesa crisi del sector bancari que redueix el crèdit a les empreses. A més, a causa de les institucions del mercat de treball català, caracteritzat, entre altres factors, per la dualitat contractual i per un sistema rígid de negociació col·lectiva, la Gran Recessió va contraure més l'ocupació i va incrementar més l'atur que en crisis anteriors i que en altres països europeus.**

Un nou període de crisi s'estén al llarg del 2020, causat per la COVID-19 i la paralització de l'activitat econòmica. Aquesta és una crisi de naturalesa diferent a les anteriors, sense precedents en la història recent i conseqüència d'un xoc extern, la virulència del qual ha estat major a Catalunya i Espanya que a altres països europeus.

1.4.1.

Ocupació

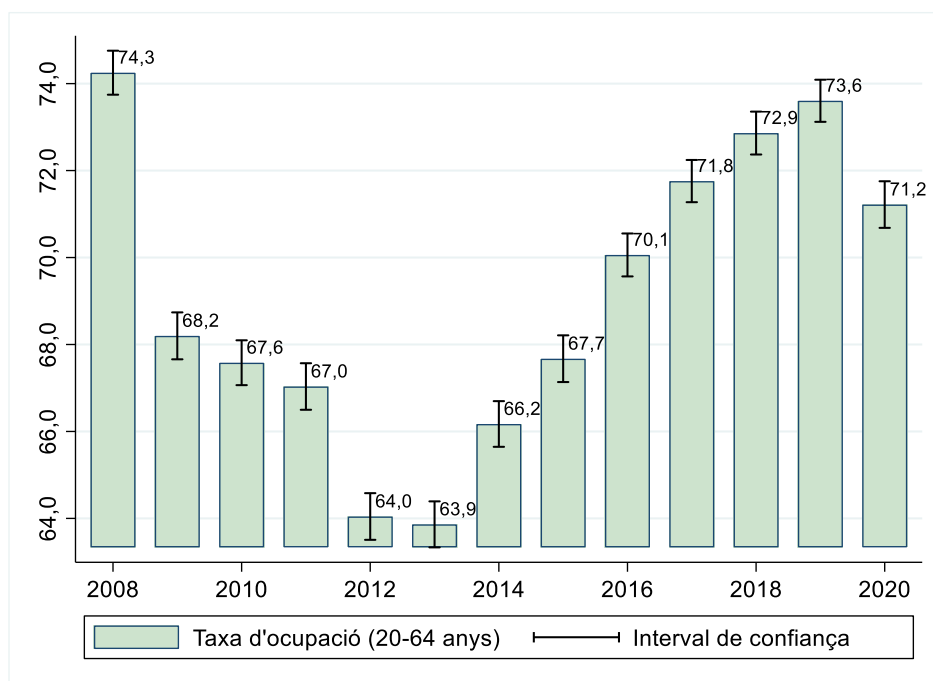
La taxa d'ocupació de 20 a 64 anys, que relaciona el nombre de persones ocupades de 20 a 64 anys amb la població total del mateix grup d'edat, mostra un comportament clarament procíclic —gràfic 1.21. La taxa pren un valor màxim del 74,3 % el 2008, es redueix fins a arribar al valor mínim del 64 % els anys 2012 i 2013, i a partir d'aleshores es torna a incrementar fins a assolir, el 2019, valors similars als que ja hi havia abans de la crisi. L'any 2020 trenca la **tendència creixent de l'ocupació present des del 2014. La taxa passa del 73,6 % el 2019 al 71,2 % el 2020. No obstant això, cal destacar que, si ens fixem en la caiguda del PIB des de l'inici de la pandèmia (que mostràvem en el gràfic 1.2), la crisi de la COVID-19 hauria d'haver destruït molta més ocupació que l'anterior crisi. Mecanismes com els ERTE han frenat la caiguda de l'activitat econòmica i han mantingut la**

taxa d'ocupació a nivells relativament alts, si tenim en compte l'important xoc econòmic que ha representat la pandèmia.

La taxa d'ocupació a Catalunya és entre cinc i sis punts més alta que a Espanya, diferència que perdura al llarg de tot el període. Aquesta tendència paral·lela entre les taxes d'ocupació a Catalunya i l'Estat espanyol s'explica perquè les dues economies estan exposades al mateix xoc econòmic i comparteixen moltes de les seves institucions. Malgrat això, si comparem l'evolució de la taxa d'ocupació a Catalunya amb la dels països que mostraven una taxa similar al principi del període, el Regne Unit i Alemanya, es comprova que la Gran Recessió ha tingut un efecte molt més sever sobre el mercat de treball a Catalunya. Mentre la taxa d'ocupació a Catalunya es redueix en gairebé 10 punts percentuals amb la crisi, la d'aquests dos països es manté constant. La major reducció de la taxa d'ocupació a Catalunya s'explica, en part, per la diferent resposta dels mercats de treball a Catalunya i Alemanya, per exemple. Mentre que a Catalunya l'ajust es realitza principalment en el marge extensiu —els treballadors perden la feina—, a altres països com Alemanya, l'ajust es fa en el marge intensiu —reducció en les hores de treball dels treballadors mitjançant, per exemple, els contractes a temps parcial o suspensions de la jornada— vegeu, per exemple, Casares i Vázquez (2018).

Amb la recuperació econòmica de la crisi del 2008, tot i que la taxa a Catalunya creix a ritmes superiors a la del Regne Unit i Alemanya, la distància entre les taxes d'ocupació que resulta de la Gran Recessió no es tanca: Catalunya mostra una taxa d'ocupació inferior a la del Regne Unit i Alemanya, de més de sis punts percentuals.

Gràfic 1.21. Taxa d'ocupació de 20 a 64 anys, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa.

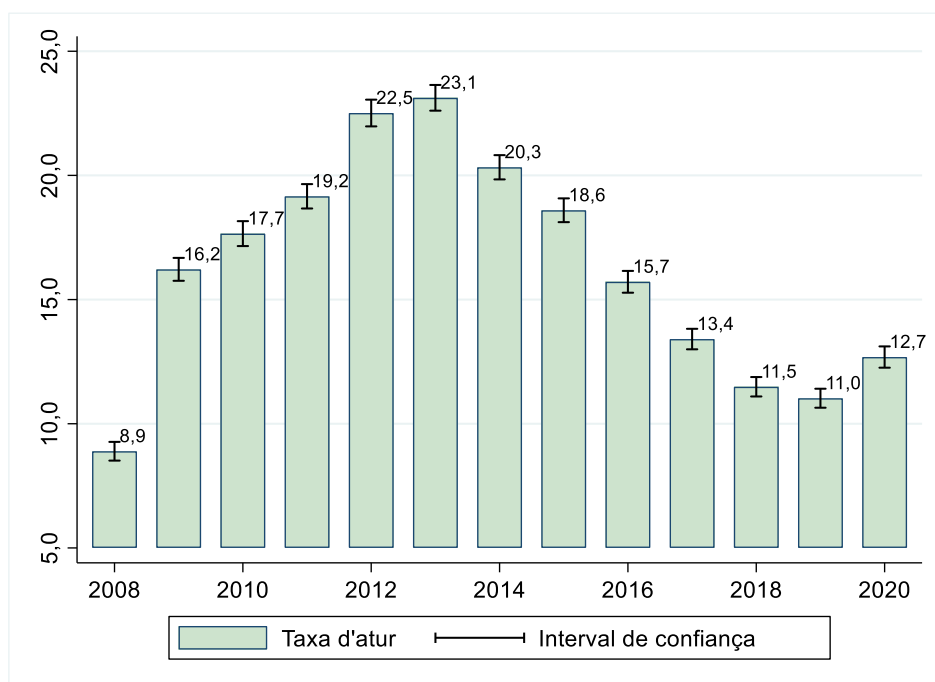
1.4.2.

Atur

La taxa d'atur (gràfic 1.22), que mostra la població desocupada en relació amb la població activa, també té una evolució contracíclica, amb una discontinuïtat important entre els dos primers anys del nostre període d'anàlisi, el 2008 i el 2009. La taxa d'atur a Catalunya mostra en comparació amb la de l'Estat espanyol una situació similar a la de la taxa d'ocupació. Catalunya té una taxa d'atur menor a la d'Espanya. A més, la diferència entre les taxes d'atur de Catalunya i d'Espanya s'ha incrementat amb el temps. El 2008 la diferència era de 2,4 punts.

Aquesta diferència creix fins a 3 punts quan la taxa d'atur és més alta, el 2013, i torna a incrementar-se 3,8 punts l'any 2018. El 2019 i 2020 es redueix el diferencial que arriba als 2,9 punts el darrer any analitzat. Malgrat això, cap altre país europeu, excepte Grècia, mostra taxes d'atur més elevades que Catalunya. Per tant, l'elevada taxa d'atur a Catalunya té repercussions sobre el benestar dels individus de forma directa, a través de la menor renda dels desocupats, i de forma indirecta, reduint el seu benestar subjectiu, més enllà de l'efecte que té una menor renda sobre el benestar subjectiu (Clark i Oswald, 1994).

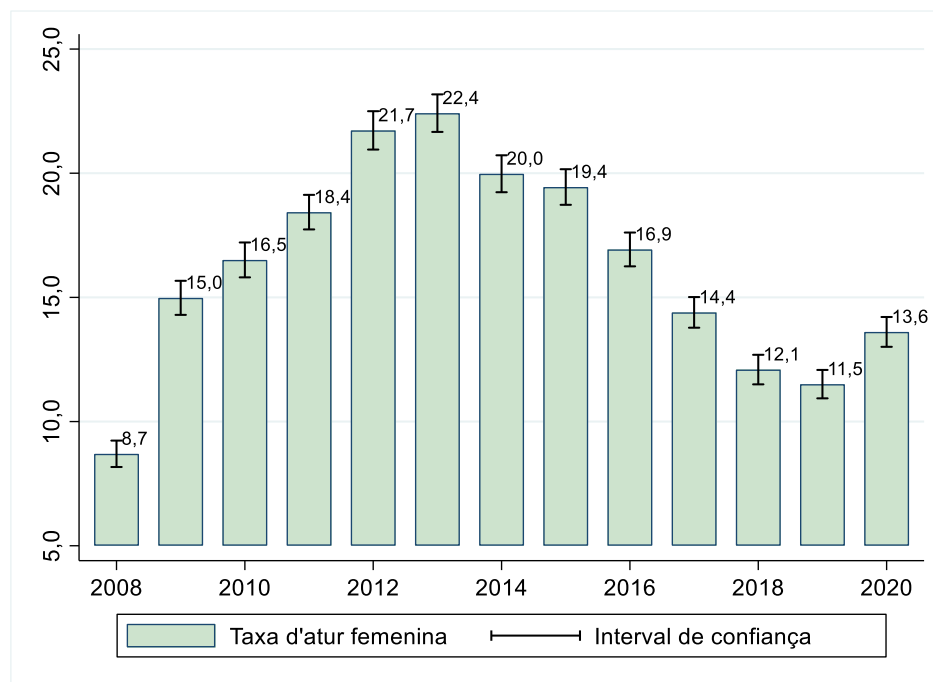
Gràfic 1.22. Taxa d'atur, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa.

L'atur afecta de forma similar els homes i les dones, si bé podem observar algunes diferències en el temps. Durant el període 2008-2014, a Catalunya, la taxa d'atur dels homes va ser més alta que la femenina perquè l'ocupació masculina va tenir pitjor comportament els primers anys de la recessió. Des de l'any 2015, però, la taxa d'atur dels homes és més baixa que la de les dones (com passa a Espanya).

Gràfic 1.23. Taxa d'atur de les dones, Catalunya, 2008-2020

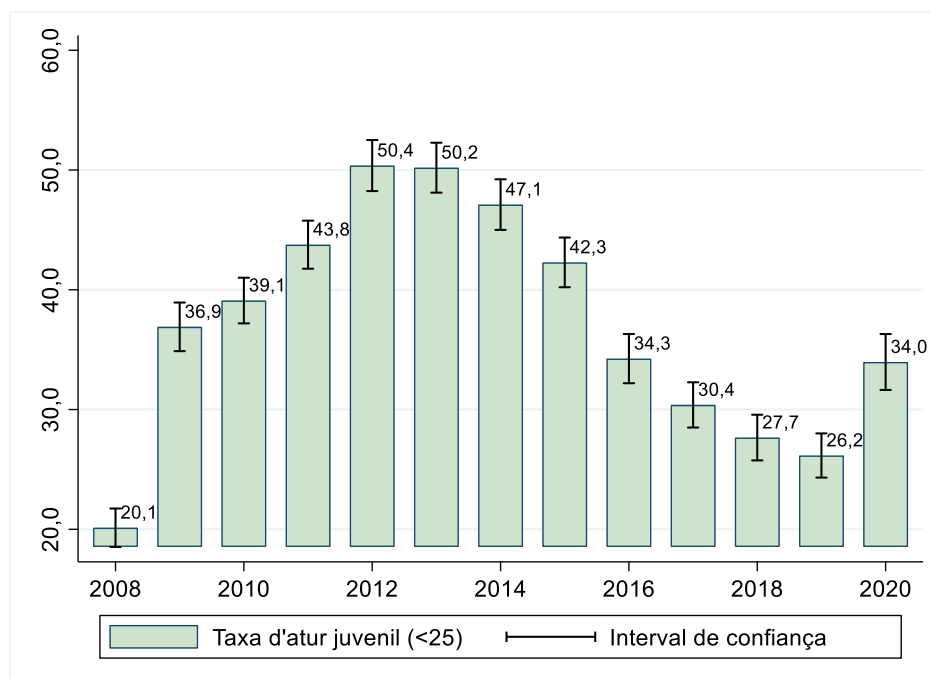

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa.

Com ja ha estat àmpliament documentat, l'atur afecta de forma molt desproporcionada els joves. El gràfic 1.24 mostra que, durant el període d'anàlisi, la taxa d'atur entre els menors de 25 anys més que dobla la taxa d'atur del conjunt de la població. Això té implicacions molt negatives sobre el benestar d'aquests joves, així com efectes negatius sobre el creixement econòmic. En primer lloc, l'atur redueix el benestar a curt termini de la generació de joves. Com ja hem comentat més amunt, estar aturat disminueix el seu benestar de dues maneres, a través de la disminució de la renda i a través dels efectes psicològics relacionats amb la pèrdua de confiança i autoestima que provoca l'atur i que incideixen directament en el benestar subjectiu. A més, les altes taxes d'atur redueixen la probabilitat de poder-se emancipar, fet que també afecta la família (Becker et al., 2010; Martínez-Granado i Ruiz-Castillo, 2002). En segon lloc, les altes taxes d'atur també condicionen el benestar futur d'aquesta generació de diverses formes. Per una banda, les cohorts que entren al mercat laboral en període de crisi tenen pitjors perspectives laborals que les cohorts que entren al mercat laboral en període de bonança (Raaum i Roed, 2006). Per altra banda, el sol fet d'estar aturat en un període determinat incrementa la probabilitat d'estar aturat en el futur, fins i tot quan comparem individus amb les mateixes característiques laborals. Aquesta persistència s'explica per l'efecte desincentivador o d'habitució, per l'estigma que comporta estar aturat, per una possible reducció en la intensitat en la cerca de treball, pel procés d'obsolescència del capital humà, o pels desincentius que incorporen els sistemes de prestacions d'atur, entre altres (Ayllón, 2013; Daly i Delaney, 2013; Knabe i Rätzl, 2011).

Ara bé, no tots els joves tenen la mateixa probabilitat d'estar aturats. Els joves més perjudicats són els que tenen un menor nivell d'estudis, que acostumen a ser els que venen d'entorns menys avantatjats i, per tant, han tingut menys oportunitats (Parodi et al., 2012). En definitiva, les altes taxes d'atur juvenil perjudiquen de forma desproporcionada els que ja d'origen tenen menys oportunitats. Per tant, l'elevada taxa d'atur i, sobretot, la situació dels joves en el mercat de treball és un element molt preocupant del mercat de treball a Catalunya, que hauria d'esdevenir una prioritat de la política pública. La pandèmia tornarà a posar èmfasi en aquest problema estructural en el mercat de treball, com ja apunta un important creixement de la taxa d'atur juvenil el 2020.

Gràfic 1.24. Taxa d'atur del joves (de 16 a 24 anys), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa.

Hem comentat que Catalunya té taxes d'atur molt més elevades que les de la gran majoria de països europeus, fet que comporta conseqüències negatives sobre el benestar present i futur dels aturats.¹⁴ Els perjudicis sobre el benestar dels aturats (i sovint de les seves famílies) s'incrementen a mesura que la durada d'aquest període d'atur s'allarga i es va incrementant així la probabilitat d'exclusió social. El gràfic 1.25 mostra la taxa d'atur de llarga durada, definida com la proporció de

¹⁴ És cert que Catalunya, en l'etapa de recuperació econòmica abans de la pandèmia, hauria reduït la distància respecte dels altres països de la zona euro.

desocupats que porten, com a mínim, 12 mesos a l'atur respecte al nombre de persones actives en el mercat de treball.¹⁵

La taxa d'atur de llarga durada a Catalunya mostra una evolució molt similar a l'evolució de la taxa d'atur, amb increments molt importants els primers anys del període analitzat. El 2008, el nombre d'aturats que portaven, com a mínim, 12 mesos a l'atur era un 1,6 % de la població activa. Aquesta proporció creix fins al 13,3 % al 2013 i torna a disminuir fins al 4,3 % el 2020. Quan expressem el nombre d'aturats de llarga durada en relació amb el nombre d'aturats, queda ben palès que aquestes xifres són molt altes.¹⁶ El 2008, els aturats de llarga durada representaven el 18 % de tots els aturats aquell any. Cinc anys més tard, l'any en el qual l'atur és més alt, més de la meitat dels aturats (57,6 %) ho són de llarga durada. El creixement econòmic posterior al 2013 aconsegueix reduir de forma molt limitada aquesta proporció. Així, el 2018 el percentatge d'aturats que ho són per un període superior a 12 mesos encara és del 45,2 % dels aturats. Amb l'esclat de la pandèmia del coronavirus, aquest percentatge disminueix fins al 33,9 %, però no es tracta tant d'una millora de la situació, sinó d'un influx molt important de persones que es queden a l'atur de forma sobtada al llarg del 2020. No serà fins que disposem de més dades que podrem avaluar el veritable impacte de la pandèmia en la durada dels períodes d'atur.

La taxa d'atur de llarga durada és superior a Espanya en comparació a Catalunya. L'anterior crisi econòmica va tenir un efecte més pronunciat sobre l'atur de llarga durada a Espanya que, el 2014, presentava una taxa d'aturats de llarga durada 2,8 punts més gran que Catalunya. L'etapa expansiva posterior al 2014 ha reduït la diferència en les taxes d'atur de llarga durada d'ambdós territoris. Tot i això, el 2020, la diferència encara era d'1,9 punts. La taxa d'atur de llarga durada a Catalunya és similar a la taxa dels països europeus que tenen magnituds del mercat laboral similars a les de Catalunya, com són els països euromediterranis.¹⁷

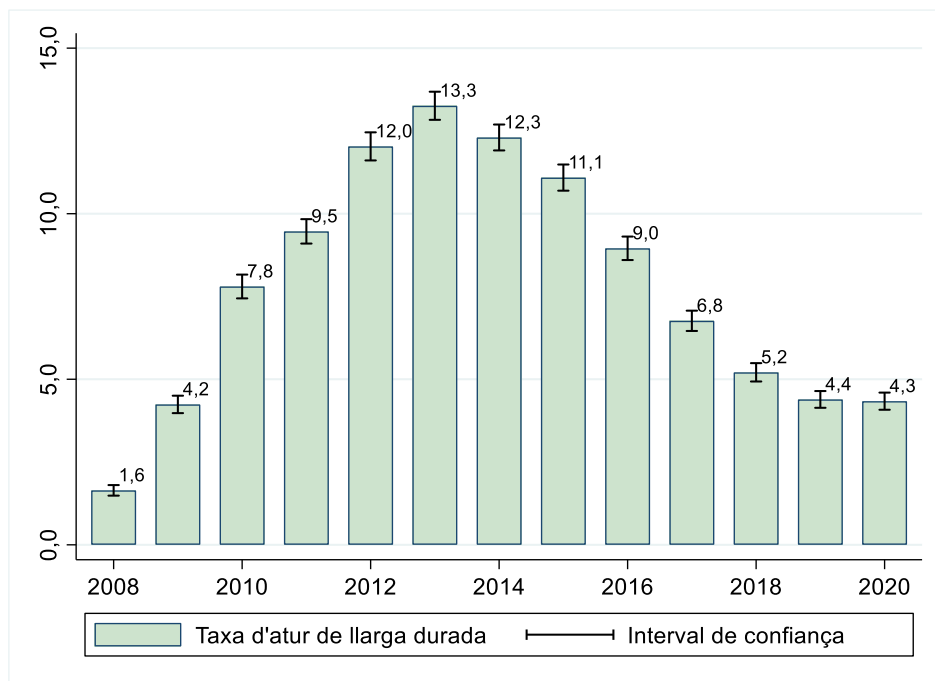
¹⁵ Les taxes d'atur de llarga durada que estimem a partir de les dades de l'Enquesta de població activa no s'ajusten del tot a les que publica l'Idescat. Malgrat això, les taxes d'atur de molt llarga durada, que es calculen amb les mateixes variables, sí que ho fan.

¹⁶ Per calcular-ho només cal dividir les xifres del gràfic 1.25 entre les del gràfic 1.22.

¹⁷ L'Eurostat utilitza un altre criteri per calcular la taxa d'atur de llarga durada a partir de la base de dades *European Union – Labour Force Survey*. En aquest cas, per ser considerat aturat de llarga durada cal haver estat un any buscant feina i cal que hagi passat un any des de la darrera ocupació. Si ens fixem en aquest criteri, Catalunya no mostra un diferencial tan important respecte de la mitjana europea i, de fet, es troba més a prop d'aquesta mitjana que Espanya l'any 2019.

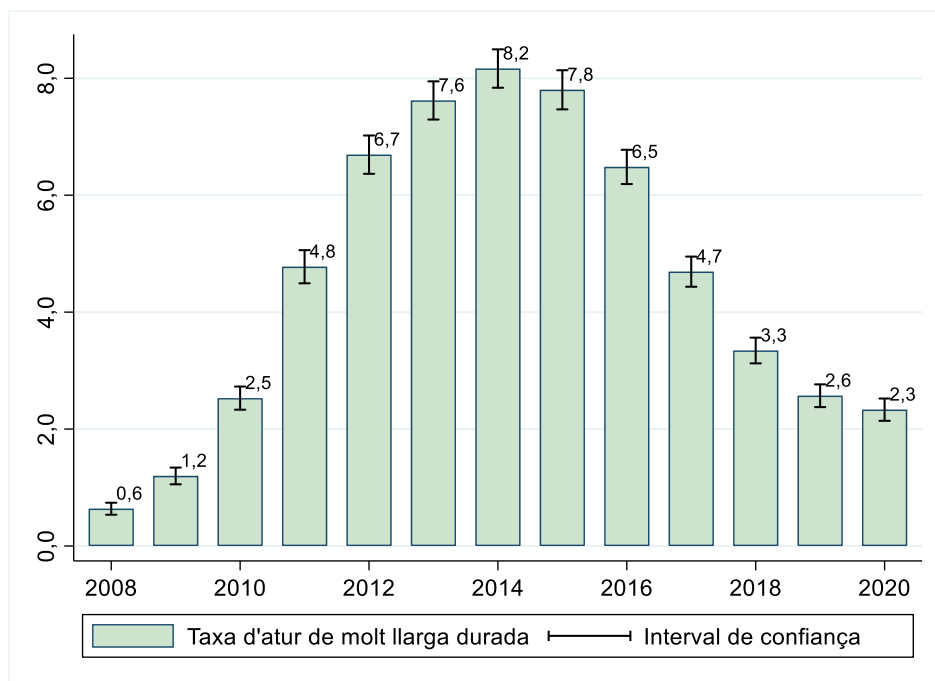
La taxa d'atur de molt llarga durada, que representa la proporció de població desocupada des de fa dos anys o més sobre la població activa, és també molt elevada a Catalunya, i assoleix un nivell màxim de 8,2 % el 2014 —gràfic 1.26.

Gràfic 1.25. Taxa d'atur de llarga durada, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa.

Gràfic 1.26. Taxa d'atur de molt llarga durada, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa

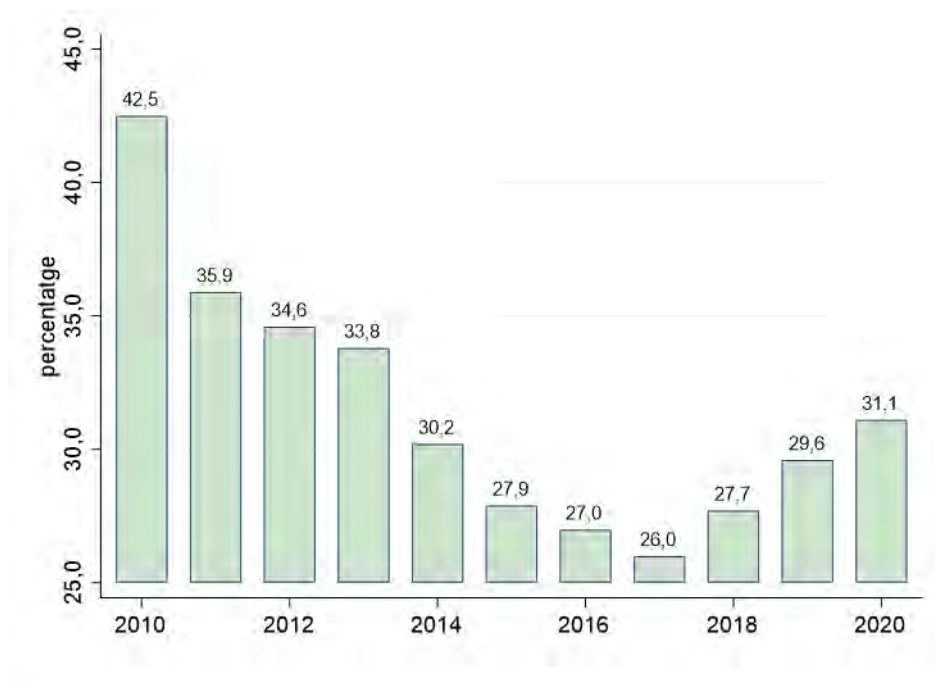
Les prestacions de desocupació compensen parcialment la pèrdua de renda provocada per la situació d'atur i, per tant, ajuden a fer que el

benestar dels aturats es redueixi en menor mesura. També contribueixen a un millor ajust entre les característiques i preferències de la persones desocupades i els llocs de treballs vacants. El gràfic 1.27 **mostra que el percentatge d'aturats que reben prestacions per desocupació ha disminuït de forma dràstica des del 2010** –primer any del qual disposem de dades. Just després del primer període de crisi, el 2010, la cobertura de les prestacions de desocupació era del 42,5 %. Malgrat els esforços per donar cobertura als aturats que esgotaven la **prestació d'atur mitjançant, per exemple, el pla PREPARA, la cobertura és molt menor durant el segon període de crisi i encara ho és més entre els anys 2016 i 2018. Durant el 2019 i el 2020, s'inicia un canvi de tendència que podrem confirmar o no quan disposem de més dades relatives al final d'aquest període d'anàlisi.**

L'indicador de cobertura informa sobre la proporció d'aturats que reben algun tipus d'ajut monetari, però no diu res sobre l'import d'aquestes prestacions en relació amb els salaris dels aturats quan aquests estaven ocupats —el que s'anomena taxa de substitució o reemplaçament. Sense considerar la taxa de substitució, l'indicador de cobertura proporciona informació incompleta sobre el sistema de prestacions de desocupació, fet que pot portar-nos a conclusions poc acurades. Per exemple, podríem concloure que un sistema amb una cobertura del 100 % és totalment satisfactori. No obstant això, si tothom rep un subsidi de desocupació, però la taxa de reemplaçament és del 10 %, el sistema de prestacions de desocupació no semblarà tan adequat.¹⁸ **Per aquest motiu, l'indicador de cobertura es podria complementar amb un indicador de substitució de les prestacions de desocupació.**

¹⁸ Es podria pensar que no cal incloure informació sobre la taxa de substitució de les **prestacions de desocupació al panell d'indicadors**, perquè aquesta informació es pot **saber fàcilment a partir de les condicions d'aquestes**. El 2019, per exemple, l'import de la prestació és del 70 % de la base reguladora durant els primers 180 dies d'atur i del 50 % a partir del dia 181, sempre que l'import estigui dins del límit màxim i mínim establerts. No obstant això, **hi ha dos elements que fan que l'import que l'aturat acaba rebent en concepte de prestació de desocupació no es correspongui sempre amb els criteris detallats més amunt. En primer lloc, els imports varien d'acord amb la càrrega familiar del perceptor. I, en segon lloc, els aturats poden gaudir de prestacions no contributives, una vegada exhaureixen el període de cobrament de les prestacions contributives.**

Gràfic 1.27. Cobertura de les prestacions de desocupació, Catalunya, 2010-2018

Font: elaboració pròpia a partir de les dades publicades per l'Idescat.

1.5. Conclusions

Les desigualtats de la renda a Catalunya són notables: en mitjana, i **durant el període d'anàlisi, la renda del 20 % més ric de la població catalana és 5,7 vegades més gran que la renda del 20 % més pobre.** Dotze anys després de l'**esclat de l'anterior crisi econòmica, el 2020,** Catalunya encara té una renda mitjana disponible equivalent **substancialment menor que l'existent abans de l'inici de la Gran Recessió.** La situació, per tant, és molt preocupant: la pandèmia ha impactat en el benestar econòmic de les llars catalanes quan bona part **d'aquestes encara no s'havien pogut recuperar del xoc econòmic** resultant de la bombolla immobiliària i la crisi del deute.

Per la seva banda, la pobresa relativa afecta, en mitjana, una de cada cinc persones. Tant la incidència com la intensitat de la pobresa **s'incrementen durant els anys de la Gran Recessió,** i assolix un nivell molt alt el 2014. Posteriorment, es produeix una certa millora de la situació, especialment durant els anys 2015 i 2016, tendència que es **trenca completament l'últim any analitzat, quan s'assoleix el màxim del període: l'any 2020 el risc de pobresa a Catalunya s'eleva fins al 21,7 % de la població.** La situació es preveu dramàtica per a moltes llars, especialment si tenim en compte que aquesta dada encara no **incorpora l'impacte de la pandèmia.** Quan ancorem el llindar de la pobresa al primer any del període d'anàlisi, el 2008, la incidència de la pobresa **s'incrementa de forma notable durant els anys relatius a la**

Gran Recessió. Les majors taxes de pobresa ancorada —en comparació a les de pobresa relativa— són principalment el resultat del decreixement de la renda durant la Gran Recessió. Els darrers anys **d'anàlisi, d'expansió econòmica, el diferencial entre la taxa de pobresa relativa i de pobresa ancorada es redueix.**

Els infants i els joves estan especialment castigats per la pobresa. La pobresa infantil afecta un de cada tres infants, mentre que el joves són **qui n'han patit el major increment. La pobresa entre la resta d'adults, i especialment entre les persones grans, és inferior a la mitjana del conjunt de la població, en part gràcies al manteniment del poder adquisitiu de les pensions en un període d'ingressos minvants.**

L'anàlisi de les principals mancances materials indica que la taxa de privació material severa es duplica a Catalunya **durant l'anterior** crisi econòmica i continua a nivells alts fins al final del període estudiat. Observem que bona part de la població que pateix privació material **severa s'ha endarrerit en el pagament** de la hipoteca o del lloguer, i pràcticament el 100 % dels afectats no pot fer front a despeses imprevistes i no pot anar de vacances fora de casa almenys una **setmana l'any.**

Tenir feina no és una assegurança contra la pobresa a casa nostra. Les dades **indiquen que més d'un de cada 10 treballadors viuen en llars** pobres. És a dir, tenen rendes equivalents per sota del llindar de pobresa tot i obtenir ingressos del mercat de treball. Aquest resultat sembla tenir un caràcter sobretot estructural, molt relacionat amb la precarietat i temporalitat al mercat de treball. Caldria estudiar amb **detall quines són les característiques d'aquests treballadors i** què es pot fer des de les administracions per garantir una vida digna a aquests treballadors.

Els resultats d'aquest capítol també han mostrat com la crisi resultat de la bombolla immobiliària ha tingut un efecte molt més profund en el mercat de treball a Catalunya que en aquells països europeus que el 2008 patien taxes d'atur similars. Com argumentem més avall, això pot ser conseqüència de l'alta temporalitat que caracteritza el mercat de treball. Els més perjudicats han estat els joves, que han patit taxes **d'atur que doblaven les taxes de la resta de la població.**

És necessari un bon sistema de protecció dels desocupats que garanteixi un alt reemplaçament durant els primers mesos i que no desincentivi la cerca de treball. Durant la crisi econòmica anterior, gairebé la meitat dels aturats a Catalunya ho eren durant més de 12 **mesos. Aquest percentatge s'ha incrementat** molt en relació amb l'any anterior a la crisi, en què **menys d'un de cada cinc aturats ho era** de llarga durada. Aquesta dada és preocupant perquè implica una manca de benestar que perdura en el temps. Cal estudiar amb més profunditat

les causes que generen aquest atur de llarga durada i buscar-hi solucions.

Cal repensar i redissenyar les polítiques actives d'ocupació, que intenten incrementar la productivitat dels ocupats i l'ocupabilitat dels treballadors aturats. Per exemple, aquestes es podrien gestionar de forma coordinada amb les prestacions per desocupació. En qualsevol cas, per replantejar les polítiques és imprescindible que aquestes **s'avaluïn de forma rigorosa.**

Un element que caracteritza el mercat de treball a Catalunya (i a l'Estat espanyol) és la seva dualitat, amb una gran proporció de contractes temporals, vinculats a treballs amb una productivitat menor, salaris més baixos i pitjors condicions de treball. L'abús dels contractes temporals comporta una rotació laboral excessiva, que permet una **gran creació d'ocupació de baixa productivitat en les etapes expansives** del cicle i una destrucció de treball excessiva en les etapes recessives. La temporalitat és principalment involuntària, afecta els joves de forma desproporcionada i no acostuma a significar una plataforma per aconseguir un contracte laboral més estable (Fernández-Kranz i Rodríguez-Planas, 2011; OECD, 2010). Moltes han estat les reformes laborals que han intentat abordar el greu problema de la temporalitat des que el 1984 es va disparar el nombre de contractes temporals. No obstant això, **l'èxit d'aquestes reformes ha estat escàs. Ara fa dotze anys, quan tot just començava la crisi, 100 economistes van donar suport a un manifest¹⁹ que proposava un conjunt de canvis en les institucions del mercat de treball, entre els quals destacava eliminar la majoria de figures contractuals i crear un contracte únic sense data de finalització i amb costos d'acomiadament que s'incrementessin amb l'antiguitat.** Això permetria acabar amb la diferència en les condicions d'acomiadament i protecció entre els contractes temporals i els permanents. **Per reduir l'atur i la temporalitat també es podria** reformar el sistema de les cotitzacions socials a les empreses per tal que les empreses que acomiadin més o que realitzin més contractes temporals paguin més cotitzacions socials.

Per acabar, és molt complicat amb les dades de què disposem avaluar **l'impacte de la pandèmia del coronavirus en les condicions de vida de la població a Catalunya.** Com ja s'ha comentat, les dades d'ingressos de què disposem a dia d'avui fan referència a l'any 2019 per la qual cosa **no incorporen l'impacte de la pandèmia.** Alguns indicadors però ens avancen que podria ser un impacte devastador. Ayllón (2021) mostra, per exemple, un important repunt del nombre de llars que no obtenen cap ingrés del mercat de treball des de l'inici de la pandèmia. També, i

¹⁹ https://elpais.com/diario/2009/04/26/negocio/1240751679_850215.html

a partir de dades de cerques a internet de les paraules “banc dels aliments” mostra l’important augment del nombre de persones que podrien estar cobrint una necessitat tan bàsica com és l’alimentació a través de l’ajuda d’entitats del tercer sector, com són els bancs del aliments, Creu Roja o Càrites. I es que les dades anteriors a la pandèmia ja ens indiquen que hi ha moltes llars que no tenen **absolutament cap coixí econòmic (en forma d’estalvis, per exemple)** que els permeti fer front a un impacte econòmic tan sobtat i profund com el derivat d’una pandèmia.

Referències

AYLLÓN, S. (2021), “L’impacte de la pandèmia de la COVID-19 en la pobresa a Catalunya”, *Nota d’Economia*, 106, 121-131.

AYLLÓN, S. (2017), “Growing up in poverty: Children and the Great Recession in Spain” a *Children of austerity. The impact of the Great Recession on child poverty in rich countries*, ed. B. Cantillon, Y. Chzhen, S. Handa i B. Nolan, UNICEF i Oxford University Press, pp. 219-242 (capítol 10).

AYLLÓN, S. (2015), *Infància, pobresa i crisi econòmica*, Col·lecció Estudis Socials, Núm. 40, Obra Social "La Caixa".

AYLLÓN, S. (2013), “Unemployment persistence: not only stigma but discouragement too”, *Applied Economics Letters*, 20(1): 67-71.

AYLLÓN, S., X. RAMOS (2010), “Pobresa infantil a Catalunya. Diagnosi i possibles mesures per alleujar-la”. Informe presentat al Síndic de Greuges. Document inèdit.

BECKER, S.O., S. BENTOLILA, A. FERNANDES, A. ICHINO, (2010), “Youth emancipation and perceived job insecurity of parents and children”, *Journal of Population Economics*, 23: 1047–1071.

CASARES, M. i J. VÁZQUEZ (2018), “Why are labor markets in Spain and Germany so different?”, *Economic Modelling*, 75: 320-335.

CLARK, A.E., i A.J. OSWALD (1994), “Unhappiness and unemployment”, *Economic Journal*, 104: 648-659.

DALY, M., i L. DELANEY (2013), “The scarring effect of unemployment throughout adulthood on psychological distress at age 50: Estimates controlling for early adulthood distress and childhood psychological factors”. *Social Science & Medicine*, 80: 19-23.

FERNÁNDEZ-KRANZ, D. i N. RODRÍGUEZ-PLANAS (2011), “The part-time pay penalty in a segmented labor market” *Labour Economics*, 18: 591-606.

FOSTER, J., J. GREER i E. THORBECKE (1984), “A class of decomposable poverty measures”, *Econometrica*, 3(52), 761-766.

KNABE, A., i S. RÄTZEL (2011), “Scarring or scaring? The psychological impact of past unemployment and future unemployment risk”. *Economica*, 78: 283-293.

MARTÍNEZ-GRANADO, M. i J. RUIZ-CASTILLO (2002), “The decision of Spanish youth: A cross-section study”, *Journal of Population Economics*, 15, 305-330.

OECD (2010), *Off to a Good Start? Jobs for Youth*. Paris: OECD Publishing.

PARODI, G., F. PASTORE, M. TANVEER CHOUDHRY, E. MARELLI, i M. SIGNORELLI (2012), “Youth unemployment rate and impact of financial crises”, *International Journal of Manpower*, 33: 76-95

RAAUM, O i K. ROED (2006), “Do business cycle conditions at the time of labour market entry affect future employment prospects?”, *Review of Economics and Statistics*, 88: 198-210.

2. Salut

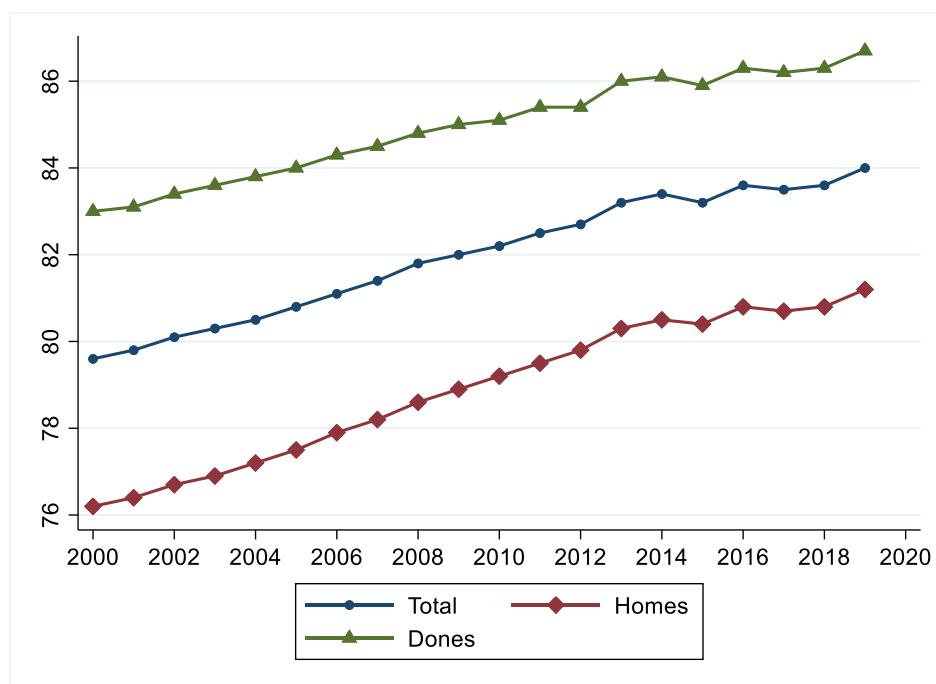
La salut és un dret humà fonamental. Tothom té dret als nivells més alts de salut física i psíquica possibles, fet que implica que tothom hauria de tenir accés a una atenció mèdica de qualitat, sanejament, una adequada alimentació, un habitatge digne, unes condicions de treball saludables i un medi ambient net. La salut és un component important del benestar subjectiu (van Praag et al., 2003) i un determinant de **l'educació (Behrman, 1996) i de la trajectòria dels individus en el mercat de treball (Jäckle i Himmler, 2010)**. En un àmbit agregat, contribueix al creixement econòmic (Barro, 2013).

En aquest capítol, ens ocupem dels indicadors relatius a salut. En **primer lloc, ens interessem per l'esperança de vida en néixer i l'esperança de vida en bona salut. A continuació, analitzem alguns** indicadors que donen compte de la salut entre les persones adultes i entre els nens. Per acabar, estudiem un indicador relatiu a la satisfacció amb els serveis sanitaris públics.

2.1. L'esperança de vida en néixer

L'esperança de vida en néixer o esperança de vida a l'edat zero representa la durada esperada de vida mitjana d'una generació fictícia sotmesa a les condicions de mortalitat del període i és, naturalment, un dels indicadors més utilitzats per avaluar l'estat de salut d'una població i el seu progrés. L'esperança de vida a Catalunya és una de les més altes d'Europa i també del món. De fet, els països amb l'esperança de vida més alta del món es concentren a Europa (amb l'excepció del Japó). El 2019, l'esperança de vida en néixer a Catalunya era de 84 anys. Per gènere, la dada era de 81,2 anys entre els homes i de 86,7 anys entre les dones. El gràfic 2.1 mostra l'evolució de l'esperança de vida des de l'any 2000. Com es pot comprovar, l'esperança de vida per als catalans no ha deixat d'augmentar i s'ha incrementat en 4,4 anys des de l'inici d'aquest segle. L'esperança de vida a Catalunya és idèntica a la d'Espanya (que el 2019 se situava en 84 anys) i molt superior a la del conjunt de la Unió Europea, que és de 81,3 anys, segons informa la pàgina web de l'Idescat. Aquestes dades, però, no incorporen l'impacte de la pandèmia en l'esperança de vida que, de ben segur, haurà disminuït. Per tant, abans de l'arribada del coronavirus, Catalunya es trobava al capdavant dels països amb un dels nivells de benestar més alts del món, quan utilitzem aquest indicador de salut. A mesura que les dades es trobin disponibles podrem avaluar fins a quin punt la pandèmia ha interromput un procés de clara millora en els darrers vint anys.

Gràfic 2.1. Esperança de vida en néixer, Catalunya, 2000-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat i el Departament de Salut.

L'esperança de vida no és tan alta si l'ajustem a l'estat de salut que és precisament el que fa l'indicador d'esperança de vida en bona salut (EVBS). Així, segons les últimes dades disponibles, relatives a l'any 2018, l'esperança de vida en bona salut a Catalunya era de 79,6 anys —4 anys inferior a l'esperança de vida (taula 2.1). Naturalment, aquesta diferència es produeix perquè una part important de la població no gaudeix de bona salut durant els darrers anys de vida. Pel que fa a la seva evolució en el temps, s'observa una clara millora entre l'any 2010 i el 2015, any en què l'indicador d'esperança de vida en bona salut comença a disminuir. Així, el 2010, la diferència entre l'esperança de vida en néixer i l'esperança de vida en bona salut en néixer era de 4,3 anys. Aquesta diferència s'hauria reduït, i el 2015 s'hauria registrat un mínim de només 0,6 anys, per després tornar a augmentar fins a 4 anys.²⁰

Taula 2.1. Esperança de vida en bona salut (EVBS), Catalunya, 2010-2018 (en anys)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Esperança de vida en néixer	82,3	82,5	82,7	83,2	83,4	83,2	83,6	83,5	83,6
Esperança de vida en bona salut en néixer	78,0	81,2	79,8	81,9	82,1	82,6	82,1	79,5	79,6
Diferència	4,3	1,3	2,9	1,3	1,3	0,6	1,4	4,0	4,0

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Salut.

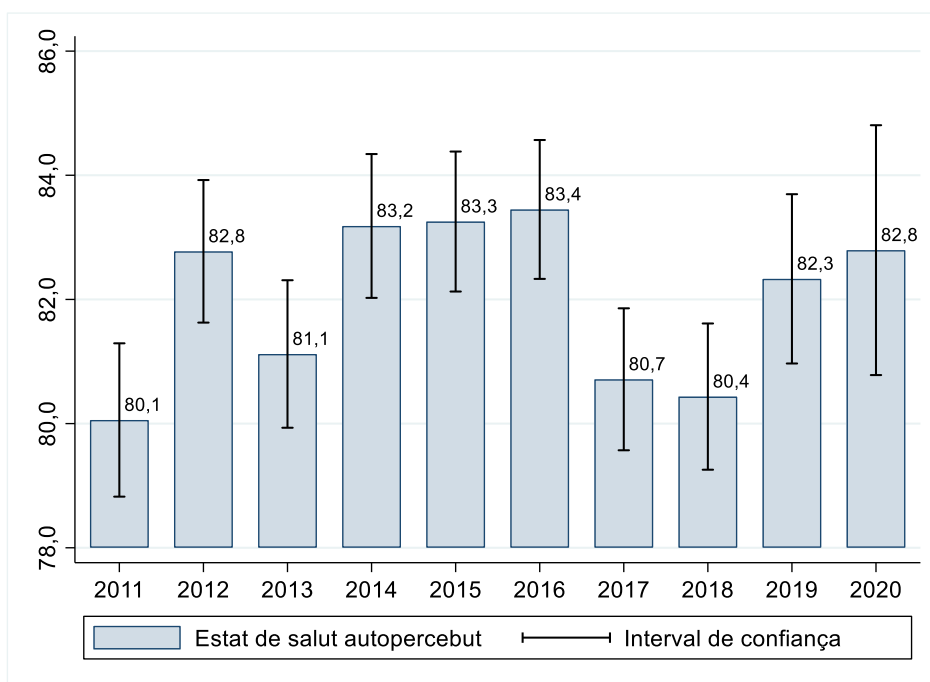
²⁰ Les dades que facilita el Departament de Salut oscil·len de forma important, però no disposem de la informació necessària per explicar aquestes diferències en aquest informe.

2.2.

L'estat de salut entre la població adulta

En aquest epígraf ens ocupem dels tres indicadors de salut entre la població adulta que formen part del panell d'indicadors de benestar i progrés social que publica l'Idescat. En primer lloc, el gràfic 2.2 mostra el percentatge de la població a Catalunya amb una percepció positiva del seu estat de salut. Es tracta d'una xifra relativament alta: almenys vuit de cada 10 catalans qualifica de positiu el seu estat de salut. En el temps, s'observa un increment de la prevalença de persones que descriuen com a positiu el seu estat de salut, de manera que si bé el percentatge era del 80,1 % el 2011, el 2016 arriba a un 83,4 %. Després d'aquest repunt, l'any 2017 i 2018 l'indicador torna a disminuir, i se situa a nivells propers al 2011. El 2019 i 2020, els dos darrers anys analitzats, s'aprecia un increment de l'estat de salut autopercebut. Sorprenentment, la pandèmia del coronavirus no sembla que hagi tingut un impacte en l'estat de salut autopercebut de la població adulta catalana, ja que les persones enquestades continuen afirmant, en la seva gran majoria, que gaudeixen d'un bon estat de salut l'any 2020.

Gràfic 2.2. Estat de salut autopercebut (valoració positiva), Catalunya, 2011-2020

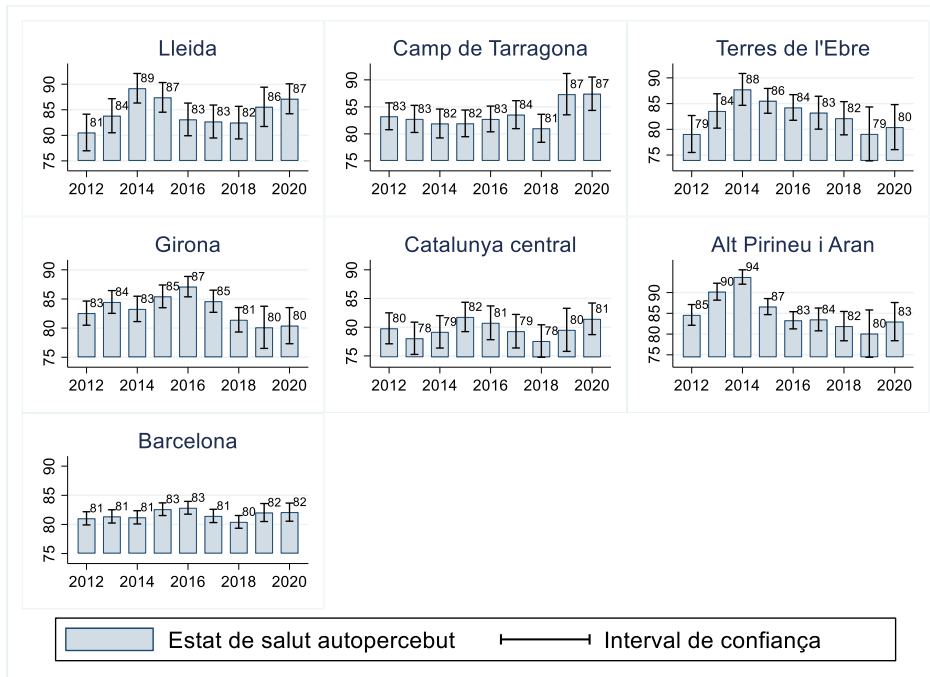

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Salut de Catalunya.

El gràfic 2.3 mostra el mateix indicador però considerant les set regions sanitàries de Catalunya, tal com les defineix el Departament de Salut. Amb l'excepció d'alguns anys en algunes regions en concret, el percentatge de la població que descriu la seva salut com a bona o molt bona és molt similar entre regions sanitàries (si bé la Catalunya central tendeix a mostrar percentatges lleugerament inferiors que la resta del territori). En el temps, s'observen alguns punts màxims l'any 2014, per

exemple a Lleida, les Terres de l'Ebre o l'Alt Pirineu i Aran que s'acaben estabilitzant en el curs del període estudiat de manera que la prevalença d'aquest indicador acaba sent molt similar el 2020 que la que hi havia a l'inici del període²¹.

Gràfic 2.3. Estat de salut autopercebut (valoració positiva) per regió sanitària, Catalunya, 2011-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

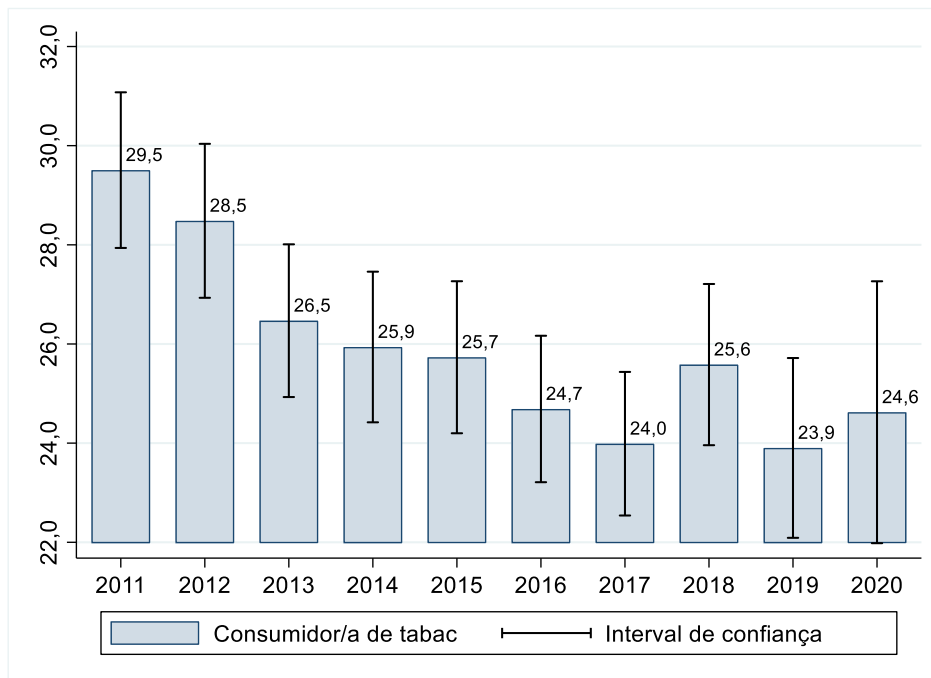
Nota: per al càlcul de cada punt s'han utilitzat les microdades de dos anys consecutius. Per exemple, els resultats relatius al 2012 s'han calculat a partir de les dades del 2011 i del 2012.

Els hàbits saludables són un dels principals determinants de la bona salut. El gràfic 2.4 mostra el percentatge de la població de més de 14 anys que consumeix tabac a diari o ocasionalment. Com és ben sabut, el consum de tabac està fortament correlacionat amb algunes malalties com el càncer o els problemes cardiovasculars. Tal com es pot veure, la prevalença de persones que consumeixen tabac ha caigut de forma considerable a Catalunya, **segons les dades de l'enquesta de salut. El 2011 pràcticament tres de cada deu individus de la població fumaven (29,5 %). És una xifra certament alta però que representa el màxim del període estudiat. A partir d'aquest any, el percentatge comença a disminuir i arriba a un punt mínim el 2019, amb un 23,9 %. Es tracta, per tant, d'un progrés important en aquest sentit i que s'ha produït de forma considerablement ràpida. Amb tot, no treu que encara hi hagi un**

²¹ Les causes al darrera d'aquests punts màxims l'any 2014 requeririen d'una anàlisi en profunditat que no podem afrontar en aquest estudi. És possible que aquestes oscil·lacions tinguin a veure amb el fet que derivem els indicadors de mostres relativament petites en algunes regions sanitàries.

nombre important de persones que perjudiquen la seva salut (i la dels del seu entorn) amb aquest hàbit. Des d'una perspectiva comparada, la taula 2.2 indica que Catalunya (l'any 2019) tenia un percentatge de població fumadora lleugerament inferior a la mitjana europea però encara molt superior a països com Suècia o Islàndia on el percentatge de població fumadora se situa entorn del 13 %.

Gràfic 2.4. Percentatge de persones de 15 anys i més que consumeixen tabac a diari o ocasionalment, Catalunya, 2011-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya

Taula 2.2. Percentatge de la població (15 anys o més) no fumadora i fumadora, Europa, 2019

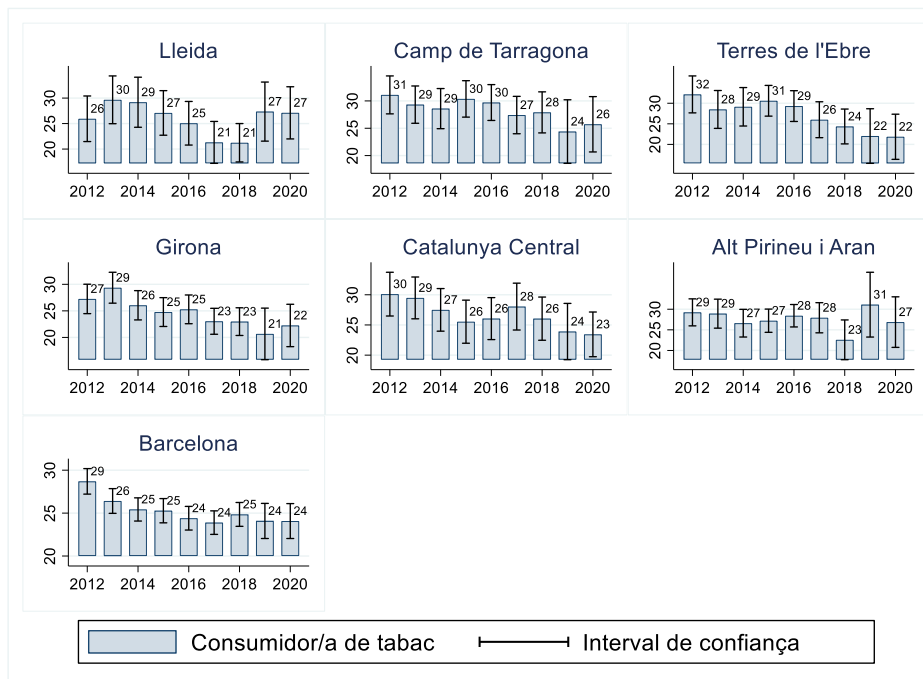
	No fumador	Fumador
Suècia	87,4	12,6
Islàndia	86,3	13,7
Portugal	83	17
Regne Unit	82,7	17,2
Finlàndia	82,2	17,7
Noruega	81,9	18
Irlanda	81,8	18,2
Luxemburg	81,8	18,3
Bèlgica	80,6	19,4
Dinamarca	80	20
Països Baixos	78,9	21,1
Espanya	77,9	22,1
Itàlia	77,6	22,4
Polònia	77,4	22,6
Eslovènia	76,8	23,2
Lituània	76,3	23,7

Catalunya	76,1	23,9
França	76	23,9
Unió Europea	75,8	24,2
Estònia	75,2	24,8
Malta	74,9	25,1
Xipre	74,5	25,5
Croàcia	74,3	25,7
Àustria	73,8	26,2
República Txeca	73,6	26,4
Letònia	73,2	26,9
Hongria	72,8	27,2
Romania	72,7	27,2
Eslovàquia	72,4	27,6
Alemanya	71,7	28,3
Grècia	71,4	28,6
Turquia	68,6	31,4
Sèrbia	68,1	31,8
Bulgària	63,8	36,2

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: les dades de Regne Unit fan referència a l'any 2014.

Gràfic 2.5. Percentatge de persones de 15 anys i més que consumeixen tabac a diari o ocasionalment per regió sanitària, Catalunya, 2012-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

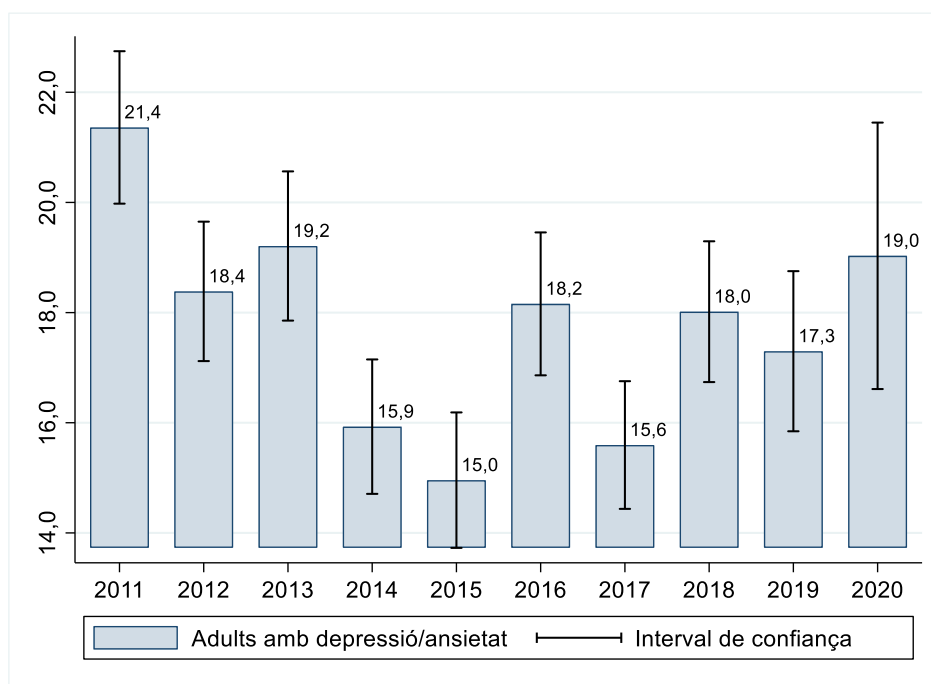
Nota: per al càlcul de cada punt s'han utilitzat les microdades de dos anys consecutius. Per exemple, els resultats relatius a 2012 s'han calculat a partir de les dades de 2011 i de 2012.

El gràfic 2.5 mostra el mateix indicador per regions sanitàries. Si bé és difícil establir amb un cop d'ull diferències molt importants a través del territori, sí que s'observen algunes de les taxes més altes al Camp de Tarragona, a les Terres de l'Ebre i a la Catalunya central. La tendència,

però, és similar en totes les regions sanitàries: l'indicador és inferior el 2020 en comparació al 2012 (amb l'única excepció de Lleida).

Finalment, considerem el percentatge de la població de més de 14 anys que té **problemes d'ansietat o depressió**. De nou, les dades del gràfic 2.6 indicarien un progrés important en aquest sentit durant els primers anys del període analitzat. Així, el 2011, un 21,4 % de la mostra a Catalunya tindria problemes d'ansietat i/o depressió. A partir d'aquí, la prevalença d'aquest indicador disminueix en la resta d'anys estudiats i, de fet, el 2015 representa un mínim en el període d'anàlisi amb tan sols un 15 % de població afectada per aquest problema. Al final del període l'indicador repunta per situar-se entorn del 19 % l'any 2020. En aquest sentit, és probable que les dades comencin a capturar l'impacte de la pandèmia en la salut mental de la població i que, a mesura que es disposa de dades, diferents autors van documentant (O'Connor et al., 2020; Brodeur et al., 2021).

Gràfic 2.6. Percentatge de la població de 15 anys i més que té problemes d'ansietat o de depressió, Catalunya, 2011-2020

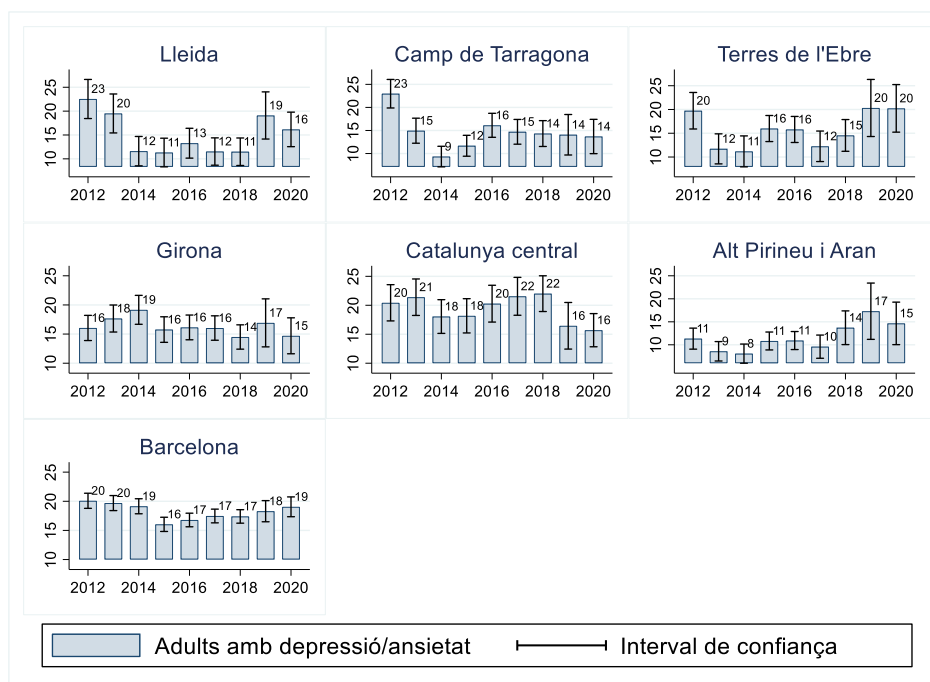

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Per regions sanitàries, les diferències són considerables. Barcelona, i especialment la Catalunya central, destaquen per ser les dues regions sanitàries que tenen una població amb més problemes d'ansietat i/o depressió en alguns dels anys analitzats. Les xifres són molt superiors a les de l'Alt Pirineu i Aran o les de Lleida (al mig del període) —com mostra el gràfic 2.7. És especialment destacable l'increment continuat del percentatge de població amb problemes d'ansietat i/o depressió a Barcelona i la seva àrea metropolitana on l'indicador hauria passat del 16 % l'any 2015 al 19 % l'any 2020. Un estudi en profunditat d'aquest

problema n'hauria de determinar les causes i intentar entendre les raons al darrere d'aquesta prevalença i evolució diferent entre regions.

Gràfic 2.7. Percentatge de la població de 15 anys i més que té problemes d'ansietat o de depressió per regió sanitària, Catalunya, 2012-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Nota: per al càlcul de cada punt s'han utilitzat les microdades de dos anys consecutius. Per exemple, els resultats relatius a 2012 s'han calculat a partir de les dades del 2011 i del 2012.

2.3. L'estat de salut entre els infants

En aquest epígraf ens interessem per l'estat de salut dels nens i nenes a Catalunya a partir de dos **indicadors basats en l'Enquesta de salut de Catalunya**: el primer recull problemes de sobrepès i obesitat mentre que el segon recull problemes de salut mental.²²

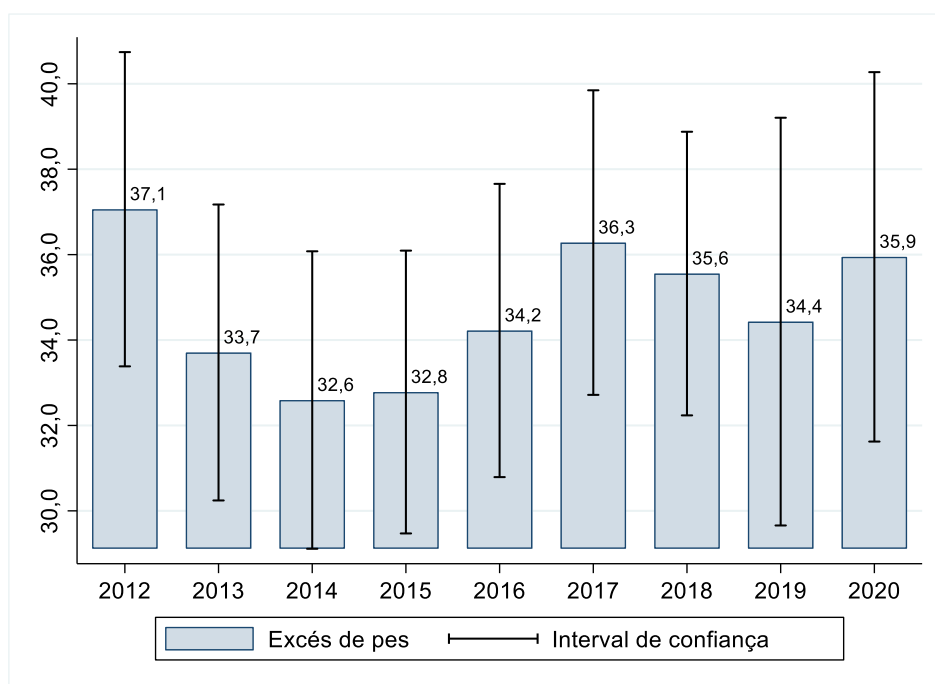
L'obesitat i el sobrepès entre la població infantil ha esdevingut un dels problemes que més hauria de preocupar la política sanitària. És així perquè les conseqüències per als nens i nenes que pateixen aquest **problema arriben fins a l'edat adulta. Els infants obesos tendeixen a ser adults obesos** (Guo i Chumlea, 1999), tenen més probabilitats de patir assetjament escolar, de sentir-se aïllats, tenen una probabilitat més alta de tenir algunes malalties cròniques, com ara problemes cardiovasculars, diabetis de tipus 2 o alguns tipus de càncer. També

²² No hem trobat informació d'aquests dos indicadors que permeti una comparativa internacional.

obtenen pitjors resultats a l'escola, entre molts altres problemes (Organització Mundial de la Salut, 2015).

D'acord amb les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya, el gràfic 2.8 mostra que la prevalença dels problemes d'obesitat i sobrepès és alta entre la població de 6 a 12 anys: de mitjana, entre el 2012 i el 2020, afecta un 34,7 % dels infants. És a dir, més de tres de cada 10 nens i nenes catalans pateixen aquest problema. A més, la prevalença és molt estable en el temps i, per tant, no s'observen signes de millora.²³

Gràfic 2.8. Percentatge de nens i nenes d'entre 6 i 12 anys que tenen excés de pes (sobrepès i obesitat), Catalunya, 2012-2020

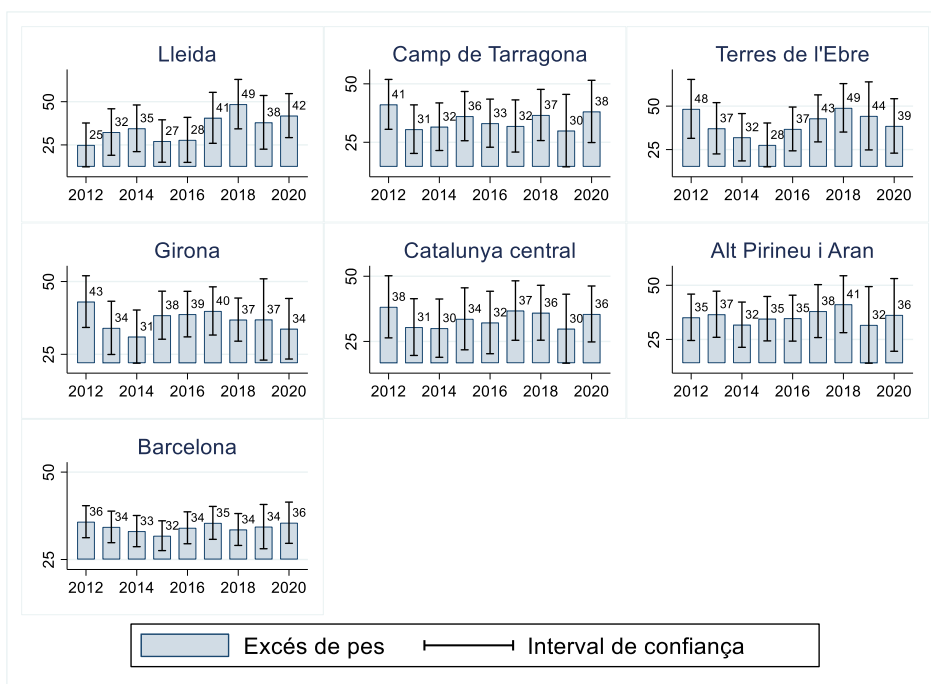

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Per regions sanitàries, s'observa força variabilitat (gràfic 2.9). Així, mentre l'àrea de Barcelona mostra un percentatge d'infants afectats que es mou entre el 32 i el 36 % i és força estable en el temps, a Lleida o a les Terres de l'Ebre es poden trobar valors pròxims al 50 % alguns anys. L'evolució també és molt diversa entre regions. Per exemple, s'observen augments preocupants a Lleida on la taxa passa del 25 % el 2012 al 42 % el 2020 —amb diferències estadísticament significatives al 90 % de confiança. L'evolució és similar en el cas de les Terres de l'Ebre, que també arriba a un màxim el 2018 amb un 49 %.

²³ Només obtenim diferències estadísticament significatives entre el 2012 i el 2014, si bé al 90 % de confiança.

Gràfic 2.9. Percentatge de nens i nenes d'entre 6 i 12 anys que tenen excés de pes (sobrepès i obesitat) per regions sanitàries, Catalunya, 2012-2020

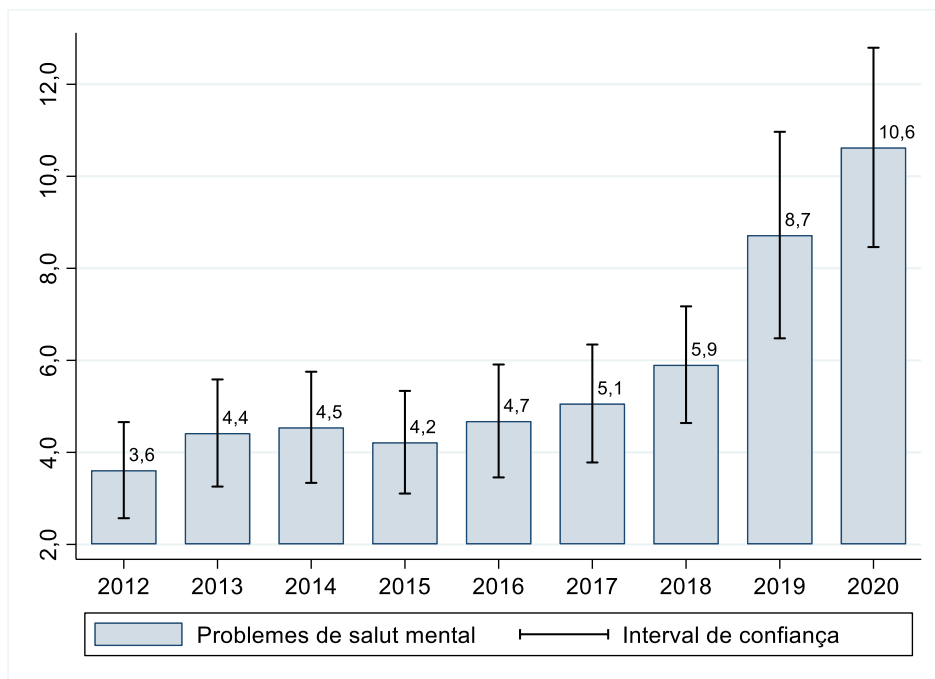

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

L'altre indicador considerat recull problemes de salut mental en la població de 4 a 14 anys. La salut mental en la població infantil i juvenil es mesura amb l'instrument *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ), desenvolupat per Goodman (1997). Consta de 25 ítems i cinc dimensions d'anàlisi (síntomes emocionals, problemes de conducta, hiperactivitat/atenció, problemes de relació amb companys i conducta positiva de socialització) amb una puntuació que va de 0 a 40. La prevalença de casos probables de problemes de salut mental s'estima a partir del punt de tall 17.

Així, el gràfic 2.10 mostra com, de mitjana, entorn d'un 5,6 % dels infants a Catalunya presenten factors de risc que podrien derivar en problemes de salut mental. A més, aquesta xifra hauria anat augmentant: el registre creix del 3,6 % el 2012 al 10,6 % el 2020. Aquesta diferència seria estadísticament significativa al 99 % de confiança i es confirmaria, doncs, l'empitjorament d'aquest indicador entre els nens i nenes de Catalunya. Cal aclarir que si bé les dades relatives a l'any 2020 són molt preocupants, perquè capturen en bona mesura l'impacte de la pandèmia en la salut mental dels nens, es tracta d'un procés de canvi que no és exclusiu del darrer any analitzat. De fet, les xifres augmenten en pràcticament tots els anys analitzats abans de l'arribada del coronavirus. Es tracta d'un problema seriós de salut que deixarà una petjada en aquests infants al llarg de la vida adulta. Malauradament no podem mostrar les dades per regions sanitàries, atès que el nombre d'observacions a la mostra de la població afectada no és suficient per fer-ne una anàlisi en profunditat.

Gràfic 2.10. Percentatge de nens i nenes de 4 a 14 anys amb problemes de salut mental, Catalunya, 2012-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

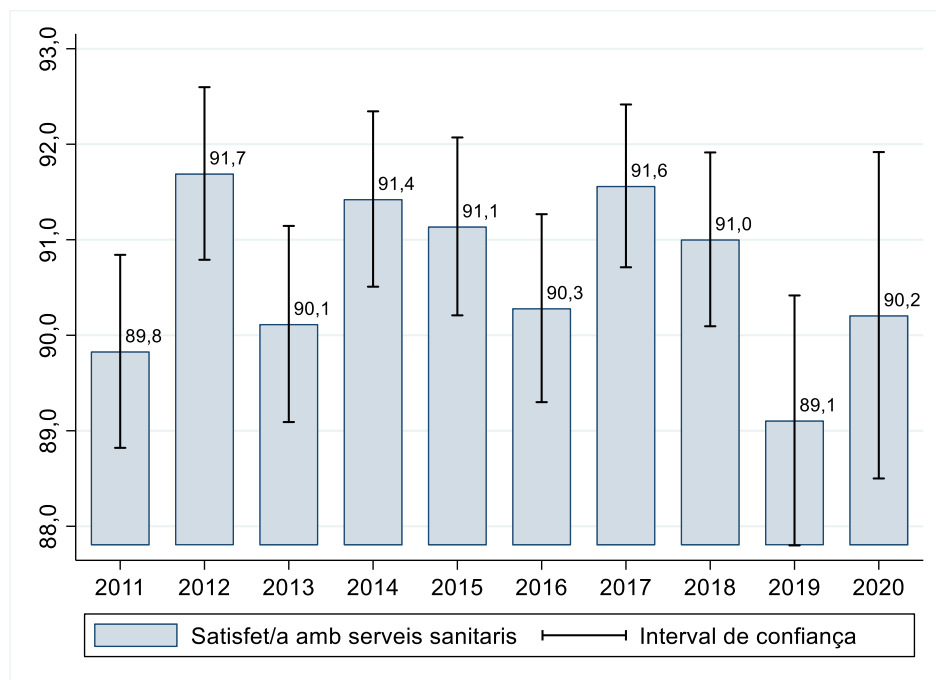
2.4. Satisfacció amb els serveis sanitaris públics

Finalment, ens interessem per la satisfacció dels usuaris del Servei Català de la Salut amb els serveis utilitzats. El gràfic 2.11 mostra com el 90,6 % dels usuaris diuen que estan satisfets o molt satisfets amb el Servei Català de Salut.²⁴ **Es tracta, per tant, d'una xifra alta que indica** que la gran majoria de la població se sent ben tractada pels seus metges i especialistes i està satisfeta amb el sistema de salut.

L'indicador és molt estable i, de fet, no hi ha diferències destacables en el temps. Els nivells elevats de satisfacció es deuen en part al fet que el sistema català de salut és un sistema de salut descentralitzat gestionat des del Govern de Catalunya (Costa-Font i Ferrer-i-Carbonell, 2019). Per regions sanitàries (gràfic 2.12), els percentatges són molt similars i només observem alguns punts mínims (per exemple, **l'any 2014 al Camp de Tarragona**) i alguns punts màxims (per exemple, **l'any 2015 a Lleida**) que necessitarien una anàlisi més acurada. En general, però, **l'estabilitat és la norma a la majoria de les regions.**

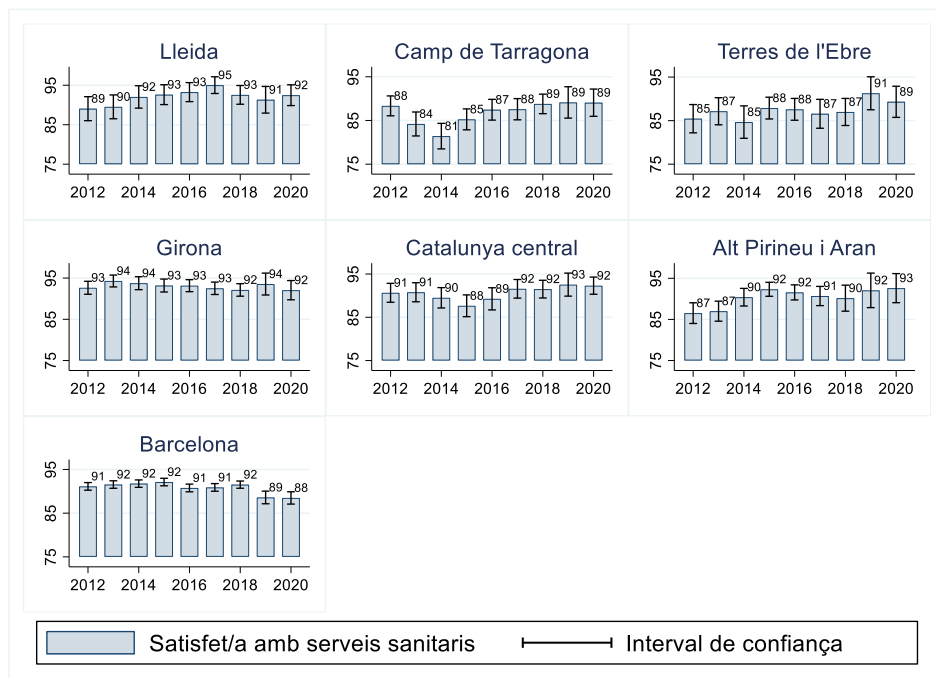
²⁴ Per a aquest indicador no aconseguim replicar els resultats de l'Idescat, si bé els percentatges que presentem en aquest informe s'assemblen molt als que hi ha publicats a la pàgina web de l'Idescat.

Gràfic 2.11. Percentatge de la població usuària del Servei Català de Salut que està satisfeta dels serveis utilitzats el darrer any, Catalunya, 2012-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Gràfic 2.12. Percentatge de la població usuària del Servei Català de Salut que està satisfeta dels serveis utilitzats el darrer any per regió sanitària, Catalunya, 2012- 2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya.

2.5. Conclusions

Catalunya ha fet progressos importants pel que fa als indicadors de **salut en els darrers anys. En particular, l'esperança de vida en néixer** ha augmentat en els darrers anys fins i tot quan és una de les més altes **del món. Amb tot, l'esperança de vida en bona salut ha augmentat la seva diferència respecte a l'esperança de vida en néixer en els darrers anys**, indicatiu que els catalans estarien arribant als darrers anys de la seva vida amb una salut pitjor que fa pocs anys. També **s'ha de destacar la disminució del nombre de joves i adults que fumen i l'alt nivell de satisfacció entre els usuaris del Servei Català de Salut.**

Amb tot, cal posar **molt d'èmfasi en l'evolució desfavorable dels** indicadors referents a la salut dels nens: cap dels indicadors analitzats evoluciona en la direcció que desitjaríem. Així, un de cada tres infants a Catalunya té problemes de sobrepès o obesitat i gairebé un 11 % **podria tenir problemes de salut mental l'any 2020. El primer d'aquests indicadors s'ha mantingut força estable en el temps, mentre que el segon indicador ha empitjorat fortament arran de la pandèmia de la COVID-19.** De fet, segons el Fons de les Nacions Unides per a la Infància (2021), un de cada cinc joves (15-24 anys) reporta problemes **de depressió, ansietat i falta d'interès. El mateix informe estima que més del 13 % dels adolescents de 10 a 19 anys viu amb un trastorn mental diagnosticat, i són l'ansietat i la depressió els més comuns.** Resulten especialment preocupants les notícies als mitjans de **comunicació d'un possible augment del nombre de suïcidis entre adolescents.**²⁵

Tot i l'aparent major prevalença d'aquests problemes en els infants, Adams-Prassl et al. (2020) troben que la irrupció de la COVID-19 i els confinaments també han afectat la salut mental dels adults. Els **resultats de la seva investigació s'expliquen sobretot per l'empitjorament de la salut mental de les dones, fet que amplia la bretxa de salut mental respecte als homes.** En la mateixa línia, Reich i Klotzbücher (2020) i Brülhart i Lalive (2020) mostren un increment **en les trucades a línies d'ajuda psicològica.**

La salut dels infants a Catalunya és clau perquè els adults de demà tinguin una bona salut i, per tant, al nostre parer, hauria de ser una prioritat en la política sanitària pública, sense descuidar els problemes de depressió i ansietat entre els adults que, com hem vist, també són molt prevalents.

²⁵ <https://www.ccma.cat/324/els-intents-de-suicidi-en-joves-augmenten-un-27-en-lany-de-la-pandemia/noticia/3092519/>

Referències

ADAMS-PRASSL, A., T. BONEVA, M. GOLIN, i C. RAUH (2021), “The impact of the coronavirus lockdown on mental health: evidence from the US”, Working Papers 2020-030, Human Capital and Economic Opportunity Working Group.

BARRO, R. (2013), “Health and economic growth”, *Annals of Economics and Finance*, 14(2): 329–366.

BEHRMAN, J. R. (1996), “The impact of health and nutrition on education”, *The World Bank Research Observer*, 11(1): 23–37.

BRODEUR, A., A. E. CLARK, S. FLECHE, N. POWDTHAVEE (2021), “COVID-19, lockdowns and well-being: Evidence from Google Trends”, *Journal of Public Economics*, 193(31): 104346.

BRÜLHART, M., i R. LALIVE (2020), “Daily suffering: Helpline calls during the Covid-19 crisis”, *Covid economics: vetted and real-time papers*, 19(18.5): 143-158.

COSTA-FONT, J. i A. FERRER-Í-CARBONELL (2019), “Regional decentralisation and the demand for public health care”, *Estudios sobre la Economía Española*, FEDEA, 2019/40.

GOODMAN, R. (1997), “The strenghts and difficulties questionnaire: a research note”, *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5): 581-6.

GUO S. S. i W. C. CHUMLEA (1999), “Tracking of body mass index in children in relation to overweight in adulthood”, *American Journal of Clinical Nutrition*, 70(1): 145s-148s.

JÄCKLE, R. i O. HIMMLER (2010), “Health and wages: Panel data estimates considering selection and endogeneity”, *Journal of Human Resources*, 45(2): 364-406.

O'CONNOR, R. C., K. WETHERALL, S. CLEARE, H. MCCLELLAND, A. J. MELSON, C. L. NIEDZWIEDZ, R. E. O'CARROLL, D. B. O'CONNOR, S. PLATT, E. SCOWCROFT, B. WATSON, T. ZORTEA, E. FERGUSON i K. A. ROBB (2021), “Mental health and well-being during the COVID-19 pandemic: Longitudinal analyses of adults in the UK COVID-19 Mental Health & Wellbeing study”, *The British Journal of Psychiatry*, 218(6): 326-333.

ORGANITZACIÓ MUNDIAL DE LA SALUT (2015), Interim report of the Comission on ending childhood obesity.

REICH, S. i V. KLOTZBÜCHER (2020), “Lost in lockdown? Covid-19, social distancing, and mental health in Germany”, Discussion paper series 2020-04, University of Freiburg.

UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND (2021), **The state of the world's children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health.**

VAN PRAAG, B. M. S., P. FRIJTERS i A. FERRER-i-CARBONELL (2003), **“The anatomy of subjective wellbeing”**, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 51(1): 29-49.

3.

Educació

D'acord amb les Nacions Unides, l'educació és un dret humà fonamental, essencial per a l'exercici dels altres drets humans. L'educació és, per tant, un component primordial del progrés social i del benestar. De manera individual, l'educació està relacionada amb una sèrie de factors que promocionen el benestar individual, com la salut (Cutler i Lleras-Muney, 2008) o les oportunitats, dins i fora del mercat de treball (Card, 1999). En un àmbit agregat o col·lectiu, l'educació és una de les bases del creixement econòmic (Hanushek i Wössman, 2010), però també de la participació política, la qualitat institucional i el sistema democràtic (Glaeser et al., 2007).

El panell d'indicadors sobre el Benestar i el Progrés Social de Catalunya estudia el progrés social de Catalunya en relació amb l'educació a partir d'una sèrie d'indicadors majoritàriament extrets de l'Enquesta de població activa (EPA) que avaluen, en primer lloc, el nivell educatiu assolit per determinats grups d'edat. En segon lloc, els problemes d'abandonament prematur dels estudis i el percentatge de joves de la població que ni estudien ni treballen. En tercer lloc, l'adquisició de competències bàsiques de l'alumnat i, finalment, la formació permanent al llarg de la vida adulta.²⁶

3.1.

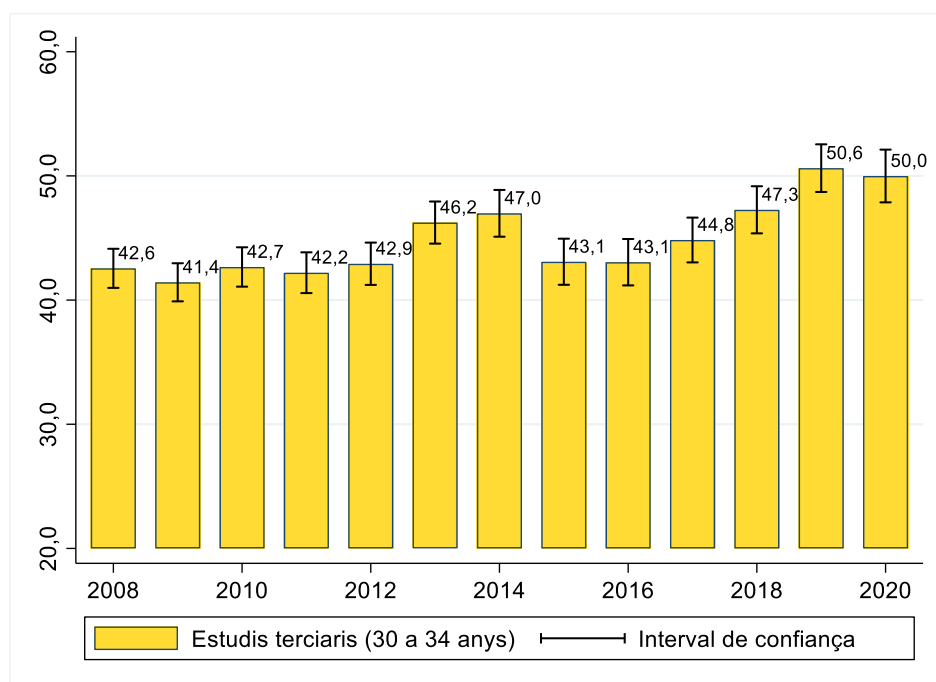
El nivell educatiu assolit per determinats grups d'edat

Una forma d'estudiar el nivell educatiu de la població a Catalunya consisteix a avaluar el nombre de persones que han assolit un determinat nivell d'estudis a una determinada edat. Per a l'anàlisi, normalment s'utilitza un rang d'edat en què els individus típicament ja han acabat els estudis que s'analitzen. Aquest és el cas dels gràfics 3.1 i 3.2 que detallen, respectivament, el percentatge de la població entre 30 i 34 anys que han completat estudis terciaris i el percentatge de la població entre 20 i 24 anys que han assolit, com a mínim, l'educació secundària postobligatòria.²⁷

²⁶ Com ja comentàvem al capítol 1, les dades per al 2020 poden variar lleugerament respecte a les publicades per l'Idescat perquè els nostres resultats incorporen una revisió molt recent feta per l'INE d'un dels fitxers trimestrals.

²⁷ Amb l'objectiu de facilitar-ne la comparació, tots els gràfics d'aquest capítol relatius a educació secundària postobligatòria per la població d'entre 20 i 24 anys tenen un rang a l'eix vertical que va de 30 a 80 i tots els gràfics relatius a estudis terciaris en la població d'entre 30 i 34 anys tenen un rang a l'eix vertical que va de 20 a 60.

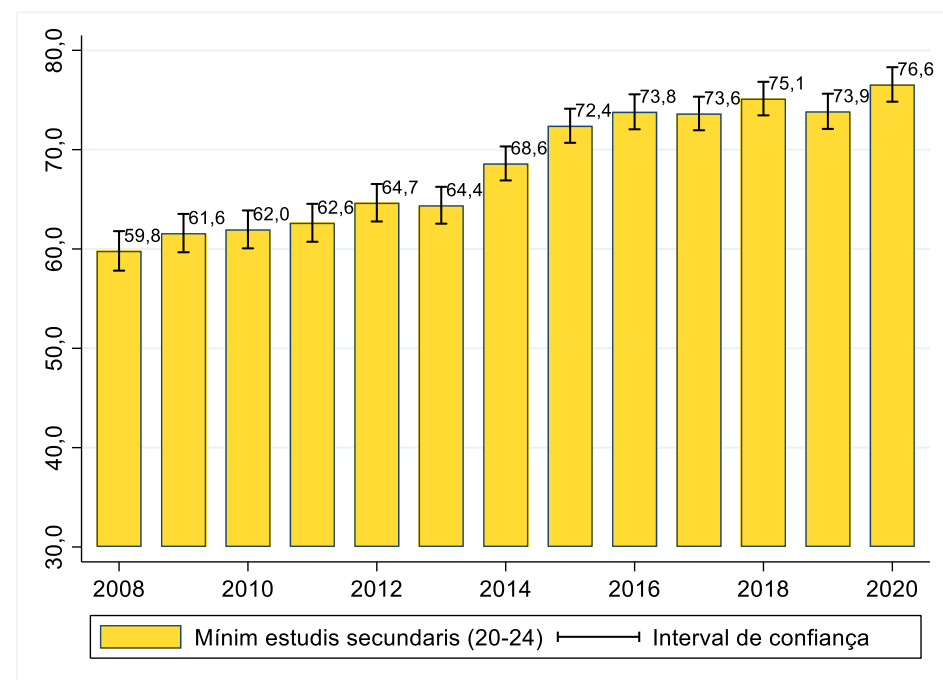
Gràfic 3.1. Població de 30 a 34 anys amb estudis de nivell terciari, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. Estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000.

Gràfic 3.2. Població de 20 a 24 anys que han assolit, com a mínim, l'educació secundària postobligatòria, Catalunya, 2008-2020

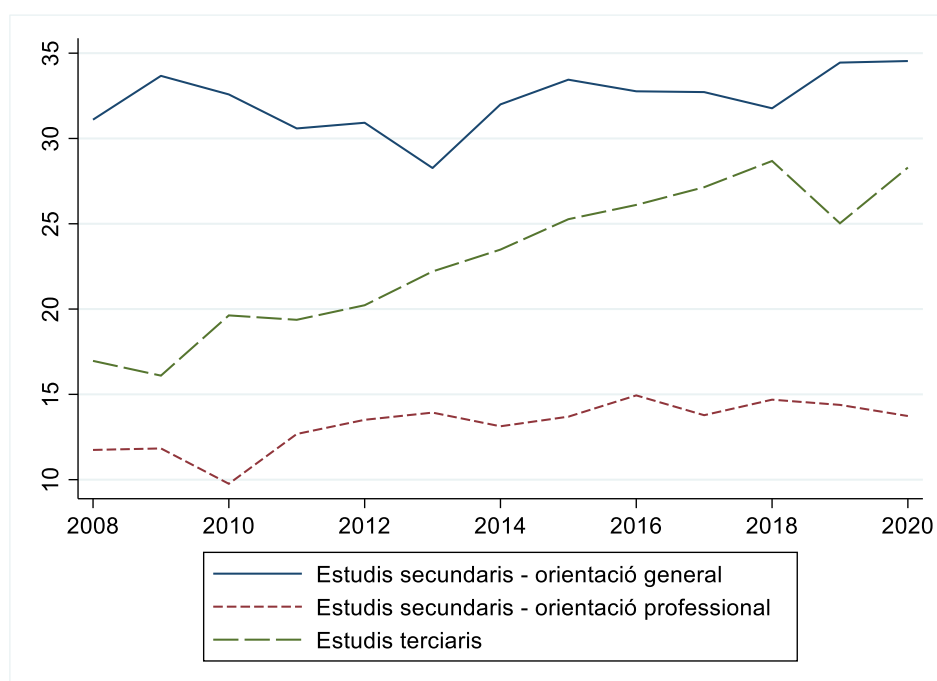

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. S'hi inclou la segona etapa d'educació secundària (orientació general) i, per tant, el codi 32 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i CNED-2000; la segona etapa de l'educació secundària obligatòria (orientació professional) i, per tant, els codis 33-35, 38, 41 de la CNED-2014 i 33, 34 i 41 de la CNED-2000; i els estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000.

Com es pot comprovar, en ambdós casos, s'han produït un considerable augment del nombre d'individus a Catalunya que han completat estudis universitaris i, especialment, estudis secundaris no obligatoris. Tant és així que, si bé a l'inici del període analitzat, només un 59,8 % dels joves d'entre 20 i 24 anys havien completat, com a mínim, l'educació secundària postobligatòria, el 2020 aquesta xifra era del 76,6 %. Es tracta, per tant, d'un increment molt important de 16,8 punts percentuals. Si desgranem aquest indicador i tenim en compte els tres nivells d'educació que inclou (educació secundària d'orientació general, educació secundària d'orientació professional i estudis superiors), observem que, entre els joves de 20 a 24 anys, es produeix un augment a tots els nivells però que és especialment important en el cas dels estudis superiors –vegeu el gràfic 3.3.

Gràfic 3.3. Població de 20 a 24 anys que han assolit l'educació secundària postobligatòria per tipus d'estudis, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

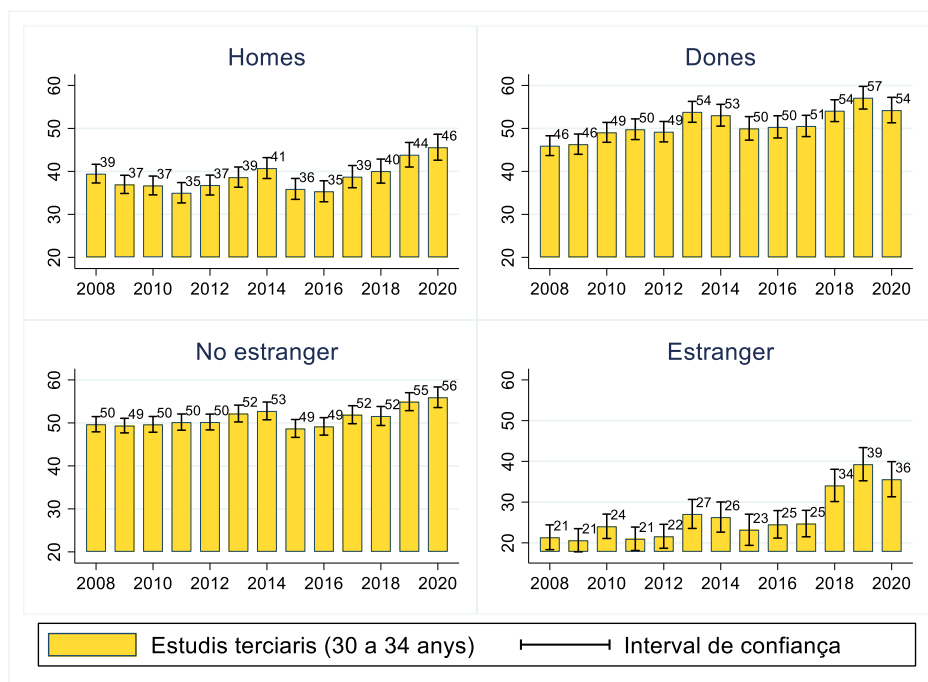
Nota: pesos poblacionals utilitzats. S'hi inclou la segona etapa d'educació secundària (orientació general) i, per tant, el codi 32 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i CNED-2000; la segona etapa de l'educació secundària obligatòria (orientació professional) i, per tant, els codis 33-35, 38, 41 de la CNED-2014 i 33, 34 i 41 de la CNED-2000; i els estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000.

En el cas dels estudis terciaris per al grup de 30 a 34 anys, que mostra el gràfic 3.1, el canvi no ha estat tan important, però sí que podem parlar d'un increment de 7,4 punts percentuals estadísticament significatiu entre el primer i l'últim any analitzats (al 99 % de confiança). Aquesta evolució, favorable en tots els rangs d'edat analitzats, pot venir explicada pel model econòmic previ a la crisi, caracteritzat per la forta creació d'ocupació no qualificada i l'escurçament de la vida educativa. En aquest sentit, la recessió econòmica resultant de la crisi del deute i la bombolla immobiliària va posar de manifest les debilitats d'aquest sistema i, per tant, es va

produir un retorn i major permanència a les aules, tal com s'observa en els gràfics presentats.

Els gràfics 3.4 i 3.5 mostren els mateixos indicadors però tenint en compte el gènere i la **nacionalitat de cada grup d'edat**. Com és fàcil de comprovar, i en ambdós nivells educatius, existeix un forat molt important entre homes i dones. L'any 2020, per exemple, un 46 % dels homes d'entre 30 i 34 anys tenien estudis universitaris a Catalunya mentre que la xifra corresponent a les dones era del 54 %. En el cas de joves d'entre 20 i 24 anys que han assolit com a mínim l'educació secundària obligatòria, el percentatge és del 70 % entre els homes i del 83 % entre les dones. Amb tot, val la pena notar que el forat entre homes i dones en el cas de l'educació secundària postobligatòria s'hauria tancat en els darrers anys. Així, si bé les diferències l'any 2008 eren de 18 punts percentuals, l'any 2020 eren de 13 punts. En el cas dels estudis universitaris no s'observa aquesta mateixa evolució –el forat en el percentatge de dones i homes entre 30 i 34 anys amb estudis terciaris era de 7 punts al principi del període, mentre que al final del període era de 8 punts. En bona mesura aquest resultat s'explica per l'important augment del percentatge d'homes amb estudis terciaris els darrers anys del període analitzat.

Gràfic 3.4. Població de 30 a 34 anys amb estudis de nivell terciari per gènere i nacionalitat, Catalunya, 2008-2020

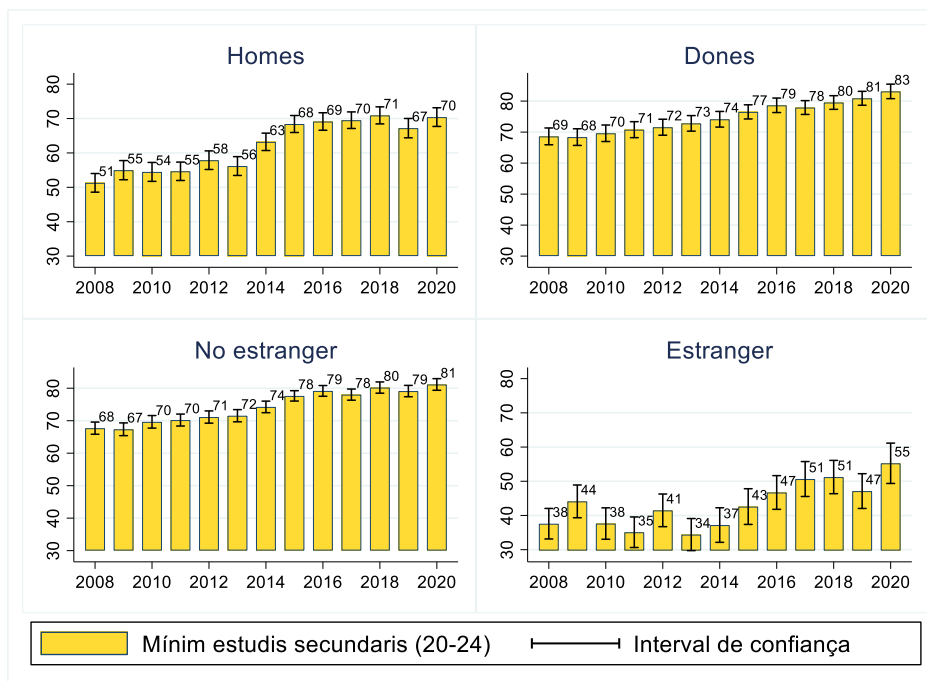
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. Estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000. Tots els gràfics tenen el mateix rang a l'eix d'ordenades per facilitar-ne la comparació.

Les diferències també són molt importants, si tenim en compte el país de naixement. El percentatge d'estrangers amb estudis secundaris

postobligatoris i/o estudis terciaris és molt inferior al percentatge corresponent als no estrangers. La tendència entre els estrangers ha estat clarament de millora però tot i així el forat encara és molt considerable al final del període.

Gràfic 3.5. Població de 20 a 24 anys que han assolit, com a mínim, l'educació secundària postobligatòria per gènere i nacionalitat, Catalunya, 2008-2020

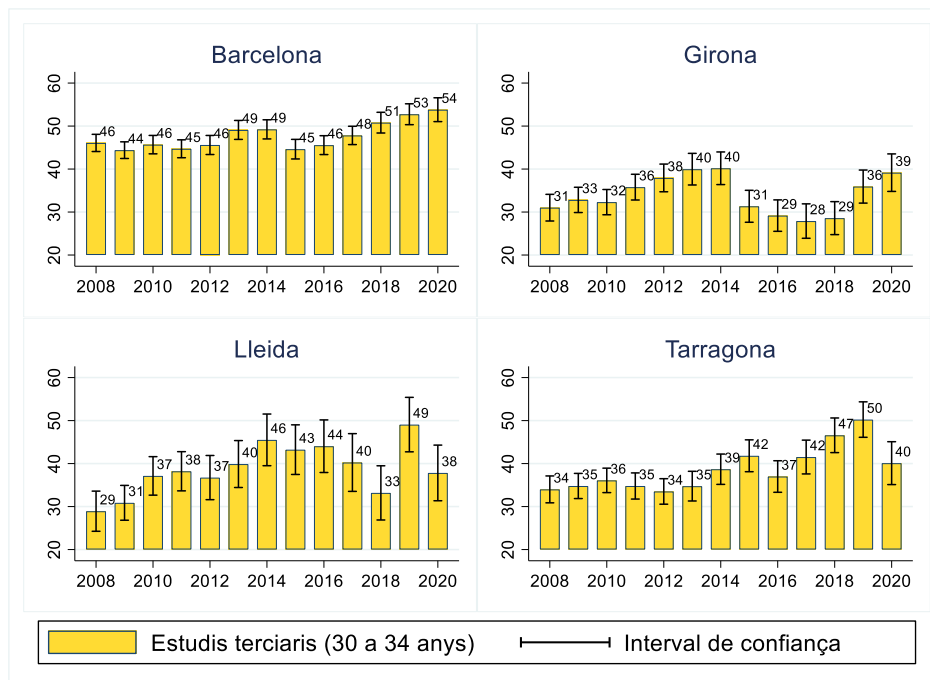

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. S'hi inclou la segona etapa d'educació secundària (orientació general) i, per tant, el codi 32 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i CNED-2000; la segona etapa de l'educació secundària obligatòria (orientació professional) i, per tant, els codis 33- 35, 38, 41 de la CNED-2014 i 33, 34 i 41 de la CNED-2000; i els estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000.

D'altra banda, els gràfics 3.6 i 3.7 mostren diferències territorials importants per nivell d'estudis assolit a Catalunya. La província de Barcelona és la que té un percentatge més alt de persones de 30 a 34 anys amb estudis universitaris, percentatge que s'hauria incrementat 8 punts en els 12 anys d'anàlisi. La resta de províncies parteixen de percentatges molt inferiors en comparació a Barcelona, però amb una clara tendència a l'augment fins a l'any 2014 a Lleida i Girona. A partir d'aquell any i en ambdues províncies es produeix una disminució del nombre de persones en aquest grup d'edat que tenen estudis universitaris durant els anys entre 2015 i 2018. Les dades dels darrers dos anys d'anàlisi apunten a una millora, si bé caldrà esperar a tenir més dades disponibles per confirmar aquesta tendència. La província de Tarragona destaca per ser la que ha tingut una evolució més positiva en el temps –fins a l'any 2019. Tant és així que si bé l'any 2008, un 34 % de les persones d'aquesta província d'entre 30 i 34 anys tenien estudis universitaris, l'any 2019 eren el 40 %. De nou s'ha de dir que en el futur caldrà revisar si aquestes tendències es confirmen o no.

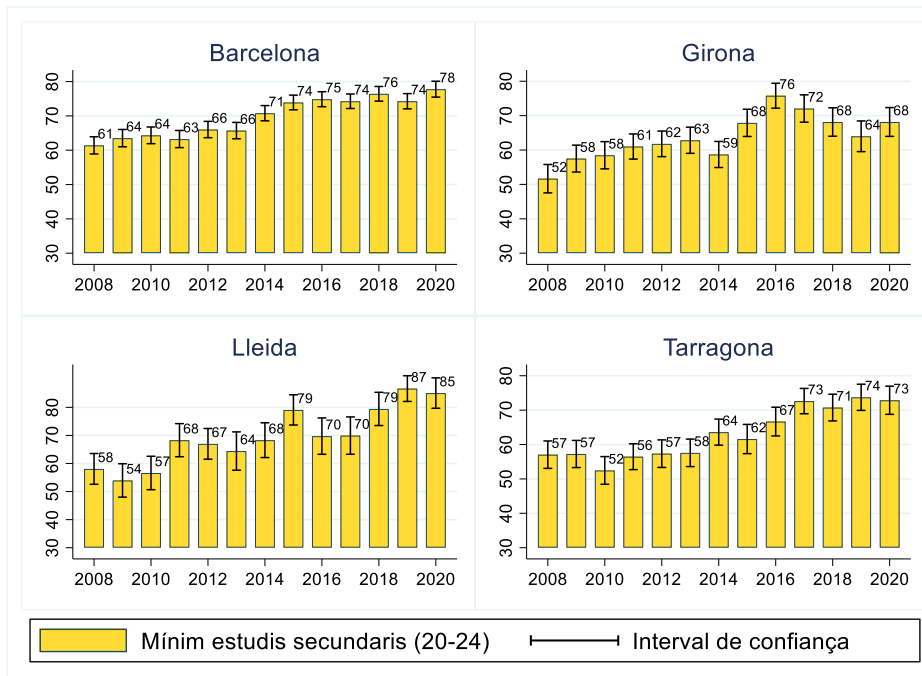
Gràfic 3.6 Població de 30 a 34 anys amb estudis de nivell terciari per província, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. Estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000. Tots els gràfics tenen el mateix rang a l'eix d'ordenades per facilitar-ne la comparació.

Gràfic 3.7. Població de 20 a 24 anys que han assolit, com a mínim, l'educació secundària postobligatòria per província, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. S'hi inclou la segona etapa d'educació secundària (orientació general) i, per tant, el codi 32 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i CNED-2000; la segona etapa de l'educació secundària obligatòria (orientació professional) i, per tant, els codis 33- 35, 38, 41 de la CNED-2014 i 33, 34 i 41 de la CNED-2000; i els estudis de nivell terciari recull els codis 51, 52, 61-63, 71-75 i 81 de la Classificació nacional d'educació (CNED) 2014 i els codis 50-56, 59, 61 de la CNED-2000.

En el cas dels estudis secundaris postobligatoris, les diferències territorials al final del període no són tan importants. De fet, s'observa un increment considerable als quatre territoris amb diferències estadísticament significatives entre l'any 2008 i l'any 2020 en totes les províncies. Barcelona i Lleida són les dues províncies amb els percentatges més alts al final de període.

Taula 3.1. Població de 30 a 34 anys amb estudis de nivell terciari i població de 20 a 24 anys amb, com a mínim, estudis secundaris, Europa, 2020

Estudis terciaris (30-34 anys)		Com a mínim estudis secundaris (20-24 anys)	
Luxemburg	62,2	Croàcia	97,2
Xipre	59,8	Irlanda	94,9
Lituània	59,6	Grècia	94,9
Irlanda	58,1	Eslovènia	92,8
Suïssa	56,4	Lituània	90,1
Països Baixos	54,0	Polònia	89,9
Suècia	52,2	França	89,7
Noruega	51,5	Eslovàquia	89,7
Regne Unit	50,0	Finlàndia	89,1
Catalunya	50,0	Suïssa	88,8
Dinamarca	49,8	Xipre	88,4
Finlàndia	49,6	Letònia	88,0
Letònia	49,2	Estònia	87,7
França	48,8	República Txeca	87,4
Bèlgica	47,8	Àustria	86,1
Polònia	47,0	Regne Unit	85,9
Eslovènia	46,9	Bèlgica	85,7
Islàndia	46,0	Hongria	85,7
Espanya	44,8	Bulgària	85,4
Estònia	44,3	Portugal	85,3
Grècia	43,9	Malta	85,1
Àustria	41,6	UE-27	84,3
UE-27	41,0	Itàlia	83,3
Malta	39,8	Països Baixos	83,1
Eslovàquia	39,7	Suècia	83,1
Portugal	39,6	Romania	83,0
Alemanya	36,3	Noruega	80,7
República Txeca	35,0	Alemanya	79,2
Croàcia	34,7	Catalunya	76,6
Bulgària	33,3	Dinamarca	76,1
Hongria	33,2	Espanya	75,9
Itàlia	27,8	Luxemburg	75,4
Romania	26,4	Islàndia	68,1

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: els països s'han ordenat de major a menor percentatge. Les dades de Regne Unit fan referència al 2019.

I des d'una perspectiva internacional, quina és la situació de Catalunya? La taula 3.1 mostra l'assoliment per nivell educatiu dels dos grups d'edat analitzats. Tal com es desprèn, Catalunya, en termes de població de 20 a 24 anys amb, com a mínim, estudis secundaris, ocupa una posició dolenta, molt per sota de la mitjana europea, que se situa en 84,3 %. Respecte a la població de 30 a 34 anys amb estudis terciaris, Catalunya compta amb un dels percentatges més alts d'Europa, amb

un 50 % i nou punts percentuals per sobre de la mitjana europea. Aquesta comparativa internacional evidencia la necessitat a Catalunya **de continuar en aquest procés d'adquisició de**, com a mínim, estudis secundaris.

3.2. Abandonament dels estudis

En aquest apartat ens interessem per l'altra cara de la moneda, és a dir, la situació dels joves que, lluny de completar una titulació, abandonen els estudis prematurament. Així, el gràfic 3.8 mostra el percentatge d'individus a la població d'entre 16 i 24 anys que, d'una banda, no han completat l'educació primària o només han completat l'educació primària o la primera etapa d'educació secundària i, d'altra banda, no estan rebent cap tipus d'educació o formació reglada.²⁸ Tal com es pot veure, el gràfic mostra una important disminució del nombre de joves que han deixat els estudis prematurament.²⁹ **Així, si bé a l'inici del període analitzat, pràcticament el 33 % dels joves d'entre 16 i 24 anys responien a aquesta definició, al 2020 es tracta de només el 17,8 % d'aquest grup d'edat. És un descens considerable que contribueix a explicar l'augment anteriorment observat del nombre de joves que han assolit l'educació secundària postobligatòria en els darrers anys. La mesura d'abandonament prematur calculada per l'Idescat per al col·lectiu de joves entre 18 i 24 anys confirma aquesta tendència descendent en els darrers anys i situa l'abandonament escolar en el 17,4 % el 2020 per a aquest grup d'edat.**

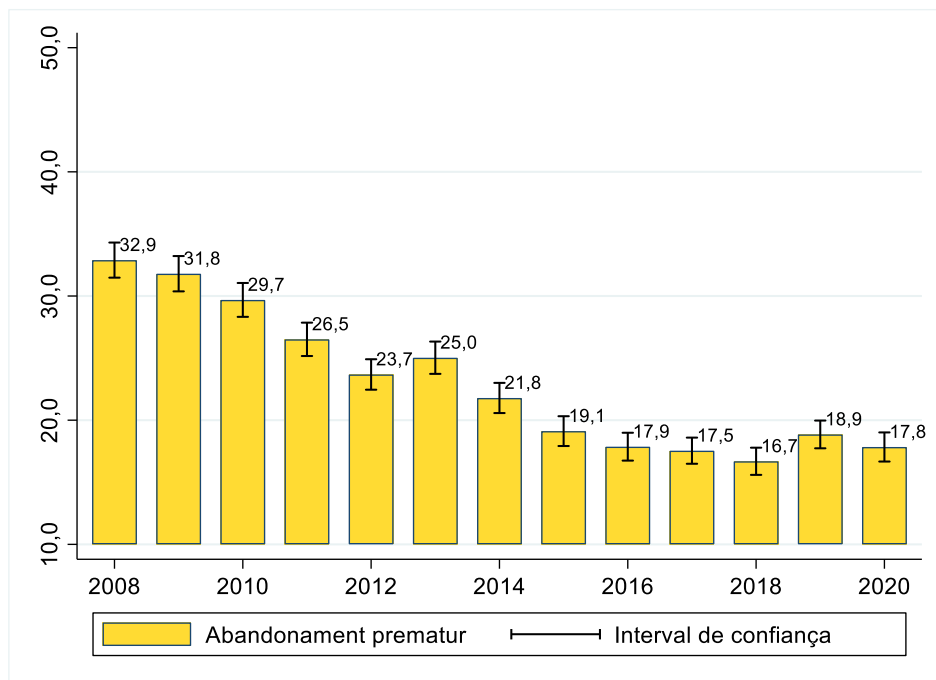
Addicionalment, el gràfic 3.9 mostra que, de fet, aquest descens del nombre de joves que abandonen prematurament els estudis tant **s'explica per als joves en el grup d'edat entre els 16 i 19 anys com per als joves en el grup d'edat entre els 20 i 24 anys, però són els joves d'aquest darrer grup d'edat per a qui el problema és més prevalent. L'any 2020 encara hi hauria un 20 % de joves entre 20 i 24 anys que haurien abandonat prematurament els estudis. Per gènere, és un problema que certament afecta un nombre molt més important de nois que de noies, si bé els percentatges s'han reduït a pràcticament la meitat en ambdós casos. Finalment, són els joves de nacionalitat**

²⁸ Noteu que els nostres resultats no repliquen exactament les xifres que consten a la **llista d'indicadors de benestar i progrés social que publica l'Idescat i que fan referència al grup d'edat entre 18 i 24 anys. És així perquè les dades de l'Enquesta de població activa de què disposem com a investigadors no contenen tot el detall pel que fa a l'edat dels individus. De fet, només coneixem l'edat en intervals (per exemple, de 16 a 19, de 20 a 24, i de 25 a 29). Per tant, no ens és possible identificar els individus de 18 a 24 anys per la qual cosa la nostra anàlisi fa referència al grup entre 16 i 24 anys.**

²⁹ **El rang de l'eix vertical del gràfic 3.8 va de 10 a 50 per facilitar-ne la comparació amb el gràfic 3.9.**

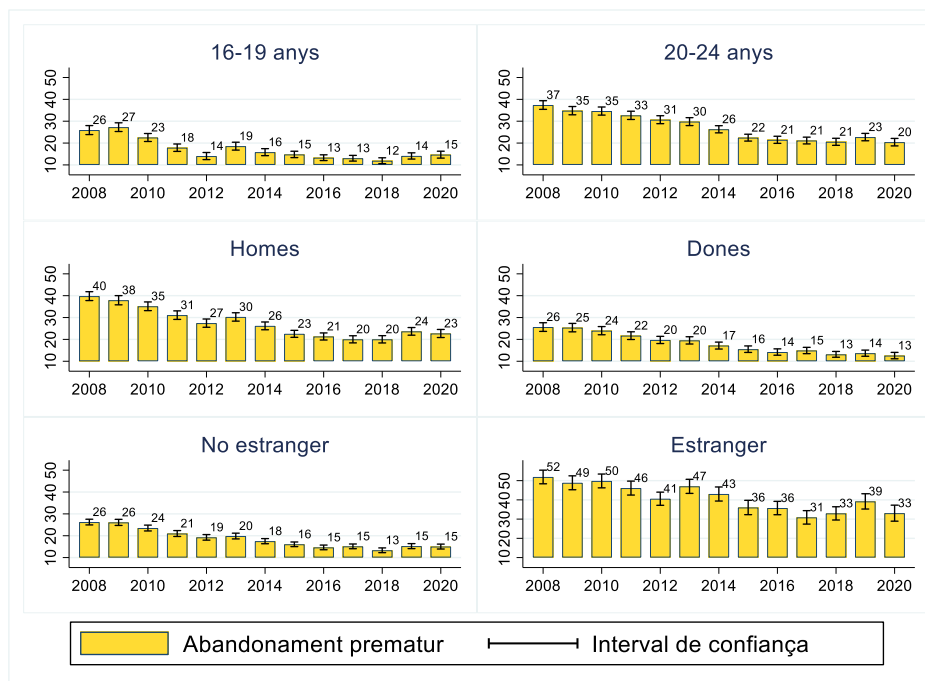
estrangera els que tenen un percentatge més alt d'abandonament prematur que a l'inici del període afecta un de cada dos d'aquests joves. També per a ells el problema ha disminuït, però no al mateix ritme que entre els nois i noies no estrangers.

Gràfic 3.8. Abandonament prematur dels estudis entre els joves de 16 a 24 anys, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).
Nota: pesos poblacionals utilitzats.

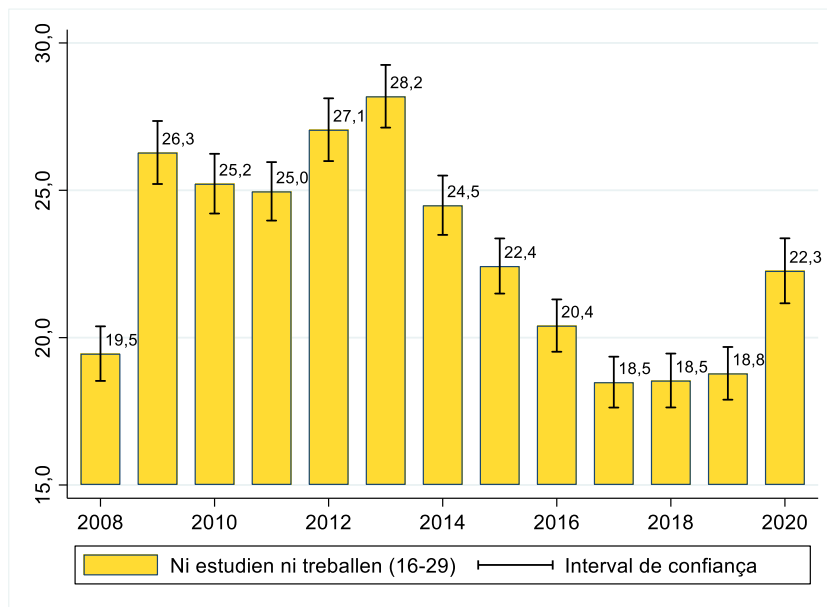
Gràfic 3.9. Abandonament prematur dels estudis entre els joves per grup d'edat, per gènere i per nacionalitat, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).
Nota: pesos poblacionals utilitzats.

Les dades relatives a l'abandonament prematur dels estudis es poden complementar amb l'indicador que fa referència al percentatge de la població d'entre 16 i 29 anys que no estudia ni treballa i que mostra el gràfic 3.10.³⁰ Tal com es pot veure, la Gran Recessió va anar acompanyada d'un increment del nombre de persones d'entre 16 i 29 anys que no treballaven ni estudiaven. El 2013 es produeix el pic, amb un 28,2 %. És a dir, en el pitjor moment de la crisi econòmica, gairebé tres de cada 10 joves ni estudiaven ni treballaven. Durant el període comprès entre el 2015 i el 2019, aquest percentatge es va reduir considerablement i, en paral·lel a la recuperació econòmica. El darrer any analitzat, el 2020, el percentatge ha tornat a augmentar, revertint la tendència positiva dels darrers anys. L'important augment de la taxa d'atur juvenil des de l'inici de la pandèmia del coronavirus ja es reflecteix en aquest increment en el nombre de joves que ni estudien ni treballen.

Gràfic 3.10. Percentatge de joves d'entre 16 i 29 que ni estudien ni treballen, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats.

³⁰ De nou, els nostres resultats es refereixen a un grup d'edat que no coincideix amb el grup d'edat que utilitza l'Índex de benestar i progrés social (i que és de 15 a 29 anys) en no disposar de tota la informació relativa a l'edat dels individus.

3.3. Les competències bàsiques

Pel que fa a l'adquisició de competències, la taula 3.2 mostra el nombre de competències bàsiques amb un baix rendiment i el nombre de competències bàsiques amb un alt rendiment. Si bé la comparació és difícil en el temps, ja que el nombre de competències avaluades difereix al llarg del període analitzat, es pot afirmar que a partir de **l'any 2016 s'hauria produït una millora en el nombre de competències** que tenen un baix rendiment. Dues de cada quatre assignatures avaluades tenien un baix rendiment el 2014 i el 2015 mentre que, a partir del 2016, només és una assignatura de cinc possibles. Aquest **canvi, però, no es tradueix en un increment del nombre d'alumnes que** tenen un alt rendiment en aquestes mateixes assignatures. De fet, si bé el 2016, de les cinc assignatures considerades, tres tenien un alt rendiment, el 2017 aquesta proporció passa a ser de dues de cada cinc i el 2018 continua empitjorant la situació amb una de cada cinc. El 2019 i el 2020 segueixen la tendència del 2018 fins al punt que no hi ha cap assignatura amb un alt rendiment. Per tant, les xifres semblen indicar **que si bé s'hauria millorat en termes de reduir el nombre d'assignatures amb baix rendiment no s'hauria aconseguit en absolut millorar l'alt rendiment d'aquestes mateixes matèries.**

Taula 3.2. Nombre de competències bàsiques amb un baix i amb un alt rendiment dels alumnes a les proves de 4t. d'ESO

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Competències bàsiques amb un baix rendiment dels alumnes a les proves de 4t d'ESO (proporció)	2/3	1/3	2/4	1/5	1/5	1/5	1/5	1/5	1/5
Competències bàsiques amb un alt rendiment dels alumnes a les proves de 4t d'ESO (proporció)	0/3	1/3	1/4	1/4	3/5	2/5	1/5	0/5	0/5

Font: Idescat.

Nota: en els anys 2012 i 2013 s'avaluen les assignatures de llengua catalana, llengua castellana i matemàtiques. L'any 2014 s'afegeix la llengua anglesa. I l'any 2016 s'afegeix l'assignatura científicotecnològica. La llengua francesa i la llengua alemanya no es tenen en consideració, atès el nombre reduït d'alumnes que fa les proves.

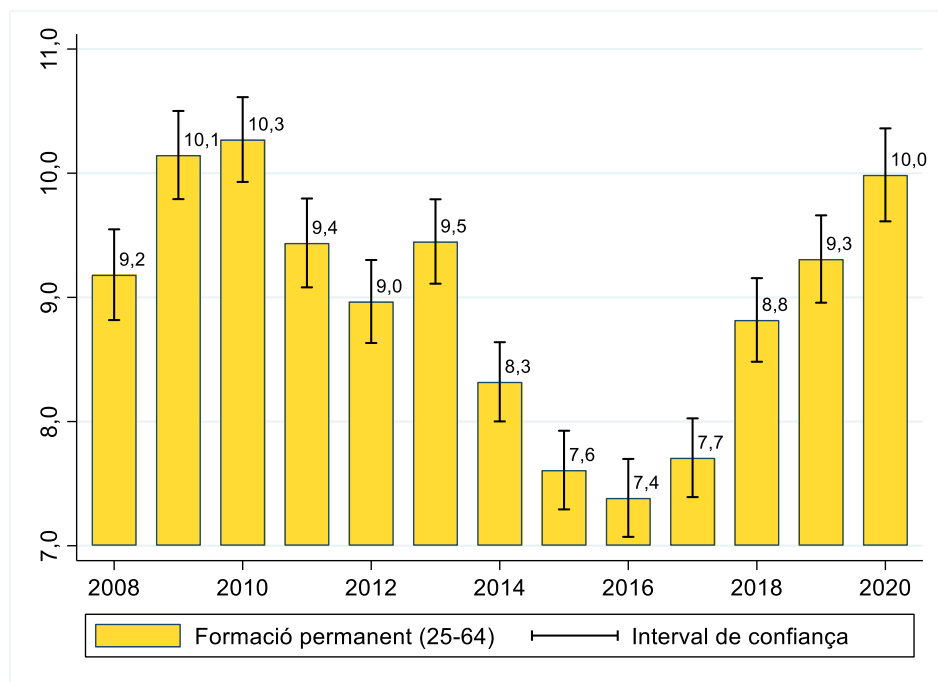
3.4. La formació permanent a Catalunya

Per acabar, el gràfic 3.10 mostra el percentatge d'individus a la població d'entre 25 i 64 anys que estarien rebent formació reglada i no reglada. Entorn d'un 10 % de la població adulta rebria algun tipus de formació. Aquesta dada hauria oscil·lat al llarg del període analitzat per bé que el 2020 el percentatge és lleugerament superior al del 2008. En aquest sentit, el percentatge de formació permanent a Catalunya és

molt similar al de la mitjana de la zona euro que se situava en el 9,2 % l'any 2018 (última dada disponible).

Pel que fa a les diferències territorials que mostra el gràfic 3.11, del nivell de formació permanent en les diferents províncies catalanes i a l'evolució en el temps, no hi ha res a destacar.

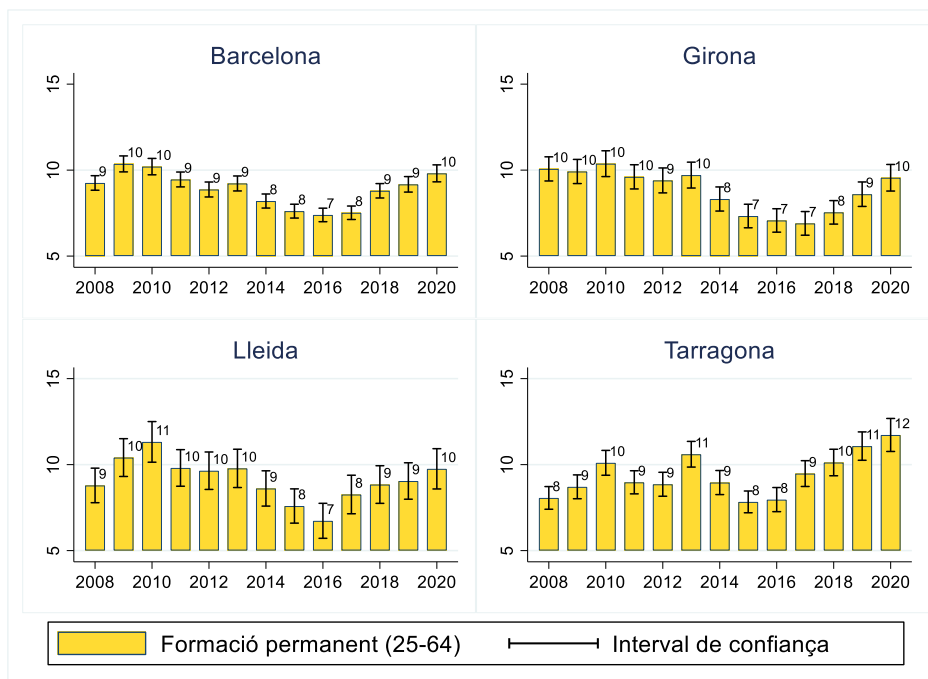
Gràfic 3.11. Percentatge d'individus a la població d'entre 25 i 64 anys que reben educació o formació, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. S'hi inclou els individus que afirmen cursar estudis reglats i no reglats en les darreres quatre setmanes i els estudiants de vacances.

Gràfic 3.12. Percentatge d'individus a la població d'entre 25 i 64 anys que reben educació o formació per província, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa (EPA).

Nota: pesos poblacionals utilitzats. S'hi inclou els individus que afirmen cursar estudis reglats i no reglats en les darreres quatre setmanes i els estudiants de vacances.

3.5. Conclusions

Catalunya ha fet importants avenços pel que fa a l'assoliment d'estudis secundaris postobligatoris en els darrers anys. En tan sols una dècada, el nombre de joves de 20 a 24 anys que tenen, com a mínim, aquest **nivell d'estudis s'ha incrementat en 15 punts percentuals** fins a arribar al **77 % d'aquest grup d'edat l'any 2020**. Tot i així, la comparació internacional ens ha permès veure que Catalunya se situa per sota de la **mitjana de la Unió Europea quant a població d'aquest grup d'edat amb estudis secundaris**, per la qual cosa caldria progressar en aquest sentit. En canvi, les dades relatives al percentatge de població amb estudis terciaris són molt més positives i fan que Catalunya se situï al capdamunt de la llista de països amb més estudis terciaris.

Val la pena destacar també que **s'ha produït una important disminució** del nombre de joves que abandonen prematurament els estudis en els darrers anys. Amb tot, encara hi ha diferències molt importants per gènere i, especialment, per nacionalitat. **Tres de cada 10 nois i noies estrangers abandonen els estudis prematurament a Catalunya l'any 2020**. És certament una xifra alta que té importants conseqüències per **al futur no només d'aquests joves**, sinó també de Catalunya, com a societat integradora.

D'aquest capítol, en resulten especialment preocupants les dades relatives a competències ja que en els darrers dos anys haurien passat a zero el nombre de competències bàsiques amb un alt rendiment –és a dir, amb més d'un 30 % dels alumnes amb un nivell alt de rendiment. Aquesta xifra l'any 2016, per exemple, era de tres de cinc possibles. L'empitjorament d'aquest indicador no es veu compensat per una millora en el nombre de competències bàsiques amb un baix rendiment que des del 2016 es manté en una de cinc possibles.

I és especialment preocupant perquè en resposta a l'avanç de la pandèmia el març i l'abril del 2020, a Catalunya, com a molts altres **països i regions, es va decidir suspendre l'activitat escolar presencial** de la segona meitat del curs 2019-2020. El tancament de les escoles va durar aproximadament deu setmanes.³¹ Entre els països del nostre entorn, els tancaments escolars durant el curs 2019-2020 van tenir una durada notablement inferior, per exemple, sis setmanes a França, cinc setmanes a Alemanya i una mitjana de quatre setmanes a la UE-8.³²

Diversos estudis mostren que els tancaments escolars derivats de la **pandèmia han tingut un impacte molt negatiu en l'aprenentatge de l'alumnat** –amb freqüència avaluats en termes de pèrdua **d'aprenentatge en matemàtiques i comprensió lectora**. En el cas **d'Itàlia, un país amb un tancament de l'activitat presencial a les escoles** similar al nostre, Contini et al. (2021) estimen una pèrdua **d'aprenentatge en matemàtiques equivalent a la pèrdua de tres mesos d'ensenyament**. Als països amb tancaments escolars de menor durada, s'experimenten efectes inferiors (Schult et al., 2021; Tomasik et al., 2020). **L'evidència procedent d'aquests contextos mostra que, fins i tot, tancaments escolars relativament curts han tingut impactes preocupants en l'aprenentatge** –vegeu, per exemple, Maldonado i De Witte (2021).

El deteriorament en l'aprenentatge dels tancaments escolars ha afectat especialment aquells alumnes procedents d'entorns més desavantatjats, de manera que s'amplia la bretxa educativa. Les llars vulnerables van tenir més dificultats per contrarestar, amb els seus propis recursos, l'efecte del confinament, alhora que es van veure més exposades als canvis del mercat de treball derivats dels acomiadaments, els ERTE o la consideració de treball essencial. A

³¹ Font: UNESCO. Global monitoring of school closures: https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#durationschoolclosures_

³² La UE-8 és una categoria creada per l'*Informe España 2050* que integra els vuit països més avançats d'Europa en termes de benestar i progrés. S'utilitza l'informe esmentat com a referència a què l'Estat espanyol hauria d'aspirar a llarg termini.

Catalunya, un estudi de Bonal i Gonzalez (2020) documenta precisament que, durant les primeres setmanes del confinament, prop **d'un 30 %** dels alumnes van suspendre les seves activitats lectives i pràcticament no van tenir cap connexió amb els seus mestres. Aquests **autors assenyalen, a més, que la majoria d'aquests alumnes provenien de rendes baixes. A d'altres països europeus, la literatura també ha** documentat un major deteriorament educatiu entre els alumnes **procedents d'entorns més desafavorits (Burgess i Sievertsen, 2020; Contini et al., 2021). La pèrdua d'aprenentatge ha estat també més** important entre els alumnes més joves (Blainey i Hannay, 2021) i entre les llars monoparentals (Engzell et al., 2021).

Referències

BLAINEY, K. i T. HANNAY (2021), “The impact of school closures on Spring 2021 attainment”, *Rising Stars*.

BONAL, X. i S. GONZÁLEZ (2020), “The impact of lockdown on the learning gap: family and school divisions in times of crisis”, *International Review of Education*, 66(5): 635-655.

BURGESS, S. i H. H. SIEVERTSEN, (2020), “Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education”, *VoxEu*, 1(2).

CARD, D. (1999), “The causal effect of education on earnings”, *Handbook of Labor Economics*, 3: 1801-1863. Amsterdam: North Holland.

CONTINI, D., M. L. DI TOMMASO, C. MURATORI, D. PIAZZALUNGA, i L. SCHIAVON (2021), “The Covid-19 pandemic and school closure: learning loss in mathematics in primary education”, *IZA Discussion Paper*, núm. 14785.

CUTLER, D. i A. LLERAS-MUNNEY (2008), “Education and health: Evaluating theories and evidence”, a: J. House, R. Schoeni, G. Kaplan, H. Pollack (eds.) *Making Americans healthier: Social and economic policy as health policy*. New York: Russell Sage Foundation.

ENGZELL, P., A. FREY i M. D. VERHAGEN (2021), “Learning loss due to school closures during the COVID-19 pandemic”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(17): e2022376118.

GLAESER, E. L., G. PONZETTO i A. SHLEIFER (2007), “Why does democracy need education?”, *Journal of Economic Growth*, 12(2): 77-99.

HANUSHEK E. A. i L. WÖSSMANN (2010), “Education and economic growth”, a: P. Peterson, E. Baker, B. McGaw, (eds.), *International encyclopedia of education*, 2: 245-252. Oxford: Elsevier.

MALDONADO, J. E. i K. DE WITTE (2021), “The effect of school closures on standardised student test outcomes”, *British Educational Research Journal*, en premsa.

SCHULT, J., N. MAHLER, B. FAUTH i M. A. LINDNER (2021), “Did students learn less during the COVID-19 pandemic. Reading and mathematics competencies before and after the first pandemic wave”, *Psyarxiv*.

TOMASIK, M. J., L.A. HELBLING i U. MOSER (2021), “Educational gains of in-person vs. distance learning in primary and secondary schools: A natural experiment during the COVID-19 pandemic school closures in Switzerland”, *International Journal of Psychology*, 56(4): 566-576.

4.

Medi ambient

El medi ambient, juntament amb les desigualtats socials, és un dels principals reptes que tenen les societats modernes. Molts estudis acadèmics alerten de les nefastes implicacions que té pel planeta seguir mantenint els ritmes de producció i consum que amb tota seguretat canviaran les condicions de vida de les generacions futures (Stern, 2007). Aquesta alerta climàtica ha estat en el centre del debat de les **últimes cimeres climàtiques de París, Madrid i Glasgow, sense que se'n vegi una voluntat determinada per part dels governs per aconseguir progressos significatius que aconseguixin revertir la situació.**

En un àmbit individual, la contaminació **de l'aire té un impacte** important sobre la salut de les persones, que afecta el **desenvolupament i l'aprenentatge dels infants (Sunyer et al., 2015)**, entre moltes altres dimensions.

El panell d'indicadors de Catalunya monitoritza la contaminació de l'aire amb dos indicadors, les emissions de gasos amb efecte hivernacle i les partícules en suspensió que tenen un diàmetre inferior a 10 micres. Per aconseguir fer el seguiment de la sostenibilitat del nostre sistema, **també inclou un parell d'indicadors relacionats amb la capacitat de renovació dels recursos naturals, la recollida selectiva de residus i el consum d'energia renovable. Finalment, inclou un indicador d'ocells agrícoles, que serveix per mesurar la qualitat de la terra agrícola.**

4.1.

Contaminació a l'aire

Els informes de progrés social mesuren la contaminació de l'aire amb dos grups d'indicadors: (i) els sis gasos inclosos en el Protocol de Kyoto, que tenen un efecte sobre l'escalfament de la Terra; i, (ii) les partícules en suspensió de diàmetre igual o inferior a 10 micres, que tenen un efecte sobre la salut de les persones.

Les polítiques públiques haurien de centrar-se a reduir les emissions **d'aquests contaminants que generem els humans a través de la nostra activitat.** Les societats actuals han de ser capaces de reduir el consum de gasos contaminants per tal de contribuir a la sostenibilitat del planeta i al progrés i desenvolupament dels humans. **El progrés social no pot ser entès sense una millora dràstica de la qualitat de l'aire.**

4.1.1.

Gasos amb efecte d'hivernacle

La contaminació ambiental posa en risc la sostenibilitat dels ecosistemes i afecta directament la fauna i la vegetació, així com la **qualitat de l'aire i la terra. Els indicadors de progrés de l'Idescat** recullen els sis gasos contaminants inclosos en el Protocol de Kyoto, és a dir, aquells que els països signants del **Protocol s'han compromès a reduir, que contribueixen a l'efecte d'hivernacle.** Els gasos inclosos en el Protocol de Kyoto són: CO₂, CH₄ (metà), N₂O i els hidrocarburs halogenats (**HFC, PFC i SF**) i **s'expressen en unitats equivalents de CO₂. Aquests contaminants són causats per l'acció humana i, per tant,** es poden reduir a través de les polítiques públiques. Per exemple, el CO₂ es produeix en la crema de combustibles fòssils, **igual que l'N₂O** que també es genera a través dels fertilitzants químics; el metà prové **de la ramaderia, els abocadors de residus, el conreu d'arròs i la producció de gas i petroli. L'NF₃** no està inclòs en el Protocol de Kyoto i, per tant, no en mesurem l'evolució en aquest informe. A Catalunya, el transport i el sector industrial són els màxims contribuents a les emissions i són responsables, per exemple, del 28 i el 31 % del total de **les emissions, l'any 2017.**³³

Com mostra el gràfic 4.1, Catalunya va **reduir les emissions d'aquests** gasos en el període entre el 2010 i el **2014. L'evolució des del 2010** va ser, doncs, positiva, amb un índex de 130 el 2010 (1990=100) i de 111,3 el 2014. No obstant això, i coincidint amb la recuperació econòmica, a partir del 2014, es produeix un creixement de les emissions, que arriben a un índex de 120,6 el 2018 –últim any del qual disposem de dades. Per tant, és preocupant que aquests gasos a Catalunya evolucionin de manera molt paral·lela al creixement econòmic. En termes absoluts³⁴ **les emissions totals d'aquests gasos el 1990 eren de** quasi 39.000 tones (38.875) i van anar augmentant fins a 57.141 el 2007. Posteriorment, i coincidint amb la crisi econòmica, van disminuir a 49.999 el 2010, amb un mínim de 41.027 el 2013. Des **d'aleshores** han repuntat, però a un ritme inferior, arribant a 43.991 tones el 2019. És a dir, hi ha una correlació positiva entre el PIB i les emissions. De fet, els experts argumenten que la política de canvi climàtic no ha estat efectiva i que les reduccions experimentades després de la crisi resultat del deute i la bombolla immobiliària estan estretament lligades a la situació econòmica.³⁵

33

https://canv Climatic.gencat.cat/ca/canvi/inventaris/emissions_de_geh_a_catalunya

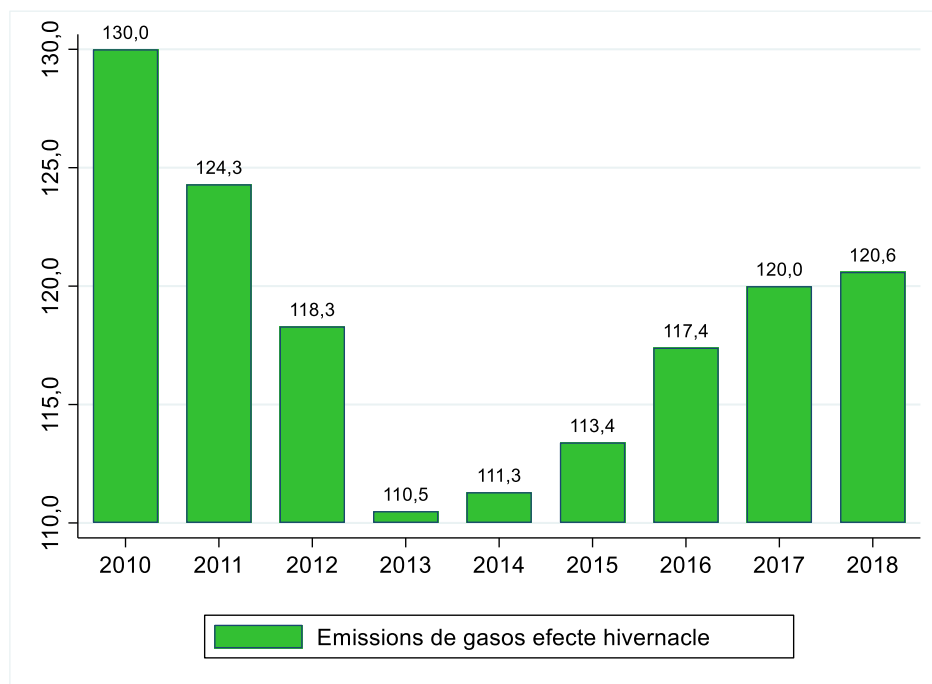
³⁴ Dades de l'inventari d'emissions de Catalunya 1990-2019.

35

http://www.gencat.cat/mediamb/publicacions/Estudis/incidencia_economica_reduccio_GEH_difusos.pdf

A Catalunya, les emissions entre 1990 i 2019 (primer i últim any per als quals disposem de dades) han augmentat un 20,9 %.³⁶ En el mateix període, les emissions a la Unió Europea-27 es van reduir un 25,9 %.³⁷ La contribució de tot Espanya al total de les emissions és, el 2019, de 5,38 tones per càpita, xifra que implica una contribució del 0,69 % del total mundial. Els països amb una contribució més gran per càpita a l'emissió de CO₂ són la Xina (més del 27 %) i els EEUU (14,3 %), seguits de l'Índia, amb un 7,15 %.³⁸

Gràfic 4.1. Índex d'emissions de gasos amb efecte hivernacle (índex 100=1990), Catalunya, 2010-2018

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'Idescat.

4.1.2. Partícules en suspensió

La contaminació de l'aire també té un gran impacte directe en la mortalitat i morbiditat de les persones (Lim et al., 2012; diversos estudis de l'OMS). L'impacte més gran en la salut és en l'increment de malalties del cor i respiratòries, la reducció de la fecunditat i l'impacte

³⁶ <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10172>

³⁷ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>

³⁸ Dades de "CO₂ and greenhouse gas emissions" de Hannah Ritchie i Max Roser (2017) a la web *Our World in Data*: <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#>

en els fetus. Més enllà dels impactes en la salut, la contaminació també té un impacte en la productivitat ja que redueix la participació de les persones en el mercat de treball (augmentant els dies de baixa laboral) i redueix també el nivell de salaris (Currie et al., 2014; Graff Zivin i Neidell, 2014; Isen et al., 2017; Sanders, 2012). Finalment, també hi ha un impacte de la contaminació en el desenvolupament o capacitat cognitiva de les persones, com ho indica el projecte BREATH (ISGlobal) a la ciutat de Barcelona. Ebstein et al. (2016) mostra que aquest efecte no és només a llarg termini, sinó que afecta també el dia en què els estudiants estan exposats a un episodi de contaminació. Aquests autors troben que els adolescents exposats a nivells elevats de **PM2,5 durant els dies d'exàmens tenen pitjors resultats acadèmics i alhora pitjors salaris a l'edat adulta.**

Els gasos que afecten la salut, la productivitat i la capacitat cognitiva de les persones són, sobretot, el diòxid de nitrogen (NO₂), el monòxid de carboni (CO), **l'ozó, les partícules en suspensió (PM2,5-PM10)** i els òxids de sofre (SO₂).

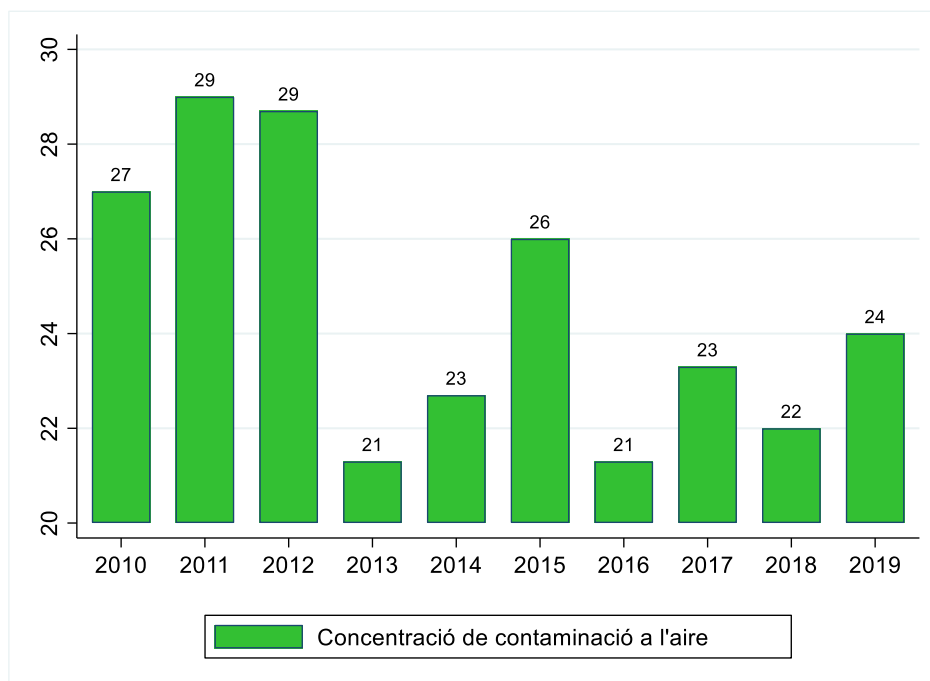
El fet que la contaminació ambiental tingui un efecte tan important sobre les persones implica que el lloc de residència és un determinant del desenvolupament dels individus en aspectes clau de la seva qualitat **de vida. Fins i tot, dins d'una mateixa ciutat, hi ha una distribució** desigual de la contaminació. El departament de medi ambient de la Generalitat monitora la contaminació de NO₂ i de partícules PM10 i PM2,5, dos contaminants altament perjudicials per les persones i **n'examina les diferències territorials. Segons la mateixa font, hi ha una zona de protecció especial de l'ambient atmosfèric que inclou 40 municipis de l'àrea metropolitana que superen els nivells de** contaminació en aquests dos contaminants. Això implica que les persones en aquestes zones pateixen una desigualtat generada pel seu lloc de residència. En un àmbit més local també existeixen diferències importants. Per exemple, la plataforma Eixample Respira ha treballat per conscienciar la ciutadania de la contaminació a la ciutat de Barcelona. En aquest cas, se centren en el diòxid de nitrogen (NO₂) que els indicadors de progrés no mesuren de manera separada i mostren **que l'any 2018 un terç dels 227 centres educatius de Barcelona van** superar els nivells mitjans recomanats per la UE (<https://contaminacio.barcelona/>).

Per tal de conscienciar la població de la importància de la **contaminació atmosfèrica i la necessitat d'introduir polítiques per** reduir-la, el Departament de Territori i Sostenibilitat facilita un mapa interactiu perquè els ciutadans monitorin la contaminació a Catalunya a temps real: https://mediambient.gencat.cat/ca/05_ambits_dactuacio/atmosfera/qualitat_de_laire/vols-saber-que-respires/

Els indicadors de progrés només mesuren de manera separada les partícules en suspensió que tenen un diàmetre inferior a 10 micres, el contaminant amb un impacte més gran sobre la salut. Les partícules en suspensió en les zones urbanes són degudes sobretot al trànsit (la combustió de fuel, tant de gasolina com de dièsel, i el fregament de les **rodes amb el paviment**) i també a l'activitat industrial. Depenent de les condicions climàtiques, el contaminant es pot desplaçar per tot el país.

D'acord amb les dades del gràfic 4.2, la concentració a l'aire per partícules en suspensió ($\mu\text{g}/\text{m}^3$) de diàmetre inferior a 10 micres (mitjana anual en els punts de mesurament de fons en aglomeracions urbanes, és a dir, mesura l'exposició a aquestes partícules de la població urbana) ha tingut una evolució irregular i, de fet, no se n'observa una millora consistent en el temps.

Gràfic 4.2. Concentració de contaminació a l'aire per partícules en suspensió ($\mu\text{g}/\text{m}^3$), Catalunya, 2010-2019

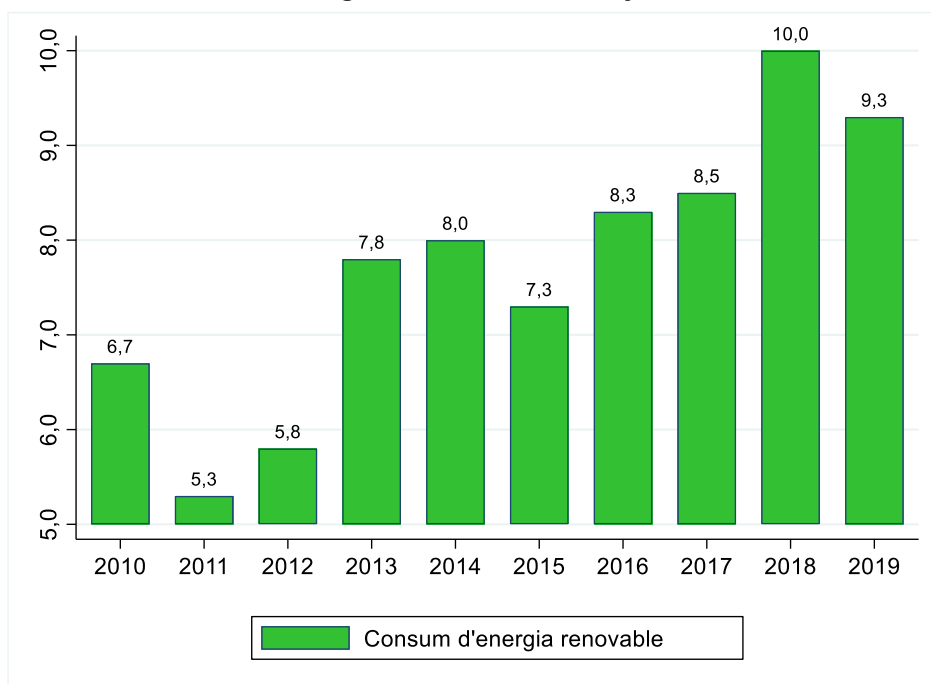
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

L'evolució de les partícules en suspensió depèn no només de l'esforç de les polítiques públiques, sinó també de la situació econòmica i del clima (per exemple, un any sec incrementa la contaminació). Barcelona és una de les zones urbanes **més contaminades d'Europa occidental**, i supera els límits de contaminació establerts per la UE en diversos contaminants, incloses les partícules en suspensió (Khomenko et al., 2021).

4.2. Consum d'energia renovable

El percentatge de la producció d'energia renovable sobre el consum energètic final brut a Catalunya ha evolucionat positivament al llarg dels anys estudiats, tal com es desprèn del gràfic 4.3. Tant és així que **entre l'any 2011 i l'any 2019, s'hauria passat d'un percentatge del 6,7 % al 9,3 %**. Es tracta, per tant, d'una millora.

Gràfic 4.3. Consum d'energia renovable, Catalunya, 2010-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat..

A Espanya els percentatges són més alts, amb un 18,4 % el 2019 (13,8 % el 2010). A Europa aquests percentatges són 19,7 % i 14,4 %, respectivament.³⁹ Els països amb un percentatge més alt són Islàndia amb un 78,2 % i Noruega amb un 74,6 % (segons les estadístiques **d'energia renovable de l'Eurostat**)⁴⁰. Aquestes dades situen Catalunya a la cua de les energies renovables i les polítiques públiques no semblen anar encaminades a revertir aquesta situació.

4.3. Indicador d'ocells agrícoles

L'índex d'ocells agrícoles és un indicador que serveix per mesurar la qualitat de la terra agrícola ja que **la quantitat d'ocells ens marca la**

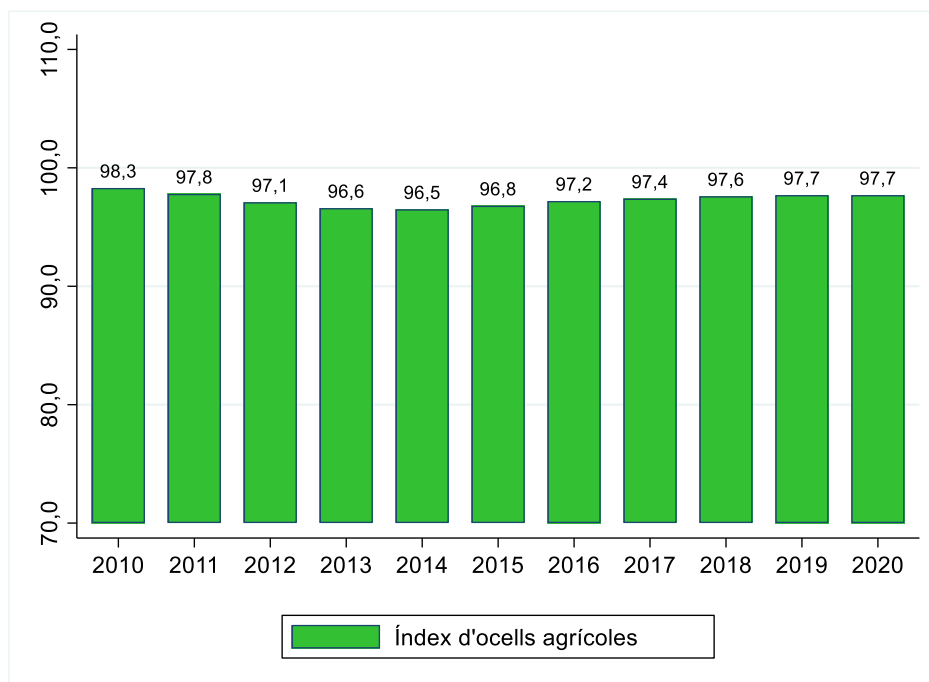
³⁹ <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10161>

⁴⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics

salut de la terra cultivada ja que els ocells estan al final de la cadena alimentària. De fet, els canvis en les poblacions d'ocells i papallones són molt bons indicadors dels canvis en la biodiversitat.

Actualment s'estan desenvolupant estudis que es basen en l'anàlisi del canvi de les poblacions d'ocells a Europa degut al canvi climàtic. A Europa el projecte *Pan-European Common Bird Monitoring Scheme* (PECBMS) mostra que el nombre d'ocells agrícoles (39 espècies) s'ha reduït de manera molt significativa des del 1980 (índex =100) fins a l'actualitat, amb un índex de 45 l'any 2015. A Anglaterra, on disposem de més dades, veiem que aquest índex (mesurat amb altres espècies) també s'ha reduït enormement des del 1970. L'índex disponible a Catalunya mesura els canvis temporals en el conjunt de les poblacions de 41 espècies d'ocells que crien en els espais agraris de Catalunya. Aquest índex té valor 100 el 2002. El gràfic 4.4 mostra que des del principi del període d'estudi, el 2010, la seva evolució ha estat constant, però la sèrie temporal és relativament petita per poder-ne fer algun judici.

Gràfic 4.4. Indicador d'ocells agrícoles (índex 100=2002), Catalunya, 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

4.4. Recollida selectiva

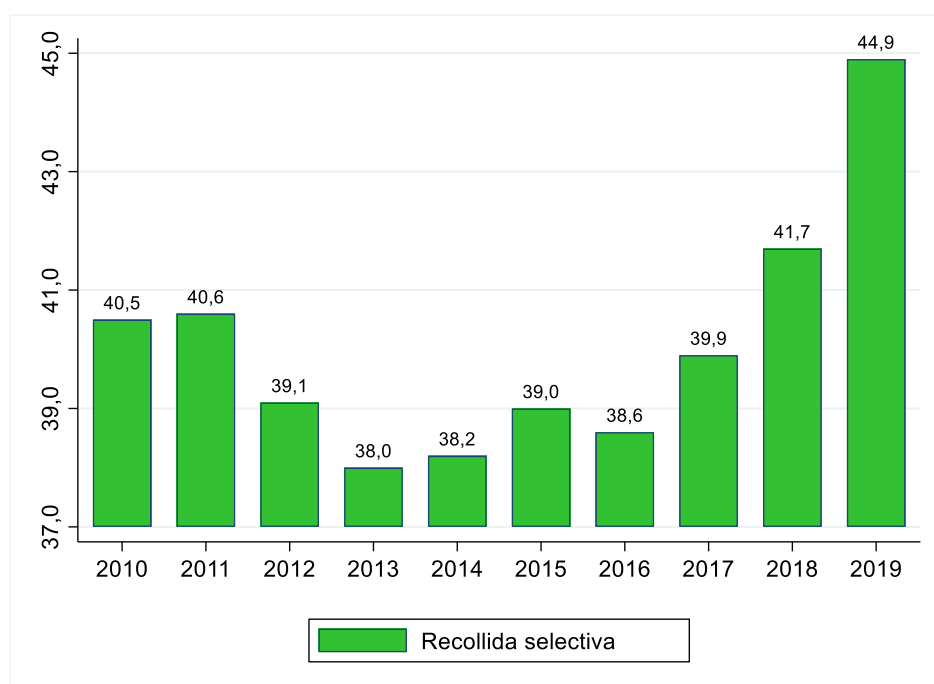
En relació als residus, dos indicadors són importants, la generació de residus per càpita, d'una banda, i la seva recollida selectiva; tot i que el panell d'indicadors de progrés només inclou dades del segon.

A Espanya, les últimes dades disponibles indiquen que la mitjana de residus municipals de l'any 2018 va ser de 485,9Kg/càpita, mentre que

a Catalunya aquesta xifra va ser de 461,8, segons l'INE. Aquests residus inclouen no només els generats pels domicilis particulars sinó, segons la definició utilitzada per la Generalitat, també els provinents “dels comerços, les oficines i els serveis, [...], els residus procedents de la neteja de les vies públiques, zones verdes, àrees recreatives i platges; els animals domèstics morts; els mobles, els estris i els vehicles abandonats; els residus i els enderrocats procedents d'obres menors i reparació [...]”.⁴¹

El gràfic 4.5 indica que el percentatge de recollida selectiva bruta respecte de la generació de residus municipals es mou sempre al voltant del 40 %, amb un notable increment el darrer any de què disposem de dades (2019).

Gràfic 4.5. Recollida selectiva, Catalunya, 2010-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

4.5. Conclusions

El medi ambient pateix una forta crisi i la nostra anàlisi mostra com, a Catalunya, la majoria dels indicadors analitzats han tingut una evolució descoratjadora i, per tant, hi ha molt marge de millora. **L'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle**, per exemple, està molt

⁴¹ Decret legislatiu 1/2009, de 21 de juliol:
http://residus.gencat.cat/web/.content/home/consultes_i_tramits/normativa/normativa_catalana_en_materia_de_residus/decret_1_2009.pdf

relacionada amb la nostra activitat econòmica. Mentre que l'emissió de gasos ha disminuït en un 25,9 % entre el 1990 i el 2019 (última dada disponible) a la Unió Europea dels 27, a Catalunya s'ha incrementat més d'un 20,9 % en els mateixos anys. Catalunya també se situa a la cua d'Europa en energies renovables. Un estudi més exhaustiu requeriria recollir dades d'altres territoris industrials (com els Quatre Motors per a Europa) amb una activitat econòmica més semblant a la de Catalunya per poder fer una anàlisi comparativa.

La pandèmia del coronavirus ha evidenciat les interconnexions entre natura i els nostres sistemes socials: la nostra resiliència social depèn de la resiliència del medi ambient en què desenvolupem les nostres activitats. De tota manera, és **difícil avaluar l'efecte que la pandèmia ha tingut en el medi ambient**. A curt termini, el confinament, les restriccions de mobilitat i el xoc **sobre l'economia han tingut com a conseqüència un impacte positiu en el medi ambient, especialment en relació amb la qualitat de l'aire. Un informe recent de l'Agència Europea del Medi Ambient estima la concentració d'emissions d'efecte d'hivernacle que haurien tingut els diferents països europeus, si no s'haguessin produït els confinaments (EEA, 2020). L'informe apunta com a l'Estat espanyol la qualitat de l'aire va millorar a l'abril de 2020, reduint la concentració de diòxid de nitrogen en un 61 %, les més altes d'Europa. Barcelona fou la ciutat més beneficiada d'aquest descens, amb una reducció del 83 % dels nivells de diòxid de nitrogen.**⁴² De fet, els confinaments esdevinguts a molts països han fet que el planeta Terra tanqués el 2020 amb una caiguda de les emissions de gasos **d'efecte hivernacle.**⁴³ Amb tot, i tal com documenten Freire-González i Font (2020), aquest tipus de millores associades a l'alentiment de l'economia són de caràcter fugaç. Aquests autors assenyalen que quan es produeix una recuperació accelerada de l'activitat econòmica es tendeix a observar una convergència als nivells previs de contaminació (o, fins i tot, a un augment dels nivells, el que es coneix com a "efecte rebot"). De fet, l'Estat espanyol ja ha superat durant els primers mesos del 2021 les emissions de gasos hivernacle registrats en el mateix període de l'any anterior (International Energy Agency, 2021). Els resultats per a Catalunya segurament es deuen trobar en la mateixa línia. Els canvis a llarg termini sobre la crisi climàtica dependran en bona mesura de l'acció de les administracions públiques per tal de corregir una situació estructural.

⁴² Vegeu <https://www.upv.es/noticias-upv/noticia-11938-castellon-alic-es.html>

⁴³ La petjada ecològica global es va reduir un 9,3 % el 2020 respecte del 2019, segons Global Footprint Network (www.footprintnetwork.org).

Referències

CURRIE, J., J. GRAFF ZIVIN, J. MULLINS, M. NEIDELL (2014), “What do we know about short- and long-term effects of early-life exposure to pollution?”, *Annual Review of Resource Economics*, 6: 217-247.

EBENSTEIN, A., S. ROTH (2016), “The long run economic consequences of high-stakes examinations: Evidence from transitory variation in pollution”, *American Economic Journal: Applied Economics*, 8(4): 36-65.

EEA (2020), “Air quality in Europe – 2020”. *EEA Report*, núm. 9/2020.

FREIRE-GONZÁLEZ, J. i D. FONT (2020), “Pandemics and the environmental rebound effect: Reflections from COVID-19”, *Environmental and Resource Economics*, 76: 447-517.

GRAFF ZIVIN, J., M. NEIDELL (2013), “Environment, health and human capital”, *Journal of Economic Literature*, 51(3): 689-730.

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY (2021), “Global energy review: CO2 emissions in 2020”. EA, París.

ISEN, A., M. ROSSIN-SLATER, W. REED WALKER (2017), “Every breath you take - every dollar you'll make: The long-term consequences of the Clean Air Act of 1970”, *Journal of Political Economy*, 125(3): 848-902.

KHOMENKO, S., M. CIRACH, E. PEREIRA-BARBOZA, et al. (2021), “Premature mortality due to air pollution in European cities: a health impact assessment”, *The Lancet Planetary Health*, 5(3): 121-134

KNITTEL, C.R., D. MILLER, N.J. SANDERS (2016), “Caution, drivers! children present: Traffic, pollution, and infant health”, *Review of Economics and Statistics*, 98(2): 350-366.

MUELLER, H., L. FARRÉ, F. FASANI (2015), “Feeling useless: The effect of unemployment on mental health in the Great Recession”, Barcelona GSE Working Paper 838.

REGE, M., TELLE, K., M. VOTRUBA (2011), “Parental job loss and children's school performance”, *Review of Economic Studies*, 78(4): 1462–1489.

SANDERS, J. N. (2012), “What doesn't kill you makes you weaker. Prenatal pollution exposure and educational outcomes”, *Journal of Human Resources*, 47(3): 826-850.

STERN, N. (2007), *The stern review: The economics of climate change*, Cambridge: Cambridge University Press.

STEVENS, A. H., J. SCHALLER (2011), “**Short**-run effects of parental job loss on children's academic achievement”, *Economics of Education Review*, 30(2): 289-299.

SUNYER J, M. ESNAOLA, M. ALVAREZ-PEDRERO, et al. (2015), “**Association between traffic**-related air pollution in schools and cognitive development in primary school children: a prospective cohort study”, *PLoS Med*, 12(3):e1001792.

5. Habitatge

El benestar de les llars a **Catalunya en termes d'habitatge es pot** aproximar de dues maneres o bé, interessant-nos per la renda que les llars necessiten dedicar al seu habitatge principal i fins a quin punt aquesta despesa els és un problema; o bé, per les condicions del lloc on viuen les famílies pròpiament.⁴⁴ Dividim, per tant, aquest capítol en **dos apartats en els quals, d'una banda, considerem l'esforç econòmic** que han de fer les llars per viure en el seu habitatge principal i, de **l'altra, considerem alguns indicadors de privació material** relacionats amb l'habitatge i que donen compte de fins a quin punt la població a Catalunya pot viure una vida digna.

5.1. L'esforç econòmic de l'habitatge principal

El primer dels indicadors que considerem i que forma part de la llista **d'indicadors de benestar i progrés social de l'Idescat té a veure amb el** percentatge de la renda disponible que les llars dediquen al seu habitatge principal. Així, es calcula quant representen el lloguer o els **interessos de la hipoteca i la resta de despeses associades a l'habitatge** (subministraments, comunitat de veïns, etc.) del total de la renda disponible de la llar (i un cop exclosos els valors atípics). Com indica la taula 5.1, entre un 20 i un 30 % de la renda de les llars es dedica a **l'habitatge (depenent de l'any en què ens fixem). Es tracta d'una xifra** que hauria anat augmentant, ja que **en l'etapa entre el 2013 i el 2015** sempre estava entorn del 21 %, però a partir del 2016, la **xifra s'eleva** fins al 25,1 % per arribar fins al 29,8 % el 2017. El darrer any analitzat, el 2020, aquest percentatge era del 27,4.

Taula 5.1. Renda de la llar dedicada a les despeses de l'habitatge principal, Catalunya, 2013-2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Despeses habitatge / renda disponible de la llar	21,2	21,6	21,7	25,1	29,8	24,9	24,1	27,4

Font: Idescat a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2013-2020.

⁴⁴ Desafortunadament, per manca de dades, en aquest treball deixem de banda les persones que viuen sense llar i que representen el cas més extrem de manca de benestar.

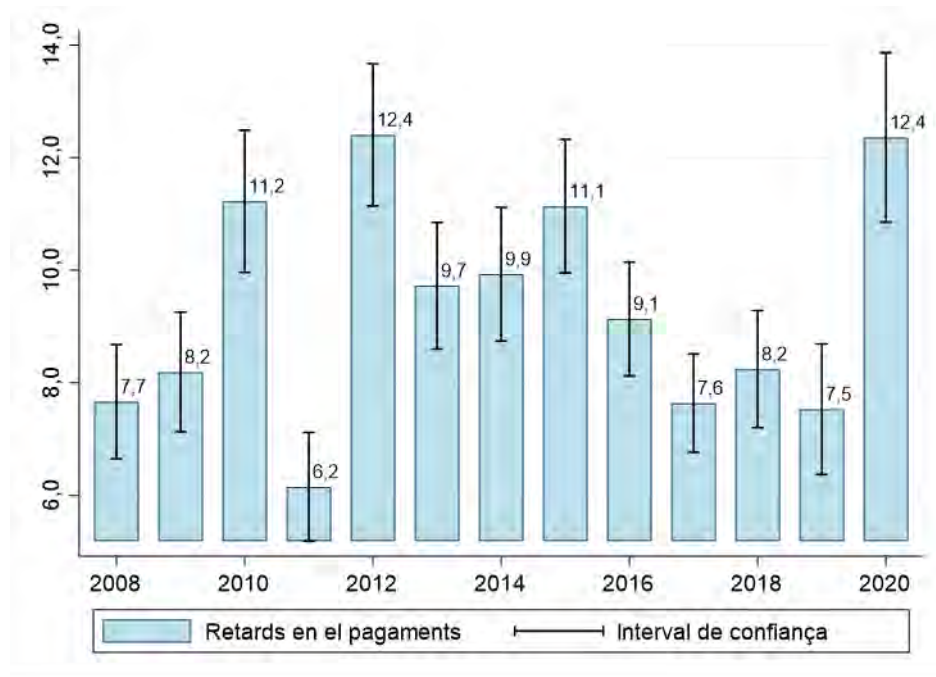
L'anàlisi del percentatge de població que viu en llars que destinen més d'un 40 % dels seus ingressos al pagament de les despeses de l'habitatge ens proporciona la taxa de sobrecàrrega, un indicador harmonitzat amb els criteris de l'Eurostat. A Catalunya, gairebé una de cada 10 persones està en situació de sobrecàrrega per les despeses de l'habitatge el 2018, lleugerament superior de la d'Espanya (8,9 %) i de la zona euro (9,7 %). Tanmateix, l'anàlisi de la incidència de la taxa de sobrecàrrega segons el tipus de tinença de l'habitatge ens mostra elevats percentatges entre les persones que viuen en llars de lloguer a preu de mercat a Catalunya (34,5 % per al 2018), força superior que la de les persones que viuen en habitatges de lloguer a preu de mercat a la zona euro (24,1 %) (Generalitat de Catalunya, 2020).

La informació relativa a la renda que les llars han de dedicar al seu habitatge principal es complementa bé amb la que deriva d'un altre dels indicadors de benestar i progrés social i que fa referència al percentatge de la població que ha tingut retards en el pagament de les despeses relacionades amb l'habitatge, ja sigui de factures de l'aigua, gas o llum o del lloguer o la hipoteca. Aquest indicador, si bé mesura un aspecte diferent, també dona compte de fins a quin punt les despeses relacionades amb l'habitatge principal representen un problema econòmic per a les llars.

Com es pot comprovar en el gràfic 5.1, a Catalunya, l'any 2008 un 7,7 % de la població vivia en una llar que ha patit algun retard en el pagament de conceptes bàsics relacionats amb l'habitatge. A partir d'aquest any, el percentatge de persones afectades va començar a augmentar fins a situar-se en un punt màxim el 2012 amb un 12,4 %.⁴⁵ Entre l'any 2013 i el 2016, l'indicador oscil·la entre el 9 i l'11 %. L'any 2017 i el 2018 retorna a valors similars als dels anys 2008 i 2009. El 2019 segueix la tendència a la baixa, que es reverteix, considerablement el 2020, any que s'assoleix, de nou, el punt màxim de 2012. En definitiva, l'impacte de la crisi econòmica i de la COVID-19 s'observa també en aquest indicador que afecta dotze de cada 100 catalans.

⁴⁵ La dada corresponent a l'any 2011 constitueix un valor atípic que no podem explicar amb la informació de què disposem.

Gràfic 5.1. Percentatge de població que viu en una llar on han tingut retards en el pagament de les despeses relacionades amb l'habitatge principal en els darrers 12 mesos, Catalunya, 2008-2020

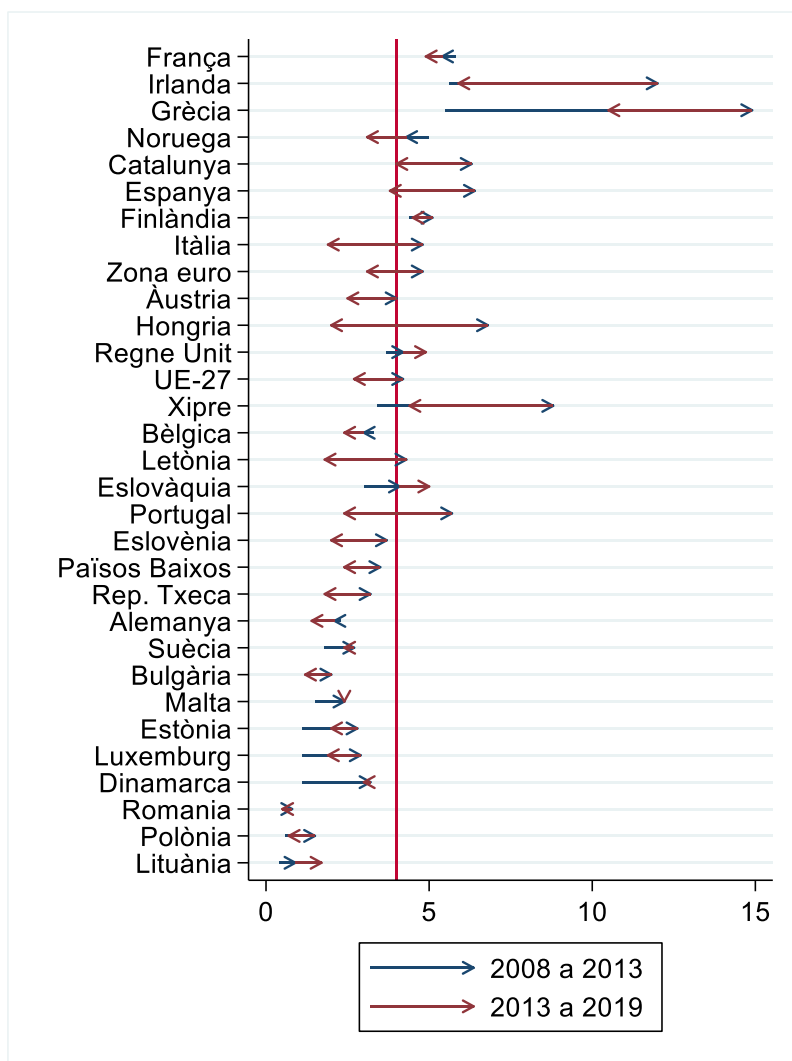

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: l'indicador considera retards en el pagament de les factures del gas, la llum i l'aigua, etc. i/o retards en el pagament del lloguer o la hipoteca. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Per tipus de règim de tinença, són les persones que viuen en un habitatge de lloguer a preu de mercat les que més sovint tenen retards **en els pagaments de les despeses relacionades amb l'habitatge** en comparació amb les persones que viuen en un habitatge en propietat (ja sigui amb hipoteca o no) o les persones que viuen en un habitatge cedit o a un lloguer per sota del preu de mercat. El gràfic 5.2 mostra **que, de fet, en els pitjors anys de l'anterior crisi econòmica, un de cada quatre individus de la població que vivia de lloguer tenia retards en els pagaments o del lloguer o de les factures associades a l'aigua, el gas o la llum, o d'ambdues coses. Aquesta xifra ha tendit clarament a la baixa el 2017 i el 2018. El darrer any, però, a conseqüència de la crisi de la COVID-19, s'ha produït un increment molt preocupant, i ha arribat al 33 % de persones que viuen de lloguer. És a dir, tres de cada deu catalans que viu de lloguer té retards en els pagaments associats a l'habitatge. Els percentatges són molt inferiors en el cas de persones que viuen en un habitatge en propietat i la xifra també ha oscil·lat en un rang molt menor. Per tant, s'evidencia que són les persones que viuen en un habitatge de lloguer (i, en menor mesura, en un habitatge cedit o de lloguer per sota el preu de mercat) les més vulnerables davant l'important augment de preus al mercat immobiliari dels darrers anys.**

Gràfic 5.3. Percentatge de població que viu en una llar en què hi ha hagut retards en el pagament del lloguer o la hipoteca de l'habitatge en els darrers 12 mesos, Europa, 2008-2013 i 2013-2019

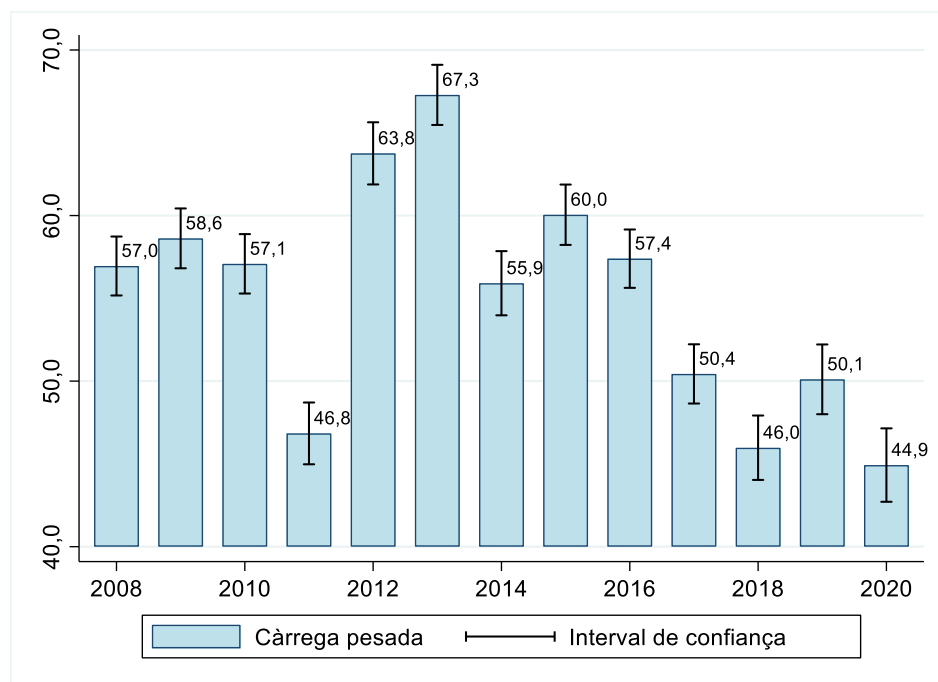
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: les dades de Regne Unit es refereixen al 2018 en comptes de 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa de 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

Completament aquesta anàlisi amb un altre indicador que conté l'Enquesta de condicions de vida i que fa referència al percentatge de la població que considera que les despeses totals de l'habitatge són una "càrrega pesada" per a la llar (en contraposició a una "càrrega raonable" o "cap càrrega") i que mostra el gràfic 5.4. amb l'excepció de l'any 2020, l'evolució d'aquest percentatge és molt similar a l'evolució dels percentatge de persones que viuen en llars que tenen retards en els pagaments de factures de l'habitatge del gràfic 5.1 si bé a nivells diferents. Els alts percentatges il·lustren les tensions econòmiques i l'estrès viscut durant la bombolla immobiliària que va ajudar a fer esclatar la crisi econòmica. No obstant això, de forma sorprenent, aquests percentatges tenen una correlació negativa amb la càrrega que suposa les despeses vinculades a l'habitatge sobre la renda disponible,

mostrades a la taula 5.1. Caldria realitzar una anàlisi amb més profunditat per entendre aquesta aparent contradicció.

Gràfic 5.4. Percentatge de població que viu en una llar que considera que les despeses de l'habitatge representen una càrrega pesada, Catalunya, 2008-2020

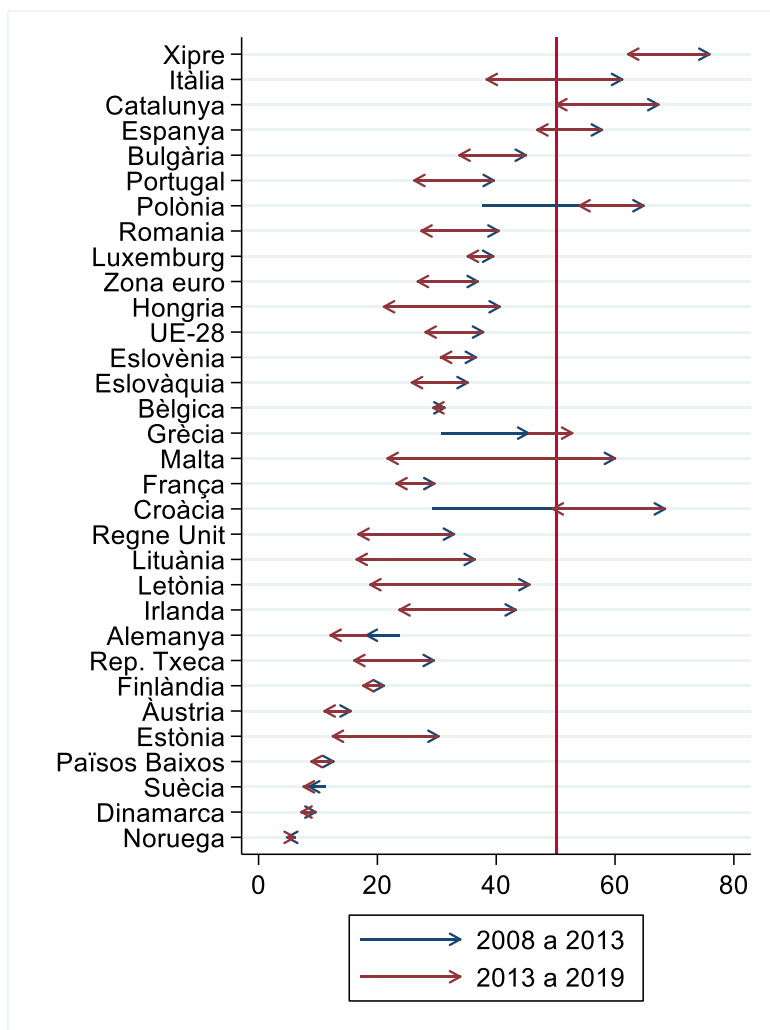

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Igual que abans, i des d'una perspectiva comparada, hi ha molt pocs països al nostre entorn europeu amb una prevalença superior d'aquest problema com mostra el gràfic 5.5.

Gràfic 5.5. Percentatge de població que viu en una llar que considera que les despeses de l'habitatge representen una càrrega pesada, Europa, 2008-2013 i 2013-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: les dades de Regne Unit es refereixen al 2018 en comptes del 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa del 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

5.2. Les condicions dels habitatges a Catalunya

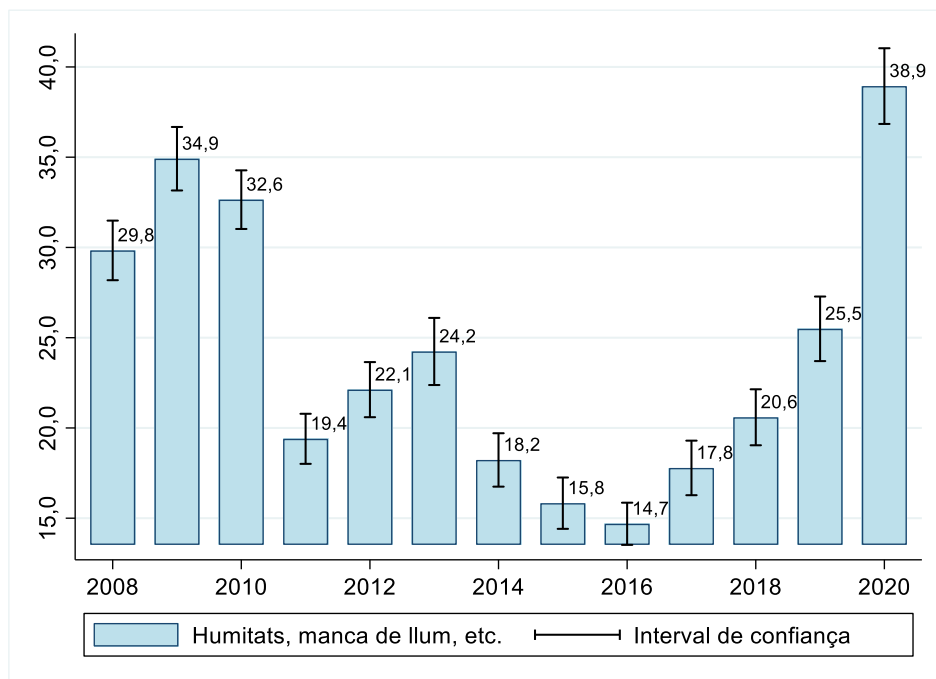
Naturalment, el benestar de les famílies catalanes està estretament lligat a les condicions de l'habitatge on viuen. En aquest sentit, un dels indicadors de benestar i progrés social, que mostra el gràfic 5.6, indica el percentatge de la població que té almenys un d'aquests problemes:

1. Problemes de goteres o humitats a les parets, els terres, els sostres o els fonaments o de podridura als terres, marcs de finestres o a les parets.
2. Problemes de manca de llum natural.

3. Problemes de contaminació, brutícia o altres problemes mediambientals a la zona produïts per la indústria o el trànsit.

Es tracta d'un indicador sintètic que recull problemàtiques molt diferents, però que representa una aproximació a unes condicions de l'habitatge força precàries. El gràfic 5.6 mostra que, en mitjana, un 24 % de la població catalana vivia en un habitatge que patia un o més d'un d'aquests problemes.⁴⁷ És, per tant, un percentatge certament elevat. Pel que fa a l'evolució en el temps, s'observa un període inicial amb valors molt alts a l'entorn del 32 % entre el 2008 i el 2010. A partir d'aquí, es produeix un important descens, però també una important oscil·lació amb un mínim el 2016 (14,7 %) i un màxim el 2013 (24,2 %). La darrera dada registrada, el 2020, és la més elevada del període. El 38,9 % de la població catalana viu en un habitatge amb problemes d'humitats, manca de llum i/o contaminació. Possiblement el confinament viscut a Catalunya durant la primera onada de la pandèmia de la COVID-19 ha fet més evidents que mai els problemes associats amb l'habitatge a les llars catalanes.

Gràfic 5.6. Percentatge de població que viu en un habitatge que té problemes d'humitats, manca de llum i/o contaminació, Catalunya, 2008-2020

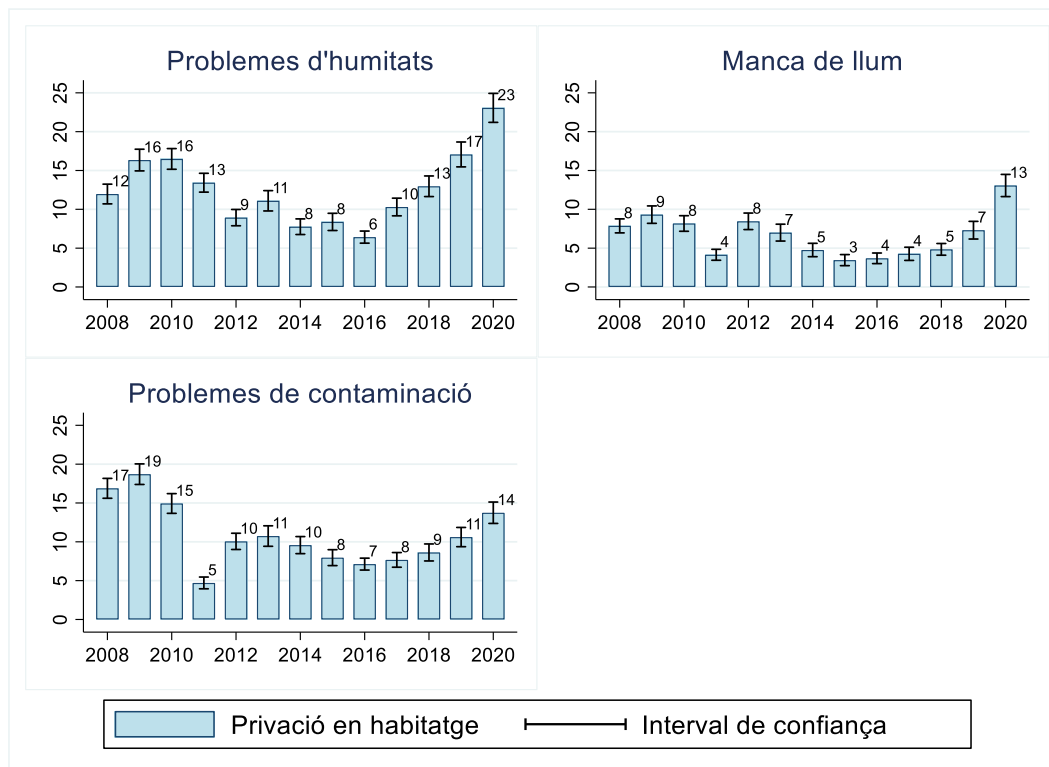
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per *bootstrap* amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

⁴⁷ Aquests resultats difereixen lleugerament dels publicats a la web de l'Idescat, possiblement, perquè nosaltres considerem el nombre d'individus afectats i no el nombre de llars afectades.

La desagregació d'aquest indicador ens dona una millor informació de què està passant pel que fa a l'evolució de cada un d'aquests problemes –vegeu el gràfic 5.7. S'evidencia que són els problemes de contaminació i de manca de llum els que més expliquen aquest important augment observat en el gràfic 5.6 des de l'any 2016.

Gràfic 5.7. Percentatge de població que viu en un habitatge que té problemes d'humitats, manca de llum i/o contaminació, Catalunya, 2008-2020

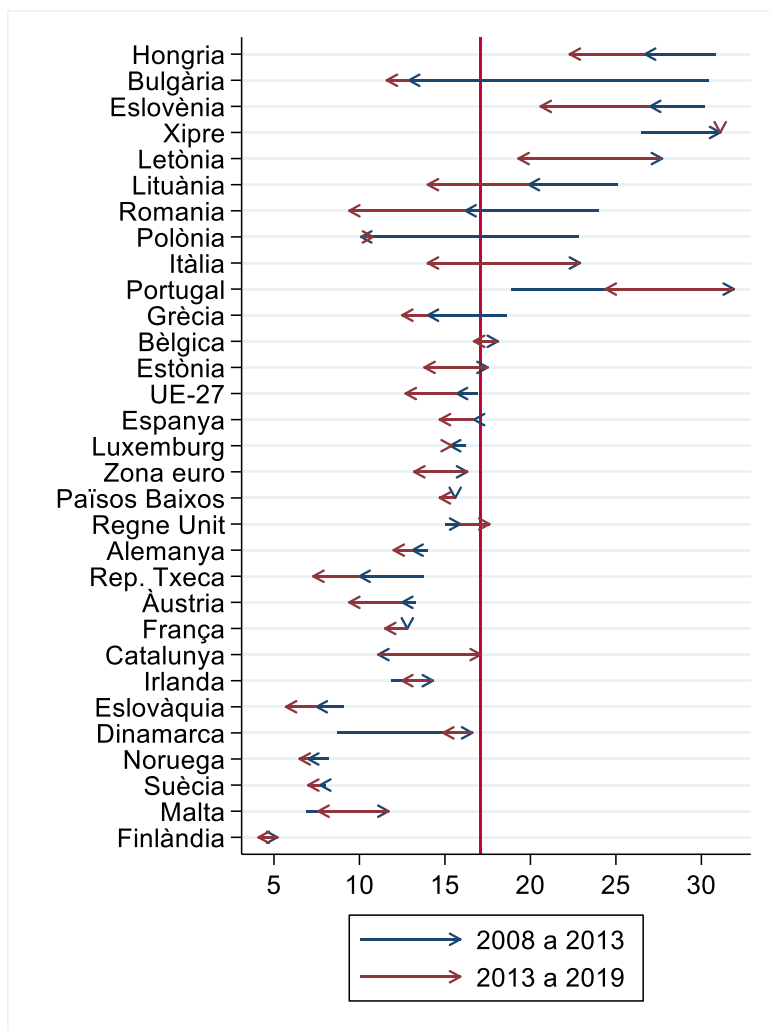

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: l'eix d'ordenades té el mateix rang a tots els gràfics per facilitar-ne la comparació. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Des d'una perspectiva comparada i si ens fixem només en l'indicador relatiu als problemes d'humitats a l'habitatge, Catalunya mostraria un percentatge relativament alt (vegeu el gràfic 5.8). La prevalença d'aquest problema a Catalunya és superior a la del conjunt de la Unió Europea 27 l'any 2019 i també superior a molts països del nostre entorn més immediat.

Gràfic 5.8. Percentatge de població que viu en un habitatge que té problemes d'humitats, Europa, 2008-2013 i 2013-2019

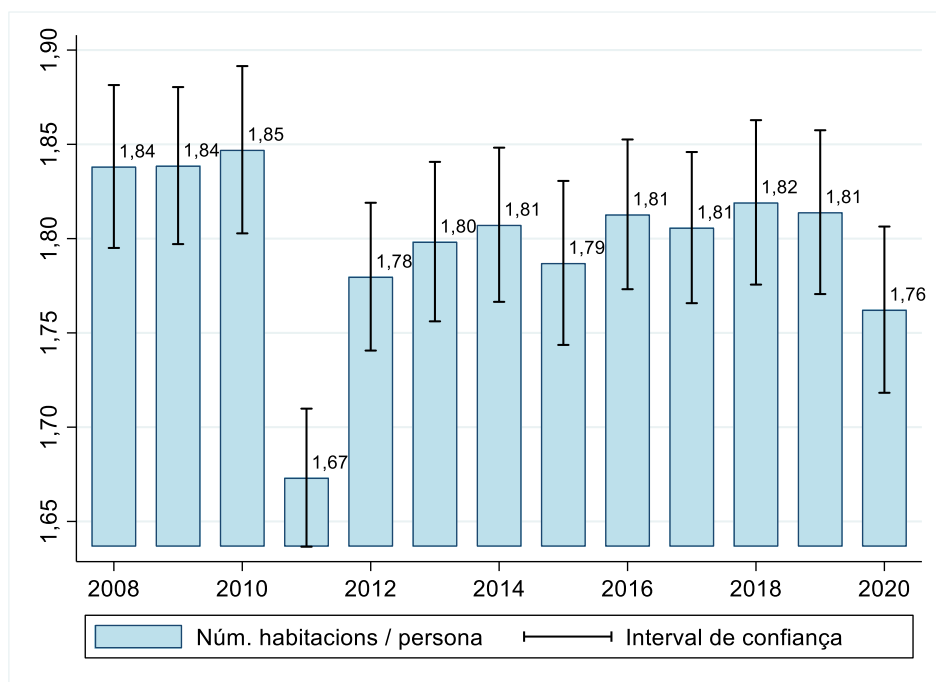

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: les dades de Regne Unit es refereixen al 2018 en comptes del 2019. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa del 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per al 2019.

Per acabar, ens interessem per l'indicador que recull la mitjana del nombre d'habitacions per persona a les llars catalanes. Com es pot comprovar, es tracta d'un valor alt, a l'entorn de 1,8 en tots els anys estudiats, que no estaria indicant problemes d'amuntegament de persones (vegeu el gràfic 5.9). Aquest valor mitjà, però, amaga una gran heterogeneïtat per país de naixement de les persones. Mentre que **els nascuts a l'Estat espanyol tenen un valor mitjà de 1,9**, els nascuts fora de la Unió Europea tenen un valor mitjà **d'1,5**.

Gràfic 5.9. Nombre d'habitacions per persona en mitjana, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-20, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

5.3. Conclusions

Aquest capítol ens ha permès veure que l'habitatge és encara avui font de malestar econòmic per moltes famílies a Catalunya. I és així perquè un percentatge elevat de llars necessiten gastar una part important de la seva renda en forma de lloguer, hipoteca i/o subministraments. De mitjana, pràcticament tres de cada 10 euros que les llars guanyen es destina a l'habitatge principal. La distribució desigual d'aquesta càrrega és font de malestar. Gairebé una de cada 10 persones dedica més d'un 40 % dels ingressos al pagament de les despeses de l'habitatge. Aquesta sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge és més elevada entre les persones que viuen en un habitatge de lloguer a preu de mercat. De fet, aquesta situació està en consonància amb l'elevat nombre de desnonaments entre les persones que viuen en habitatges de lloguer. També, un percentatge elevat de la població manifesta que viu en una llar en què les despeses de l'habitatge són una càrrega difícil de suportar, especialment si viuen en un habitatge de lloguer a preu de mercat. A més a més, la prevalença d'aquests problemes és alta i hi ha molt pocs països del nostre entorn més proper que tinguin nivells tant alts com els de Catalunya.

Pel que fa als problemes relacionats amb les condicions dels habitatges, Catalunya, com en el cas anterior, mostra una prevalença superior a la mitjana europea. Dels tres indicadors estudiats, el que

indicaria nivells de privació en l'habitatge més elevats és probablement el que té a veure amb la presència d'humitats i goteres a les llars.

Com hem documentat en altres capítols d'aquest treball, la pandèmia de la COVID-19 no ha afectat tothom de la mateixa manera. Les condicions de l'habitatge on ha calgut viure els pitjors moments de la pandèmia és una variable important a tenir en compte quan parlem de condicions de vida, de benestar (físic i psicològic) i de desigualtat. Sense desmerèixer en absolut els problemes relacionats amb el pagament de la hipoteca, el lloguer i les factures de subministraments, les diferències en les condicions dels habitatges durant el confinament poden haver incrementat de manera important la desigualtat en termes de benestar. Ayala et al. (2021) troben que el grau més alt de privació en termes d'habitatge, durant les primeres onades de la pandèmia, és la disponibilitat d'espai, mentre que el més baix és la privació tecnològica. Per altra banda, Robles Pellitero et al. (2021), en un estudi de cas, troben que el risc d'infecció per la COVID-19 incrementa quan hi ha més persones que conviuen en una llar, característica que defineix sovint llars amb menys recursos o, com hem vist, d'origen immigrant. La pandèmia ha servit per posar de manifest les importants diferències en les condicions dels habitatges de les llars i com això també ha representat un risc més alt per a la salut per a moltes d'elles.

Referències

AYALA, L., E. BÀRCENA-MARTÍN, O. CANTÓ i C. NAVARRO (2021), "Housing inequalities in COVID-19 lockdown across European countries", EQUALITAS Working Paper No. 73.

GENERALITAT DE CATALUNYA (2020), "Anàlisi de l'evolució de l'economia catalana i el seu entorn. Requadre 1. La taxa de sobrecàrrega segons el règim de tinença i els ingressos de la llar", Nota de Conjuntura Econòmica 108.

ROBLES PELLITERO S., I. ANDRÉS-GARCÍA, O. H. MARTÍN DEL BARCO, J. I. SANTOS PLAZA, I. GONZÁLEZ VARAS i G. FERMOSE ÁLVAREZ (2021), "Condiciones de vivienda y sistema de cuidados como determinantes de la transmisión intrafamiliar de COVID-19: Estudio de casos y controles en Castilla y León", *Revista Española de Salud Pública*, 95(15): e1-13.

6.

Seguretat i transport

Viure en entorns segurs és una de les aspiracions de les societats modernes. La seguretat del barri o àrea de residència és un factor important que condiciona el benestar de les persones. Les percepcions **d'inseguretat dels llocs de residència no es distribueixen de forma** aleatòria entre barris, sinó que són més prevalents entre els que tenen una proporció més alta de residents amb un nivell socioeconòmic més baix. La segregació residencial és, per tant, un aspecte important relacionat amb la inseguretat, que ens ajuda a entendre la correlació entre la inseguretat i els aspectes de la vida dels individus que són importants pel seu benestar, com la salut, tant física com mental (Meyer, Castro-Schilo, Aguilar-Gaxiola, 2014; Ruijsbroek et al., 2016) o la satisfacció amb la vida (Cheng, Smyth, 2015).

Els indicadors utilitzats per recollir el progrés social en seguretat inclouen un indicador subjectiu, com la percepció del nivell de seguretat del municipi; un indicador objectiu, com el nombre de fets contra el patrimoni; i, finalment, un indicador de seguretat vial, el nombre de víctimes mortals per accidents de trànsit. Els analitzem per aquest ordre en aquest capítol.

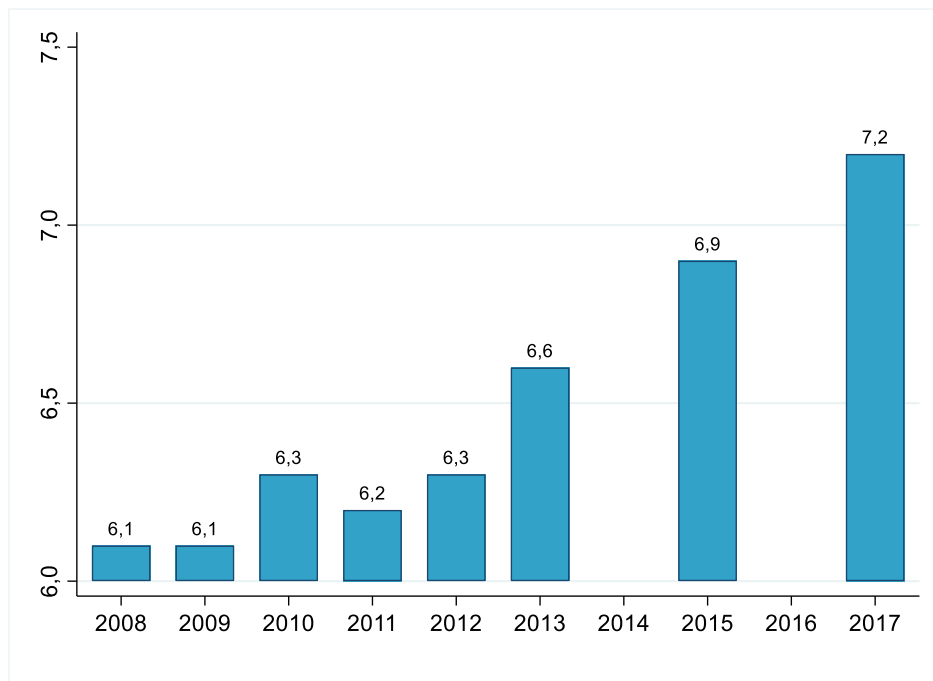
6.1.

Seguretat a l'entorn de residència

D'acord amb les dades de l'Enquesta de seguretat de Catalunya, que realitza el Departament d'Interior, la percepció ciutadana sobre la seguretat en el municipi propi mesurada en una escala de 0 a 10 ha passat de ser de 6,1 el 2008, un dels valors més baixos des de principis de segle, a ser de 7,2 el 2017, tal com mostra el gràfic 6.1. És a dir, en una dècada s'ha incrementat un punt percentual i recupera així el valor que tenia l'any 2000.⁴⁸

⁴⁸ El qüestionari i alguns resultats bàsics de l'Enquesta de seguretat de Catalunya es poden consultar a https://interior.gencat.cat/ca/el_departament/publicacions/seguretat/estudis-i-enquestes/enquesta_de_seguretat_publica_de_catalunya/

Gràfic 6.1. Percepció ciutadana sobre la seguretat del municipi, Catalunya, 2008-2017

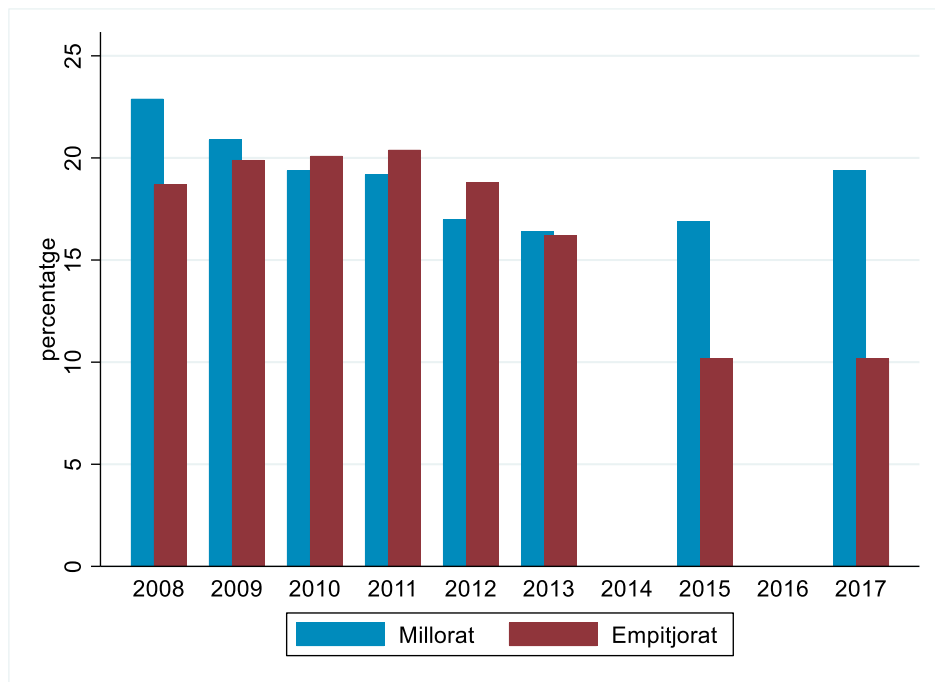
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de seguretat de Catalunya, 2008-2013, 2015 i 2017.

Nota: resposta a l'afirmació "valori en una escala de 0 (mínim) a 10 (màxim) el nivell de seguretat que hi ha al seu municipi".

Per mesurar la seguretat a Catalunya, la bateria d'indicadors de l'Idescat utilitza la dada que es mostra en el gràfic 6.2 i que fa referència al percentatge de ciutadans que opina que la seguretat al municipi propi ha millorat en el darrer any. Com es pot comprovar, el percentatge de ciutadans que diu que la seguretat ha millorat al seu municipi es redueix durant una gran part del període, des del 2008 al 2013. Entre 2013 i el 2017 es produeix un cert augment en el percentatge de ciutadans que diuen que la seguretat al lloc on viuen millora. Aquest indicador presenta un inconvenient, però, i és que no **proporciona informació sobre la magnitud d'aquesta millora. Això ens porta a recomanar que se substitueixi l'indicador que s'utilitza actualment sobre el percentatge de ciutadans que opina que la seguretat ha millorat en el darrer any per un altre indicador que també recull la mateixa Enquesta de seguretat de Catalunya i que informa de la percepció ciutadana sobre la seguretat en el seu municipi.**

El percentatge de ciutadans que opina que la seguretat ha empitjorat, de fet, sembla que es correspon més amb els nivells de seguretat percebuts, ja que aquests es mantenen relativament constants fins al 2011 i disminueixen posteriorment, de forma que aquest percentatge és la meitat els dos últims anys (2015 i 2017) en comparació al 2011.

Gràfic 6.2. Percepció ciutadana sobre el canvi en la seguretat del municipi, Catalunya, 2008-2017

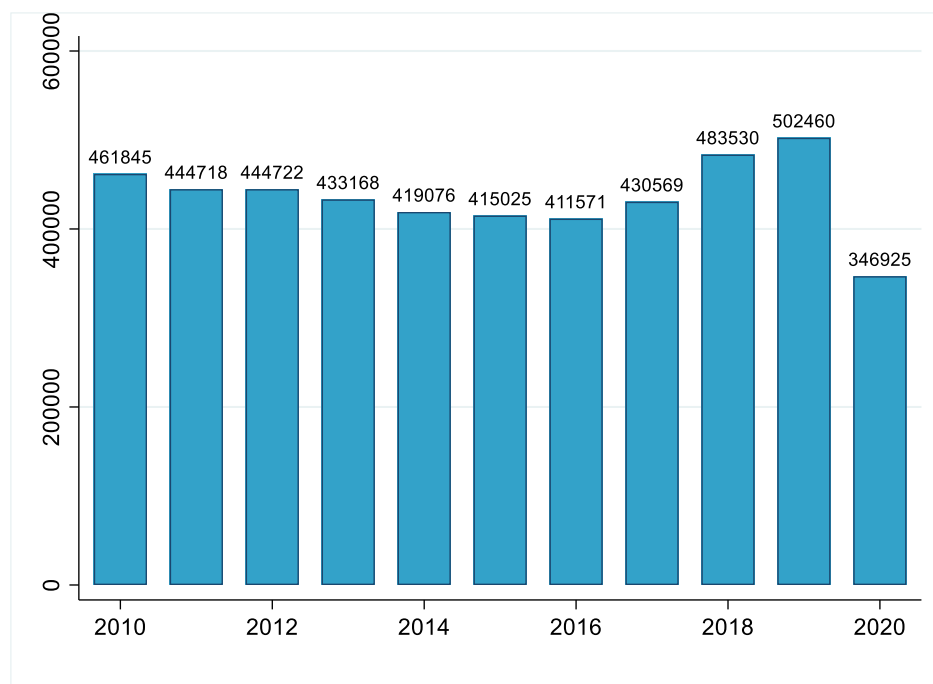
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de seguretat de Catalunya, 2008-2013, 2015 i 2017.

Nota: per alguns anys, aquestes no es corresponen amb les dades que hi ha a la web de l'Idescat.

Per obtenir una visió més completa de la seguretat a Catalunya, les percepcions inherentment subjectives dels ciutadans es poden complementar amb informació objectiva sobre fets delictius i, en aquest sentit, la bateria d'indicadors de progrés i benestar social n'inclou dos. El Departament d'Interior classifica els fets delictius en tres grans grups: els fets contra les persones, els fets contra el patrimoni i, finalment, d'altres fets. Els fets contra les persones més freqüents són les lesions, les amenaces i els maltractaments a l'àmbit de la llar. Els fets contra el patrimoni, que són els que recull l'indicador inclòs a la bateria d'indicadors de benestar i progrés social, inclouen els furt, els robatoris i les estafes com a més freqüents. Finalment, més de la meitat dels altres fets estan relacionats amb la seguretat viària i inclouen la conducció sota els efectes de begudes alcohòliques o drogues i altres delictes contra la seguretat viària. El tercer indicador de benestar i progrés social fa referència a les conseqüències de la inseguretat viària (com són les víctimes mortals per accidents de trànsit).

El gràfic 6.3 mostra com els fets contra el patrimoni a Catalunya havien disminuït en un 10,8 % del 2010 al 2016, però destaca **l'increment a partir del 2017 i fins al 2019**. El 2020 mostra un valor especialment atípic, el nombre de fets contra el patrimoni va disminuir un 30,9 % en comparació al 2019. Cal destacar, però, que aquest darrer any ha estat marcat pel confinament i la crisi sanitària resultat de la pandèmia del coronavirus.

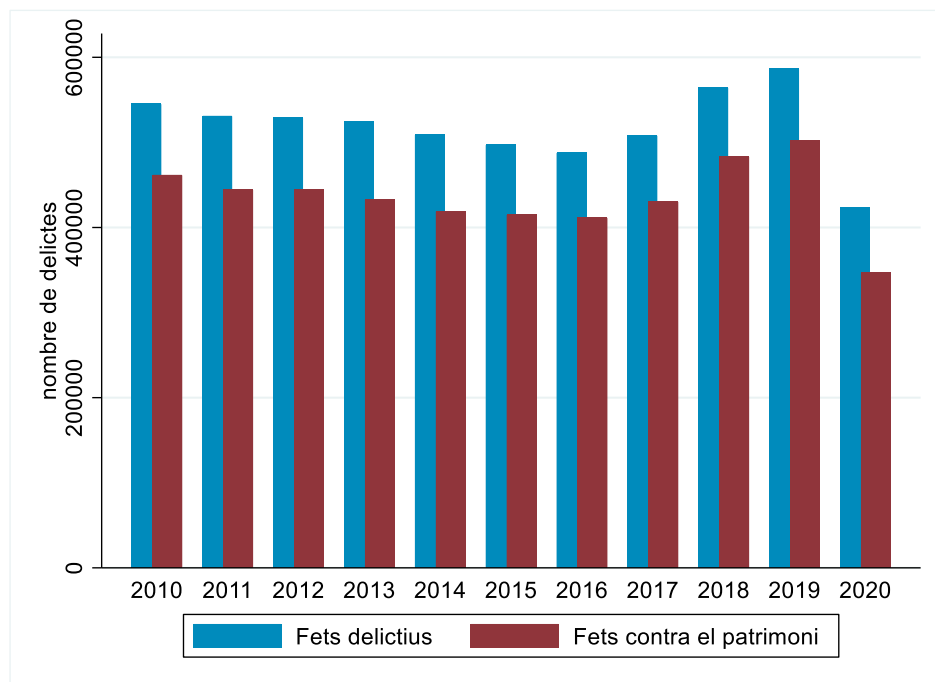
Gràfic 6.3. Nombre de fets contra el patrimoni, Catalunya, 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la web de l'Idescat.

Tot seguit volem examinar si l'evolució mostrada al gràfic 6.3 és homogènia al llarg del territori o si, en canvi, cada territori mostra dinàmiques diferents. A manca de dades per regions policials dels fets contra el patrimoni, examinem les dades dels delictes, que a més dels fets contra el patrimoni, inclouen els fets contra les persones i els altres **fets delictius**. El gràfic 6.4 mostra que l'evolució dels delictes totals i dels fets contra el patrimoni és similar, en gran mesura perquè els fets contra el patrimoni representen la gran majoria dels delictes totals. Per tant, comparar l'evolució d'aquestes dues variables té sentit.

Gràfic 6.4. Nombre de fets delictius i de fets contra el patrimoni, Catalunya, 2008-2020

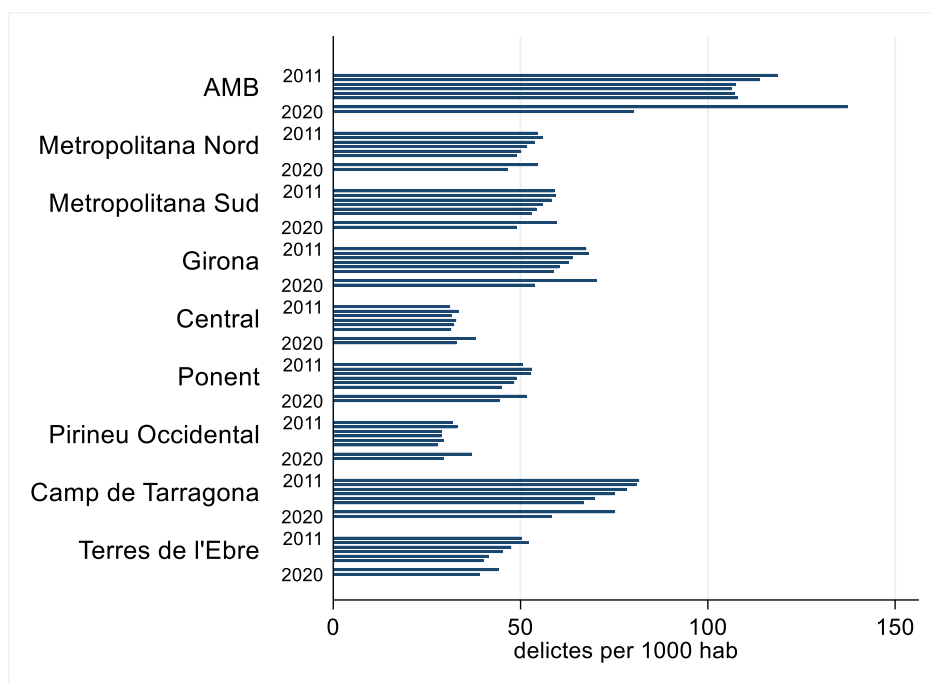

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la web de l'Idescat i dels balanços de seguretat i activitat policial del Departament d'Interior.

El gràfic 6.5 mostra les taxes de delictes per 1.000 habitants per les **nou regions policials de Catalunya. L'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB)** destaca com la regió més insegura amb taxes per sobre de 100 delictes per mil habitants. Les regions on es situen les ciutats més poblades de **Catalunya mostren nivells d'inseguretat inferiors a l'AMB** però superiors a 50 delictes per mil habitants. Només les regions menys densament poblades mostren taxes inferiors a 50 delictes per mil habitants.

Una gran part de les regions policials mostren una evolució dels fets **delictius similar a l'evolució per Catalunya en el seu conjunt. Val a destacar però l'important augment del nombre de fets delictius l'any 2018 a la majoria de regions policials, però especialment a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.** És a la Catalunya central i al Pirineu occidental on el nombre de fets delictius per 1.000 habitants és més baix, independentment de l'any en què ens fixem.

Gràfic 6.5. Nombre de fets delictius per regions policials, Catalunya, 2011-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels balanços de seguretat i activitat policial del Departament d'Interior, 2011-2016, 2018 i 2020.

Els dos indicadors inclosos a la bateria d'indicadors per monitorar el benestar i el progrés social fan referència principalment a problemes **d'inseguretat ciutadana, que s'acostuma a relacionar amb robatoris, agressions, delinqüència o vandalisme**. No obstant això, aquests no són els principals problemes relacionats amb la seguretat a Catalunya, **d'acord amb les dades de l'Enquesta** de seguretat de Catalunya. Les **últimes dades disponibles, corresponents a l'any 2017, mostren que el principal problema és el terrorisme, seguit de la violència dels homes contra les dones**. La inseguretat ciutadana és el cinquè problema **després d'aquests** dos primers, el tràfic de drogues i el maltractament a la gent gran. El terrorisme és també una de les preocupacions destacades al Manifest pel progrés social, editat pel professor Marc Fleurbaey (Fleurbaey et al., 2018), que constitueix una síntesi del treball col·laboratiu realitzat per més de 300 científics socials del *International Panel on Social Progress*.

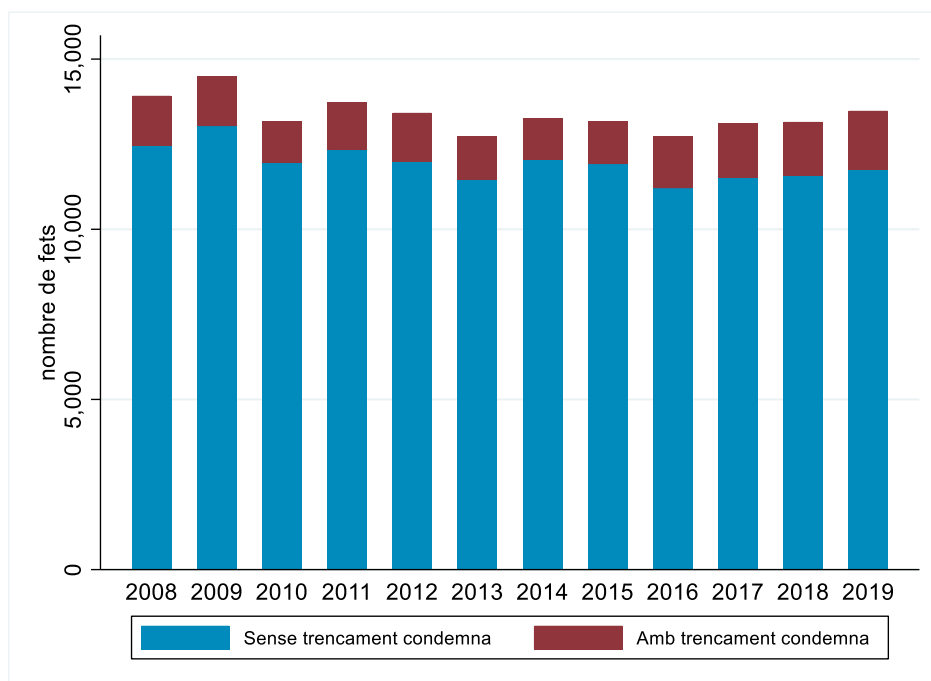
6.2. Respecte i dignitat: violència de gènere

Respectar la diferència i garantir la dignitat dels ciutadans són dos conceptes entrelligats que haurien de ser objectius essencials del progrés social a qualsevol societat. El respecte per la diferència passa per eradicar valors, creences i comportaments discriminatoris envers col·lectius que es diferencien per raó de gènere, sexualitat, ètnia o condició **migratòria**. **D'acord amb les dades del Departament d'Interior, durant el període comprès entre el 2015 i el 2020, els delictes d'odi i discriminació s'han incrementat en un 47,3 % a Catalunya.**

Les societats contemporànies no respecten les dones i atempten contra **la seva dignitat. Les arrels d'aquest tracte diferencial entre homes i dones és sistèmic i cultural**, i és per això que segurament el millor que podem fer és educar de forma radicalment diferent les generacions més joves. És difícil trobar mesures que ens permetin fer un seguiment **sobre aquest aspecte i que copsin tota la profunditat d'aquest tracte diferencial** i les seves conseqüències ja que, per exemple, una bona part succeeix en entorns molt privats i les conseqüències no són visibles.

Podem fer-nos **una primera idea sobre les dimensions d'aquest problema social tan greu a través d'indicadors sobre fets delictius, detinguts i assassinats per violència masclista** que recull el **Departament d'Interior cada any, des del 2008**. El gràfic 6.6 mostra que de mitjana, a Catalunya, s'ha informat uns **14.000 fets delictius l'any (amb trencament de condemna i sense)**⁴⁹. L'evolució és constant i no mostra cap tendència de millora.

Gràfic 6.6. Nombre de fets delictius per violència masclista, Catalunya, 2008-2019

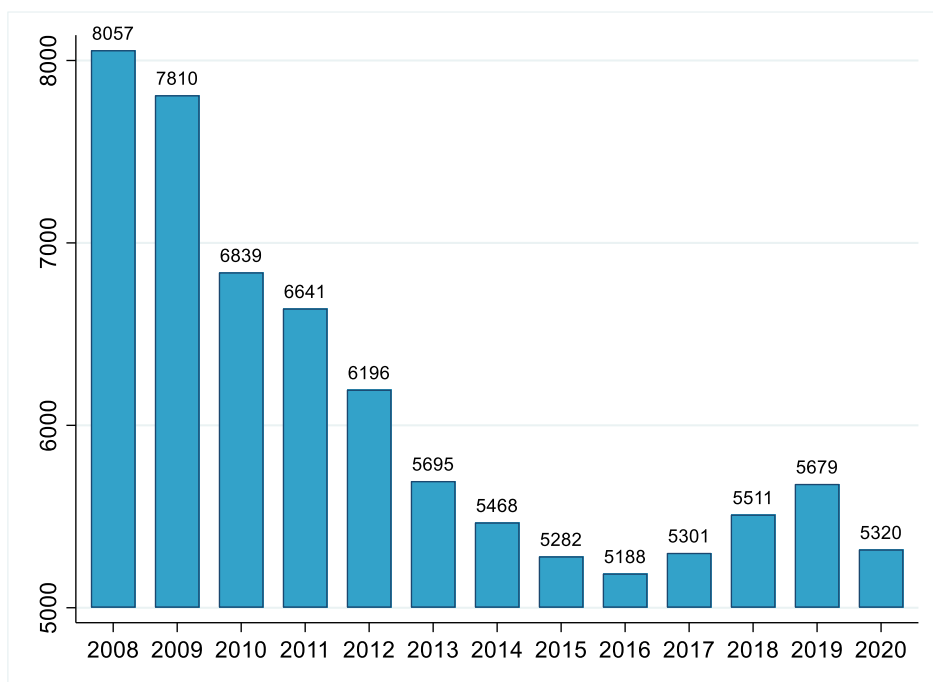
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Interior.

A diferència del nombre de fets delictius per violència masclista, el gràfic 6.7 mostra que el nombre de detinguts ha disminuït al llarg del període entre el 2008 i el 2020, malgrat el lleu repunt el 2018 i el 2019. Tot i la reducció del 34 % en el nombre de detinguts, aquest problema

⁴⁹ Els fets delictius amb trencament de condemna incorporen, per exemple, l'incompliment de l'ordre de no apropament i/o comunicació amb la víctima a través de tercers.

encara preval en una proporció significativa d'homes el 2020 – aproximadament 15 de cada 10.000. Malauradament no tenim informació per poder entendre aquesta davallada en el nombre de detinguts per violència masclista. No sabem si aquesta és conseqüència que els fets delictius, que es mostren constants, són de menor gravetat i, per tant, no requereixen cap detenció o és principalment conseqüència d'un increment en l'eficàcia policial.

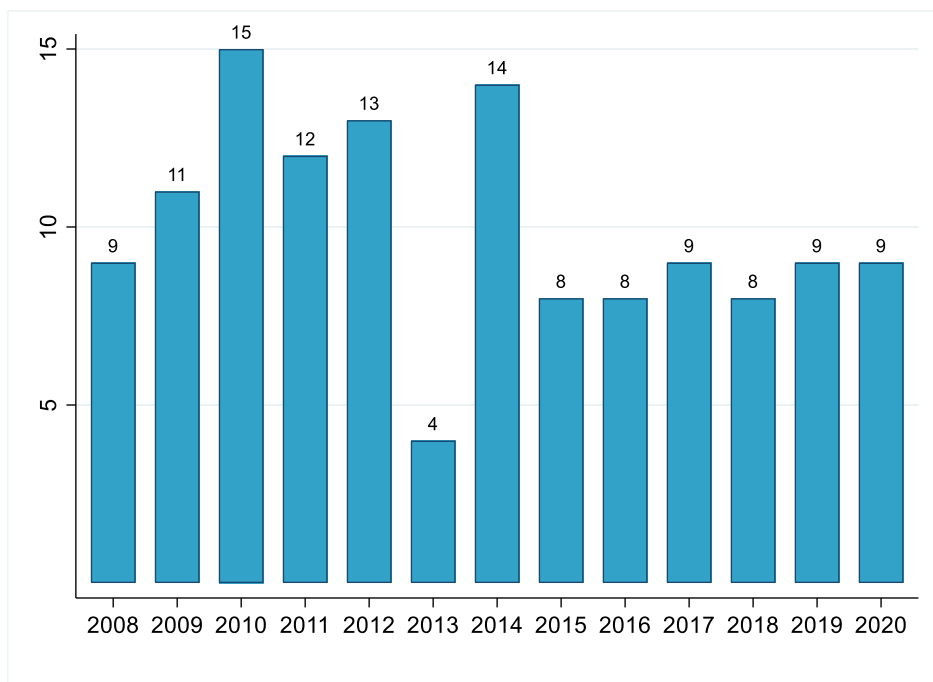
Gràfic 6.7 Nombre de detinguts per violència masclista, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Interior.

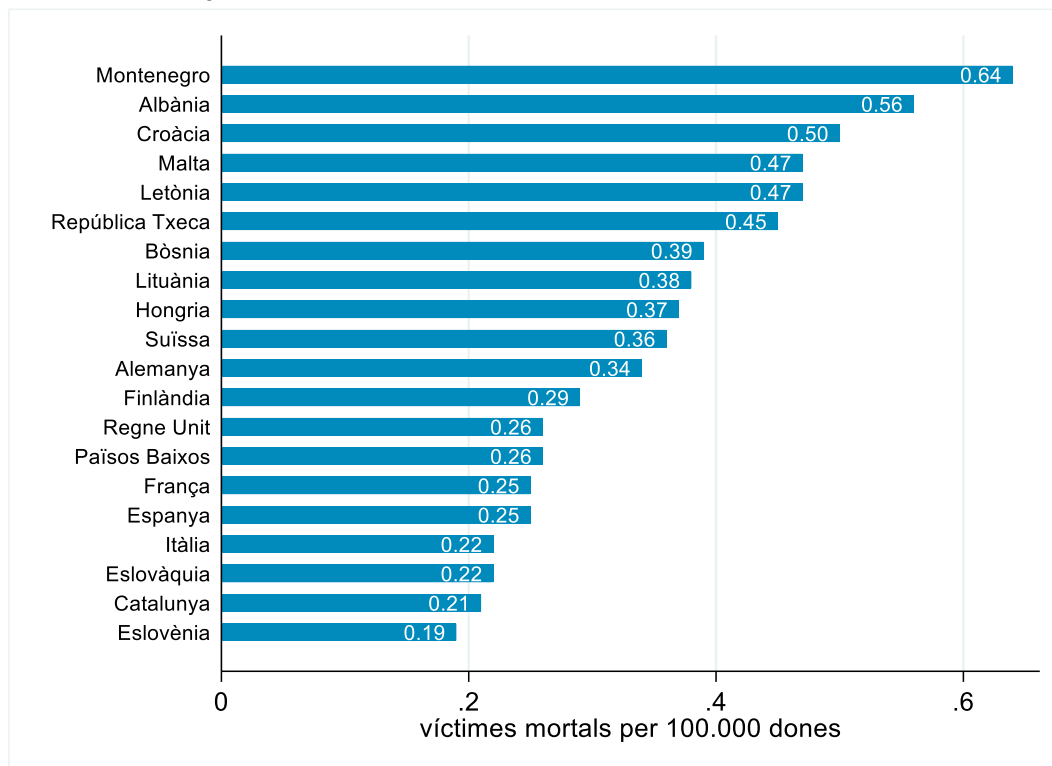
Entre les profundes conseqüències i efectes de la violència masclista, la més greu és, sens dubte, la mort de la dona. El gràfic 6.8 mostra que el nombre mitjà de dones víctimes mortals per violència masclista (al si de la parella) entre el 2008 i el 2020 és de 10. Aquesta xifra és màxima el 2010 amb 15 dones i és mínima el 2013, amb quatre. Per tal de posar en perspectiva la realitat de Catalunya sobre les greus conseqüències de la violència masclista, el gràfic 6.9 presenta una comparativa amb un conjunt de països europeus per a l'any 2015. **Catalunya mostra una de les taxes de víctimes mortals per violència masclista més baixa en comparació a tots els altres països, amb 0,21 dones assassinades per cada 100.000 dones, només després d'Eslovènia. La taxa per Catalunya és lleugerament més baixa que la taxa relativa a Espanya i a un conjunt de països centreeuropeus on la consciència de gènere és més present en un àmbit social, com els Països Baixos.**

Gràfic 6.8. Nombre de víctimes mortals per violència masclista, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Interior.

Gràfic 6.9. Nombre de víctimes mortals (per 100.000 dones) per violència masclista, Europa, 2015

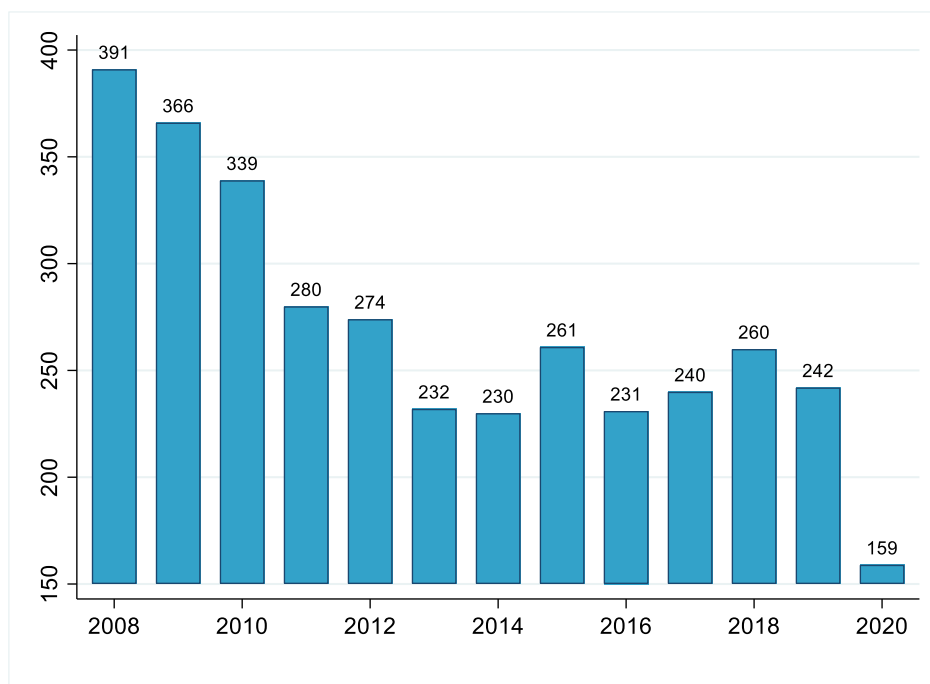
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Interior i l'Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Europe/Femicide-the-numbers-in-Europe-184329>

Tots aquests arguments ens porten a proposar la inclusió de dos indicadors a la bateria ja existent: en primer lloc, un indicador que pugui mesurar el progrés en l'àmbit de la violència masclista i, en segon lloc, un altre indicador que pugui mesurar el progrés pel que fa al respecte a la diferència social.

6.3. Seguretat viària

Com hem comentat més amunt, els fets relacionats amb la seguretat viària són una part important dels fets delictius informats pel **Departament d'Interior. Les víctimes mortals dels accidents de trànsit representen una de les principals causes de mort per raons externes a Catalunya. Tot seguit, analitzem l'evolució de les víctimes mortals en accidents de trànsit i que constitueix el tercer indicador de benestar i progrés social de la dimensió seguretat i transport.**

Gràfic 6.10. Nombre de víctimes mortals en accident de trànsit, Catalunya, 2008-2020

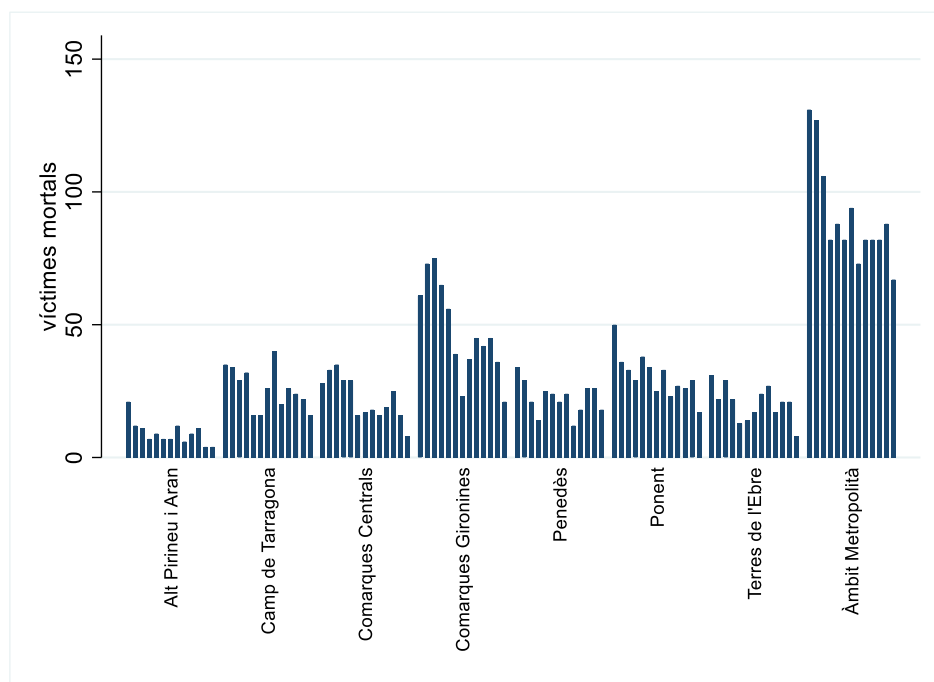
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Servei Català de Trànsit publicades per l'Idescat.

El gràfic 6.10 mostra que el nombre de víctimes mortals en accident de trànsit va ser de 391 el 2008. En dotze anys, el nombre de víctimes mortals s'ha reduït en una tercera part. L'evolució del nombre de víctimes, però, no ha estat lineal. És l'any 2014 quan Catalunya arriba a un mínim de 230 víctimes. A partir d'aquest any, el nombre de víctimes creix. No obstant això, cal destacar que el 2020 registra el mínim absolut, 159 víctimes. Òbviament la dada està influïda pels confinaments i la reducció de la mobilitat associada a la COVID-19. L'evolució relacionada amb el cicle econòmic és consistent amb els treballs que troben que en períodes recessius disminueixen els

accidents de trànsit. Bertoli et al. (2018) troben que la reducció d'accidents a Espanya es produeix a les regions menys poblades i que la probabilitat que la gent involucrada en un accident hagi abusat de l'alcohol o de les drogues és més gran durant la Gran Recessió. Si aquest patró es compleix a Catalunya, hauríem de recomanar que es parés més atenció a les zones menys poblades, i que en èpoques de recessió econòmica s'incrementessin els esforços per reduir la conducció sota els efectes de l'alcohol i de les drogues.

D'acord amb treballs anteriors (Romem i Shurtz, 2016), el gràfic 6.11 mostra que el nombre de víctimes mortals no es distribueix de forma uniforme al llarg del territori, sinó que depèn de la densitat de trànsit. La regió on hi ha més víctimes mortals és l'Àrea Metropolitana de Barcelona, on hi ha una quantitat i densitat de trànsit major. Les regions on hi ha les altres tres capitals de província la segueixen. L'evolució al llarg del període 2008-2020 tampoc ha estat homogènia. La davallada en el nombre de víctimes mortals s'ha produït en totes les regions però de forma dispar.

Gràfic 6.11. Nombre de víctimes mortals en accident de trànsit per àmbits territorials, Catalunya, 2008-2020

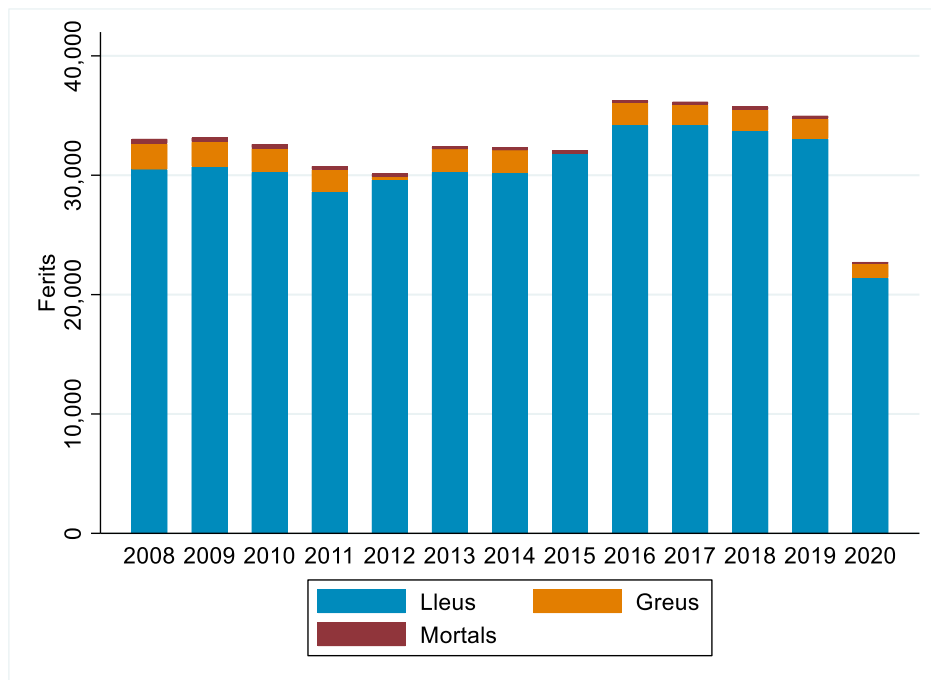

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Servei Català de Trànsit publicades per l'Idescat.

Les víctimes mortals són la pitjor conseqüència dels accidents de trànsit. El gràfic 6.12 mostra que a la gran majoria d'accidents els ferits són lleus. L'evolució temporal és constant, tot i que amb un cert repunt entre el 2016 i el 2019. Com hem comentat anteriorment, l'any 2020, de nou, es produeix el mínim de la sèrie temporal com a conseqüència de la pandèmia del coronavirus i l'aturada sobtada de l'activitat econòmica. Per àmbits territorials, el gràfic 6.13 mostra que l'Àrea Metropolitana acumula la gran majoria dels ferits i reproduceix, de

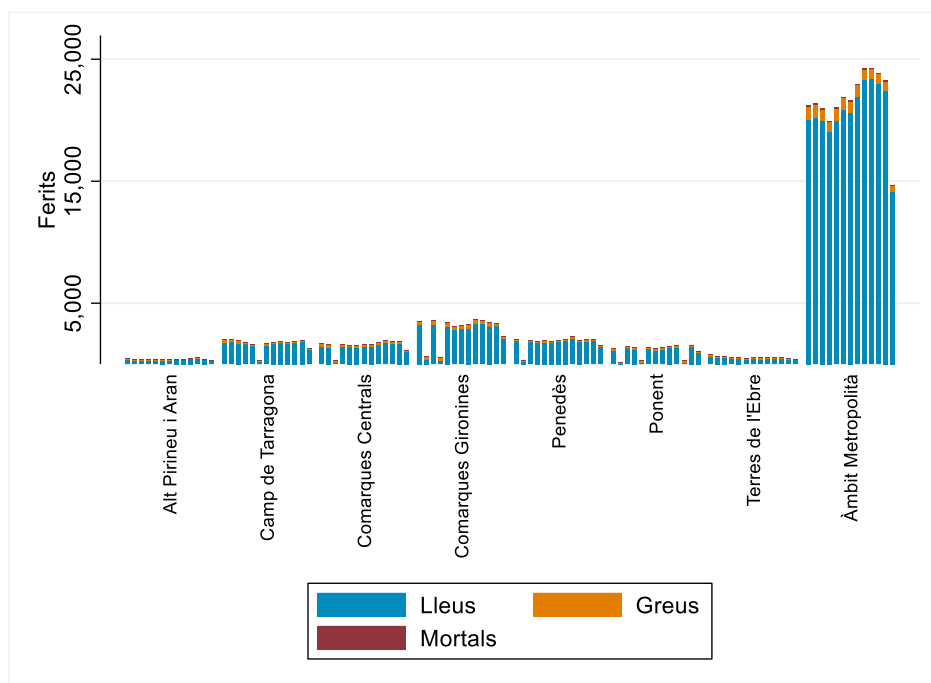
manera aproximada, la forma que mostra l'evolució pel conjunt de Catalunya.

Gràfic 6.12. Nombre de ferits en accidents de trànsit, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Servei Català de Trànsit publicades per l'Idescat.

Gràfic 6.13 Nombre de ferits en accident de trànsit per àmbits territorials, Catalunya, 2008-2020

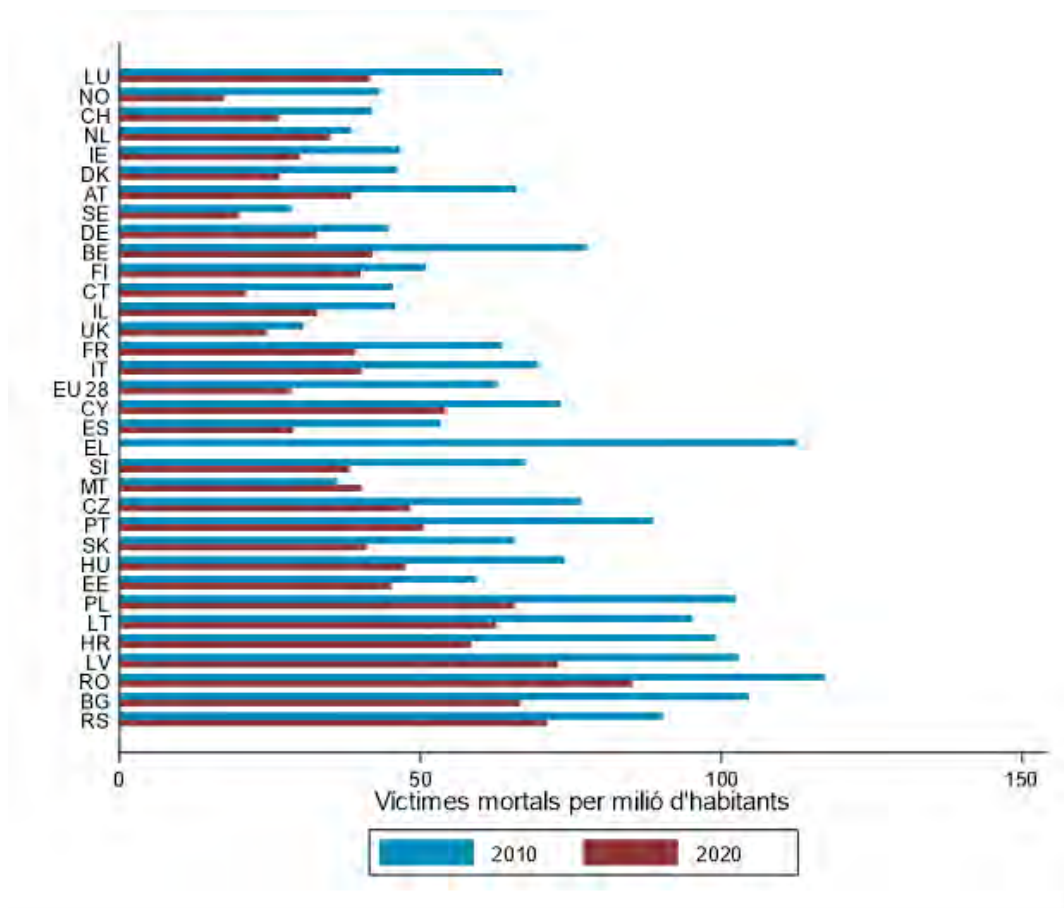

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Servei Català de Trànsit publicades per l'Idescat.

El gràfic 6.14 compara les xifres sobre víctimes mortals a Catalunya amb les dels països europeus per al 2010, 2018 i 2020. Per tal que la comparació tingui sentit, les dades s'expressen en relació amb la

població total de cada país. D'aquesta manera, el gràfic mostra les víctimes mortals per cada milió d'habitants. Per facilitar-ne la comparació, els països estan ordenats d'acord amb el seu PIB per càpita el 2010, de forma descendent. En primer lloc, val a dir que Catalunya mostra taxes marcadament més reduïdes que la mitjana de la UE-28. Catalunya també té taxes més baixes que Espanya, estat amb què comparteix institucions. En comparació als països que tenen un PIB per càpita similar, Finlàndia (FI) i Israel (IL), Catalunya mostra taxes més baixes que Finlàndia i lleugerament més altes que Israel. Cal destacar també que Catalunya presenta taxes inferiors a les de la majoria de països amb un PIB per càpita superior, sobretot per al 2010, així com respecte de la gran majoria de països, amb un PIB per càpita inferior, amb les excepcions del Regne Unit i Malta.

Gràfic 6.14. Nombre de víctimes mortals en accident de trànsit, Europa, 2010 i 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *European Transport Safety Council* pels països europeus i del Servei Català de Trànsit publicades per l'Idescat per Catalunya.

6.4. Conclusions

La seguretat és un aspecte cabdal del benestar dels ciutadans. Dos dels tres **indicadors que pertanyen a la llista d'indicadors del benestar i progrés social** mostren una millora en la seguretat a Catalunya des del

2008 que, no obstant això, es trenca a partir del 2016, amb un augment del nombre de fets contra el patrimoni i un augment del nombre de víctimes mortals per accident de trànsit. **L'altre indicador**, relatiu al percentatge de la població que creu que el nivell de seguretat al municipi propi ha millorat, ha augmentat a la darrera dada disponible (del 2017) respecte dels anys anteriors. Quan hem pogut comparar la seguretat de Catalunya amb la dels països del nostre entorn, hem pogut concloure que malgrat tenir espai per a la millora, Catalunya es posiciona relativament bé en el context europeu.

Pel que fa a l'impacte potencial de la pandèmia, diversos estudis han analitzat l'evolució de la violència masclista (vegeu Peterman et al. (2020) per a un resum de la literatura). Des d'una perspectiva global, els resultats no són concloents: alguns treballs documenten un increment de la violència masclista, d'altres mostren resultats dispersos i d'altres suggereixen que la violència masclista pot haver disminuït. **La manca d'una revisió sistemàtica d'estudis realitzats a Europa és un dels factors que expliquen l'anterior disparitat de resultats (vegeu Piquero et al. (2021) per a una revisió sistemàtica d'estudis majoritàriament realitzats als Estats Units).** Per poder dur a terme exercicis de comparació, encara és necessari que la investigació sistematitzi l'evidència existent, i sintetitzi, per exemple, els efectes de la pandèmia en les diferents formes de violència masclista.

Per a Espanya, Arenas-Arroyo et al. (2021) troben que, durant els últims mesos del confinament, la violència masclista va incrementar un 23 % respecte dels nivells prepandèmia. Observen que aquest augment es produeix en termes de violència sexual i psicològica, però no de violència física. Com hem anticipat, això evidencia la importància de monitorar la violència masclista en tots els seus components. Un seguiment basat exclusivament en les estadístiques **d'homicidis i denúncies pot amagar una part important de l'evolució de la violència de gènere.** A Catalunya s'han implementat diferents mesures correctores en aquesta direcció (Ruiz-Pérez i Pastor-Moreno, 2021). Destaquen, com a actuacions principals, les recomanacions per a dones, professionals i ciutadania durant el període de confinament, el reforç de l'horari d'atenció de professionals de la línia d'atenció contra la violència masclista, el reforç de la difusió d'aquesta línia telefònica i **la creació d'un nou servei de WhatsApp que facilita l'accés a les dones en situacions com les que descriu l'estudi d'Arenas-Arroyo et al. (2021).**⁵⁰

⁵⁰ <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/383934/budo-el-govern-treballa-dia-donar-resposta-totes-vessants-aquesta-crisi-sanitaria-social-economica>

A més, Arenas-Arroyo et al. (2021) troben que en situacions en què els dos membres de la parella es veuen afectats per la crisi econòmica, s'observa un augment de la violència masclista d'entre un 25 i un 33 %. En aquesta línia, són pertinents les mesures dutes a terme pel Govern per mitigar els efectes de la pandèmia en la violència masclista, ja que ha augmentat els recursos destinats a combatre aquesta xacra (per mitjà de la convocatòria d'ajuts a entitats privades sense ànim de lucre). Arenas-Arroyo et al. (2021) estimen que l'efecte és també més gran en parelles amb menors a càrrec, en parelles en què havia existit prèviament violència masclista i per a dones de menor nivell educatiu. Per això és encertada la posada en marxa a Catalunya de campanyes de sensibilització enfocades a joves.

Respecte a la seguretat viària, un dels efectes de les mesures de confinament ha estat que el 2020 ha tancat com l'any amb menor nombre d'accidents mortals des que es tenen registres. Tot i això, **l'aixecament de l'estat d'alarma, l'eliminació de les restriccions** i la campanya d'immunització han afavorit l'augment de la mobilitat, **especialment en els desplaçaments de llarg recorregut. El juny de l'any 2020** es va registrar així el cap de setmana amb més víctimes mortals en dos anys. Tot i la campanya de prevenció i seguretat viària de la DGT, l'estiu del 2020 va mantenir nivells d'accidents mortals similars als del 2019.

Referències

ARENAS-ARROYO, E., D. FERNANDEZ-KRANZ, N. NOLLENBERGER (2021), **“Intimate partner violence under forced cohabitation and economic stress: Evidence from the COVID-19 pandemic”**, *Journal of Public Economics*, 194: 104350.

BERTOLI, P., V. GREMBI, J. VALL CASTELLÓ (2018), **“Not all silver lining? The Great Recession and road traffic accidents”**, *Regional Science and Urban Economics*, 70: 274-288.

CHENG, Z., R. SMYTH (2015), **“Crime victimization, neighborhood safety and happiness in China”**, *Economic Modelling*, 51: 424-435.

FLEURBEY, M., O. BOUIN, M-L. SALLES-DJELIC, R. KANBUR, H. NOWOTNY, E. REIS (2018), *A Manifesto for Social Progress. Ideas for a Better Society*. Cambridge University Press. Cambridge, UK.

MEYER, O. L., L. CASTRO-SCHILO, S. AGUILAR-GAXIOLA (2014), **“Determinants of mental health and self-rated health: A model of socioeconomic status, neighborhood safety, and physical activity”**, *American Journal of Public Health*, 104(9): 1734-1741.

PETERMAN, A., A. POTTS, M. O'DONNELL, K. THOMPSON, N. SHAH, S. OERTELT-PRIGIONE, N. VAN GELDER (2020), **“Pandemics and violence**

against women and children” (Vol. 528). Washington, DC: Center for Global Development.

PIQUERO, A. R., W. G. JENNINGS, E. JEMISON, C. KAUKINEN, F. M. KNAUL (2021). “Domestic violence during the COVID-19 pandemic-Evidence from a systematic review and meta-analysis”, *Journal of criminal justice*, 74(C).

ROMEM, I. i I. SHURTZ (2016), “The accident externality of driving: Evidence from observance of the Jewish Sabbath in Israel”, *Journal of Urban Economics*, 96: 36-54.

RUIJSBROEK, A., M. DROOMERS, W.H. PETER, P. GROENEWEGEN, K. STRONKS (2016), “The Interplay between Neighbourhood Characteristics: The Health Impact of Changes in Social Cohesion, Disorder and Unsafety Feelings”, *Health and Place*, 39:1-8.

RUIZ-PÉREZ, I., G. PASTOR-MORENO (2021), “Medidas de contención de la violencia de género durante la pandemia de COVID-19”, *Gaceta sanitaria*, 35(4), 389-394.

7.

Inclusió, drets i participació

Els indicadors utilitzats per recollir el progrés social en inclusió, drets i participació fan referència a la confiança dels ciutadans en els polítics i en els tribunals de justícia, a la seva percepció de corrupció entre els **polítics i a l'accés de les dones a càrrecs polítics de màxima** responsabilitat municipal, és a dir, el nombre de dones alcaldesses.

La confiança en els altres és un element central pel bon funcionament **d'una societat**. La confiança és necessària perquè tant els mercats com les institucions funcionin. No és estrany, doncs, que els nivells de confiança estiguin relacionats amb el creixement econòmic i els intercanvis entre persones, com el comerç internacional (Knack i Keefer, 1997; Zak i Knack, 2001, Guiso, et al., 2009).

La confiança en els altres i la confiança en el govern tenen una relació **positiva amb la generositat de l'estat del benestar (Bergh i Bjørnskov, 2011; Bjørnskov i Svendsen, 2013; Algan et al. 2016; Camussi et al., 2019)**. Els votants prefereixen estats del benestar generosos quan confien que els altres ciutadans pagaran els seus impostos i que no abusaran del sistema de benestar social. La confiança en el govern és important perquè els ciutadans estan disposats a pagar impostos per **finançar l'estat del benestar**, si perceben que el govern gestiona de forma eficaç i eficient els recursos i si pensen que no hi ha corrupció a les administracions públiques.

No obstant això, la relació entre les percepcions sobre la corrupció i el suport dels ciutadans a les polítiques que redueixen les desigualtats socials no és trivial. Si bé els ciutadans poden reduir les seves demandes de polítiques redistributives quan perceben que els polítics fan un mal ús dels recursos públics, aquests poden incrementar les seves preferències per la redistribució, si tenen una forta preferència per capgirar les injustícies socials generades per la corrupció (Hauk et al., 2017). Així mateix, si el nivell de corrupció depèn de la grandària del sector públic, increments en la corrupció poden portar a una situació en què els ciutadans que són més hàbils per extraure les rendes que deriven de la corrupció i els individus més necessitats **socialment i que es beneficien en major mesura d'un estat del benestar generós formen una majoria a favor d'un estat del benestar ampli**, en contra de les preferències dels altres ciutadans (Alesina i Angeletos, 2005).

El mal govern, i la corrupció com una expressió d'aquest, també afecta de forma negativa la implicació i la participació política. Quan hi ha corrupció els ciutadans perceben que tenen menys influència política, fet **que disminueix la probabilitat d'implicar-se i de participar**

políticament (Olsson, 2014; Sundström i Stockemer, 2015). No obstant això, alguns estudis mostren que quan el nivell de corrupció és prou elevat, la baixa participació electoral no es redueix, si la corrupció **s'incrementa encara més (Dahlberg i Solevid, 2016).**

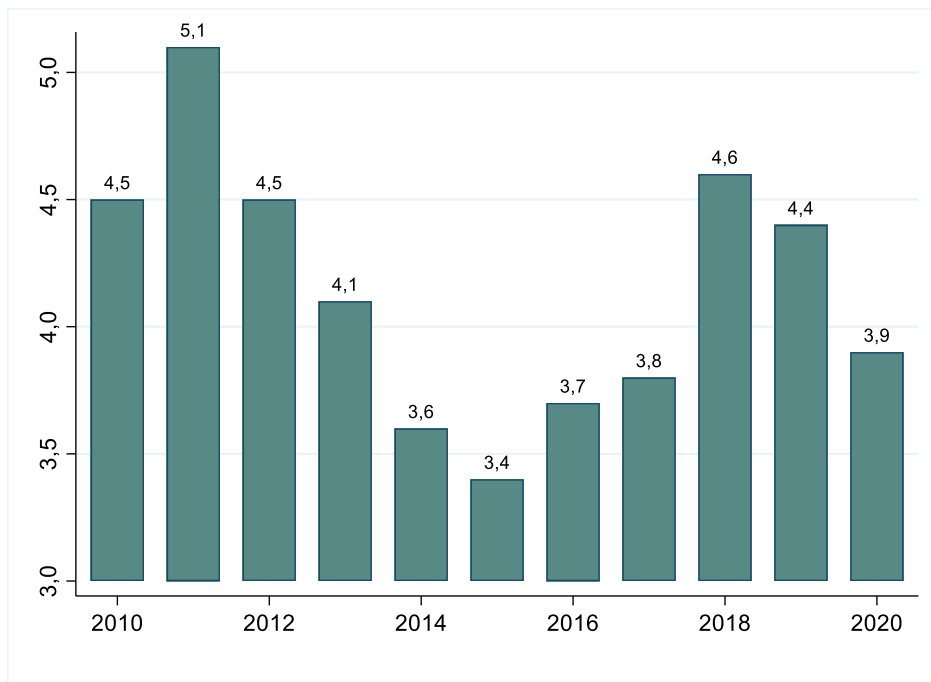
A totes les societats occidentals, les dones estan subrepresentades en posicions de representació política de màxima responsabilitat. La **corrupció és parcialment responsable d'aquesta situació**, ja que mitjançant les xarxes clientelars que acostumen a beneficiar els homes, redueix el nombre de dones en els parlaments i en els governs (Esarey i Schsindt-Bayer, 2019). Aquest és un clar indicatiu de la discriminació social de gènere, que socava la seva dignitat. Més enllà de les qüestions ètiques que, no obstant, són les realment importants, des **d'un punt de vista pragmàtic, un major equilibri entre homes i dones en posicions d'alta responsabilitat política tindria efectes positius sobre** la qualitat del govern i de les institucions. Diversos estudis han demostrat que es pot confiar més en les dones i que les dones tenen un esperit de servei públic més gran que els homes. Això ajudaria a **explicar l'efecte negatiu que té sobre la corrupció una major** representació de dones als parlaments i als governs (Dollar et al., 2001; Esarey i Schsindt-Bayer, 2019).

Respecte dels indicadors que ja considera **el panell d'indicadors de Catalunya**, en aquesta dimensió considerem que hi faltaria un indicador de veu de les classes amb menys oportunitats.

7.1. **Confiança i corrupció**

D'acord amb els dades del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), en el període 2010-2020, la confiança en els polítics catalans va assolir el seu valor màxim el 2011, amb una valoració del 5,1, en una escala de 0 (gens confiança) a 10 (molta confiança). A partir d'aquest any, la confiança es redueix fins al 2015, quan assoleix el seu valor més baix en tot el període. Posteriorment, la confiança ha tornat a remuntar per situar-se el 2018 a nivells similars als que hi havia el 2010. Els dos darrers períodes mostren una disminució en el nivell de confiança, que arriba al 3,9 el 2020. Durant el període d'estudi, la confiança en els polítics catalans és sempre significativament més alta que en els polítics espanyols. De manera similar, la confiança en les institucions catalanes, com el Parlament o el Govern de la Generalitat, també és superior a la confiança en les institucions espanyoles, com ara el Congrés dels Diputats, el Govern d'Espanya i, sobretot, la monarquia. La institució que genera més confiança és la universitat.

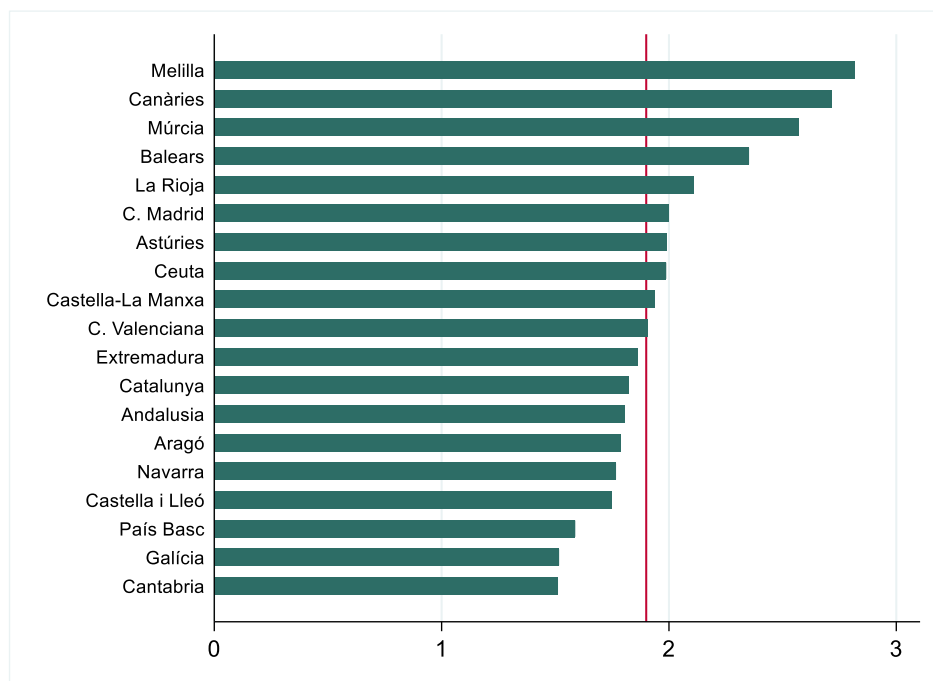
Gràfic 7.1. Confiança en els polítics catalans, Catalunya, 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

Nota: el rang de respostes varia de 0 (gens) a 10 (molta).

Gràfic 7.2. Confiança en el sistema polític, comunitats autònomes, 2013

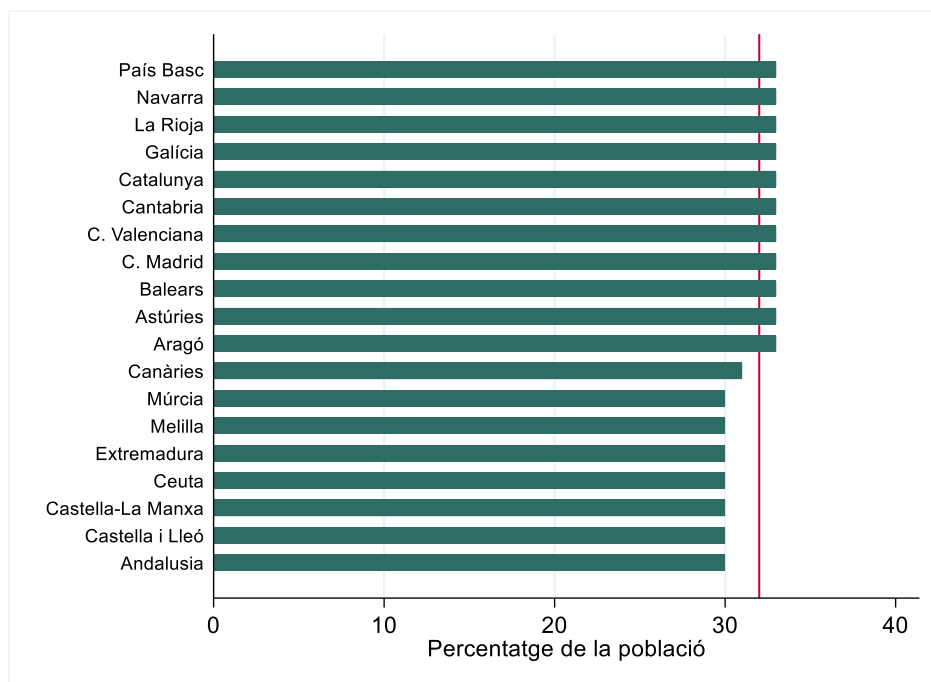
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'ECV.

Nota: el gràfic mostra el valor mitjà per comunitat autònoma a la pregunta sobre el grau de confiança en el sistema polític on 0 és no hi confia gens i 10 hi confia plenament. La línia vertical indica la mitjana per al conjunt de l'Estat espanyol.

Per posar en perspectiva comparada les xifres sobre la confiança en els polítics catalans a Catalunya, el gràfic 7.2 compara la confiança en el sistema polític a Catalunya amb la resta de comunitats autònomes de l'Estat espanyol, l'any 2013, amb dades del mòdul complementari

sobre el benestar de l'Enquesta de condicions de vida (ECV).⁵¹ Cal, per tant, tenir en compte que la pregunta de l'ECV no és la mateixa que la pregunta del CEO. En el cas de l'ECV, als enquestats se'ls pregunta: “Quant confia personalment en cadascuna de les institucions següents? Sistema polític, sistema judicial, policia (utilitzi l'escala del 0 al 10 on 0 vol dir que no hi confia i 10 que hi confia plenament.” La confiança mitjana en el sistema polític se situa per sota de la mitjana espanyola i per sota de 2 sobre 10, fet que situa Catalunya a la dotzena posició.

Gràfic 7.3. Confiança en el govern, comunitats autònomes, 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SPI 2020.

Nota: la línia vertical indica la mitjana pel conjunt de l'Estat espanyol.

De manera similar, el gràfic 7.3 mostra dades més recents sobre confiança en la política, però amb una diferència: mentre que el gràfic 7.2 fa referència a la confiança en el sistema polític i està construït a partir de dades de l'ECV, el gràfic 7.3 únicament conté informació sobre la confiança en el govern i està elaborat amb dades del *European Social Progress Index* (EU-SPI).⁵² L'EU-SPI resumeix informació de 50 indicadors agrupats en tres grans blocs sobre necessitats humanes bàsiques, fonaments del benestar i oportunitats. Els diversos indicadors que s'utilitzen per caracteritzar cada un d'aquests blocs

⁵¹ No hi ha dades més recents disponibles a l'ECV pel que fa als nivells de confiança en els polítics.

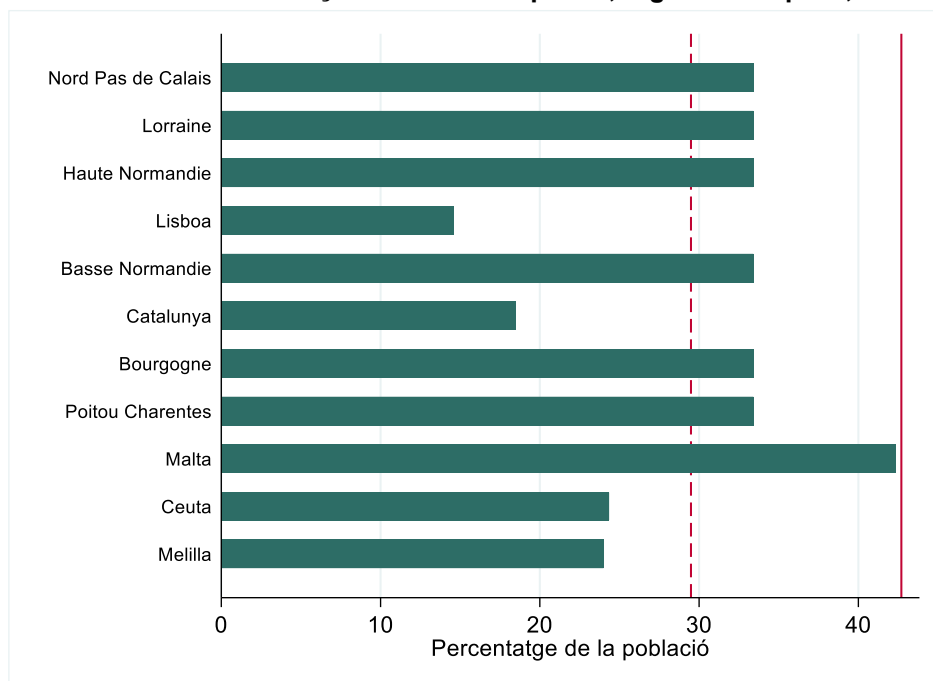
⁵² A dia d'avui hi ha dues edicions del *European Social Progress Index* (EU-SPI), la del 2016 i la del 2020. En la mesura que podem, utilitzem aquesta darrera edició, si bé, puntualment, i per manca d'informació més recent, també utilitzem l'edició del 2016.

s'agreguen en un índex. D'aquesta forma, l'EU-SPI agrega els tres índexs en un de sol. El bloc sobre oportunitats inclou també dos indicadors sobre la confiança en els sistemes polític i legal, respectivament.

Tot i l'escassa heterogeneïtat de les dades, Catalunya se situa per sobre de la mitjana espanyola en termes de confiança en el Govern. Aproximadament un 33 % de la població hi confia.

Les dades de l'EU-SPI ens permeten comparar la confiança a Catalunya amb la d'altres regions europees, també per a l'any 2013. En aquest sentit, el gràfic 7.4 mostra el percentatge de població que respon que té una baixa confiança en el sistema polític a partir de les respostes a la mateixa pregunta de l'ECV que hem utilitzat en el gràfic 7.2. Per tal que la comparació tingui sentit, comparem Catalunya amb les regions que mostren un índex d'oportunitats⁵³ similar al de Catalunya.⁵⁴

Gràfic 7.4. Baixa confiança en el sistema polític, regions europees, 2013

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SILC, extretes de l'EU-SPI 2016.

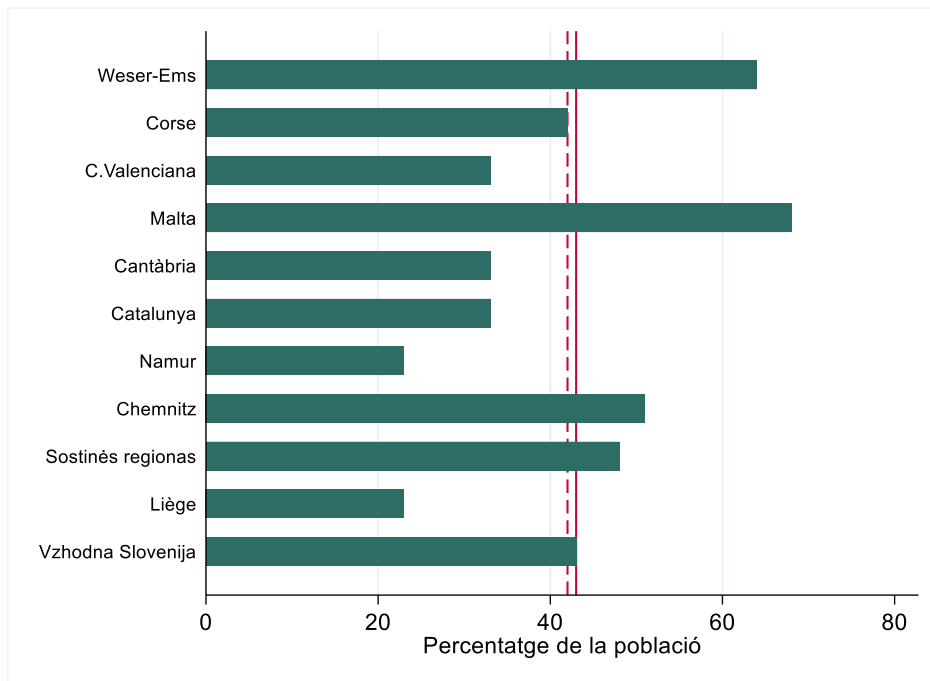
Nota: el gràfic mostra el percentatge de població amb una confiança baixa en el sistema polític. Les regions estan ordenades segons l'índex d'oportunitats. La línia vertical contínua indica la mitjana europea del percentatge de població que respon que té una confiança baixa en el sistema polític. La línia vertical discontinua mostra la mitjana de les regions amb un índex d'oportunitats similar a Catalunya.

⁵³ L'índex d'oportunitats està format per un conjunt de 17 indicadors de quatre dimensions: drets personals, llibertat i elecció individual, tolerància i inclusió i accés a l'educació avançada.

⁵⁴ Hem triat les cinc regions que se situen immediatament per sota i per sobre, d'acord amb l'índex d'oportunitats.

Els resultats del gràfic 7.4 indiquen que el suport al sistema polític és més alt que el que li correspondria per la situació que ocupa en l'ordenació, segons l'índex d'oportunitats. En aquest sentit, Catalunya se situa per sota la mitjana de les regions considerades i per sota de la mitjana del conjunt d'Europa. Per tant, Catalunya gaudia, l'any 2013, d'una situació relativament bona, ja que un percentatge relativament petit de ciutadans diu que té una confiança baixa en el sistema polític.

Gràfic 7.5. Confiança en el govern, regions europees, 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SPI 2020.

Nota: el gràfic mostra el percentatge de població amb confiança en el govern. Les regions estan ordenades segons l'índex d'oportunitats. La línia vertical contínua indica la mitjana europea, mentre que la línia vertical discontinua mostra la mitjana de les regions amb un índex d'oportunitats similar a Catalunya.

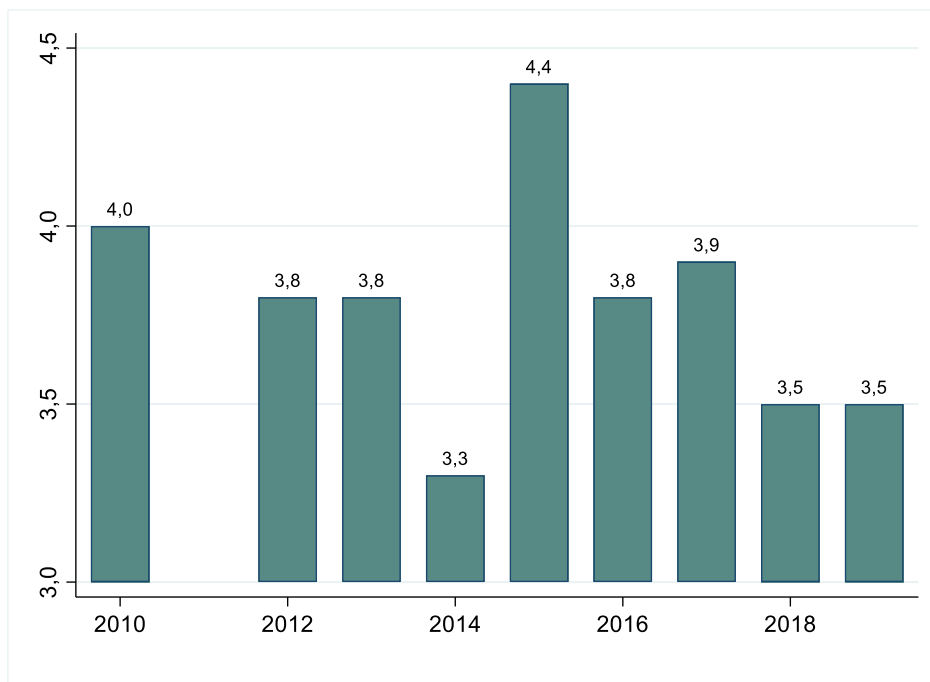
Com en el gràfic 7.4, el gràfic 7.5 mostra la confiança en el govern per regions europees amb un índex d'oportunitats similar al de Catalunya, però per al 2020. En aquest cas, Catalunya reporta percentatges més baixos de confiança en el govern que les regions amb un índex d'oportunitats similar i que el conjunt d'Europa. No obstant això, se situa per sobre de regions com Namur o Lieja.

D'acord amb les dades del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), en el període 2010-2019, la confiança en els tribunals de justícia és encara més baixa que en els polítics catalans. Aquesta és també més baixa que la confiança que generen les institucions catalanes. La confiança en els tribunals de justícia assoleix el valor màxim de 4,4 el 2015, mentre que el valor mínim s'assoleix un any abans i és de 3,3.⁵⁵ El nivell de

⁵⁵ La pregunta és anàloga a la pregunta sobre els polítics catalans i també ho és l'escala de respostes, que van de 0 a 10.

confiança és relativament estable, entre el 3,8 i el 4, per la majoria dels anys. Finalment, l'evolució d'aquesta confiança no marca cap tendència clara.

Gràfic 7.6. Confiança en els tribunals de justícia, Catalunya, 2010-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

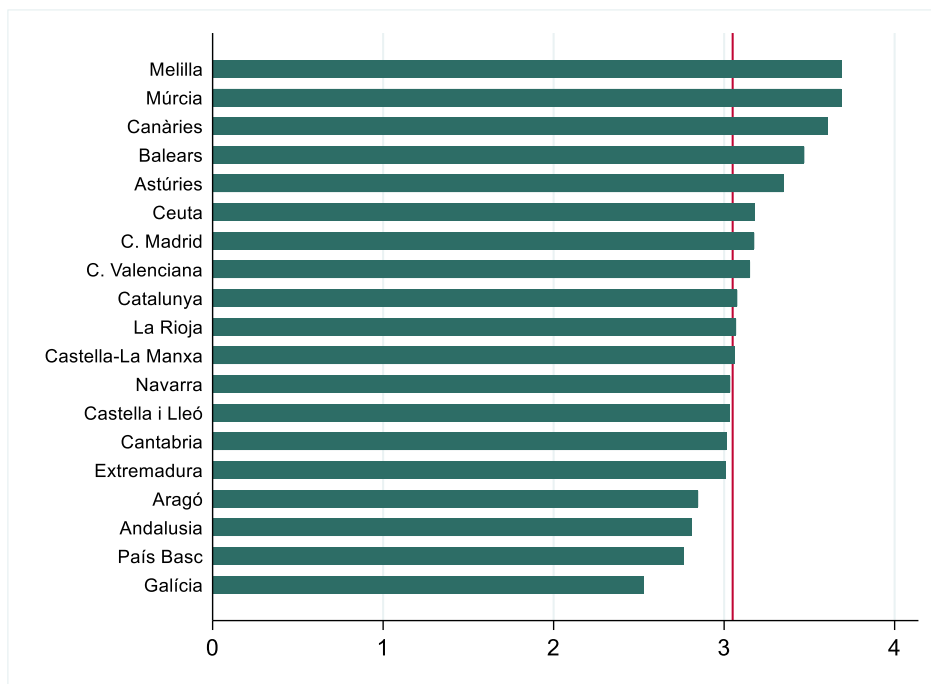
Nota: el rang de respostes varia de 0 (gens) a 10 (molta).

En comparació a la resta de comunitats autònomes, el 2013, Catalunya mostra un nivell de confiança del 3,1, just per sobre la mitjana espanyola, fet que la situa a la novena posició.

Les dades del CEO i de l'ECV no són del tot consistents. D'acord amb els nivells de confiança del CEO, els polítics catalans generen major confiança que els tribunals de justícia, mentre que les dades de l'ECV mostren el contrari.⁵⁶ Cal recordar, però, que l'objecte de la confiança no és el mateix en les dues preguntes, fet que pot explicar aquesta aparent contradicció. El CEO pregunta pels polítics catalans i els tribunals de justícia, mentre que l'ECV pregunta pel sistema polític i el sistema judicial en termes més generals i no només sobre Catalunya.

⁵⁶ De fet, quan tenim en compte les desviacions estàndard d'aquests estimadors puntuals, arribem a la conclusió que les diferències en la confiança mitjana envers els polítics catalans i els tribunals de justícia no són diferents, amb les dades del CEO.

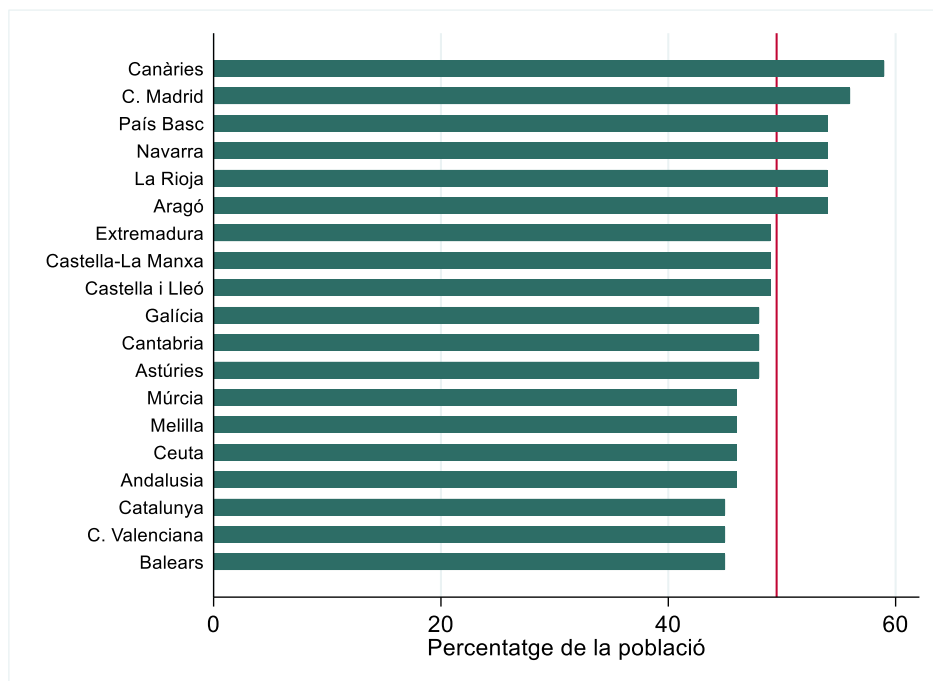
Gràfic 7.7. Confiança en la justícia, comunitats autònomes, 2013

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'ECV.

Nota: el gràfic mostra el valor mitjà per comunitat autònoma a la pregunta sobre el grau de confiança en el sistema judicial en què 0 és no hi confia gens i 10 hi confia plenament. La línia vertical indica la mitjana per al conjunt de l'Estat espanyol.

Gràfic 7.8. Percentatge de població que confia en el sistema judicial i els tribunals, comunitats autònomes, 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SPI 2020.

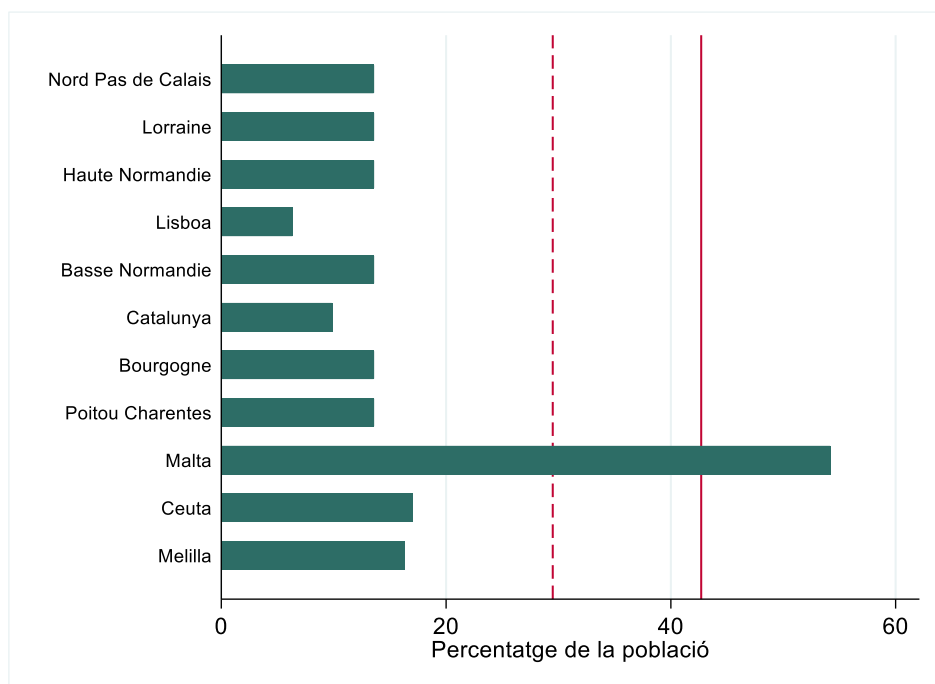
Nota: la línia vertical indica la mitjana pel conjunt de l'Estat espanyol.

Novament, l'EU-SPI aporta dades més actualitzades d'aquest fenomen. De fet, conté un indicador, de 2020, sobre el percentatge de població que mostra confiança en el sistema judicial i els tribunals. El gràfic 7.8

mostra aquests resultats. Catalunya és la tercera regió per la cua. És a dir, el percentatge de població que confia en el sistema judicial i els tribunals és relativament baix. De fet, l'indicador per a Catalunya se situa per sota de la mitjana de l'Estat espanyol.

Pel que fa a la comparació amb altres regions europees similars en termes de l'índex d'oportunitats (subcomponent de l'índex europeu EU-IPS), Catalunya torna a mostrar un dels percentatges més baixos de població amb una confiança baixa en el sistema judicial. Se situa per sota de la mitjana europea i de les regions analitzades –vegeu el gràfic 7.9.

Gràfic 7.9. Baixa confiança en la justícia, regions europees, 2013

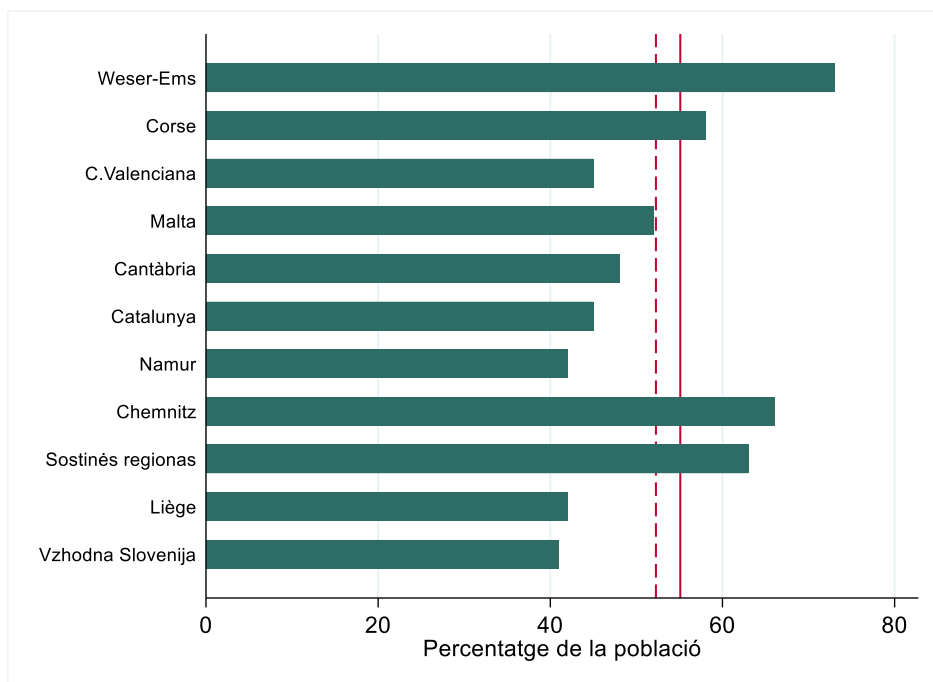

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SILC, extretes de l'EU-SPI 2016.

Nota: el gràfic mostra el percentatge de població amb una baixa confiança en el sistema judicial. Les regions estan ordenades segons l'índex d'oportunitats. La línia vertical contínua indica la mitjana europea, mentre que la línia vertical discontinua mostra la mitjana de les regions amb un índex d'oportunitats similar a Catalunya.

No obstant això, el gràfic 7.10 mostra el percentatge de població que confia en el sistema judicial i els tribunals per regions europees amb un índex similar d'igualtat d'oportunitats. En aquest cas, Catalunya s'ubica per sota de la mitjana europea i de les regions analitzades. És a dir, Catalunya, el 2020, i en comparació a regions homòlogues europees, reporta tenir menys confiança en la justícia i en els tribunals, resultat que entra en contradicció amb les dades il·lustrades pel gràfic 7.9, de 2013. És necessari una anàlisi més profunda d'aquests resultats que permeti determinar les raons per les quals els ciutadans reporten el 2020 menys confiança en el sistema judicial que l'any 2013.

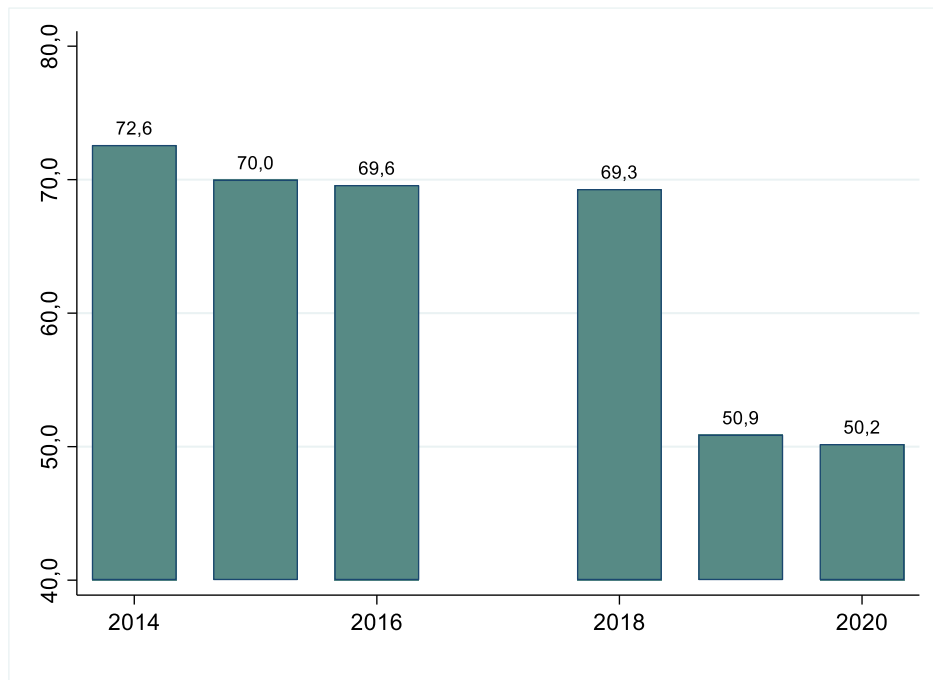
Gràfic 7.10. Percentatge de població que confia en el sistema judicial i els tribunals, regions europees, 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SPI 2020.

Nota: el gràfic mostra el percentatge de població que confia en el sistema judicial. Les regions estan ordenades segons l'índex d'oportunitats. La línia vertical contínua indica la mitjana europea, mentre que la línia vertical discontinua mostra la mitjana de les regions amb un índex d'oportunitats similar a Catalunya.

Gràfic 7.11. Percepció ciutadana sobre la corrupció, Catalunya, 2014-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

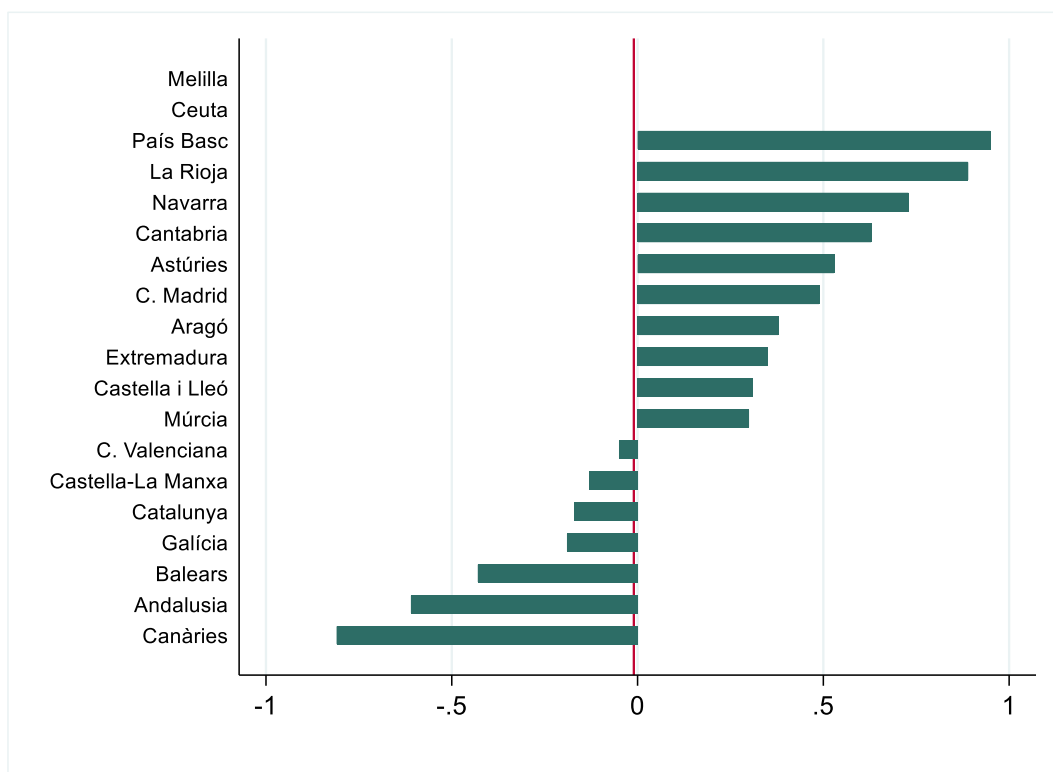
Nota: el gràfic il·lustra el percentatge de població que té la percepció que la corrupció entre els polítics és molt estesa.

L'indicador sobre la corrupció informa del percentatge de la població que té la percepció que la corrupció entre els polítics és molt estesa. Malauradament, només disposem d'informació parcial a partir de

2014. El gràfic 7.11 mostra que la gran majoria de la població pensa que la corrupció és molt alta. La tendència però, és descendent des de 2014 i, especialment, en els darrers dos anys analitzats.

Per tal de comparar la percepció de la corrupció a Catalunya amb la resta de comunitats autònomes espanyoles i altres regions europees, **tornem a utilitzar les dades de l'índex de progrés social europeu. El subcomponent d'aquest índex relatiu a les oportunitats inclou un indicador que mesura el grau de corrupció l'any 2017. Aquest indicador té un rang de valors entre tres i menys tres, amb una mitjana de zero i una desviació estàndard d'1. Valors més grans de l'índex indiquen menys corrupció —o més qualitat de govern.** El gràfic 7.12 mostra els valors d'aquest índex per a les comunitats autònomes espanyoles. El valor mitjà és inferior a zero, fet que indica que, en mitjana, la corrupció a Espanya és major que a la mitjana dels països de la UE. Catalunya té un valor inferior a la mitjana espanyola, per tant, un nivell de corrupció més gran que la mitjana espanyola.

Gràfic 7.12. Índex de corrupció, comunitats autònomes, 2017

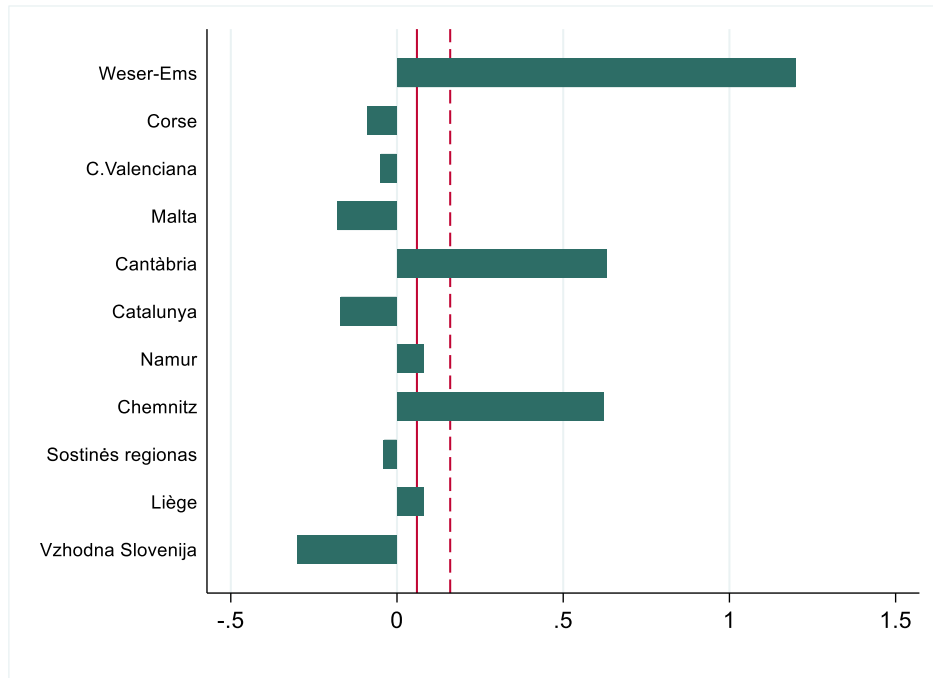
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-IPS 2020.

Nota: el gràfic mostra el valor de l'índex de corrupció estandaritzat per tenir un valor mitjà de zero i una desviació estàndard d'1. Els valors màxims i mínims són 3 i menys 3. La línia vertical indica la mitjana per al conjunt de l'Estat espanyol.

Catalunya surt encara més desafavorida en termes de percepció de corrupció, si la comparem amb el conjunt de regions europees que tenen un **índex d'oportunitats similar**. Així, Catalunya és la tercera regió amb més corrupció —vegeu el gràfic 7.13. Cal esmentar que en

alguns casos, la percepció de la corrupció pot distar de la incidència real de la corrupció en un país. A Catalunya, per exemple, els catalans **experimenten la corrupció d'una forma tan puntual com els** holandesos, però tenen la percepció que la corrupció és tan alta com a Grècia o Itàlia (Costas i Lapuente, 2019).

Gràfic 7.13. Índex de corrupció, regions europees, 2017

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU IPS.

Nota: el gràfic mostra el valor de l'índex de corrupció estandaritzat per tenir un valor mitjà de zero i una desviació estàndard d'1. Els valors màxims i mínims són 3 i menys 3. Per a Ceuta i Melilla no tenim dades. La línia vertical indica la mitjana europea i només té en compte aquelles regions que mostren un índex d'oportunitats similar a Catalunya.

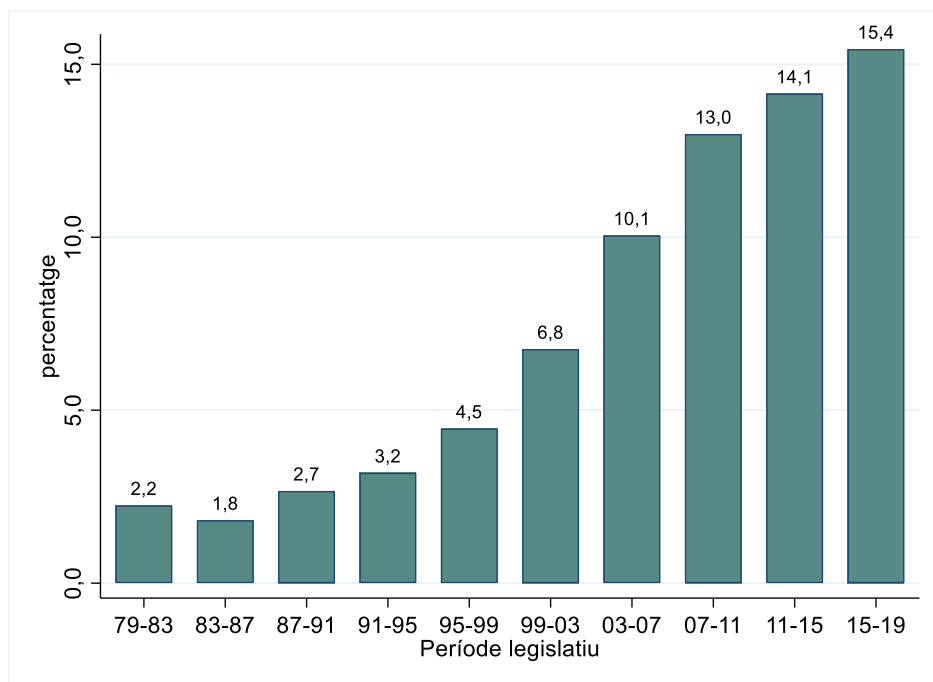
7.2. Dones alcaldesses

Des de 1979, les dones han incrementat la seva presència als governs dels diferents nivells territorials i a les càmeres de representants. Els gràfics 7.14 i 7.15 il·lustren aquest increment per al cas de les alcaldesses i els altres càrrecs electes en un àmbit municipal. Les dones alcaldesses han passat de representar el 2,2 % dels alcaldes i alcaldesses del país durant el període legislatiu 1979-1983 a representar el 15,4 % **durant l'últim període legislatiu del qual es** disposa informació completa (2015-2019).⁵⁷ Malgrat aquest creixement tan significatiu, el percentatge de dones actual tan sols **és d'una sisena**

⁵⁷ Noteu que les xifres que reporta l'Idescat en els indicadors de progrés i benestar social difereixen lleugerament de les dades proporcionades per l'ICPS. Decidim mostrar les dades de l'ICPS, ja que aquestes estan disponibles des de les primeres eleccions municipals després de la dictadura (1979).

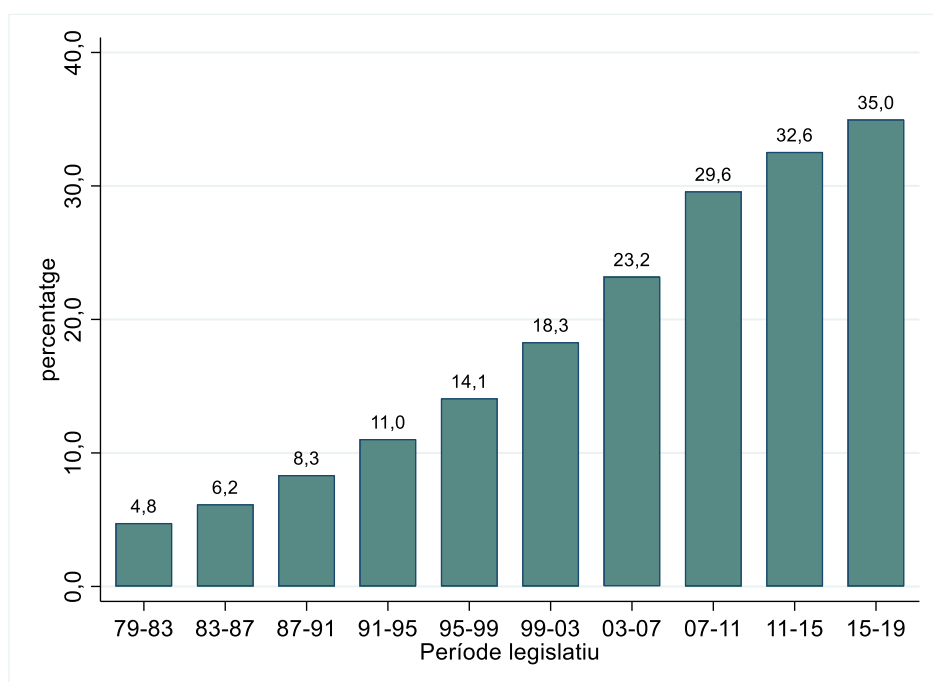
part del total, si bé d'acord amb el seu pes poblacional, hauria de ser de la meitat. Les dones representen una proporció més gran entre els càrrecs electes municipals en aquest últim període electoral (un 35 %) que, no obstant això, encara està molt lluny del 50 %. La diferència entre el percentatge de dones alcaldesses i el percentatge de dones amb algun càrrec electe municipal indica el sostre de vidre que priva les dones d'assolir els llocs de màxima responsabilitat municipal.

Gràfic 7.14. Percentatge de dones alcaldesses, Catalunya, 1979-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'ICPS.

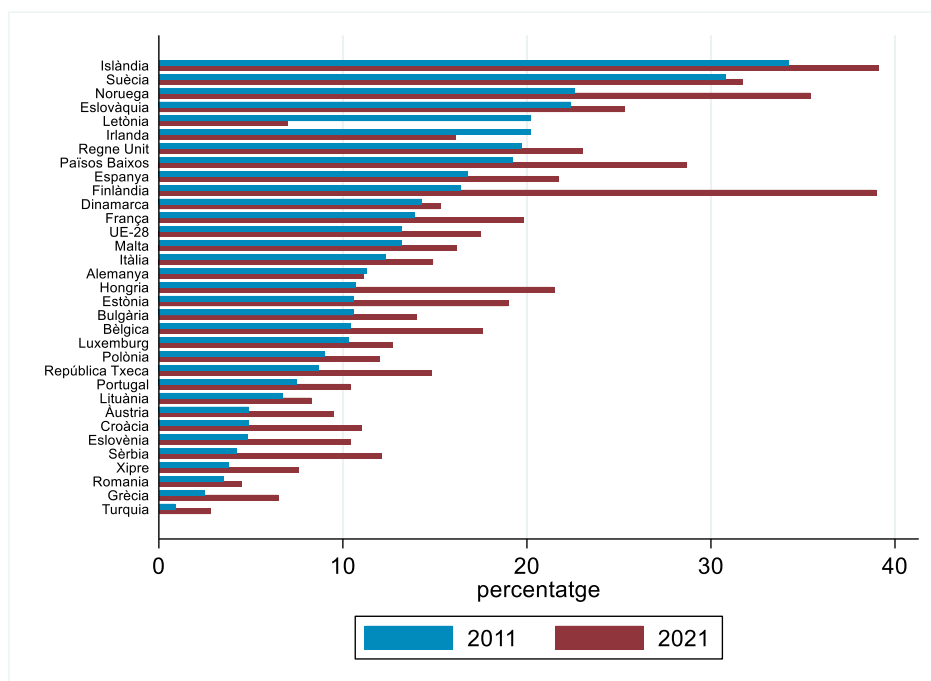
Gràfic 7.15. Percentatge de dones que ocupen algun càrrec electe municipal, Catalunya, 1979-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'ICPS.

En relació amb els països del nostre entorn, el percentatge de dones alcaldesses és molt reduït. Tot i que no hi ha cap país on les dones **alcaldesses estiguin proporcionalment representades d'acord amb la** composició de la població, és als països escandinaus on les proporcions són més grans i, en alguns casos, superiors al 40 %. El percentatge mitjà per la UE-28 és el doble que el de Catalunya, i només Xipre i Turquia tenen un percentatge de dones alcaldesses més baix que Catalunya. El que aquest indicador no pot capturar, i és rellevant, és el percentatge de ciutadans governats per una alcaldessa. En el cas de **Catalunya, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona –on es concentren alguns dels municipis més grans de Catalunya– la meitat d'ajuntaments estan actualment governats per dones.**⁵⁸

Gràfic 7.16. Percentatge de dones alcaldesses, Europa, 2011 i 2021

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del European Institute for Gender Equality.

7.3. Conclusions

Els indicadors sobre la confiança en algunes institucions, la corrupció i la presència de les dones en càrrecs electes de màxima responsabilitat municipal són importants per fer un seguiment sobre alguns dels aspectes socials que són clau per viure en una societat inclusiva, on els ciutadans tenen veu, es respecten els drets i es promou la **participació social. Les dades de l'ECV indiquen que la població a**

⁵⁸ <http://www.amb.cat/es/web/amb/govern-metropolita/organs-de-govern/altres-organs/consell-d-alcaldes>

Catalunya mostra nivells de confiança envers institucions claus com els seus polítics i els tribunals de justícia més baixos que en moltes altres regions espanyoles. En el context europeu, Catalunya també se situa per sota la mitjana en termes de confiança en el govern i en la justícia i els tribunals. No obstant això, segons les dades del CEO, durant el **període d'estudi, la confiança en els polítics catalans és sempre** significativament més alta que en els polítics espanyols. La comparació amb les altres regions espanyoles i europees mostra que a Catalunya hi ha una elevada percepció de la corrupció. Finalment, malgrat **l'increment en el percentatge d'alcalduesses, Catalunya també se situa a la cua d'Europa en aquest àmbit. Caldria veure, però, quin és el** percentatge de població de cada país governada per alcaldesses (dada no disponible).

En el futur i a mesura que disposem de dades podrem analitzar fins a quin punt la pandèmia del coronavirus pot haver canviat la confiança dels ciutadans de Catalunya en les seves institucions i en els seus dirigents. Per exemple, és molt evident que durant la campanya de vacunació ha estat clau poder comptar amb uns nivells alts de confiança de la societat que permetessin la ràpida implementació de **les vacunes. L'Organització Mundial de la Salut (OMS) va identificar la** reticència a les vacunes com una de les deu principals amenaces a la salut mundial (OMS, 2019). Els ciutadans de Catalunya, amb un percentatge molt elevat de persones vacunades, superior al de moltes regions europees, han demostrat confiar en les vacunes, en el sistema sanitari i en la informació que es transmet **des de l'àmbit científic per** informar la presa de decisions durant la pandèmia (Lobera et al., 2019, 2021). Caldrà veure en el futur fins a quin punt aquesta confiança es trasllada al conjunt de la classe política i les seves institucions.

Referències

ALESINA, A., G. M. ANGELETOS (2005), "Corruption, inequality, and fairness", *Journal of Monetary Economics*, 52(7): 1227-1244.

ALGAN, Y., P. CAHUC, M. SANGNIER (2016), "Trust and the welfare state: The twin peaks curve", *Economic Journal*, 126: 861-883.

BERGH, A., C. BJØRNSKOV (2011), "Historical trust levels predict the current size of the welfare state", *Kyklos*: 64(1): 1-19.

BJØRNSKOV, C., G. SVENDSEN (2013), "Does social trust determine the size of the welfare state? Evidence using historical identification", *Public Choice*, 157(1): 269-286.

CAMUSSI, S., A. L. MANCINI, P. TOMMASINO (2018), "Does trust influence social expenditures? Evidence from local governments", *Kyklos*, 71(1): 59-85.

COSTAS, E., V. LAPUENTE (2019), “La importància de la qualitat institucional”, a **Bon govern i integritat pública contra la corrupció**, Generalitat de Catalunya.

DAHLBERG, S., M. SOLEVID (2016), “Does corruption suppress voter turnout?”, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 26(4): 489-510.

DOLLAR, D., R. FISMAN, R. GATTI (2001), “Are women really the ‘fairer’ Sex? Corruption and women in government”, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 46(4): 423- 429.

ESAREY, J., L. A. SCHWINDT-BAYER (2019), “Estimating causal relationships between women’s representation in government and corruption”, *Comparative Political Studies*, 52(11): 1713-1741.

GUIISO, L., P. SAPIENZA, L. ZINGALES (2009). “Cultural biases in economic exchange?”, *Quarterly Journal of Economics*, 124: 1095-1131.

HAUK, E., M. OVIEDO, X. RAMOS (2017), “Perception of corruption and public support for redistribution in Latin America”, IZA Discussion Paper 10854, Bonn.

KNACK, S., P. KEEFER (1997), “Does social capital have an economic payoff? A cross- country investigation”, *Quarterly Journal of Economics*, 112: 1251–1288.

LOBERA, J., P. CABRERA (2021). “Evolución de la percepción social de aspectos científicos de la COVID-19”, Madrid: FECYT.

LOBERA, J., M. HORNSEY, C. DÍAZ-CATALÁN (2019), “Los factores que influyen en la reticencia a la vacunación en España”. En: *Percepción social de la ciencia y la tecnología 2018*, J. Lobera y C. Torres (eds.), pp. 13-35. Madrid: FECYT.

OLSSON, S. A. (2014), “Corruption and political participation. A multilevel analysis”, working paper 2014:12, The Quality of Government Institute, Gotheburg.

OMS (2019). “Ten threats to global health in 2019”, <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019>

SUNDSTRÖM, A., D. STOCKEMER (2015), “Regional variation in voter turnout in europe: The impact of corruption perceptions”, *Electoral Studies*, 40: 158-169.

ZAK, P. J., S. KNACK (2001), “Trust and growth”, *Economic Journal*, 111: 295-321.

8. Oci i cultura

L'oci i la cultura són beneficiosos pel benestar individual (Fujiwara, 2013). Per exemple, Fujiwara et al. (2014) mostren que implicar-se en **activitats relacionades amb l'art, tant de forma passiva (anant al teatre), com de forma activa (fent teatre), visitar de forma regular les biblioteques, o fer esport incrementa el benestar subjectiu entre la població. L'oci i la cultura també contribueixen a la bona salut i afavoreixen la interacció entre els membres d'una comunitat creant un sentit d'identitat que ajuda a construir el capital social. Per altra banda,** la cultura també empodera les comunitats a organitzar accions col·lectives (McCarthy et al., 2004). La cultura és una de les principals **formes que tenim els humans d'expressar-nos**, fet que ajuda a definir les nostres identitats tant individuals com col·lectives i dona sentit a les **nostres vides. Els beneficis de l'oci i de la cultura són presents al llarg** de les nostres vides i entre tots el grups socials, però, són especialment significatius entre els grups socials més desfavorits (McCarthy et al., 2004).

El panel català d'indicadors de benestar i progrés social inclou quatre indicadors per a aquesta dimensió, dels quals un fa referència a cultura i tres a oci: la despesa de les llars en serveis culturals, la proporció de persones entre 15 i 69 anys que fan activitat física saludable, el percentatge de persones que han utilitzat l'ordinador o s'han connectat a internet almenys un cop per setmana en els darrers tres mesos i el percentatge de població de 3 a 14 anys que té un estil d'oci actiu.

8.1. Cultura⁵⁹

La cultura proporciona beneficis directament als individus, però també en proporciona a la comunitat (McCarthy et al., 2004). Des del punt de vista més individual, la cultura **captiva i genera plaer. L'art pot captar l'atenció de l'individu de forma puntual però intensa, i l'abstreu de la vida diària. Aquestes reaccions connecten els individus amb el món d'una forma diferent, el que fa que puguin veure'l de forma diferent. L'art proporciona una experiència imaginativa més intensa, reveladora**

⁵⁹ A diferència del significat que hem utilitzat en capítols anteriors, en què *cultura* engloba un conjunt de normes socials, creences i valors que no canvien entre generacions, en aquest capítol, per *cultura* entenem **les diverses formes d'expressar-se que tenim els individus, com el teatre, la literatura, la música, la pintura, les arts visuals i altres formes d'expressió.**

i significativa que l'experiència real, fet que proporciona un plaer profund i distintiu.

Aquesta capacitat dels individus de percebre, sentir i interpretar el món comporta beneficis que no són estrictament individuals sinó **també socials. Per una banda, l'art incrementa l'empatia dels individus.** En presentar-los amb experiències de persones diferents, de cultures diferents, **l'art proporciona noves referències que poden fer els** individus més receptius a la gent, les actituds i les cultures que no els són familiars. **Per altra banda, l'art també té efectes positius sobre la capacitat cognitiva dels individus. L'art sovint exigeix de la seva** interpretació, ja que sovint el seu significat o missatge no és explícit, sinó que roman implícit. Això promou que els individus desenvolupin percepcions diferents del món i adoptin noves perspectives.

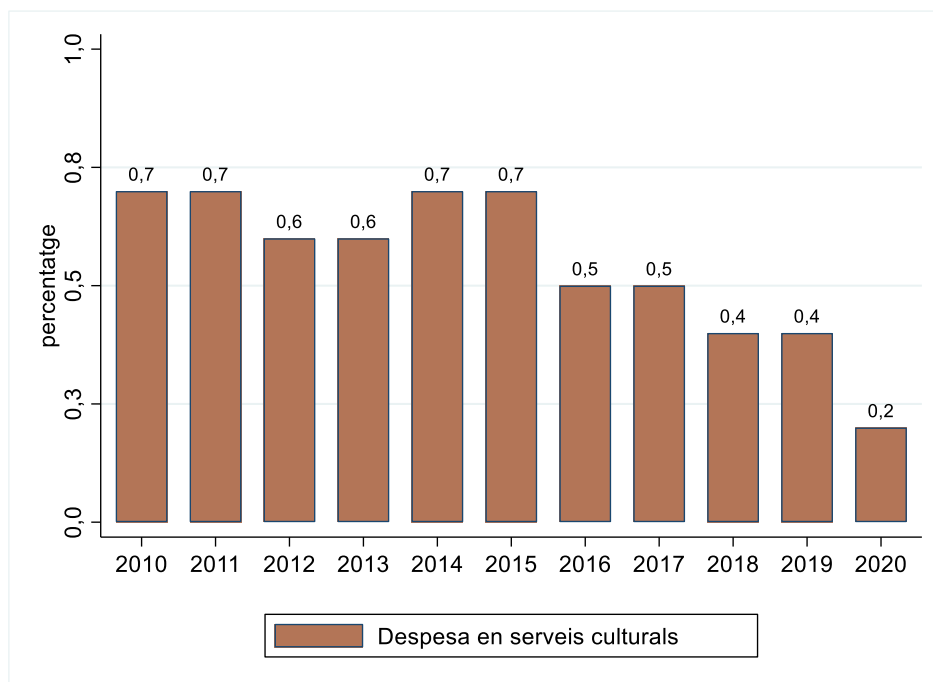
L'art també proporciona beneficis que són primordialment socials. L'experiència col·lectiva de l'art, per exemple, pot potenciar els lligams socials. L'art també serveix per expressar i transmetre sentiments que són compartits per la comunitat, com la commemoració **d'esdeveniments especialment rellevants per** a la història o la identitat **d'una nació i que** en promocionen la cohesió, però també pot servir per donar veu a comunitats que han estat especialment ignorades, o per introduir visions crítiques a la cultura predominant i que poden intentar canviar els punts de vista de la gent.

En definitiva, **la vitalitat artística i cultural d'un país és un element fonamental en l'avaluació del progrés social. La forma més o menys** exhaustiva de fer-ho possible és un bon indicador de la importància que li atorguem a la cultura per aconseguir progressar socialment. Països com el Canadà dediquen cinc indicadors per avaluar diferents aspectes relacionats amb la cultura, fet que representa el 8 % **dels indicadors que integren l'índex de benestar del Canadà (CWI). El panel català n'utilitza només un, que representa un 2 % del total d'indicadors.**

Els aspectes que s'avaluen també difereixen entre els casos català i canadenc. L'únic indicador que fa servir el panell català, la despesa de les famílies en serveis culturals, només recull la cultura que passa pel mercat, des de la demanda. No obstant això, part de la cultura no **s'intercanvia en els mercats, com passa amb una bona part de l'activitat a les biblioteques, o resulta gratuïta en el punt de consum,** com la cultura subvencionada per les institucions públiques. Per resoldre aquestes mancances, el CWI posa èmfasi en el temps dedicat a la participació cultural tant passiva com activa, en termes de temps dedicat a anar als espectacles, temps dedicat a fer voluntariat en **organitzacions culturals i d'esbarjo, o el nombre mitjà d'espectadors i** visites als parcs nacionals i el patrimoni històric nacional. Una forma **alternativa d'incloure els aspectes culturals que no passen pel mercat**

seria incloure un indicador del grau de satisfacció en la vida cultural de les persones.

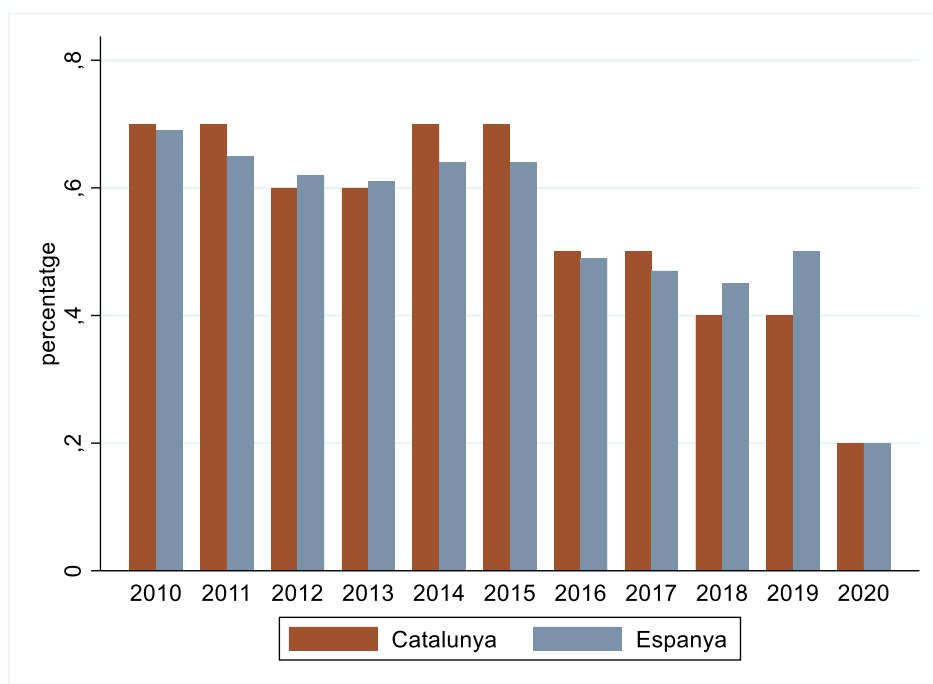
Gràfic 8.1. Despesa relativa de les llars en serveis culturals, Catalunya, 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de pressupostos familiars, segons publica l'Idescat.

Nota: percentatge de despesa realitzada per les llars en serveis culturals sobre la despesa total.

Gràfic 8.2. Despesa relativa de les llars en serveis culturals, Catalunya i Espanya, 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de pressupostos familiars, segons publica l'Idescat.

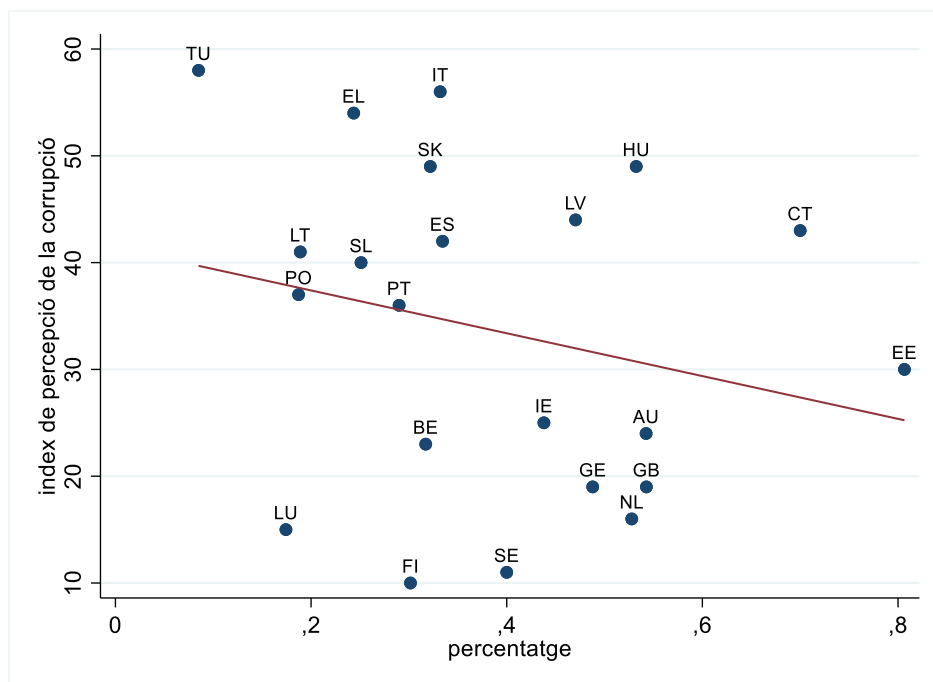
Nota: percentatge de despesa realitzada per les llars en serveis culturals sobre la despesa total.

El gràfic 8.1 mostra que la despesa de les llars en serveis culturals se situa al voltant del 0,6 % i no varia gaire al llarg del període, excepte **l'any 2020, moment en el qual es produeix una davallada motivada pels confinaments i les restriccions d'accés a espectacles culturals.** Durant el període analitzat, el gràfic 8.2 indica que aquesta despesa relativa normalment és superior a la despesa relativa mitjana a Espanya. En aquest **gràfic també es pot veure que l'evolució de la despesa relativa és similar a Catalunya i a Espanya.**

El gràfic 8.3 mostra la despesa mitjana a Catalunya en relació amb la **despesa mitjana d'altres països europeus. A l'eix horitzontal, el gràfic mostra el percentatge que representa la despesa mitjana en serveis culturals sobre la despesa total de la llar l'any 2015. Catalunya mostra una de les proporcions més altes de despesa en serveis culturals, només després d'Estònia. Per il·lustrar els beneficis socials vinculats amb la cultura, el gràfic 8.3 també mostra la relació entre el percentatge de la despesa mitjana en serveis culturals i una mesura de qualitat de govern: la corrupció.⁶⁰ En línia amb el que argumentàvem a **l'inici del capítol** —que la cultura té beneficis socials ja que incrementa el capital social i la cohesió, que són variables relacionades amb la qualitat de les institucions— la línia de regressió marcada en vermell indica una relació negativa entre cultura i corrupció. És a dir, els països en els quals les llars dediquen una major part de la seva despesa a la cultura tenen nivells més baixos de corrupció. Els països que estan per sobre de la línia vermella mostren un nivell de corrupció més alt del que els correspondria pel seu nivell relatiu de despesa en cultura. Aquest és el cas de Catalunya, que mostra un dels nivells relatius de despesa en cultura més alt de tots els països, però aquest no va acompanyat de nivells baixos de corrupció.**

⁶⁰ Mesurem la corrupció a través de l'índex de percepció de corrupció (tc_cpi) del *Quality of Government Institute* de la Universitat de Göteborg. L'índex original pren valors entre 0 i 100, on zero indica el valor més alt de corrupció percebuda —i, per tant, el valor més baix de qualitat de govern— i 100 indica el valor més baix de corrupció percebuda. Com que el gràfic 8.3 vol relacionar el percentatge de despesa en cultura i la corrupció, per tal que l'índex sigui més intuïtiu, la variable de l'eix vertical mostra la inversa de l'índex original, calculat com $(100 - tc_cpi)$, de forma que **valors més grans de l'índex utilitzat en el gràfic indiquen nivells més alts de corrupció percebuda.**

Gràfic 8.3. Despesa relativa de les llars en serveis culturals i percepció de la corrupció, Europa, 2015

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de QoG Basic del *Quality of Government Institute* pels països i de l'Enquesta de pressupostos familiars (EPF), segons publica l'Idescat, per a Catalunya.

Nota: l'eix horitzontal mostra la inversa de l'índex de percepcions de corrupció del *Quality of Government Institute*, és a dir, $100 - ti_pci$. Per tant, valors més grans de l'índex indiquen nivells de corrupció percebuda superiors.

8.2. Oci actiu i saludable

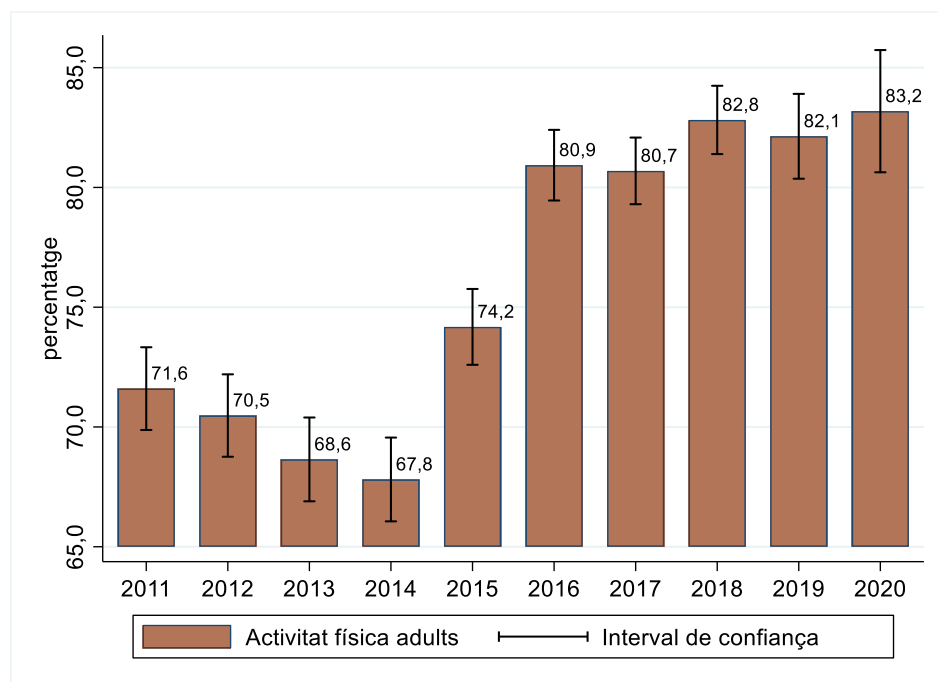
El panell d'indicadors català inclou dos indicadors relacionats amb els hàbits saludables de la població adulta i infantil, que provenen de l'Enquesta de salut de Catalunya i podrien estar perfectament classificats a la dimensió de salut.⁶¹ **L'activitat física redueix el risc de malalties cròniques, com les cardíaques, l'ictus, la diabetis o el càncer,** que són la quarta causa de mortalitat al món. També contribueix a **reduir l'obesitat** entre els adults i els infants i el risc de malalties mentals entre els adults.

El gràfic 8.4 mostra la proporció de la població adulta (entre 15 i 69 anys) que realitza activitat física saludable, definida com la suma

⁶¹ L'Eurostat utilitza indicadors similars per informar sobre els determinants de la salut de la població d'Europa.

d'activitat moderada i alta,⁶² entre 2011 i 2020.⁶³ La gran majoria de la població adulta realitza activitat física saludable. El percentatge més baix se situa als voltants del 68,5 % per als anys 2013 i 2014, mentre que aquest és màxim el 2020, amb un 83,2 % de la població. Malgrat que **no totes les diferències entre un any i l'altre són estadísticament significatives**, l'evolució sembla seguir el **cicle econòmic**: es redueix fins al 2013-2014 i s'incrementa a partir d'aquest període.

Gràfic 8.4. Activitat física saludable en la població de 15 a 69 anys, Catalunya, 2011-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

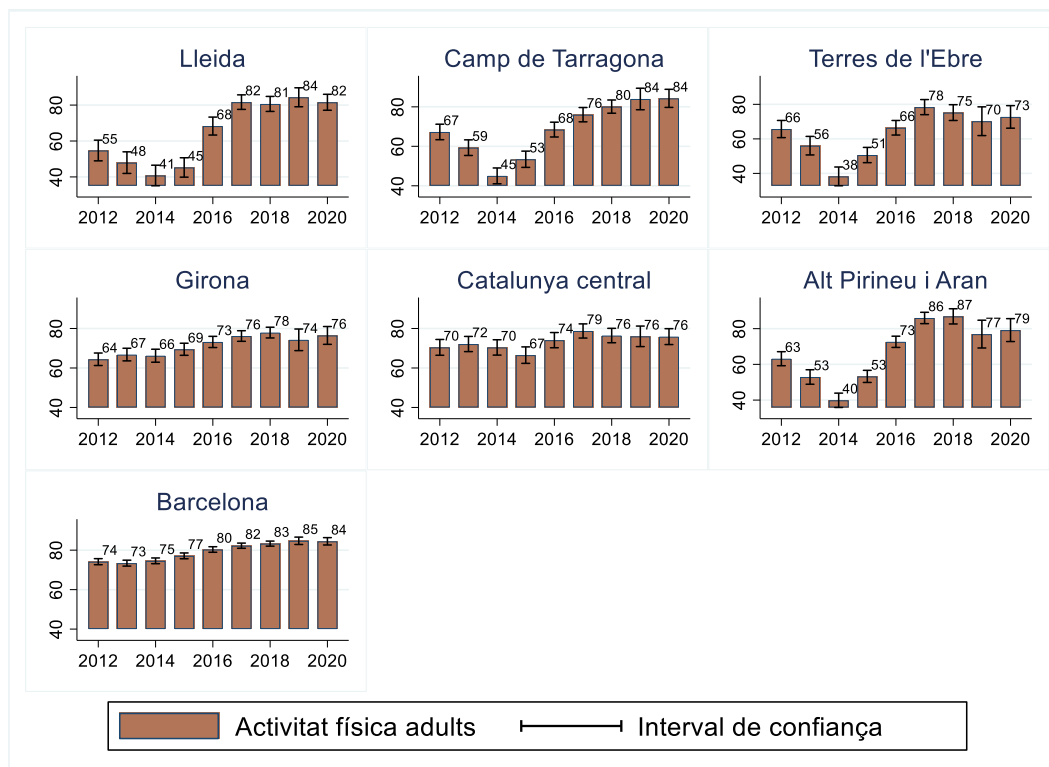
Nota: proporció de persones entre 15 i 69 anys que fan activitat física saludable, entesa com la combinació o suma de l'activitat moderada i l'alta activitat.

⁶² D'acord amb les notes metodològiques del panel d'indicadors procedent de l'Enquesta de salut de Catalunya, l'activitat moderada es refereix a "persones que fan tres o més dies d'activitat vigorosa de com a mínim 20 minuts al dia o persones que fan cinc o més dies d'activitat d'intensitat moderada o caminen, com a mínim, 30 minuts al dia o persones que fan cinc o més dies de qualsevol combinació de caminar, activitat d'intensitat moderada o vigorosa fins a aconseguir un mínim de 600 MET-minuts/setmana". L'activitat alta es refereix a persones que fan una activitat d'intensitat vigorosa almenys tres dies la setmana i acumulen com a mínim 1.500 MET-minuts/setmana o persones que fan qualsevol combinació de caminar, activitat d'intensitat moderada o vigorosa fins a aconseguir un mínim de 3.000 MET-minuts/setmana.

⁶³ Malgrat que tant l'Idescat com el Departament de Salut mostren les dades per a l'any 2010, el Departament no ens ha cedit les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya per a l'any 2010 per fer aquest estudi, argumentant que les dades corresponents a l'any 2010 tenen problemes d'estabilitat generats per la reduïda mida de la mostra. Per aquesta raó, no mostrem el percentatge corresponent a l'any 2010.

El gràfic 8.5 mostra que els diferents territoris mostren una tendència similar a la del conjunt de Catalunya, amb percentatges lleugerament superiors a l'inici del període que al voltant del 2014, i percentatges notablement més alts al final del període analitzat.

Gràfic 8.5. Activitat física saludable en la població de 15 a 69 anys, per regions sanitàries de Catalunya, 2012-2020

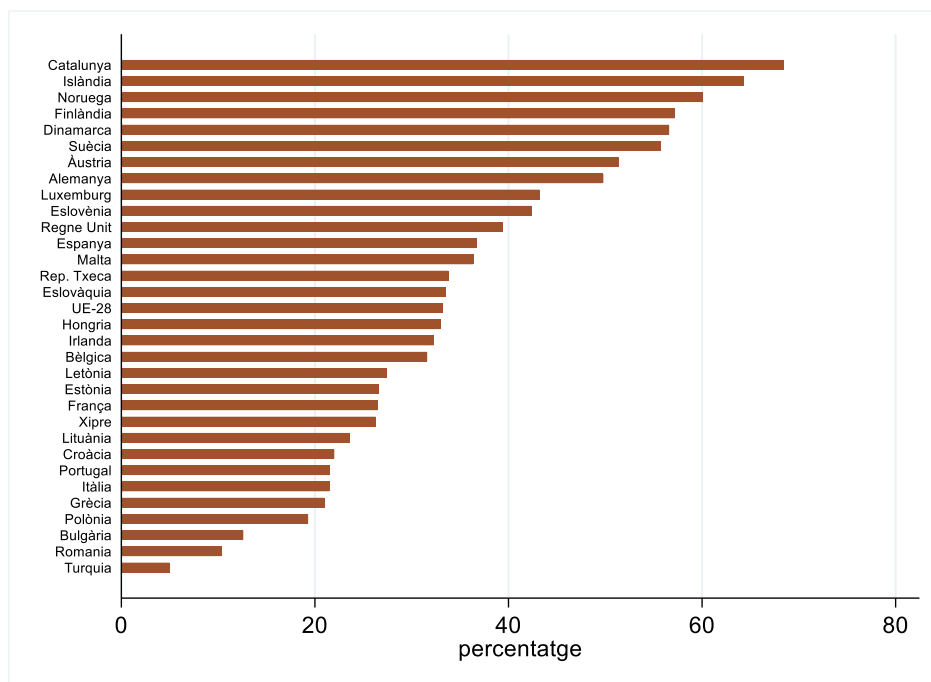

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Nota: proporció de persones entre 15 i 69 anys que fan activitat física saludable, entesa com la combinació o suma de l'activitat moderada i l'alta activitat.

A causa de les diferents categories de les variables d'activitat física saludable de l'Eurostat i de l'Enquesta de salut de Catalunya, la comparació internacional és molt imperfecta. La variable de l'Eurostat sobre l'activitat física saludable més similar a l'indicador del panel de Catalunya fa referència als minuts per setmana d'activitat física saludable. El gràfic 8.6 mostra el percentatge de la població entre 15 i 64 anys que fa aquest tipus d'activitat física com a mínim 150 minuts a la setmana. Per tant, aquest indicador difereix del de l'Enquesta de salut de Catalunya en dos aspectes. El primer fa referència a l'edat dels individus. L'Eurostat no inclou els individus d'entre 65 i 69 anys. En segon lloc i, més important, l'indicador català inclou les persones que fan activitat física saludable 20 minuts al dia, durant almenys dos dies la setmana, el que implica un grup d'individus més gran per al cas de Catalunya que per al de la Unió Europea-28, que pot explicar que Catalunya mostri la taxa més alta.

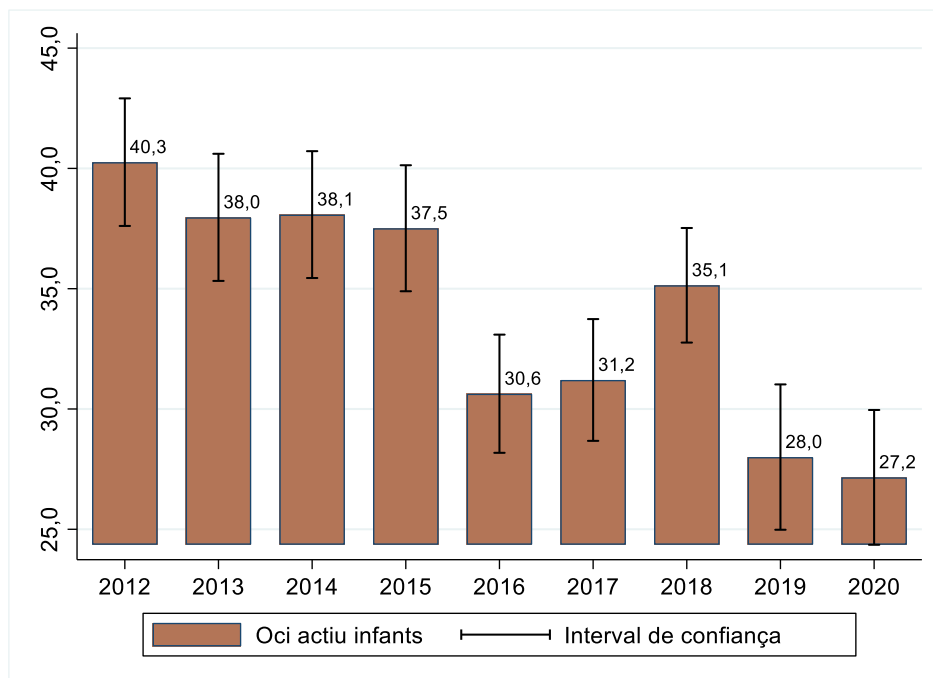
Gràfic 8.6. Activitat física saludable en la població de 15 a 64 anys, Unió Europea-28, 2014

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat per als països de la Unió Europea-28 i de l'Enquesta de salut de Catalunya per a Catalunya.

Nota: per als països de la UE-28 es mostra la proporció de persones entre 15 i 64 anys que fan 150 minuts d'activitat física saludable a la setmana. Per a Catalunya es mostra la proporció de persones entre 15 i 69 anys que fan activitat física saludable, entesa com la combinació o suma de l'activitat moderada i l'alta activitat.

Gràfic 8.7. Oci actiu en la població de 3 a 14 anys, Catalunya, 2011-2020

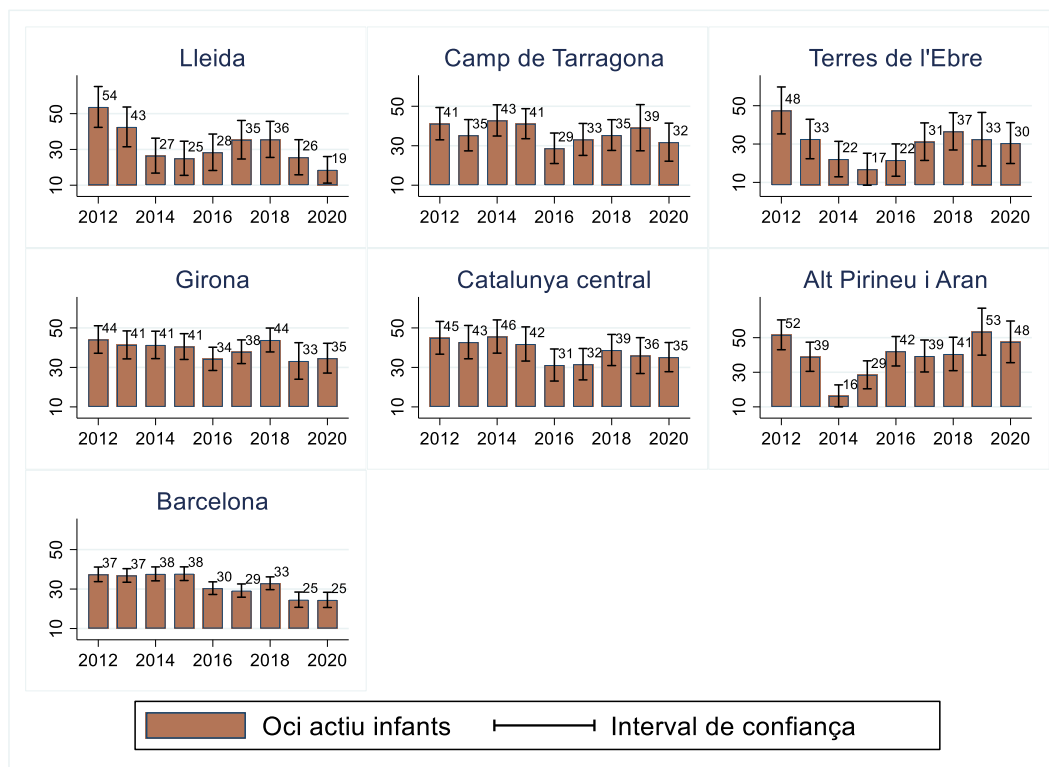
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya, segons publica l'Idescat.

Nota: percentatge de població de 3 a 14 anys que té un estil d'oci actiu. Es considera oci actiu el que practica la població de 3 a 14 anys que cada dia de la setmana fa, com a mínim, una hora d'activitat física extraescolar esportiva o juga al parc o al carrer.

L'oci actiu en els infants de 3 a 14 anys mostra percentatges notablement menors als dels adults i estables en el temps (gràfic 8.7)—**excepte l'any 2016 i el 2019, quan trobem valor més baixos. El 2020** reporta el valor mínim de la sèrie temporal. De nou, aquest resultat està influït per la pandèmia del coronavirus.

El gràfic 8.8 mostra com el patró temporal de cada regió de Catalunya és molt idiosincràtic. Com a conseqüència del seu pes poblacional, la tendència per al conjunt de Catalunya és molt similar a la de la regió de Barcelona.

Gràfic 8.8. Oci actiu en la població de 3 a 14 anys, per regions de Catalunya, 2012-2020

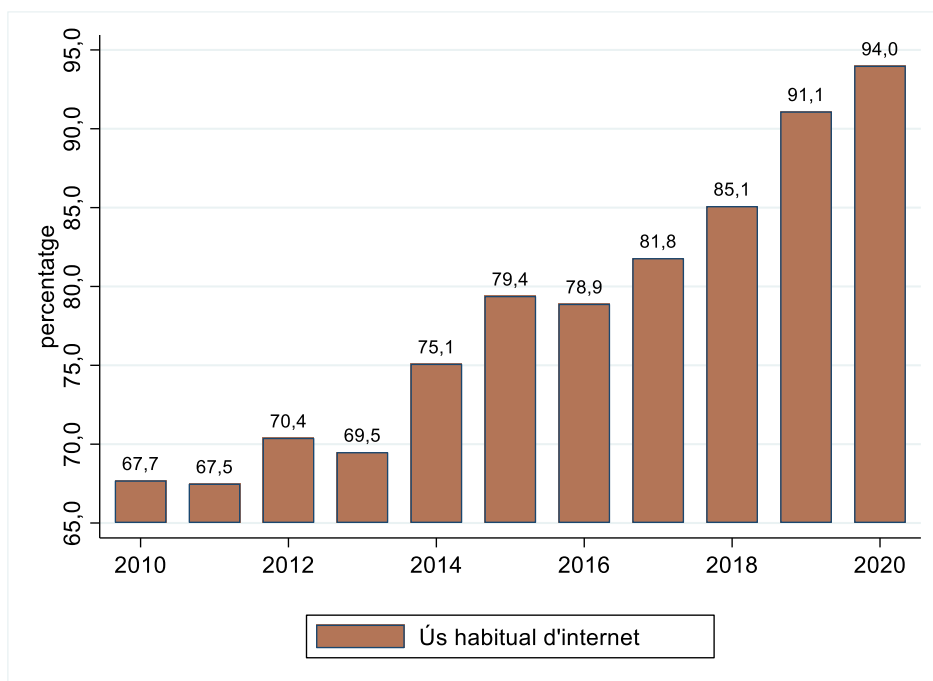
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Nota: percentatge de població de 3 a 14 anys que té un estil d'oci actiu. Es considera oci actiu el que practica la població de 3 a 14 anys que cada dia de la setmana fa, com a mínim, una hora d'activitat física extraescolar esportiva o juga al parc o al carrer.

8.3. Ús d'internet

L'últim indicador d'aquesta dimensió d'oci i cultura fa referència a l'ús habitual d'internet a casa, que es mesura pel percentatge de persones que han utilitzat l'ordinador o s'han connectat a internet almenys un cop per setmana en els darrers tres mesos. Com es pot veure al gràfic 8.9, l'ús habitual d'internet s'ha incrementat notablement des del 2010 (26,8 punts percentuals en 10 anys), i assolix una taxa de cobertura del 94 % el 2020.

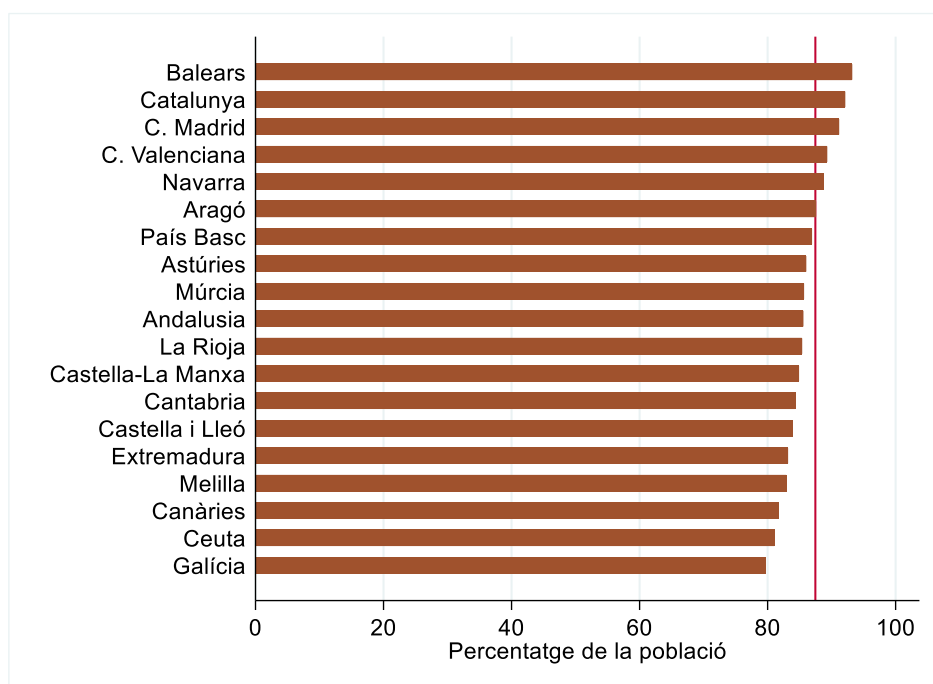
Gràfic 8.9. Ús habitual d'internet, Catalunya, 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació de les llars, segons publica l'Idescat.

Nota: percentatge de persones que han utilitzat l'ordinador o s'han connectat a internet almenys un cop per setmana en els darrers tres mesos.

Gràfic 8.10. Llars amb accés a internet a casa, comunitats autònomes, 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2020, fitxers transversals.

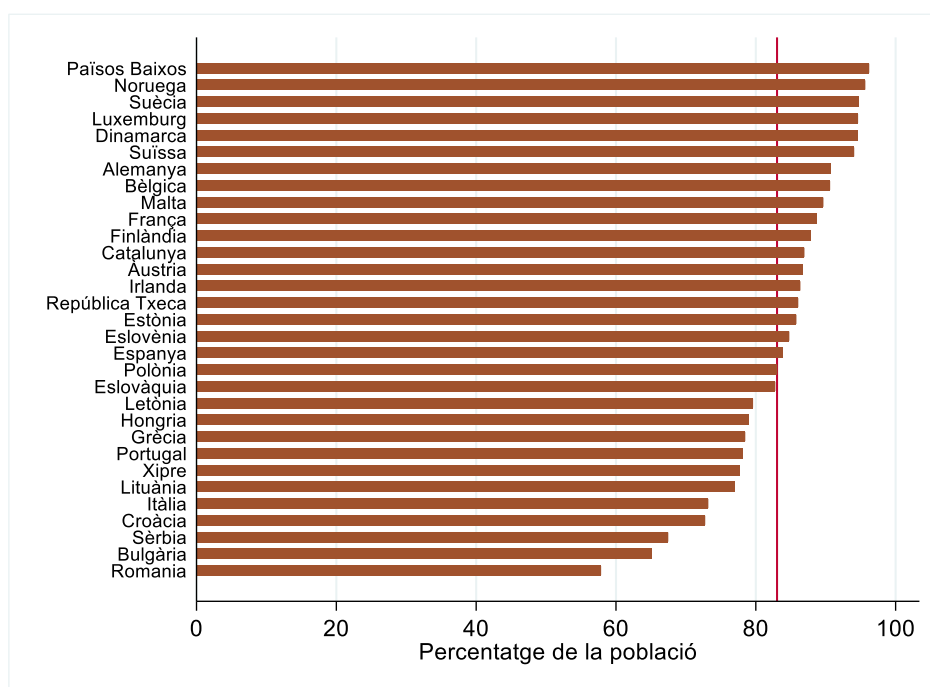
Nota: la línia vertical indica la mitjana per al conjunt de l'Estat espanyol. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Les dades de l'Enquesta de condicions de vida (ECV) ens permeten comparar la presència d'internet a les llars a Catalunya amb la presència a les altres comunitats autònomes espanyoles per a l'any

2020. En aquest sentit, el gràfic 8.10 mostra el percentatge de població que viu en una llar que disposa d'internet. Els resultats indiquen que la presència d'internet a les llars catalanes és elevada. De fet, se situa a la segona posició en el gràfic, molt a prop de les Illes Balears i per sobre de la mitjana del conjunt de l'Estat espanyol.

El gràfic 8.11 ens ajuda a comparar Catalunya amb altres països d'Europa. En aquest cas, utilitzem dades de la base de dades European Union – Income and Living Conditions (EU-SILC) de 2019. Els resultats indiquen que l'accés a internet a Catalunya és més alt que la mitjana europea. D'acord amb el valor d'aquest percentatge, Catalunya se situa a la dotzena posició, molt per sobre de països mediterranis com Portugal i Grècia i de diversos països de l'Europa de l'Est.

Gràfic 8.11. Llars amb accés a internet a casa, Europa, 2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SILC, 2019, fitxers transversals.

Nota: la línia vertical indica la mitjana per al conjunt de països europeus. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

8.4. Conclusions

La cultura i l'art cohesionen la societat per dues vies. En primer lloc, en ser una forma d'expressió humana, ajuden a definir la identitat col·lectiva. En segon lloc, també fan les persones més empàtiques i inclusives. Desafortunadament, la suspensió de l'activitat del sector cultural derivada de la pandèmia ha causat pèrdues econòmiques que amenacen la supervivència de moltes organitzacions del sector, com mostra un informe del Consell Nacional de Cultura i Arts (CoNCA, 2020). Aquest informe estima que la demanda cultural durant l'any 2020 es va veure greument afectada i es va reduir en un 68 % en el cas

d'activitat presencial i 64 % en el de la venda de productes. Es va destruir un 17 % i un 13 % de la demanda de les activitats presencials i la venda de productes culturals, respectivament. La disminució de la demanda va afectar els ingressos del sector el 2020, amb una reducció de la facturació del 24 %, per valor de 1.088 milions d'euros. A més, les activitats culturals que depenen més de la presencialitat es van veure **afectades de manera encara més aguda. L'activitat més afectada és la** de les arts escèniques i musicals, amb pèrdues del 72 %. El segon sector més afectat és el del patrimoni i els museus, que en redueixen la facturació en un 35 %. La suspensió de l'activitat també ha tingut el seu ressò en l'ocupació cultural. Segons l'EPA, un 5,8 % de les persones treballadores del sector havien perdut la feina el 2020 a causa de la pandèmia.

Cal destacar que les xifres d'ocupació del 2021 apunten a l'inici de la recuperació dels sectors artístics i culturals a Catalunya, si bé la consolidació d'aquesta recuperació estarà marcada per l'evolució de la pandèmia i les restriccions a les activitats culturals. Segons l'EPA, l'ocupació cultural a Catalunya durant el tercer trimestre del 2021 s'ha situat a 190.400 llocs de treball. Aquesta xifra suposa un fort increment interanual del 16,0 % respecte al mateix trimestre del 2020. Suposa un augment de l'1,2 % respecte als nivells del 2019. Les noves xifres confirmen així l'inici de la recuperació de l'ocupació cultural a Catalunya. La situació de Catalunya contrasta amb la d'Espanya, que encara no ha recuperat els nivells d'ocupació cultural del tercer trimestre del 2019.

Gaudir de temps d'oci i que aquest sigui de qualitat és important per garantir l'equilibri de les persones i contribuir al seu benestar subjectiu. Els indicadors d'oci que s'inclouen al panell català fan referència a l'activitat física —important per la salut dels individus— i a l'ús d'internet. **Pel que fa referència a l'activitat física**, el manifest de Toronto, aprovat el 2010 i subscrit per 191 països, proposa estratègies **per promocionar l'activitat física entre la població. En línia amb les recomanacions d'aquest manifest, Catalunya vehicula les polítiques de promoció de l'activitat física mitjançant el Pla nacional de promoció de l'activitat física, vertebrat en dos grans eixos, el Pla estratègic d'esport escolar i universitari de Catalunya, de la Secretaria general d'Esports i el Pla d'activitat física, esport i salut, del Departament de Salut i la Secretaria General de l'Esport. Les dades ens mostren que els nivells d'activitat física assolits per la població a Catalunya són bons. Les polítiques emmarcades en aquests plans poden haver ajudat a assolir aquestes bones xifres** —per saber-ho caldria elaborar una anàlisi causal d'aquestes polítiques. **En canvi, el percentatge de nens d'entre 3 i 14 anys que fan un oci actiu és molt baix.**

Per altra banda, l'ús d'internet a casa és alt i ha crescut en els últims anys. Catalunya se situa entre les regions espanyoles amb un

percentatge més alt de llars amb accés a internet. Les dades també són bones en relació amb altres països europeus.

Referències

CoNCA (2020). “Informe Impacte econòmic de la COVID-19 en els sectors culturals”. IC21.

FUJIWARA (2013), “Museums and Happiness: The Value of Participating in Museums and the Arts”, The Happy Museum Project and the Arts Council, Anglaterra.

FUJIWARA, D. L. KUDRNA, P. DOLAN (2014), “Quantifying and Valuing the Wellbeing Impacts of Culture and Sport”, Department of Culture, Media and Sport. Londres.

MCCARTHY, K.F., E.H. ONDAATJE, L. ZAKARAS, A. BROOKS (2004), “Gifts of the Muse: Reframing the Debate about the Benefits of the Arts”, RAND. Santa Monica: CA

PART II.

Anàlisi de la desigualtat de la renda a Catalunya

9.

Evolució de la desigualtat de la renda a Catalunya

9.1.

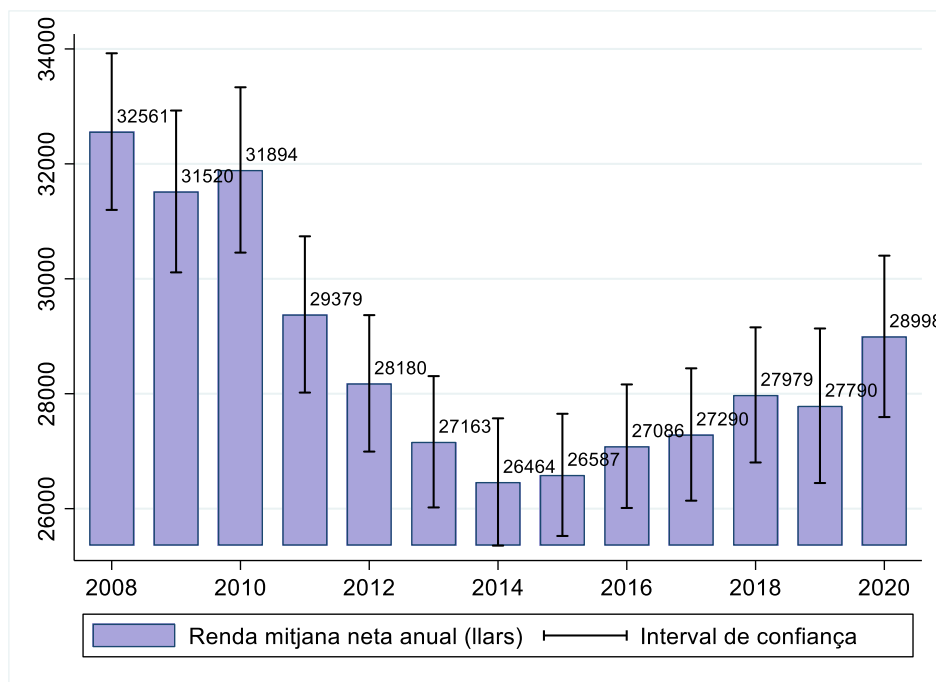
La distribució de la renda disponible: una primera visió

Abans d'endinsar-nos pròpiament en l'anàlisi de l'evolució dels indicadors de desigualtat de la renda a Catalunya, és adient interessar-nos per una visió general de l'evolució de la renda disponible de les llars en els darrers anys, ja que és aquesta renda disponible la que determina el benestar material de les famílies i, en definitiva, les possibilitats de viure una vida digna.⁶⁴ El gràfic 9.1 mostra l'evolució de la mitjana de la renda disponible de les llars a Catalunya entre l'any 2008 i el 2020, a preus constants de l'any 2008. És a dir, les dades descompten l'efecte del canvi dels preus durant el període i, per tant, són comparables en el temps. Com es pot comprovar, en el període analitzat, és l'any 2008 quan la renda disponible de les famílies catalanes es trobava en el seu punt més alt, entorn dels 32.561 euros anuals. A partir d'aquí, i amb l'esclat de la crisi econòmica, la renda disponible de les llars comença a minvar fins a arribar a un mínim l'any 2014, quan la mitjana del l'any és de només 26.464 euros, un 18,7 % inferior a la de l'inici del període. Es tracta, per tant, d'una caiguda molt considerable. Amb la recuperació de l'economia, la renda disponible de les llars augmenta cada any des del 2014 fins a arribar als 28.998 euros l'any 2020. Amb tot, val la pena notar que es tracta d'una xifra molt inferior a la de l'inici del període i, per tant, ens permet afirmar que la situació econòmica de les llars catalanes és, l'any 2020 (en mitjana), pitjor que la que gaudien abans de l'inici de la crisi econòmica que va començar l'any 2008. Les dades de què disposem no ens permeten dir res sobre el possible impacte de la pandèmia del coronavirus en l'evolució de la renda mitjana disponible de les llars, però se'n preveu un impacte important si bé potencialment de curta durada.⁶⁵

⁶⁴ Vegeu l'apèndix C per a una explicació detallada dels components que conformen la renda disponible de les llars i la fórmula de càlcul de la renda disponible de les llars per unitat de consum o renda equivalent.

⁶⁵ És important recordar en aquest punt que les dades d'ingressos de l'Enquesta de condicions de vida de 2020 es refereixen a l'any 2019 i, per tant, abans de l'inici de la pandèmia.

Gràfic 9.1. Evolució de la renda mitjana disponible de les llars a preus constants, Catalunya, 2008-2020

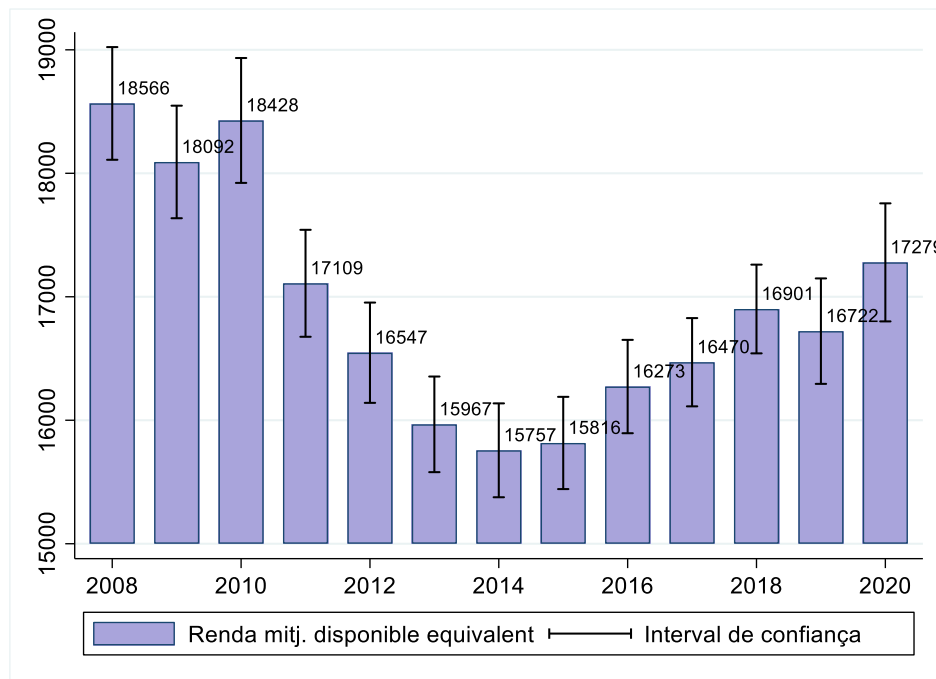
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

El gràfic 9.2 mostra l'evolució de la mitjana de la renda disponible equivalent o per unitat de consum. Com s'explica a l'apèndix C, la renda disponible equivalent permet comparar les dades de llars amb diferents composicions (nombre de membres i l'edat d'aquests) i té en compte que es donen una sèrie d'economies d'escala en viure conjuntament —per exemple, en el lloguer de l'habitatge. La renda disponible per unitat de consum durant el període segueix una evolució molt similar a la de la renda disponible amb un màxim l'any 2008, un mínim l'any 2014 i una certa recuperació a partir d'aquest any que, tot i així, no ha permès assolir els nivells de renda existents abans de l'anterior crisi econòmica. De fet, la renda mitjana equivalent de les llars a Catalunya és el 2020 un 7 % inferior a la relativa al 2008. Aquesta evolució negativa és especialment preocupant si tenim en compte, a més, que s'ha produït una disminució del nombre mitjà de membres a les llars.⁶⁶ És a dir, en mitjana les llars són més petites que abans de l'inici de la crisi, però disposen de menys recursos.

⁶⁶ D'acord amb les dades de l'ECV per a Catalunya, l'any 2008 el nombre mitjà de membres d'una llar a Catalunya era de 2,62, mentre que al 2020 era de 2,47. Aquesta disminució s'explica per una disminució del nombre d'adults a la llar i no tant per una disminució del nombre de nens de menys de 14 anys.

Gràfic 9.2. Evolució de la renda mitjana disponible de les llars per unitat de consum a preus constants, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

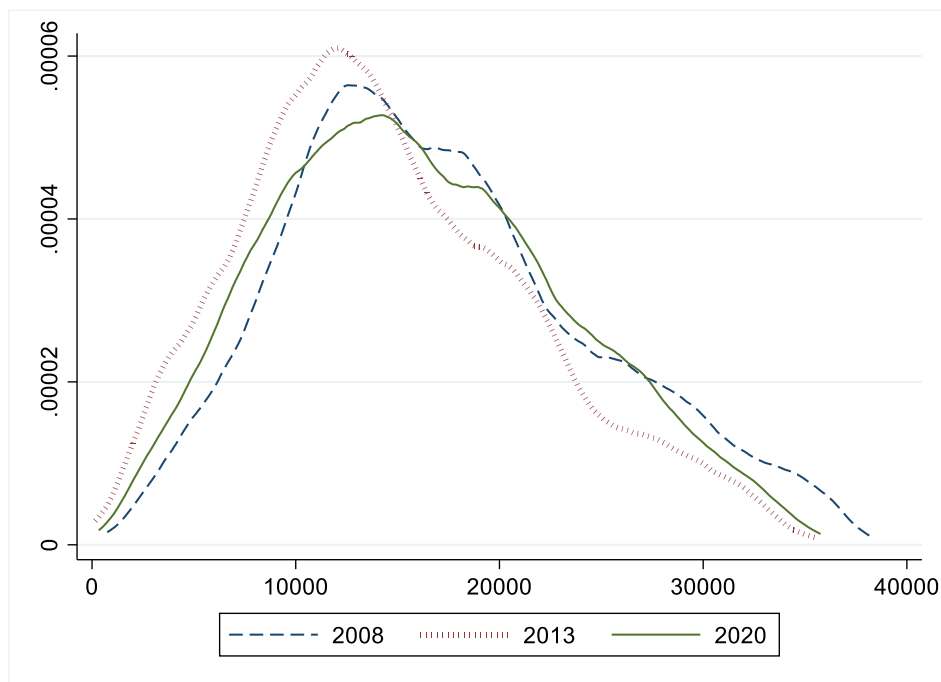
Els gràfics D.2 i D.3 a l'apèndix D donen detall de l'evolució de la mediana de la renda disponible i de la renda disponible per unitat de consum –ambdues a preus constants.⁶⁷ Com es pot veure, l'evolució de la mediana és similar a la de la mitjana si bé la mediana indicaria una recuperació més important en els darrers anys de la renda disponible per unitat de consum de les llars que la que mostra la mitjana. Així, la renda mediana equivalent el 2020 se situaria en 15.681 euros – aproximadament 500 euros inferiors a la relativa al 2008. Noteu com les diferències en el cas de la mitjana són molt més importants.

Atès que tant la mitjana com la mediana poden amagar una heterogeneïtat molt important dins de la distribució de la renda, amb valors molt alts o molt baixos, poc representatius de la població que estem estudiant, a continuació ens fixem en les funcions de densitat de la distribució de la renda que permeten veure l'evolució de la renda disponible de tota la població. Així, el gràfic 9.3 mostra les funcions de densitat de la renda disponible per unitat de consum dels anys 2008, 2013 i 2020 (a preus constants), és a dir, indiquen el percentatge de la

⁶⁷ La mediana ens informa del punt al mitjà de la distribució de la renda, és a dir, el que separa la distribució en dues meitats. A diferència de la mitjana, la mediana és un estadístic útil en tant que no està afectat per valors extrems.

població a cada nivell de renda cada any. Per tal de fer-lo més fàcilment interpretable, el gràfic no inclou l'1 % de la cua baixa de la distribució ni el 5 % de la cua alta.

Gràfic 9.3. Funcions de densitat de la renda disponible per unitat de consum, Catalunya, 2008, 2013 i 2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. La distribució de la renda no inclou els valors extrems relatius a l'1 % de la cua baixa de la distribució i el 5 % de la cua alta de la distribució. La funció de densitat s'ha calculat utilitzant 1.000 punts. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

Del gràfic es desprèn que les rendes de pràcticament tota la població empitjoren en el període analitzat, especialment del 2008 al 2013, ja que **la funció de densitat del 2013 es troba sempre a l'esquerra de la** corresponent al 2008. Amb tot és entre els estrats de la població més desfavorida on la situació és més regressiva com es pot comprovar per la major distància entre les corbes. En aquests anys es produeix un clar **moviment d'una part important de la població cap a rendes més baixes**. La recuperació econòmica després de la crisi immobiliària permet que **la situació millori per algunes d'aquestes llars (com es pot comprovar pel moviment cap a la dreta de la corba relativa al 2020)** però no arriben ni de bon tros al nivell de benestar anterior a la crisi. Noteu com per a les llars amb rendes baixes (inferiors als 10.000 euros), **la corba relativa al 2020 sempre es troba a l'esquerra de la corba del 2008** i indica aquest empitjorament de la situació de les llars amb menys recursos.

L'impacte de la crisi és menys important per a les llars amb rendes equivalents entre els 21.000 i els 23.000 euros que gaudeixen gairebé del mateix nivell de benestar al 2020 que el que tenien al 2008. En canvi, la situació és pitjor per a les llars amb rendes més altes

(superiors als 23.000 euros de renda equivalent) tal com es pot comprovar amb unes funcions de densitat el 2013 i el 2020 clarament a l'esquerra de la del 2008.

En definitiva, l'impacte de l'anterior crisi econòmica s'ha repartit de manera molt desigual entre els diferents estrats de la població, i el més preocupant és l'impacte rebut per les llars amb rendes més baixes. De fet, les dades relatives a pobresa no fan altra cosa que confirmar aquesta afirmació. Així, per exemple, el llindar de pobresa l'any 2008 a Catalunya se situava en 9.713 euros anuals (per a les llars amb un únic adult) i hi havia un 17,6 % de població pobra, és a dir, amb rendes equivalents inferiors a aquesta quantitat.⁶⁸ Si utilitzem aquest mateix llindar i tan sols l'actualitzem per tenir en compte el canvi dels preus, el 2020, el percentatge de la població catalana amb rendes inferiors al llindar de pobresa era d'un 22,4 %.⁶⁹ Es tracta d'un clar increment del nombre de llars situades a la cua baixa de la distribució de renda.

En aquest mateix sentit, la taula 9.1 dona compte dels percentatges de la població que se situen en diferents trams de renda –tenint en compte la renda per unitat de consum de les llars i a preus constants. De nou, es confirma un increment del nombre de persones a Catalunya amb les rendes més baixes. Així, un 18,7 % de la població de Catalunya el 2008 tenia rendes equivalents inferiors als 10.000 euros anuals. **L'any 2020 aquest percentatge se situava en el 23,9 %, és a dir, més de cinc punts percentuals per sobre de la dada relativa a l'inici del període analitzat (però s'havia arribat a situar en el 28,6 % el 2014).**⁷⁰ Es confirma, per tant, aquest moviment de persones cap a la cua baixa de la distribució d'ingressos. **Naturalment, aquest increment en el primer tram de renda s'explica per una disminució dels percentatges de població en tots els altres trams i és especialment evident la disminució del nombre de persones en el segon tram de renda (de 10.000 a 20.000 euros) i en el cinquè (més de 40.000 euros).**⁷¹

⁶⁸ El llindar de pobresa es calcula com el 60 % de la renda mediana equivalent.

⁶⁹ Aquestes dades correspondrien a l'anàlisi de la pobresa ancorada i no són directament comparables amb les dades que publica l'Idescat, que fan referència a l'anàlisi de la pobresa relativa.

⁷⁰ Aquesta diferència entre l'any 2008 i 2020 és estadísticament significativa al 99 % de confiança.

⁷¹ Aquestes diferències entre el 2008 i el 2020 són estadísticament significatives al 99 % de confiança. Les diferències no són estadísticament significatives en el cas del tercer tram (de 20.000 a 30.000) i en el quart tram (de 30.000 a 40.000 euros).

Taula 9.1. Percentatge de la població per trams de renda equivalent i a preus constants, Catalunya, 2008-2020

Any	0 a <10.000	10.000 a <20.000	20.000 a <30.000	30.000 a <40.000	Més de 40.000
2008	18,7	47,3	22,4	7,5	4,0
2009	21,0	45,8	21,3	7,6	3,9
2010	20,5	47,3	20,4	7,4	4,3
2011	24,9	46,5	19,1	5,7	3,6
2012	25,6	44,5	21,6	5,2	2,8
2013	27,7	46,5	17,9	4,9	2,8
2014	28,6	44,5	19,3	4,4	3,0
2015	27,1	46,3	18,5	4,6	2,8
2016	24,9	48,7	18,4	4,7	3,1
2017	25,2	45,6	21,2	5,5	2,5
2018	25,0	45,9	20,1	6,2	2,7
2019	24,7	45,5	21,3	6,2	2,2
2020	23,9	42,7	24,5	6,8	2,1

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008 tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

A partir d'aquí, aquest increment del nombre de persones a la cua baixa de la distribució s'ha traduït en un augment de la desigualtat de la renda a Catalunya durant el període analitzat? El següent apartat s'ocupa d'aquesta qüestió.

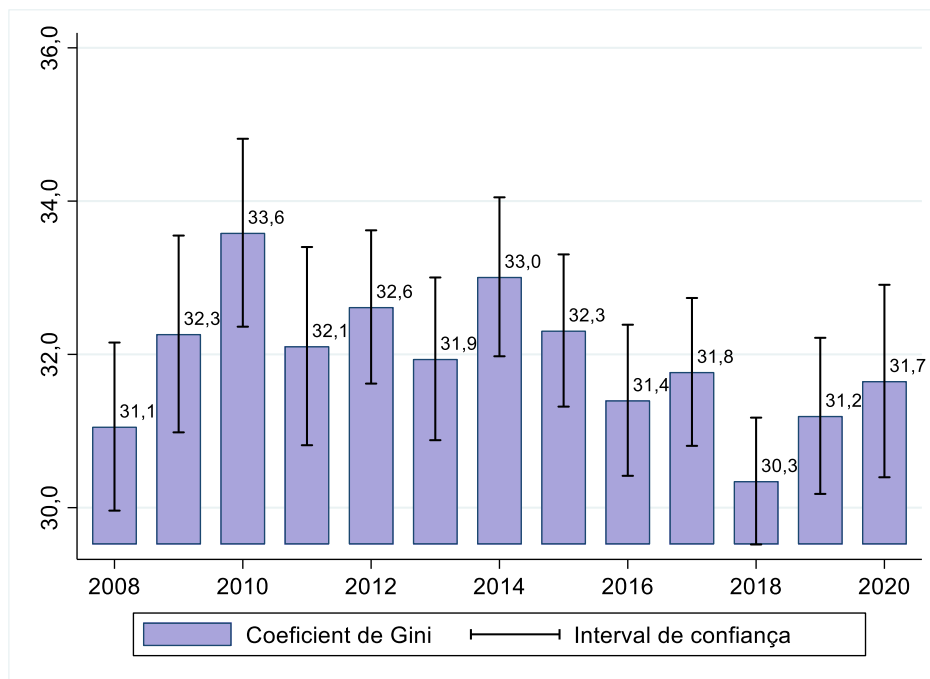
9.2.

Els indicadors de desigualtat de la renda i la seva evolució

Un cop analitzada la distribució de la renda i la seva evolució, ens **endinsem en aquest apartat en l'anàlisi d'indicadors que mesuren** pròpiament la desigualtat de la renda i que, en definitiva, ofereixen una síntesi o resum de totes les dades que conté una distribució de la **renda. De tots els indicadors que existeixen, possiblement l'índex o** coeficient de Gini és el més utilitzat. Aquest indicador pren el valor 0 quan la distribució de la renda és perfectament igualitària, és a dir, tots els individus de la població tindrien la mateixa renda, i pren el valor 100 en el cas que una única persona tingués tota la renda. Naturalment **la situació de Catalunya es troba entremig d'aquests dos casos extrems,** tal com mostra el gràfic 9.4, **que detalla l'evolució del coeficient de Gini**

entre el 2008 i el 2020, calculat a partir de la renda disponible equivalent. El gràfic inclou intervals de confiança que ens permetran identificar si les diferències són estadísticament significatives d'un any a l'altre o no ho són.

Gràfic 9.4. Evolució del coeficient de Gini (renda disponible equivalent), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: el càlcul del coeficient conté valors negatius i zeros. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

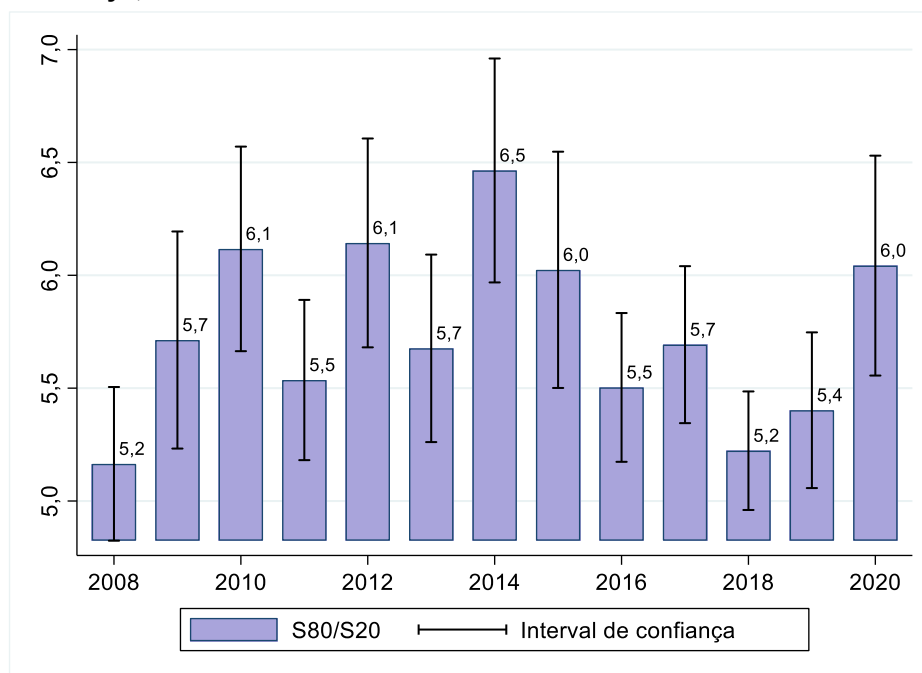
Així, a l'inici del període analitzat, el coeficient de Gini se situava en **31,1 punts**. Es tracta d'una xifra alta si la comparem, per exemple, amb el valor mitjà del coeficient de Gini als països de la zona euro, que l'any 2008 era de 30,5 punts segons dades de l'Eurostat.⁷² A partir d'aquell moment, el coeficient de Gini augmenta fins a situar-se en un punt màxim el 2010, amb 33,6 punts, moment en el qual podem parlar de diferències estadísticament significatives en comparació al 2008. Entre **el 2010 i el 2017 es produeixen una sèrie d'oscil·lacions del coeficient** entorn als 32 punts, que en cap cas ens permeten parlar de diferències estadísticament significatives en el temps, com es pot comprovar pel solapament dels intervals de confiança. El 2018 es produeix un descens del coeficient (que se situa en 30,3 punts) amb diferències estadísticament significatives respecte del 2010, el 2012, el 2014 i el **2015**. Finalment, l'indicador se situa en **31,7 punts l'any 2020**. En

⁷² En el següent epígraf ens ocupem amb més detall de la comparació del cas de Catalunya amb la resta de països del nostre entorn.

definitiva, les dades indiquen un augment de la desigualtat de la renda entre el 2008 i el 2010 que es mantindria durant la major part del període analitzat per acabar disminuint el 2018, tot i que amb un **increment lleuger l'any 2019 i el 2020 que fa que l'indicador se situï a nivells similars als de l'inici del període.**

Els resultats del coeficient de Gini es confirmen amb la utilització **d'altres indicadors de la desigualtat de la renda per a Catalunya en el període que ens ocupa.** Així, un altre indicador amplament utilitzat és **l'S80/S20 que calcula la ràtio entre els ingressos totals del 20 % de la població més rica i els ingressos totals del 20 % de la població més pobre.** El gràfic 9.5 mostra com **l'any 2008, a Catalunya, el 20 % de la població més rica tenia, en mitjana, cinc vegades més renda que el 20 % de la població més pobre.** Aquesta ràtio va augmentar de manera **important l'any 2010, moment a partir del qual es va estabilitzar** entorn dels 6 punts. A partir del 2015, any que recull el valor màxim del període amb 6,46 punts, comença a disminuir i ja podem parlar de diferències estadísticament **significatives l'any 2016 en comparació amb el 2014.** El 2018, l'S80/S20 se situa en un dels valors més baixos amb 5,2 punts (amb un descens clar respecte dels anys 2010, 2012, 2014 i 2015), similar al que existia abans de la irrupció de la crisi econòmica. No obstant això, el 2019 i el 2020 es produeix un repunt significatiu. En definitiva, i tal com passava amb el coeficient de Gini, **parlem d'un increment inicial, d'una certa estabilització en valors alts, d'un descens en paral·lel a la recuperació econòmica i, de nou, d'un increment especialment evident en el darrer any del període analitzat.**

Gràfic 9.5. Evolució de l'indicador S80/S20 (renda disponible equivalent), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: el càlcul de l'indicador conté valors negatius i zeros. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

A l'apèndix D es poden trobar altres indicadors de desigualtat de la renda utilitzats en la literatura especialitzada que confirmen en bona mesura els resultats ja comentats a partir de l'evolució del coeficient de Gini i l'S80/S20 (Cowell, 2011). En particular, la desviació mitjana en logaritmes (en anglès, *mean log deviation* o MLD) (gràfic D.4), l'índex de Theil (gràfic D.5) i la desviació mitjana relativa (en anglès, *relative mean deviation*) (gràfic D.6).

9.3.

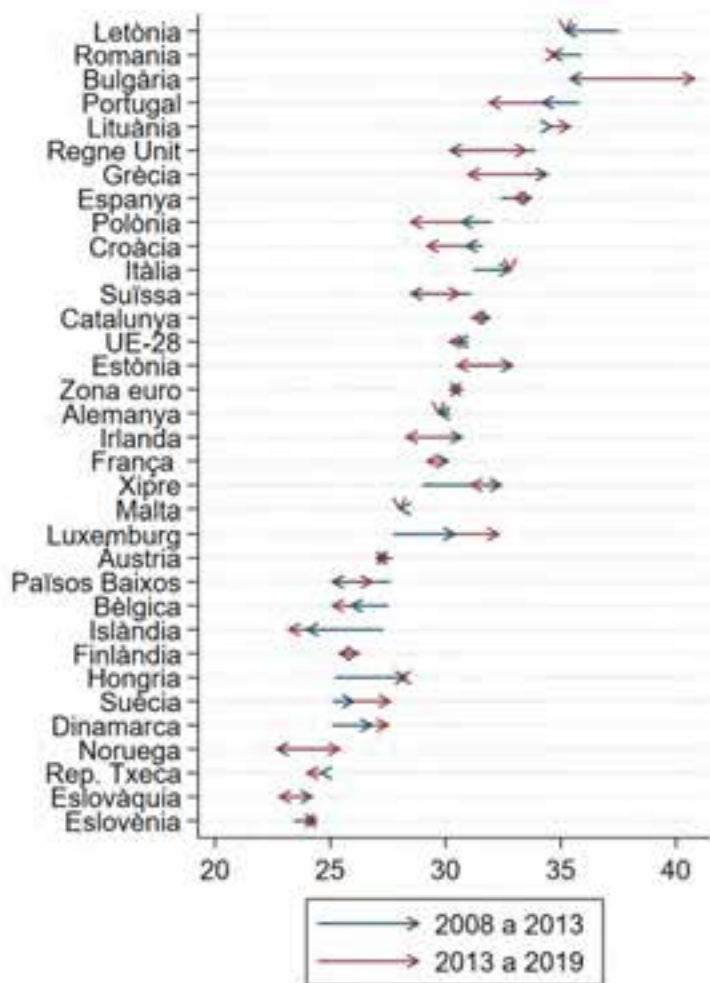
La desigualtat a Catalunya des d'una perspectiva comparada

Com valorem la situació de Catalunya si la comparem amb la d'altres països europeus? El gràfic 9.6 mostra l'evolució del coeficient de Gini dels països del nostre entorn més immediat segons les dades publicades per l'Eurostat: la fletxa blava indica el canvi entre l'any 2008 i el 2013, i la fletxa vermella entre el 2013 i el 2019.⁷³ Els països estan ordenats de més a menys, tenint en compte el valor del coeficient de Gini l'any 2008.

Tal com es pot comprovar, Catalunya se situa a la part superior del gràfic amb un coeficient de Gini molt similar al de la mitjana de la Unió Europea (28 països), Suïssa o Estònia. Es troba per sota del coeficient relatiu a Espanya, Grècia o Portugal, però és molt superior al dels països nòrdics com Finlàndia, Noruega o Suècia, i sobretot d'Eslovàquia o Eslovènia, que són els dos països amb els coeficients de Gini més baixos a l'inici del període. D'altra banda, en comparació amb altres països, el coeficient de Gini per a Catalunya canvia relativament poc durant el període analitzat, el que fa que pràcticament no mogui la seva posició dins el gràfic.

⁷³ L'any 2019 és el darrer any amb dades disponibles per a un nombre suficientment important de països i, per tant, el darrer any que permet aquesta anàlisi comparativa.

Gràfic 9.6. Evolució del coeficient de Gini, Europa, 2008-2019

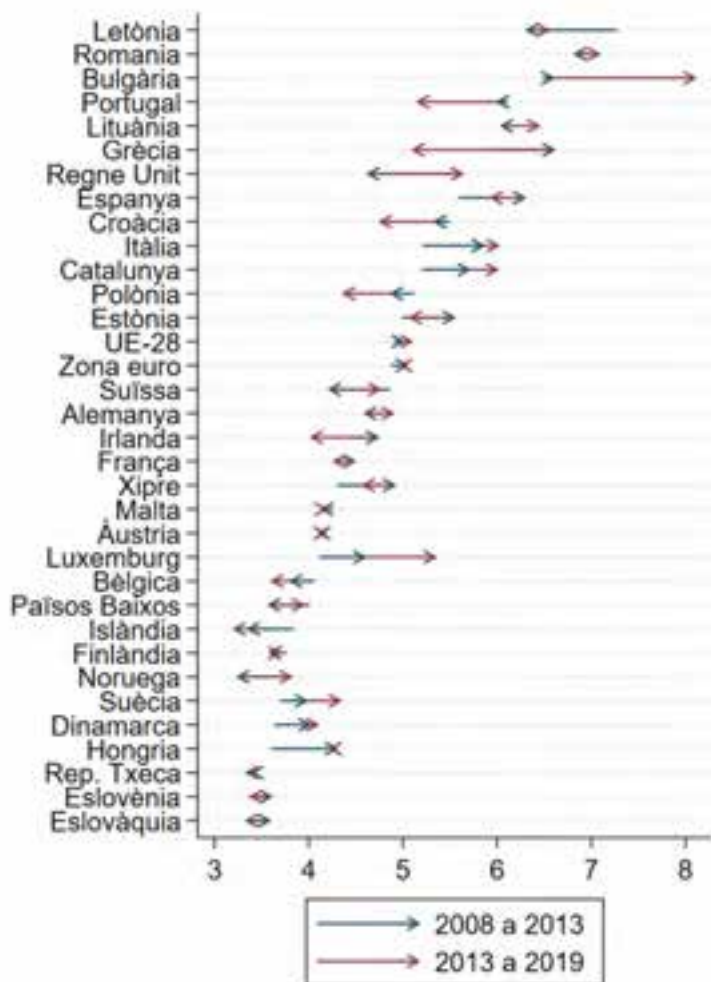

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: per manca de dades, el coeficient de Gini relatiu al Regne Unit i Islàndia es refereix al 2018 i no al 2019. I, en el cas de Croàcia, es refereix al 2010 i no al 2008. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut.

Els resultats són similars quan considerem l'indicador S80/S20 (gràfic 9.7). Catalunya, a l'inici del període, es troba a la part alta del rànquing de països, amb un indicador S80/S20 inferior al d'Espanya, Portugal, Grècia, Regne Unit o Itàlia, i superior al d'Estònia, Àustria o Bèlgica. De nou, són els països nòrdics i alguns dels països de l'Est els que tenen nivells més baixos de desigualtat de la renda, en especial, Eslovènia, la República Txeca i Eslovàquia.

Gràfic 9.7. Evolució de l'indicador S80/S20, Europa, 2008-2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat.

Nota: per manca de dades, l'indicador S80/S20 relatiu al Regne Unit i Islàndia es refereix al 2018 i no al 2019. I, en el cas de Croàcia, es refereix al 2010 i no al 2008. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut.

9.4. Conclusions

De l'anàlisi realitzada en aquest capítol es desprèn que la renda mitjana disponible de les famílies a Catalunya l'any 2020 és encara inferior a la relativa als anys 2008, 2009 i 2010. És a dir, els recursos monetaris de què disposen les llars són, encara avui, menors que els que existien durant els primers anys de la crisi econòmica (a preus constants). L'any 2014 és quan es registra el valor mínim de la renda mitjana disponible en el període analitzat, i és el moment del temps que marca un canvi de tendència: la renda disponible de les llars s'incrementa a partir d'aquest any, si bé, com s'ha dit, l'any 2020 no assoleix els nivells anteriors a la crisi derivada de la bombolla immobiliària.

Entre l'any 2008 i el 2020 es produeix un important augment del nombre de persones que es troben a la cua baixa de la distribució de la renda. Per exemple, l'any 2008, un 18,7 % de la població tenia menys de 10.000 euros de renda disponible equivalent. Aquest percentatge augmenta fins al 23,9 % l'any 2020 –fins i tot mantenint els preus constants. Això es tradueix en importants increments de la pobresa ancorada (vegeu la secció 1.2 en aquest mateix informe).

Els indicadors sintètics de desigualtat de la renda mostren una evolució en quatre etapes entre el 2008 i el 2020. En primer lloc, una **fase d'augment de la desigualtat entre el 2008 i el 2010 com a resultat de l'impacte de la crisi econòmica. En segon lloc, una fase d'una certa estabilitat entre el 2010 i el 2017 amb valors alts però amb diferències no significatives en el temps. Finalment, entre el 2017 i 2018 s'apunta una lleugera tendència a la baixa de la desigualtat de la renda a Catalunya, procés que es veu revertit l'any 2019 i 2020.**

La pandèmia del coronavirus ha afectat de forma molt asimètrica les llars a Catalunya per la qual cosa és esperable que aquest impacte es tradueixi en un increment de la desigualtat de la renda a mitjà termini. Atès **que les dades de l'Enquesta de condicions de vida que utilitzem en aquest capítol no es troben disponibles per al període postpandèmia, ens fixem en una altra font de dades. En concret, en el “Monitor de la desigualtat”, un projecte impulsat per un equip d'investigadors de la Universitat Pompeu Fabra, l'Institute of Political Economy and Governance (IPEG) i CaixaBank Research. Aquesta iniciativa té com a objectiu monitoritzar en temps real l'evolució de la desigualtat a Espanya i el paper de l'estat del benestar utilitzant tècniques de *big data*. D'acord amb les dades del monitor, la desigualtat de la renda que no té en compte les transferències públiques hauria augmentat molt i de forma sobtada durant les primeres setmanes de la pandèmia fins al punt que el coeficient de Gini entre el febrer i l'abril de 2020 hauria augmentat 11,3 punts percentuals a Catalunya.⁷⁴ Es tracta d'un increment similar al d'Espanya, França o Itàlia (Almeida et al., 2020; Clark et al., 2020). A partir del juny de 2020, s'inicia una segona etapa en la qual la desigualtat provocada per la pandèmia disminueix gradualment en paral·lel al procés de vacunació de la població, la recuperació de l'activitat econòmica i l'impacte de les diferents polítiques econòmiques. Tot i la millora de la situació, a l'agost de 2021, el coeficient de Gini encara es trobava per sobre dels nivells d'abans de la pandèmia. Caldrà esperar a tenir totes les dades per**

⁷⁴ Al capítol 11 d'aquest informe comentem l'evolució del coeficient de Gini per una distribució de la renda que sí que té en compte les transferències públiques.

poder estudiar en profunditat l'impacte de la pandèmia en la desigualtat de la renda a casa nostra.

Per acabar, i des d'una perspectiva comparada, Catalunya té un nivell de desigualtat de la renda molt similar al de la mitjana europea (28 països). En el rànquing de països europeus, es troba per sota d'Espanya, Grècia o Portugal però per sobre d'Estònia, Bèlgica o Àustria. En el temps, la posició de Catalunya no ha canviat al llarg del període analitzat.

Referències

ALMEIDA, V., S.B. COBOS, M. CHRISTL, S. DE POLI, A. TUMINO, i W. VAN DER WIELEN (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown*, European Commission.

CLARK, A., C. D'AMBROSIO i A. LEPINTEUR (2020), **"The fall in income inequality during COVID-19 in five European countries"**, Working Paper 565, ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality.

COWELL, F. (2011), *Measuring inequality*. Oxford University Press. 3a edició.

10.

Exploració de les fonts de la desigualtat de la renda a Catalunya

10.1. Fonts de la desigualtat de renda

En aquest capítol analitzem fins a quin punt les característiques de les llars i de les seves persones de referència ens ajuden a entendre la desigualtat de la renda disponible que hem descrit en el capítol anterior. Per aquest motiu, primer calculem la desigualtat de la renda que hi ha entre grups que tenen característiques diferents⁷⁵, com les llars en què la persona de referència és una dona i les llars en què aquesta és un home, i després, expressem aquesta desigualtat en relació amb la desigualtat total. Aquest quocient ens indica quina part de la desigualtat total podem atribuir a la variable que ens ocupa —en aquest exemple, el gènere de la persona de referència.

L'índex de desigualtat que utilitzem en aquest capítol és la desviació mitjana dels logaritmes (DML) de la renda disponible equivalent, en comptes del coeficient de Gini, que ens ha servit per descriure l'evolució de la desigualtat de la renda en el capítol anterior. El gràfic D.4 a l'apèndix D d'aquest informe mostra l'evolució de la desigualtat d'acord amb aquest índex. Entre les moltes mesures de desigualtat que es poden utilitzar per descriure les disparitats existents a la distribució de la renda, només un grup reduït d'indicadors satisfà un conjunt de principis bàsics que es consideren fonamentals i també es poden descompondre de forma additiva en dos components, un component 'entre grups', que mesura les disparitats entre els grups, i un component 'intra grups', que mesura la desigualtat dins de cadascun del grups. Aquest segon component es calcula a través de la mitjana ponderada de les desigualtats dins de cada grup. Hem escollit la DML per realitzar l'anàlisi de descomposició d'aquest capítol perquè aquesta és l'única mesura d'un reduït grup de mesures que satisfan les propietats desitjades i que utilitza els pesos poblacionals dels grups per

⁷⁵ És a dir, calculem la desigualtat de la renda d'una distribució contrafactual on cada individu se li assigna la renda mitjana del grup al qual pertany. Per exemple, la desigualtat per gènere resulta de calcular la desigualtat entre els homes i les dones quan assignem la renda mitjana dels homes a tots els homes i la renda mitjana de les dones a totes les dones.

calcular la mitjana ponderada.⁷⁶ El component entre grups és el que utilitzem per quantificar la contribució de cadascuna de les variables en la desigualtat total.

Per caracteritzar l'evolució de la desigualtat examinem deu variables.

Algunes estan relacionades amb les característiques de la llar, com el **nombre de membres, el nombre de nens, el nombre d'ocupats** o si la **persona de referència té parella, mentre que d'altres ens indiquen com és la persona de referència de la llar.**⁷⁷ Aquest segon grup inclou el seu **gènere, la seva edat (definim cinc grups d'edat: menors de 18, 18-29, 30-44, 45-64, i majors de 64), el seu nivell educatiu (educació primària, educació secundària o educació superior), el sector en què treballa (inactiu, sector primari, indústria manufacturera, construcció o serveis), l'ocupació que té (màner, tècnic, comerciant o treballador no manual del sector serveis o treballador manual) i el país de naixement (Espanya, la Unió Europea o fora de la Unió Europea).**

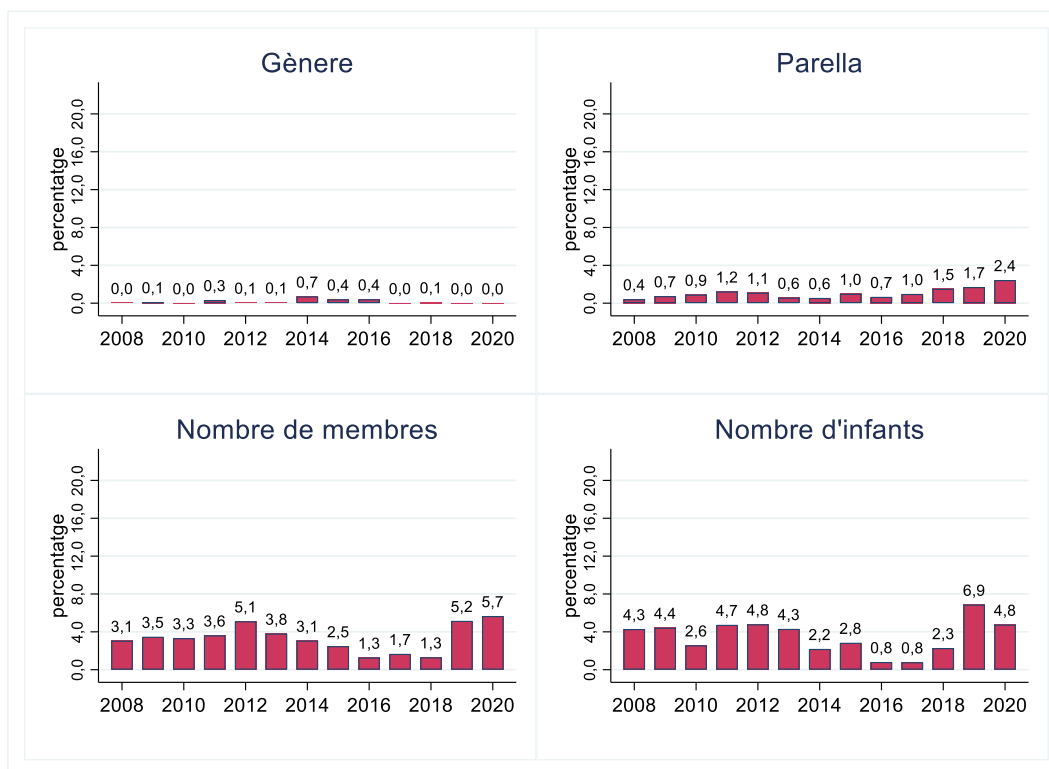
Els gràfics 10.1 a 10.3 mostren que, en general, la contribució a la desigualtat de la renda disponible equivalent de cadascuna de les variables per separat és relativament petita.⁷⁸ El primer dels gràfics, el 10.1, mostra la contribució a la desigualtat de les variables que menys contribueixen a la desigualtat. Així, per exemple, el gènere de la persona de referència o el fet de tenir parella contribueixen com a màxim en un 2,4 % de la desigualtat total. Això vol dir que la renda mitjana de les llars on la persona de referència és una dona és molt similar a la de les llars on la persona de referència és un home. Aquesta relativa igualtat pot semblar inconsistent amb la ben documentada bretxa salarial que hi ha entre homes i dones. La diferència entre la baixa desigualtat entre les llars amb persones de referència de diferent gènere i la bretxa salarial **s'explica** pel paper corrector que tenen **l'estructura i la composició de les llars quan considerem l'ingrés disponible equivalent.** El nombre de membres o el nombre de nens a la llar també contribueixen de forma molt limitada a la desigualtat total —entre un 1 i un 7 % **en funció de l'any.** **En bona mesura, aquest resultat s'explica perquè la renda disponible que utilitzem en l'anàlisi és equivalent i, per tant, ja té en compte el nombre de membres de la llar i la seva edat.**

⁷⁶ Ramos (2016) explica les propietats que són desitjables per un índex de desigualtat de la renda i quin és el conjunt de mesures que les satisfan.

⁷⁷ En aquest informe, la persona de referència de la llar és el membre de la llar que més ingressos individuals obté.

⁷⁸ **Tots els gràfics d'aquest capítol tenen el mateix rang a l'eix vertical per tal de facilitar la comparació entre gràfics.**

Gràfic 10.1. Evolució de la contribució a la desigualtat de la renda disponible del gènere de la persona de referència a la llar, tenir parella, el nombre de membres i de nens a la llar, Catalunya, 2008-2020

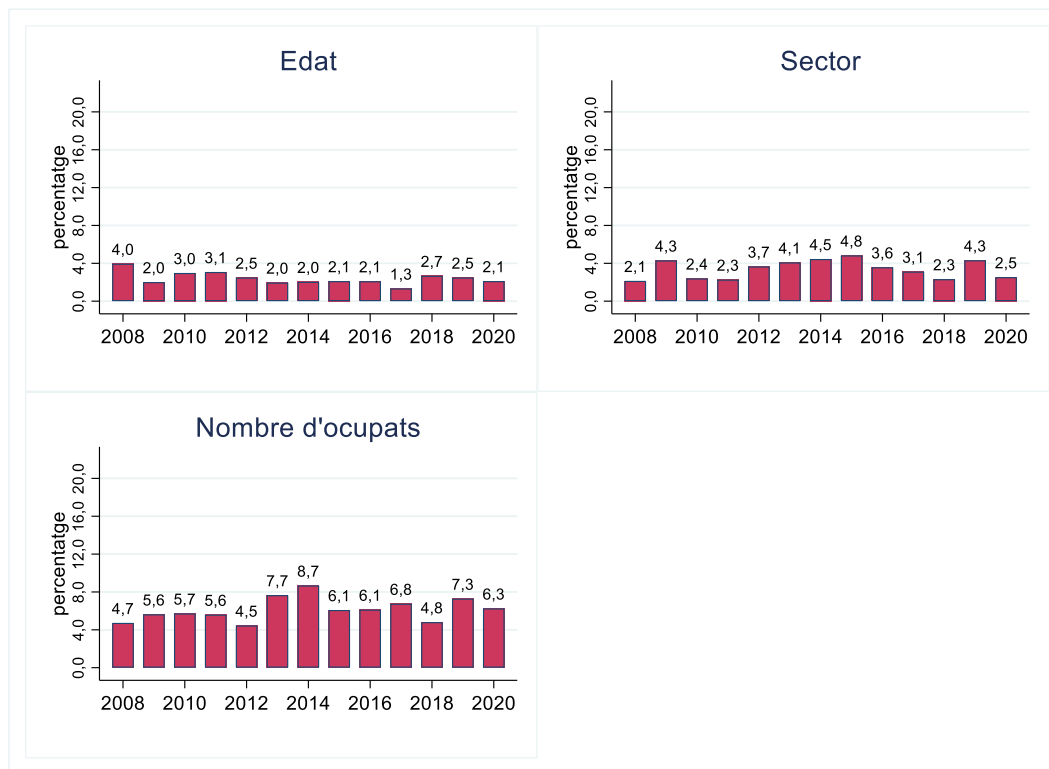

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: cada una de les barres mostra el quocient entre el component 'entre grups' de la desviació mitjana dels logaritmes i la desviació mitjana dels logaritmes per tota la mostra. Totes les distribucions són per unitat de consum o equivalents. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

Per la seva banda, el gràfic 10.2 mostra com l'edat i el sector on treballa la persona de referència de la llar contribueixen de forma moderada a la desigualtat total —entre un 1 i un 5 %. Cal destacar la contribució moderada de la variable sector, ja que a més de diferenciar els diferents sectors productius que paguen salaris mitjans diferents, també considera com a grup separat les persones de referència que són inactives laboralment. Per tant, cal remarcar que la menor renda disponible de les llars amb persones de referència laboralment inactives genera diferencials de renda en relació amb les llars amb persones de referència que treballen en els diferents sectors productius.

Gràfic 10.2. Evolució de la contribució a la desigualtat de la renda disponible equivalent de l'edat i el sector d'ocupació de la persona de referència a la llar i del nombre d'ocupats a la llar, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: cadascuna de les barres mostra el quocient entre el component 'entre grups' de la desviació mitjana dels logaritmes i la desviació mitjana dels logaritmes per tota la mostra. Totes les distribucions són per unitat de consum o equivalents. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

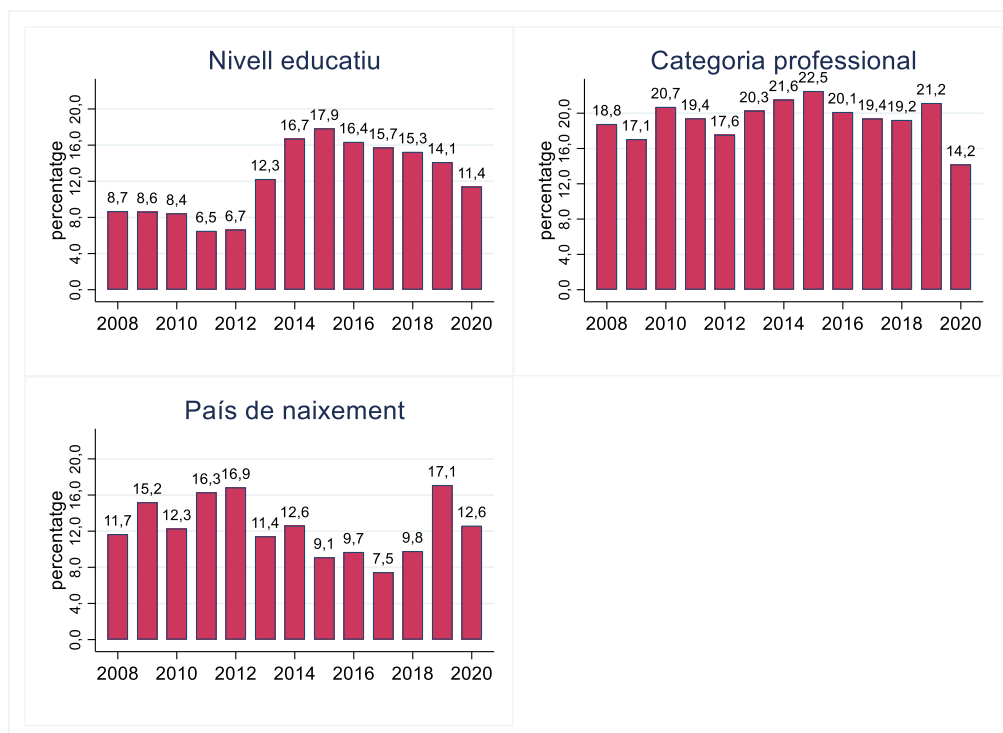
L'evolució i la contribució a la desigualtat del nombre d'ocupats ens pot ajudar a entendre com els importants canvis que es van produir al mercat de treball a causa de l'anterior crisi econòmica han afectat la desigualtat de la renda. Per analitzar-ho, escollim tres anys que caracteritzen l'evolució de la desigualtat, d'acord amb l'índex de la DML que es mostra al gràfic D.4 de l'apèndix D: un any al principi del període, quan tot just esclatava la crisi, el 2008, que mostra una desigualtat més baixa que la dels anys posteriors, el 2012, any en què la taxa d'atur i la desigualtat són de les més altes del període i, finalment l'any 2018, quan la taxa d'atur i la desigualtat tornen a ser més baixes que en els pitjors anys de la crisi i més semblants a les del començament del període analitzat. Malgrat el comportament cíclic de la taxa d'atur, mostrat al gràfic 1.22, el nombre mitjà d'ocupats a la llar varia poc al llarg del període segons l'Enquesta de condicions de vida: el nombre màxim fa referència a l'any 2008, amb una mitjana d'1,55 ocupats per llar, mentre que el nombre d'ocupats mínim (1,24) el trobem els anys 2012 i 2014. Aquest és, per tant, un primer mecanisme d'assegurança de les llars contra xocs econòmics. La crisi també va afectar la distribució de salaris dels individus, que mostra una evolució similar a la de la renda neta. Ja sabem que el nombre d'ocupats es

mostra relativament estable. Ara bé, com afecten els canvis en els salaris a la distribució de la renda disponible a les llars? Canvien les disparitats salarials dins de les llars o aquestes es mantenen i varia, en canvi, la disparitat salarial entre les llars? Els resultats de descompondre la desigualtat (DML) entre les llars mostren que la desigualtat salarial dins de les llars evoluciona de forma proporcional a la desigualtat salarial, ja que la desigualtat salarial entre les llars representa un percentatge relativament important i molt estable en els tres anys —87,9 % al 2008, 86,7 % al 2012, 86,2 % al 2018. Això implica que les disparitats salarials dins de les llars són petites en relació amb les disparitats salarials entre tots els individus.

Finalment, el gràfic 10.3 il·lustra la contribució de les variables que per separat més contribueixen a la desigualtat total. El país de naixement de la persona de referència contribueix entre un 7 i un 17 %, una sisena part de la desigualtat total. Aquesta contribució es genera principalment per la forta diferència de la renda mitjana entre els nascuts a Espanya i els nascuts fora de la Unió Europea —la primera acostuma a ser el doble que la segona. El nivell educatiu de la persona **de referència també mostra una contribució significativa, d'entre un 7 i un 18 %**. Òbviament això és resultat de la relació positiva que hi ha **entre nivells educatius i els salaris. L'emparellament selectiu, és a dir, el fet que la gent s'emparelli amb persones que tenen característiques similars, com ara l'educació, també és** parcialment responsable de que **l'educació contribueixi de forma significativa a la desigualtat total** (Fernández, Knowles i Guner, 2005). La variable que de forma separada més contribueix a la desigualtat total de la renda és la categoria professional de la persona de referència —la seva contribució oscil·la entre el 14 % i gairebé una quarta part de la desigualtat total, el 23 %. **Com hem explicat pel cas de l'educació, això és el resultat de les diferències salarials entre diferents categories professionals però també de l'emparellament selectiu en termes d'ocupació que hi ha a la nostra societat, on les persones amb millors ocupacions tenen tendència a emparellar-se amb persones que també tenen bones ocupacions.** Aquest emparellament selectiu és també responsable de la reduïda contribució de la desigualtat salarial dins de les llars sobre la desigualtat salarial total a la qual ens referíem més amunt.

És important advertir que com que la nostra anàlisi considera només una variable cada vegada, la contribució **d'aquesta variable incorpora** la relació que aquesta variable té amb altres variables. Per exemple, la **gran contribució de l'ocupació és en part deguda a la correlació positiva** que hi ha entre ocupació i educació. Per tant, la contribució de **l'ocupació està recollint part de la contribució de l'educació. En altres paraules, la contribució de l'ocupació seria més petita si li restéssim la contribució que l'educació té a través de l'ocupació.**

Gràfic 10.3. Evolució de la contribució a la desigualtat de la renda disponible de l'educació, l'ocupació i el país de naixement de la persona de referència, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: cadascuna de les barres mostra el quocient entre el component 'entre grups' de la desviació mitjana dels logaritmes i la desviació mitjana dels logaritmes per tota la mostra. Totes les distribucions són per unitat de consum o equivalents. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

10.2. Conclusions

L'exercici de descomposició de la desigualtat mostra que l'ocupació, l'educació i el país de naixement de la persona de referència de la llar són les variables que més contribueixen a la desigualtat de la renda a Catalunya. Per altra banda, els resultats obtinguts ens indiquen la **importància que les llars han tingut com a mecanisme d'assegurança** davant de xocs econòmics com el que es va derivar de la crisi de la bombolla immobiliària. En efecte, la nostra anàlisi mostra, per una banda, que el nombre mitjà **d'ocupats per llar és relativament estable** durant tot el període i, **per l'altra, que la contribució a la desigualtat** salarial de les disparitats salarials dins de les llars també és estable. En el futur, i a mesura que les dades es trobin disponibles, podrem avaluar **la importància d'aquest mecanisme d'assegurança també durant l'evolució** de la pandèmia del coronavirus.

Referències

FERNÁNDEZ, R., J. KNOWLES i N. GUNER (2005), “Love and money: A theoretical and empirical analysis of household sorting and inequality”, *Quarterly Journal of Economics*, 120(1): 273-344.

RAMOS, X. (2016), “Mesura de la pobresa i la desigualtat”, *Nota d'Economia*, 103: 64-80.

http://economia.gencat.cat/web/.content/70_economia_catalana/arxius/publicacions_periodiques/nota_d_economia/ne_103/NE_103_c3.pdf

11.

El paper corrector de les polítiques públiques. Efecte de les principals transferències monetàries de la imposició directa

En aquest capítol ens interessem pel paper corrector en la desigualtat de la renda de les polítiques públiques. En concret, avaluem fins a quin punt els impostos i les principals transferències tenen la capacitat de reduir les desigualtats en la distribució de la renda que es genera al mercat, i si aquesta capacitat ha augmentat o disminuït en intensitat **des de l'inici de la crisi econòmica fins avui.**

11.1.

La renda de mercat, la renda bruta i la renda disponible

Per examinar l'efecte redistributiu de les polítiques públiques

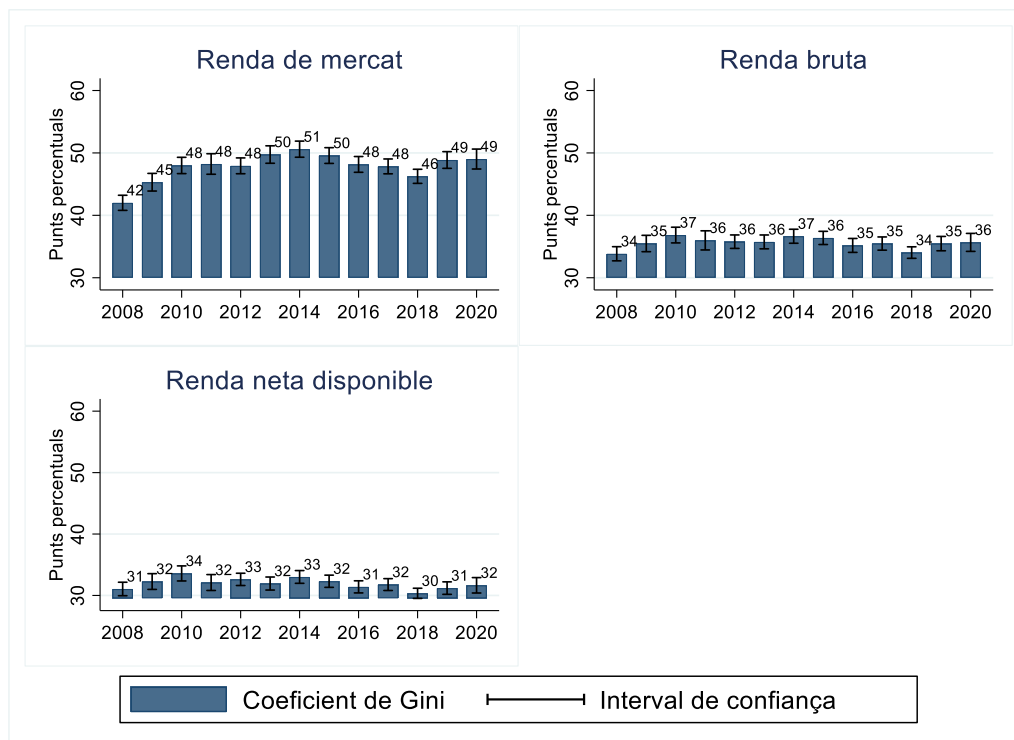
comencem amb una anàlisi que compara el coeficient de Gini de tres distribucions de la renda diferents. En primer lloc, utilitzem la renda de mercat, és a dir, la que resulta de la remuneració als individus i les llars per la seva participació al mercat de factors. En segon lloc, estudiarem la distribució de la renda que, a més de les remuneracions procedents del mercat, té en compte les transferències públiques **(renda bruta)**. **I, en tercer lloc, avaluarem l'impacte que els impostos directes tenen sobre la distribució de la renda que considera tant la remuneració del mercat com les transferències (renda neta disponible).** **L'anàlisi, per tant, el farem en tres etapes, i l'última serà la relativa als impostos, ja que la gran majoria de les transferències socials també tributen (Goerlich, 2016).**

El primer panel del gràfic 11.1 mostra el coeficient de Gini de la distribució de la renda que només considera la renda de mercat. Es tracta principalment de remuneracions al mercat de treball però també del capital o dels recursos naturals. Així, aquesta distribució inclou les rendes monetàries brutes dels assalariats (descomptant les cotitzacions socials a càrrec de **l'empresa perquè no suposen una renda directa per al treballador**), la renda bruta no monetària que representa el vehicle **d'empresa, els beneficis o pèrdues (brutes) del treball per compte propi, les rendes brutes del capital o la propietat en forma d'interessos,**

dividends, guanys d'inversions o lloguers, i les rendes brutes procedents dels plans privats de pensions. S'hi inclouen també les rendes brutes percebudes pels menors de 16 anys a la llar.

Com es pot comprovar, el coeficient de Gini de la distribució de la renda que només considera les rendes de mercat pren valors molt alts. Això és així, no només per la desigualtat generada per la gran diversitat de salaris existent al mercat de treball, sinó també i, majoritàriament, per què hi ha moltes llars a la població catalana que no tenen rendes procedents del treball o del capital, ja sigui, per exemple, perquè no tenen feina o, simplement, perquè ja no es troben en edat de participar activament al mercat de treball o, en general, al mercat de factors. De fet, en el període analitzat, el coeficient de Gini es mou en un rang **d'entre 42 i 51 punts** –amb un valor mínim el 2008 de 42 punts i un **valor màxim el 2014 de 51 punts**. **L'evolució en el temps és similar a la descrita en el capítol 9 d'aquest informe, amb un increment important els primers anys de la crisi econòmica, un període d'estabilitat en valors alts, un lleuger descens el 2018 per acabar augmentant al final del període.** Amb tot, val a destacar que, a diferència de la distribució de la renda disponible que hem analitzat en els capítols anteriors, el **nivell de desigualtat de la renda de mercat l'any 2020 és superior a l'existent a l'inici del període** –i les diferències són estadísticament significatives. És a dir, el mercat de factors el 2020 genera més desigualtat que la que generava el 2008.

Gràfic 11.1. Evolució del coeficient de Gini de la renda de mercat, de la renda bruta i de la renda disponible (equivalents), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: el càlcul del coeficient conté valors negatius i zeros. Totes les distribucions són per unitat de consum o equivalents. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

El segon panel del gràfic 11.1 mostra l'evolució del coeficient de Gini de la renda bruta de les llars a Catalunya. Aquesta distribució considera les rendes de mercat més totes les transferències que les llars puguin rebre —prestacions per jubilació i supervivència, prestacions socials (per família o fills o per assistència social), ajudes per l'habitatge, prestacions per desocupació, prestacions per malaltia, prestacions per invalidesa, ajuts per estudiar i transferències periòdiques rebudes d'altres llars (per exemple, pensions alimentàries o compensatòries).

Com es pot comprovar, l'efecte redistributiu de les transferències és important. Es tracta d'una reducció d'entre 8 i 14 punts percentuals depenent de l'any, amb uns coeficients de Gini que varien entre un 19 % i un 28 % després de l'efecte de les transferències. La taula 11.1 en dona tot el detall. Pel que fa a l'evolució en el temps, l'efecte reductor de la desigualtat que exerceixen les transferències s'incrementa de forma considerable entre el 2008 i el 2013 (en bona part com a resultat de l'efecte dels estabilitzadors automàtics⁷⁹), i comença a disminuir a partir del 2014. De fet, la capacitat de les transferències de pal·liar la desigualtat és major al final del període que al principi, fet que contribueix que la desigualtat de la renda bruta al principi del període analitzat sigui similar a la del 2020, tot i l'augment de la desigualtat al mercat de factors al final del període, com hem comprovat.

Taula 11.1. Canvis en el coeficient de Gini de la renda de mercat a la renda bruta i de la renda bruta a la renda disponible (equivalents), en punts percentuals i en percentatge, Catalunya, 2008-2020

	Coeficient de Gini			Canvi en el coeficient de Gini			
	Renda de mercat	Renda bruta	Renda disponible	De la renda de mercat a la renda bruta		De la renda bruta a la renda disponible	
				En p.p.	En %	En p.p.	En %
2008	42,0	33,8	31,1	-8,2	-19,4	-2,8	-8,2
2009	45,3	35,5	32,3	-9,8	-21,7	-3,2	-9,1
2010	48,0	36,8	33,6	-11,2	-23,2	-3,3	-8,8
2011	48,2	36,0	32,1	-12,2	-25,4	-3,9	-10,8
2012	47,9	35,8	32,6	-12,2	-25,4	-3,2	-8,8
2013	49,7	35,7	31,9	-14,0	-28,1	-3,8	-10,6
2014	50,6	36,7	33,0	-14,0	-27,6	-3,6	-9,9
2015	49,6	36,4	32,3	-13,2	-26,6	-4,1	-11,2
2016	48,2	35,2	31,4	-13,0	-27,0	-3,8	-10,7
2017	47,8	35,5	31,8	-12,4	-25,8	-3,7	-10,5

⁷⁹ Es diuen estabilitzadors automàtics les polítiques o mecanismes del sistema que, sense experimentar cap canvi en el seu disseny, tenen un impacte més accentuat en les fases recessives del cicle econòmic que en les expansives, i ajuden a estabilitzar els efectes del cicle econòmic de forma automàtica. Un bon exemple són els subsidis de desocupació, que incrementen el volum de despesa pública durant les recessions, quan s'incrementa la desocupació.

2018	46,3	34,0	30,3	-12,2	-26,4	-3,7	-10,8
2019	48,9	35,5	31,2	-13,4	-27,4	-4,3	-12,0
2020	49,0	35,7	31,7	-13,4	-27,2	-4,0	-11,2

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: el càlcul del coeficient conté valors negatius i zeros. L'abreviació p.p. es refereix a punts percentuals. Totes les distribucions són per unitat de consum o equivalents. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

Finalment, el darrer panel del gràfic 11.1 mostra l'evolució del coeficient de Gini de la renda disponible de les llars, és a dir, tenint en compte les remuneracions procedents del mercat, les transferències procedents del sector públic i els impostos directes. La comparació **entre l'evolució del coeficient de Gini de la renda bruta i de la renda** disponible ens informa de la força que té la imposició directa a Catalunya en la reducció de la desigualtat de la renda. La taula 11.1, de nou, ens en dona tot el detall.

La imposició directa a Catalunya té un efecte redistributiu relativament baix. De fet, **entre l'any 2008 i l'any 2020, la reducció del coeficient de Gini** causada pels impostos directes és, en mitjana, de només 3,6 punts (aproximadament un 10,2 %). **Es tracta d'un impacte molt inferior, si el comparem amb l'efecte que tenen les transferències.** En el temps, però, aquest impacte ha augmentat lleugerament i, de fet, el 2020 és **major que el del 2008. Tot i així, es posa en evidència l'escassa** capacitat redistributiva del sistema fiscal, especialment important, si la **comparem amb la d'altres països** del nostre entorn (Cantó, 2013).

En definitiva, tant transferències com impostos han augmentat la capacitat de reduir la desigualtat de la renda de mercat generada a **Catalunya, i és especialment important l'efecte de les transferències** — és per això que, en **el següent apartat, ens ocupem d'estudiar quines** són les transferències que tenen un impacte major i com aquest ha canviat en el temps.

11.2.

L'impacte en la reducció de la desigualtat de les diferents transferències

El gràfic 11.2 mostra la reducció del coeficient de Gini (en punts percentuals) de cada una de les principals transferències del sector públic i pren com a punt de partida la renda de mercat analitzada en **l'anterior apartat. Així, en aquest exercici, anem sumant** acumulativament les diferents transferències a la renda de mercat i **calculem l'impacte en la reducció del coeficient de Gini.** És a dir, primer calculem el coeficient de Gini de la renda de mercat. Després, **calculem el coeficient de Gini d'una distribució que té en compte la** renda de mercat i les pensions de jubilació. I, finalment, calculem la **diferència d'aquests coeficients per determinar l'impacte redistributiu** de les pensions de jubilació. A continuació, considerem la renda de

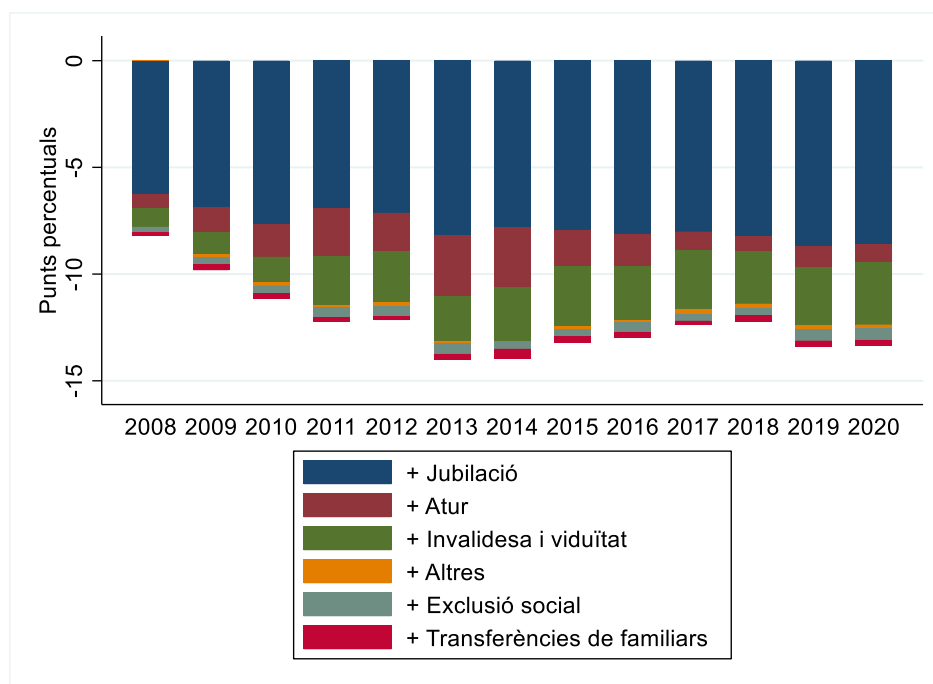
mercat, les pensions de jubilació i les prestacions d'atur. I així, successivament.⁸⁰ Tal com explica Goerlich (2016), en teoria, l'efecte redistributiu de cada transferència no és independent de l'ordre en què les sumem, però quan es canvia l'ordenació es troba que, a la pràctica, l'efecte redistributiu gairebé no canvia.

Com és fàcil de veure, com passa als països del nostre entorn, són les pensions de jubilació les que tenen un impacte més rellevant en la reducció de la desigualtat de la renda a Catalunya. Naturalment, aquest **impacte s'explica en gran mesura per** la seva importància quantitativa, tant pel que fa a nombre de persones beneficiàries, com per les quanties rebudes. En efecte, el coeficient de Gini es redueix entre 6,2 i **8,7 punts percentuals depenent de l'any que considerem. Es tracta d'una reducció important que, per exemple, l'any 2020 representa un 64,4 % de l'impacte redistributiu total de les transferències. Amb tot,** val la pena notar que en els pitjors anys de la crisi econòmica, les pensions de jubilació van perdre pes relatiu respecte d'altres transferències, importància que recentment han tornat a recuperar.

L'evolució de l'impacte de les pensions de jubilació en la reducció de la desigualtat de la renda a Catalunya s'explica en bona mesura pels canvis en l'efecte redistributiu de les prestacions d'atur, l'altra transferència amb més impacte sobre el coeficient de Gini. Tant és així que, si bé a l'inici del període analitzat les prestacions d'atur reduïen el coeficient de Gini en només 0,7 punts percentuals, aquest valor va anar incrementant fins a arribar als 2,9 punts el 2013, en paral·lel a l'increment de la taxa d'atur (fet que explica la disminució de la importància relativa de les pensions de jubilació en l'impacte redistributiu total). A partir d'aquest any, la capacitat de les prestacions d'atur de reduir la desigualtat de la renda a Catalunya es redueix de forma important, d'una banda, per la recuperació econòmica i la disminució de la taxa d'atur i, d'altra banda, per l'esgotament de les prestacions dels aturats de llarga durada. De fet, al final del període i abans de l'esclat de la pandèmia del coronavirus, les prestacions d'atur redueixen el coeficient de Gini en només 0,8 punts – aproximadament un 6,3 % de l'impacte redistributiu total.

⁸⁰ Hem tingut cura d'analitzar per separat només aquelles transferències que tinguessin un nombre prou rellevant d'observacions a la mostra. Si no és el cas, aleshores, hem fet l'anàlisi de dues transferències conjuntament. Per exemple, invalidesa i viduïtat.

Gràfic 11.2. Impacte redistributiu de les diferents transferències (reducció del coeficient de Gini), Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: el càlcul del coeficient conté valors negatius i zeros. Totes les distribucions són per unitat de consum o equivalents. Els càlculs consideren les següents transferències per aquest ordre: (1) jubilació; (2) atur; (3) invalidesa i viduïtat; (4) altres (baixes laborals i beques); (5) exclusió social i (6) transferències de familiars. Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

Conjuntament, les transferències relatives a invalidesa i viduïtat redueixen el coeficient de Gini entre 0,8 (el 2008) i 2,9 (el 2020) punts percentuals, però el seu pes relatiu **en l'efecte redistributiu total de les transferències** es manté força estable (especialment al final del període analitzat)⁸¹, indicatiu del fet que aquestes transferències no estan tan lligades al cicle econòmic, i al mateix temps tenen un impacte redistributiu limitat, atès que les quanties que perceben els seus beneficiaris són certament baixes.

La resta de transferències analitzades tenen una importància molt **menor en la reducció de la desigualtat a Catalunya. L'impacte de les transferències per baixes laborals i beques és pràcticament nul.** Per la seva banda, **l'impacte de les transferències relacionades amb problemes d'exclusió social és molt baix** —indicatiu de la manca d'una verdadera xarxa de protecció social de les llars en situació de vulnerabilitat a Catalunya. De fet, fins i tot, durant els pitjors anys de

⁸¹ Cal prendre amb molta cura els resultats relatius als anys 2008, 2009 i 2010 ja que, **especialment en aquests anys, el nombre d'observacions** a la mostra de **perceptors d'aquestes transferències és molt baix** (sobretot en relació amb les prestacions de viduïtat).

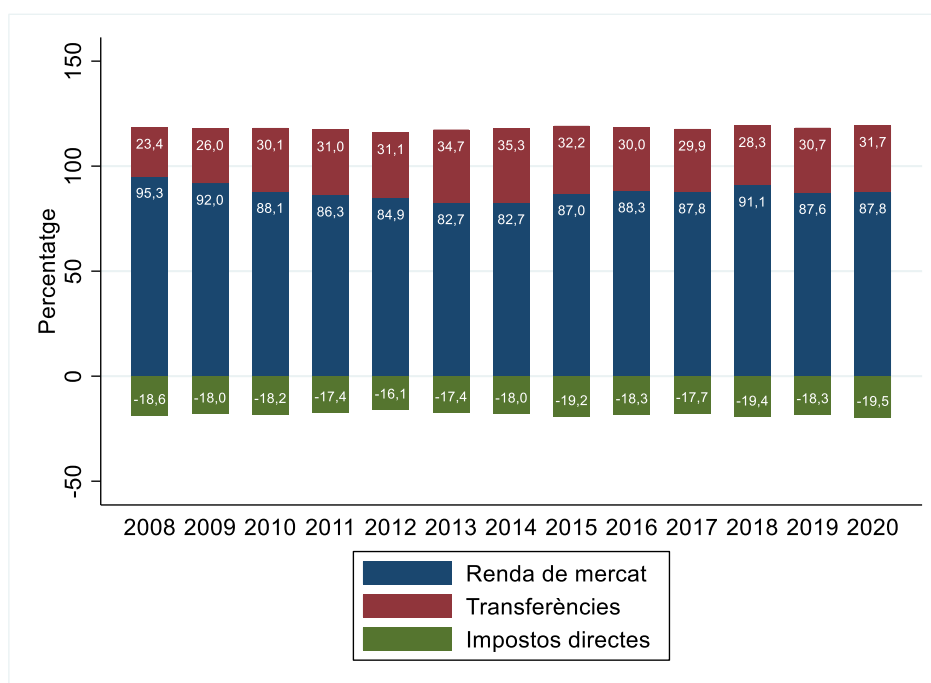
l'anterior crisi econòmica, quan més necessitat hi va haver de transferències d'aquest tipus, aquestes tan sols van arribar a reduir el coeficient de Gini en 0,5 punts percentuals (anys 2012 i 2013), de manera que es va posar en evidència la falta de cobertura d'aquestes ajudes. I, finalment, l'impacte de les transferències d'altres llars, de nou, és molt baix, amb reduccions menors del coeficient de Gini que es mouen entre 0,1 (al 2008 i 2012) i 0,4 (al 2014) punts percentuals.

11.3.

L'impacte en la reducció de la desigualtat de la imposició directa

En el primer apartat d'aquest capítol hem comprovat com la capacitat redistributiva de la imposició directa a Catalunya té un impacte relativament baix en la reducció de la desigualtat. De fet, hem vist com el coeficient de Gini es redueix tan sols 3,6 punts de mitjana quan passem de la renda bruta a la renda disponible, és a dir, quan tenim en compte els impostos directes. Què explica aquesta escassa capacitat redistributiva? El gràfic 11.3 indica que, de fet, la importància de la imposició directa és relativament baixa a Catalunya. Fins i tot, en una etapa de creixement econòmic, com podria ser l'any 2018, de mitjana, la població pagava un 19,4 % de la seva renda en forma d'impostos. No és una xifra alta si la comparem amb la de països amb menor desigualtat de la renda i un estat del benestar molt més desenvolupat que el català.

Gràfic 11.3. Distribució percentual de la renda disponible, Catalunya 2008-2020

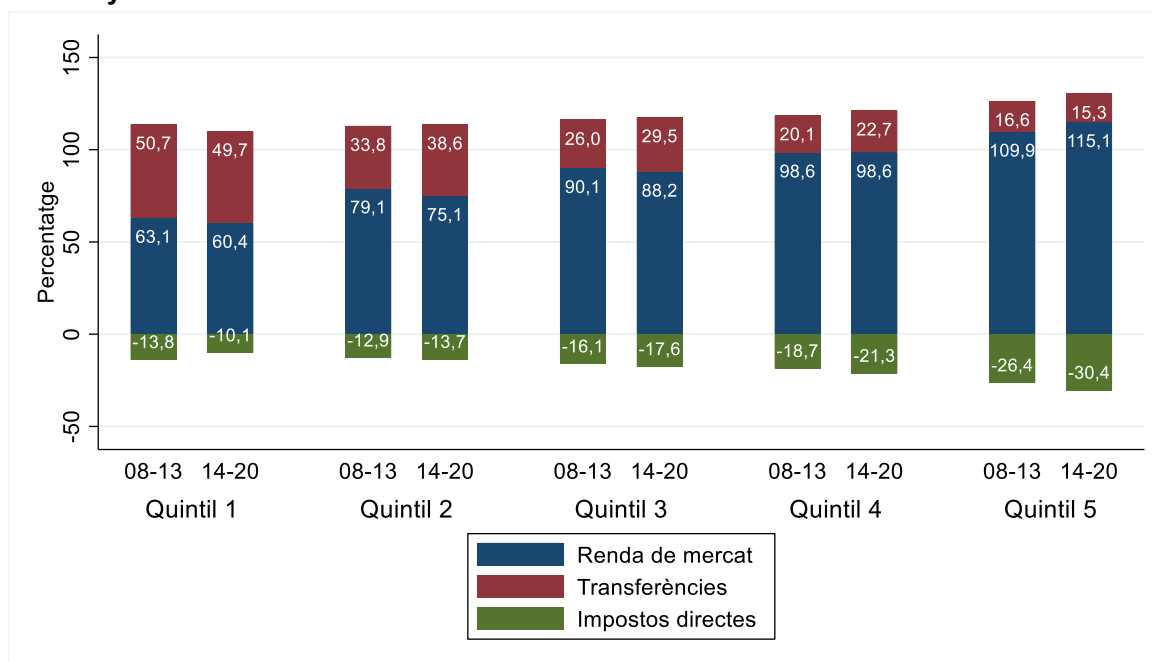

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008- 2020, fitxers transversals.

Nota: Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

El gràfic 11.4 ens dona més claus per entendre quina és (en mitjana) la importància de la imposició directa per quintils de renda per als períodes 2008-2013 i 2014-2020, i en relació amb la renda disponible. Així, el gràfic indica que en la primera part del període analitzat, el 20 % de la població més pobre pagava impostos per un 13,8 % del valor de la seva renda disponible. Val la pena destacar que aquest percentatge era superior al relatiu al segon quintil de renda i no molt diferent del tercer quintil. Per tant, aquestes xifres estarien indicant que, especialment entre 2008 i 2013, el sistema fiscal no era prou progressiu i afectava especialment la part més baixa de la distribució, fet que ajudaria a explicar la reduïda capacitat redistributiva de la **imposició directa. Amb el temps, aquest problema s'hauria anat corregint**, i els impostos passen a representar el 10,1 % de la renda disponible del quintil més pobre de la població, que és la xifra més petita en comparació a la resta de quintils.⁸² **D'altra banda, també s'estaria produint un augment de la progressivitat de la imposició directa a la resta de quintils de renda, com ho demostra l'augment del 18,7 % al 21,3 % al quart quintil o del 26,4 % al 30,4 % en el quintil més alt de la distribució de la renda.**

Gràfic 11.4. Distribució percentual de la renda disponible per quintils de renda, Catalunya 2008-2013 i 2014-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: Unitat d'anàlisi: individu. Pesos poblacionals utilitzats.

⁸² Les causes al darrere **d'aquest increment de la capacitat redistributiva de la imposició directa a Catalunya en els darrers anys** requereix una anàlisi en profunditat que no podem abordar en aquest informe.

Per acabar, val la pena fer notar la importància relativa de les transferències en el total de la renda disponible de les llars més pobres. Amb tot, les transferències rebudes per les llars a la cua baixa de la distribució són insuficients per poder viure una vida digna —tal com ho ha mostrat el capítol 1 d'aquest informe.

11.4. Conclusions

Els resultats que conté aquest capítol permeten determinar que **l'impacte redistributiu de les transferències a Catalunya és important** però està fortament lligat a les pensions de jubilació i a les prestacions d'atur i, per tant, **està molt relacionat amb la participació prèvia dels individus al mercat de treball. L'efecte redistributiu de transferències que no són el resultat de l'adquisició de drets al mercat de treball és extraordinàriament baix i, per tant, té un important marge de millora.**

D'altra banda, la imposició directa té un impacte redistributiu molt baix que, en bona part, s'explica perquè la progressivitat del sistema no és suficient. Val a dir però que els resultats relatius als darrers anys del període analitzat indiquen una tendència a una major progressivitat en comparació als anys posteriors a la crisi, **per la qual cosa s'estaria avançant en la direcció d'un sistema més redistributiu.**

Amb dades de l'Enquesta de condicions de vida no podem conèixer ara per ara l'impacte de les transferències i de la imposició indirecta en la desigualtat de la renda des de l'esclat de la pandèmia del coronavirus.

Amb tot, és evident que el paper de les administracions públiques ha estat clau per fer front a un xoc econòmic tan contundent i sobtat.

D'acord amb les dades del “monitor de desigualtat” que hem presentat al capítol 9, durant la primera onada de la pandèmia, les transferències públiques haurien absorbit fins al 80 % de l'increment de la desigualtat salarial a Catalunya. Durant el mes de maig de 2020, per exemple, es van registrar increments del coeficient de Gini de 2,2 punts, si tenim en compte les transferències públiques —increment que hauria estat de 10,6 punts sense aquestes transferències. **L'actuació de l'Administració ha evitat un augment de la desigualtat que hauria estat dramàtic com a resultat de la pèrdua de llocs de treball i el descens del salari dels treballadors amb menys ingressos (Aspachs et al., 2020).** En el futur podrem avaluar si aquesta actuació ha estat suficient.

Referències

ASPACHS, O., R. DURANTE, A. GRAZIANO, J. MESTRES, J.G. MONTALVO I M. REYNAL-QUEROL (2020), “Real-time inequality and the welfare state in motion: Evidence from COVID-19 in Spain”, **BSE Working Paper 1202.**

CANTÓ, O. (2013), “La capacidad redistributiva del sistema español de prestaciones e impuestos”, *Papeles de Economía Española*, 135: 140-152.

GOERLICH GISBERT, F.J. (2016), Distribución de la renta. Crisis econòmica y políticas redistributivas, Fundació BBVA

12.

La desigualtat d'oportunitats a Catalunya

La desigualtat de la renda que hem estudiat en les seccions anteriors **s'explica per tot un** seguit de factors o variables que podríem classificar en dos grups: per una banda, aquelles sobre les quals els individus poden exercir un determinat control (que anomenarem de forma **genèrica esforç**) i, per l'altra, les que queden fora del control dels individus (que anomenarem **circumstància**). **Variables com l'entorn familiar, el gènere o el lloc de naixement són exemples de circumstàncies àmpliament acceptades que utilitzarem en aquest estudi. Les hores de treball és un exemple de variable d'esforç. Des de la filosofia política s'argumenta que les circumstàncies són fonts de desigualtat il·legítimes o injustes que cal compensar, mentre que les disparitats degudes als esforços són legítimes o justes i, per tant, no cal compensar. En aquest marc d'anàlisi, la desigualtat d'oportunitats és la desigualtat injusta, és a dir, la desigualtat originada per les circumstàncies. Aquest capítol, per tant, estudia la desigualtat que hi hauria a Catalunya, si l'única font d'aquesta fossin les circumstàncies.**

Més enllà de les disparitats injustes, enteses com aquelles originades per les circumstàncies, hi pot haver altres motius de preocupació i acció política, com la remuneració de factors que, tot i considerar-los responsabilitat dels individus, podem interpretar com a **desproporcionada. Determinar quina part d'aquestes disparitats s'hauria de compensar és una decisió normativa i complexa que és difícil que aglutini amplis suports. La iniciativa suïssa de preguntar en referèndum el 2013, si la remuneració dels alts executius podia ser superior a dotze vegades la remuneració dels treballadors amb els salaris més baixos de l'empresa és un bon exemple recent del que costa aconseguir un suport ampli. El 77 % dels suïssos van escollir no limitar la remuneració dels alts executius. Altres iniciatives més executives inclouen el límit superior al lloguer d'habitatges que algunes ciutats com Berlín han implementat, o les majors remuneracions que es paguen als camperols pels productes agrícoles, gràcies a les iniciatives de comerç just.**

12.1.

Dades: Enquesta de condicions de vida del 2011 i el 2019

La desigualtat d'oportunitats l'estudiem amb les dades del mòdul complementari sobre transmissió intergeneracional de la pobresa de l'**Enquesta de condicions de vida (ECV) del 2011 i el 2019**, així com de la mateixa base de dades per a tots els països europeus, la *European*

Union – Statistics on Income and Living Conditions (coneguda com EU-SILC) del 2019. Aquest mòdul incorpora un qüestionari addicional al qüestionari base que inclou informació corresponent als pares de la persona enquestada i també informació sobre la situació econòmica de l'individu enquestat quan era jove i vivia amb els seus pares.

L'anàlisi utilitza cinc circumstàncies: 1) el nivell educatiu més alt obtingut pels pares; 2) l'ocupació més elevada dels pares; 3) el gènere de la persona enquestada; 4) el lloc de naixement de la persona enquestada i, finalment, 5) la situació financera de la llar on la persona enquestada vivia quan era jove. La taula 12.1 mostra la distribució de cadascuna de les cinc variables a la mostra pels dos anys analitzats. La majoria dels pares tenen un nivell educatiu inferior al segon cicle de secundària, però un treball qualificat. La mostra està equilibrada en termes de gènere, la gran majoria d'individus han nascut a Espanya i la meitat recorden haver tingut una situació financera moderadament bona quan eren joves. En el temps, s'observa un augment del nombre de persones que afirmen que els seus pares tenen estudis terciaris i també incrementa el percentatge d'enquestats que diuen que la situació financera de la llar on vivien de joves era molt bona.

Taula 12.1. Distribució de les circumstàncies, Catalunya, 2011 i 2019

Circumstància	Percentatge	
	2011	2019
Educació dels pares		
Primària i primer cicle de secundària	80,1	72,0
Segon cicle de secundària	9,3	10,7
Terciària	10,6	17,3
<i>Total</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Ocupació dels pares		
Mànagers	30,7	31,0
Treball qualificat	43,6	43,4
Treball no qualificat	25,7	25,6
<i>Total</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Gènere (persona enquestada)		
Dona	50,4	49,0
Home	49,6	51,0
<i>Total</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Lloc de naixement		
Espanya	82,4	82,7
Europa	3,0	2,5
Fora d'Europa	14,6	14,8
<i>Total</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Situació financera de la llar de jove		
(Molt) dolenta	9,5	12,1
Moderadament dolenta	21,3	15,1
Moderadament bona	47,4	40,0
(Molt) bona	21,9	32,8
<i>Total</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2011, 2019, fitxer transversals.

Nota: pesos poblacionals utilitzats.

Com hem apuntat a la introducció **d'aquest capítol, una situació d'igualtat d'oportunitats es caracteritzaria per una distribució on les circumstàncies no tenen cap efecte sobre la renda.** Per obtenir una primera aproximació de fins a quin punt cadascuna de les circumstàncies condiciona la renda dels individus, a continuació examinem la renda mitjana de cada un dels grups definits per les cinc circumstàncies anteriors. La disparitat de renda mitjana entre grups és **un indicador de la desigualtat d'oportunitats.**

12.2. Efecte de les circumstàncies sobre la renda

La taula 12.2 mostra que els que neixen o creixen en pitjors circumstàncies acostumen a tenir menors nivells de renda. Per exemple, la renda mitjana dels individus que creixen en una llar on els pares tenen un nivell educatiu baix és pràcticament un 25 % inferior a **la renda mitjana d'aquells que tenen pares amb estudis terciaris.** **L'ocupació dels pares també es correlaciona de forma positiva amb la** renda dels fills: aquells que tenen pares amb millors ocupacions en mitjana tenen una quarta part més de renda que els individus amb pares que realitzen un treball no qualificat. La renda mitjana dels **nascuts a Espanya gairebé duplica la renda dels nascuts fora d'Europa.** La situació financera de la llar on vivien els individus quan eren joves també mostra una relació monotònica creixent amb la renda mitjana **d'aquests. Finalment, la renda mitjana dels homes és lleugerament superior a la de les dones.** Aquesta diferència és menor que la de les rendes salarials per dues raons. En primer lloc, les rendes no salarials que reben les famílies tendeixen a equilibrar les diferències salarials. En segon lloc, la distribució igualitària de la renda familiar que resulta del càlcul de la renda equivalent també ajuda a homogeneïtzar la renda entre homes i dones.⁸³

Taula 12.2. Diferències de renda equivalent (a preus constants) entre grups poblacionals amb diferents circumstàncies, Catalunya, 2011 i 2019

Circumstància	Renda mitjana		Desviació estàndard	
	2011	2019	2011	2019
Educació dels pares				
Primària i primer cicle de secundària	16.819,8	15.874,1	9.665,8	8.518,2
Segon cicle de secundària	23.426,4	19.158,1	17.505,1	11.060,8
Terciària	21.519,3	21.874,6	17.825,9	13.038,4
Ocupació dels pares				

⁸³ Quan calculem la renda disponible equivalent de cada individu, primer agreguem totes les rendes dels membres de la llar, després la dividim per una escala **d'equivalència per calcular la renda equivalent i, finalment, assignem aquesta renda equivalent a tots els membres de la llar.** Per tant, estem distribuint la renda total de forma igualitària entre tots els membres de la llar.

Mànagers	20.522,0	20.827,9	14.388,4	11.662,0
Treball qualificat	17.373,4	15.861,3	9.737,3	8.917,8
Treball no qualificat	16.192,8	15.772,2	10.670,8	8.635,5
Sexe				
Dona	16.688,2	16.658,9	11.501,9	10.875,3
Home	17.536,8	16.859,5	11.751,6	10.196,4
Lloc de naixement				
Espanya	18.980,6	18.114,2	12.178,3	10.520,3
Europa	14.536,0	19.550,3	9.504,3	15.409,1
Fora d'Europa	9.985,5	11.006,1	7.383,3	8.988,7
Situació financera de la llar de jove				
(Molt) dolenta	12268,8	12.049,4	84.73,4	7.505,7
Moderadament dolenta	15826,9	14.470,5	10.816,9	8.336,6
Moderadament bona	18253,1	17.354,5	10.550,1	9.122,4
(Molt) bona	21744,8	19.917,3	15.215,1	11.503,6

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2011 i 2019, fitxer transversals.

Nota: pesos poblacionals utilitzats.

12.3. Desigualtat d'oportunitats

Per estimar la desigualtat d'oportunitats, primer estimem la distribució contrafactual on l'única font de disparitats són les circumstàncies i després, estimem la desigualtat d'aquesta distribució. Per estimar la distribució contrafactual, és a dir, per predir la renda que li correspondria a cada individu si aquesta només vingués determinada per les circumstàncies, utilitzem un model de regressió lineal on la variable dependent és la renda equivalent de cada individu i les variables explicatives són les cinc circumstàncies presentades anteriorment.⁸⁴ La taula 12.3 mostra els resultats d'aquesta estimació per l'any 2019 –els resultats relatius a l'any 2011 són molt similars.

⁸⁴ Aquesta forma d'estimar la renda que cada individu tindria, si aquesta només vingués determinada per les circumstàncies proporciona un límit inferior de la desigualtat d'oportunitats. Com que la nostra base de dades no inclou totes les circumstàncies que afecten la renda dels individus, no les podem incloure en la nostra regressió. El caràcter més rural o més urbà del lloc de residència de l'individu quan era adolescent, la xarxa relacional de la família o alguns trets innats i persistents en el temps, són algunes circumstàncies que sabem que determinen la renda i que nosaltres ometem en la nostra especificació economètrica per manca de dades. Si poguéssim incloure aquestes variables a la regressió, la desigualtat d'oportunitats estimada seria més gran. A la nostra regressió, totes aquestes variables estan englobades en el terme d'error i, per tant, estan implícitament considerades com a esforç (Carranza, 2020; Marrero i Rodríguez, 2010; Ramos i Van de Gaer, 2021).

Taula 12.3. Regressió de les circumstàncies sobre la renda equivalent, Catalunya, 2019

Circumstància	Coefficient	Err. std.	t-student	Valor p
Educació dels pares (ref. primària)				
Segon cicle de secundària	0,059	0,036	1,63	0,103
Terciària	0,102	0,036	2,78	0,005
Ocupació dels pares (ref. mànager)				
Treballadors qualificats	-0,181	0,032	-5,64	0,000
Treballadors no qualificats	-0,149	0,035	-4,14	0,000
Home	0,003	0,021	0,16	0,873
País de naixement (ref. Espanya)				
Europa	-0,055	0,063	-0,88	0,378
Fora d'Europa	-0,562	0,029	-19,16	0,000
Situació financera llar de jove (ref. (molt dolenta)				
Moderadament dolenta	0,192	0,043	4,49	0,000
Moderadament bona	0,227	0,038	5,90	0,000
(Molt) bona	0,257	0,041	6,26	0,000
N	3.217			
R ²	0,187			

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2019, fitxer transversal.

Nota: a preus constants de 2008. Categories de referència: educació primària i primer cicle de secundària, mànagers i tècnics, dona, nascuda a Espanya, (molt) bona situació financera a la llar quan era jove. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

La primera columna de la taula mostra que l'impacte estimat de les circumstàncies sobre la renda és coherent amb les rendes mitjanes mostrades a la taula 12.2: millors circumstàncies estan relacionades amb nivells de renda més elevats. Les tres últimes columnes de la taula mostren que l'estimació d'aquests efectes és precisa —en la majoria dels casos, els efectes són estadísticament significatius a l'1 %.

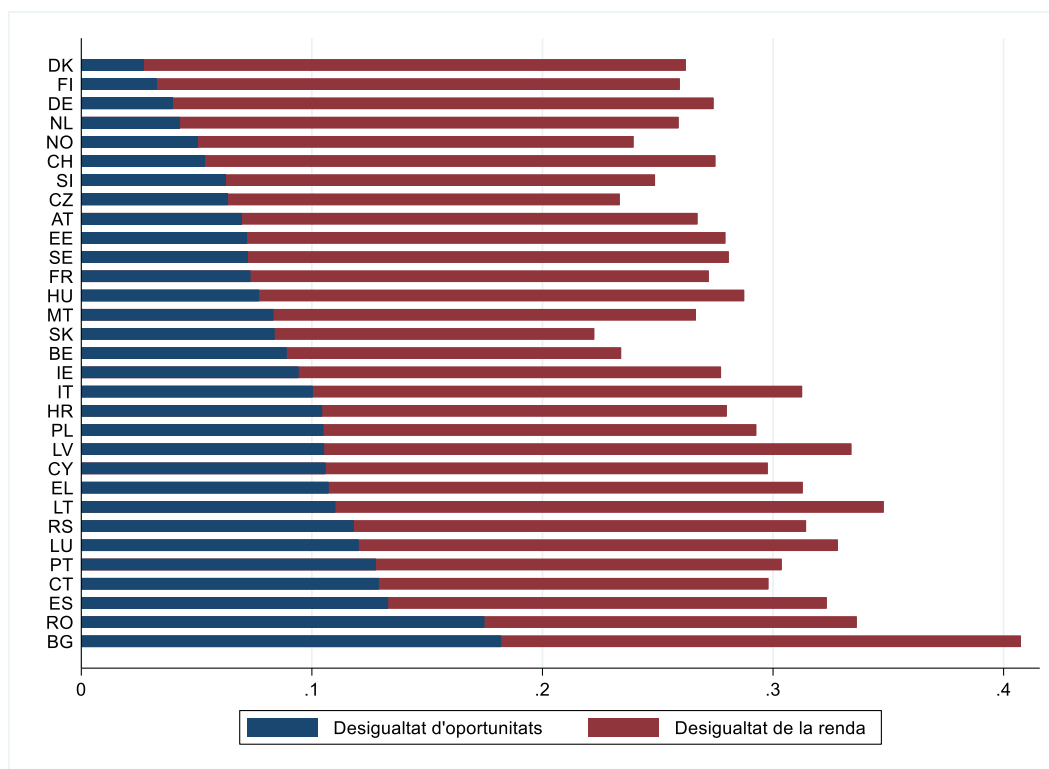
Quan estimem la desigualtat d'aquesta distribució contrafactual on les disparitats només es deuen a les circumstàncies incloses a la regressió, trobem que el coeficient de Gini és de 0,129. Si comparem aquest coeficient de Gini amb el de la distribució de la renda per la mateixa mostra (0,298), podem concloure que les circumstàncies expliquen el 43 % de la desigualtat de la renda.⁸⁵

Com compara aquesta xifra amb la dels països del nostre entorn? El gràfic 12.1 mostra la desigualtat d'oportunitats (barres blaves) i la desigualtat de la renda (barres grana) per tots els països europeus inclosos a l'EU-SILC l'any 2019. Són els països escandinaus els que mostren una desigualtat d'oportunitats menor, mentre que els països de l'Est d'Europa i els mediterranis són els que mostren una major desigualtat d'oportunitats. Catalunya es troba a la cua dels països en termes d'igualtat d'oportunitats. Només Romania i Bulgària mostren

⁸⁵ Els resultats relatius a l'any 2011 són 0,136 i 0,305 respectivament pel que les circumstàncies en aquest any expliquen el 45 % de la desigualtat de la renda.

menys igualtat d'oportunitats que Catalunya. El gràfic relatiu a l'any 2011 és molt similar al del 2019.

Gràfic 12.1. Desigualtat d'oportunitats i desigualtat de la renda, coeficient de Gini, Europa, 2019

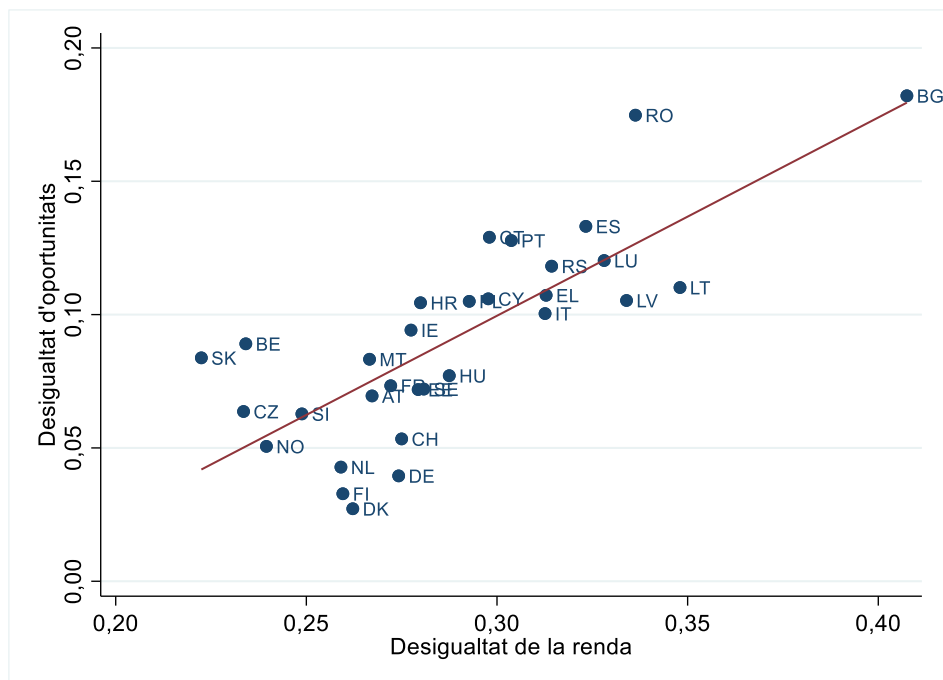

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2011, fitxer transversal.

Nota: AT: Àustria, BE: Bèlgica, BG: Bulgària, CH: Suïssa, CT: Catalunya, CY: Xipre, CZ: República Txeca, DE: Alemanya, DK: Dinamarca, EE: Estònia, ES: Espanya, FI: Finlàndia, FR: França, EL: Grècia, HR: Croàcia, HU: Hongria, IE: Irlanda, IT: Itàlia, LT: Lituània, LU: Luxemburg, LV: Letònia, MT: Malta, NL: Països Baixos, NO: Noruega, PL: Polònia, PT: Portugal, RO: Romania, RS: Sèrbia, SE: Suècia, SI: Eslovènia, SK: Eslovàquia.

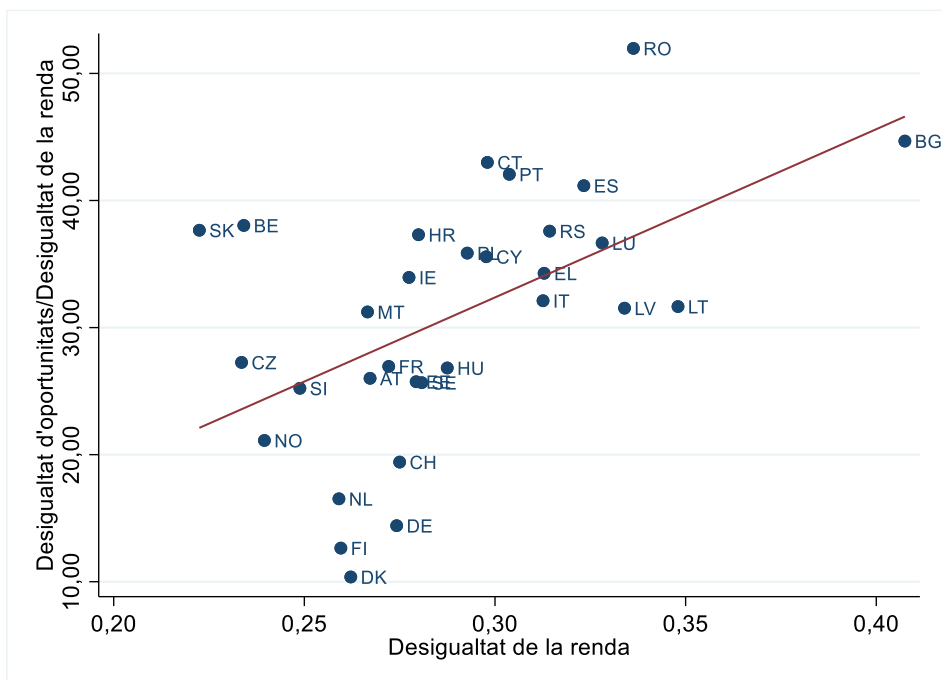
Tal com mostra la línia grana del gràfic 12.2, la relació entre la **desigualtat d'oportunitats i la desigualtat de la renda és positiva. És a dir, en mitjana, els països que mostren una major desigualtat d'oportunitats també tenen una desigualtat de la renda més gran.** El gràfic 12.2 indica que aquesta relació positiva entre les dues desigualtats és creixent. En efecte, la línia de regressió grana indica que quan la desigualtat de la renda és més gran, la proporció que **representa la desigualtat d'oportunitats sobre la desigualtat de la renda també és més gran.** Catalunya (CT) es troba per sobre de la línia de regressió, fet que indica que la desigualtat d'oportunitats que té és superior a la desigualtat d'oportunitats mitjana dels països amb els mateixos nivells de desigualtat de renda. Obtenim la mateixa conclusió si expressem la desigualtat d'oportunitats en termes relatius –vegeu el gràfic 12.3.

Gràfic 12.2. Relació entre la desigualtat d'oportunitats i de la renda, Europa, 2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2011, fitxer transversal.
 Nota: AT: Àustria, BE: Bèlgica, BG: Bulgària, CH: Suïssa, CT: Catalunya, CY: Xipre, CZ: República Txeca, DE: Alemanya, DK: Dinamarca, EE: Estònia, ES: Espanya, FI: Finlàndia, FR: França, EL: Grècia, HR: Croàcia, HU: Hongria, IE: Irlanda, IT: Itàlia, LT: Lituània, LU: Luxemburg, LV: Letònia, MT: Malta, NL: Països Baixos, NO: Noruega, PL: Polònia, PT: Portugal, RO: Romania, RS: Sèrbia, SE: Suècia, SI: Eslovènia, SK: Eslovàquia.

Gràfic 12.3. Relació entre la desigualtat de la renda i la desigualtat d'oportunitats relativa, Europa, 2019

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2011, fitxer transversal.
 Nota: AT: Àustria, BE: Bèlgica, BG: Bulgària, CH: Suïssa, CT: Catalunya, CY: Xipre, CZ: República Txeca, DE: Alemanya, DK: Dinamarca, EE: Estònia, ES: Espanya, FI: Finlàndia, FR: França, EL: Grècia, HR: Croàcia, HU: Hongria, IE: Irlanda, IT: Itàlia, LT: Lituània, LU: Luxemburg, LV: Letònia, MT: Malta, NL: Països Baixos, NO: Noruega, PL: Polònia, PT: Portugal, RO: Romania, RS: Sèrbia, SE: Suècia, SI: Eslovènia, SK: Eslovàquia.

12.4. Conclusions

La igualtat d'oportunitats exigeix que les circumstàncies, és a dir, els factors que queden fora del control dels individus i que considerem fonts injustes de disparitat, no juguin cap paper en la determinació de la renda. Quan això és així, la desigualtat de la renda s'explica solament per factors sobre els quals els individus poden exercir un cert control i que, en aquest capítol, hem anomenat esforç. D'acord amb les nostres estimacions, l'any 2019, la desigualtat d'oportunitats a Catalunya era de les més elevades d'Europa. Les circumstàncies expliquen gairebé la meitat de la desigualtat de la renda. Aquesta proporció fa que Catalunya es situï a la cua d'Europa en aquest sentit.

Amb les dades de què disposem, no podem analitzar l'impacte de la pandèmia en la desigualtat d'oportunitats a Catalunya. No obstant això, sabem que, en general, els xocs econòmics no contribueixen a millorar les oportunitats dels individus més vulnerables. Per exemple, Ayllón i Nollenberger (2021) comproven com l'anterior crisi econòmica hauria servit per empitjorar l'accés dels joves de rendes baixes a l'educació terciària a Europa.

Referències

AYLLÓN, S. i N. NOLLENBERGER (2021), "The unequal opportunity for skills acquisition during the Great Recession in Europe", *Review of Income and Wealth*, 67(2): 289-316.

CARRANZA, R. (2020), "Upper and lower bound estimates of inequality of opportunity: A cross-national comparison for Europe", Working Papers 511, ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality.

MARRERO, G. i J. RODRÍGUEZ (2010), "Inequality of opportunity in Europe: Economic and policy facts", *Review of Income and Wealth*, 54(4): 597-621.

RAMOS, X. i VAN DE GAER (2021), "Is inequality of opportunity robust to the measurement approach?", *Review of Income and Wealth*, 67(1): 18-36.

Conclusions

La primera part d'aquest informe l'hem dedicat a l'anàlisi de l'evolució dels indicadors de benestar i progrés social de Catalunya. Així, els vuit capítols centrals recullen l'evolució entre el 2008 i el 2020 dels 52 indicadors escollits per l'Idescat i el Departament d'Economia i Hisenda per estudiar l'evolució del benestar i el progrés social a Catalunya –una bateria d'indicadors que, com ja hem comentat a la introducció, va ser creada a instàncies de la resolució 17/XI del Parlament de Catalunya. La segona part d'aquest treball estudia l'evolució de la desigualtat de la renda, explora les fonts d'aquesta desigualtat, estudia el paper de les polítiques públiques per reduir les desigualtats, i finalment, investiga la igualtat d'oportunitats a Catalunya. A continuació, en repassem els principals resultats.

En el capítol 1 relatiu a condicions de vida i treball, hem après que **l'evolució de la renda real de les llars a Catalunya segueix el cicle econòmic**: el poder adquisitiu de les llars disminueix durant el període de creixement negatiu del PIB real (2009-2013) motivat, primer, per la **crisi financera internacional i l'esclat de la bombolla financera el 2008** i, després, per la crisi del deute a Europa el 2011. A partir del 2015, la renda mitjana real de les famílies torna a créixer, gràcies a la recuperació econòmica, però no arriba a assolir mai els nivells que observem a l'inici del període.

També hem pogut comprovar com la desigualtat de la renda és notable **a Catalunya: en mitjana i durant el període d'anàlisi, la renda del 20 % més ric de la població és 5,7 vegades més gran que la renda del 20 % més pobre**. En el temps, la desigualtat de la renda mostra una evolució **en quatre etapes. Una primera fase d'augment de la desigualtat entre el 2008 i el 2010 com a resultat de l'impacte del primer període de crisi econòmica; una segona fase de certa estabilitat entre el 2010 i el 2017 amb valors alts; una tercera etapa d'una certa millora, entre el 2017 i el 2019; i l'inici d'una quarta etapa que desafortunadament trenca aquesta tendència amb un augment de l'indicador que caldrà confirmar amb noves dades així que es trobin disponibles.**

D'altra banda, hem conegut que la pobresa relativa afecta una de cada cinc persones que viuen a Catalunya. Tant la incidència com la **intensitat de la pobresa s'incrementen durant els anys de crisi econòmica amb valors molt alts fins al 2014. Després s'observa una lleugera millora d'ambdós indicadors, tendència que es trenca el 2020** i que caldrà confirmar quan tinguem dades. Quan ancorem el llindar **de la pobresa al primer any del període d'anàlisi, el 2008**, les dades indiquen una prevalença encara més alta. També es fa evident un **increment molt important del risc de pobresa entre l'any 2008 i el 2014, en què el risc s'arriba a situar en el 27,7 %** –deu punts

percentuals per sobre de la taxa corresponent al 2008. **A partir de l'any 2015, la tendència és clarament a la baixa, en paral·lel al creixement de l'economia, amb una disminució de quatre punts percentuals en només quatre anys. Amb tot, l'any 2020, la taxa de pobresa ancorada era encara molt superior a la de l'any 2008.**

No tots els grups poblacionals pateixen el mateix risc de pobresa. **Els infants i els joves són els dos grups d'edat més afectats per la pobresa.** Així, un de cada tres infants és pobre a Catalunya, mentre que el joves **n'han patit el major increment** en el període analitzat. El risc de **pobresa entre la resta de grups d'edat, si bé amb alts i baixos,** pràcticament es manté sempre per sota del risc de pobresa mitjà del conjunt de la població.

D'acord amb les dades de l'Informe sobre la pobresa infantil a Catalunya, presentat al Parlament pel Síndic de Greuges l'any 2012, a principis de la dècada dels 2000, la pobresa infantil afectava el mateix percentatge d'infants que en l'actualitat, un de cada cinc. Al llarg de la primera dècada d'aquest segle, la incidència es redueix a un de cada quatre, gràcies en part a la fase expansiva del cicle econòmic (Ayllón i Ramos, 2010). A finals de la segona dècada del s. XXI, Catalunya pateix les mateixes taxes de pobresa que a principis de segle. La persistència **de l'elevada taxa de pobresa infantil requereix avaluar les polítiques implementades fins ara per poder millorar-ne l'efectivitat.**

D'altra banda, ara per ara, no podem conèixer l'impacte de la pandèmia en el risc de pobresa, però alguns indicadors ens avancen que podria ser un impacte devastador. Ayllón (2021) mostra, per exemple, un important repunt del nombre de llars que no obtenen cap **ingrés del mercat de treball des de l'inici de la pandèmia i un** increment del nombre de persones que podrien estar cobrint una **necessitat tan bàsica com és l'alimentació a través de l'ajuda d'entitats** del tercer sector.

L'anàlisi de les principals mancances materials indica que durant la segona etapa de la crisi econòmica va ser quan més va disminuir el benestar material i en major mesura que durant els primers anys de crisi econòmica. La privació material severa es duplica en el segon període de crisi i continua pràcticament al mateix nivell fins al final del període estudiat. El 2020 un 6,2 % de la població catalana es troba en privació material severa, és a dir, li manquen almenys quatre de nou ítems que cobreixen necessitats que podem considerar molt bàsiques.

La Renda garantida de ciutadania (RGC) és, sens dubte, un pas positiu per millorar les condicions de vida de les persones més necessitades. **Es tracta d'una política que encara no s'ha acabat de desplegar i de la qual no disposem d'una avaluació ex post.** Hi ha dos aspectes importants que al nostre parer podrien ser un obstacle per tal que la RGC aconsegueixi reduir la incidència de la pobresa monetària. En

primer lloc, la renda que garanteix és força reduïda: per exemple, per a **una unitat familiar d'un sol adult, la RGC del 2020 és un 30 % inferior** al llindar de pobresa del 2020. Aquesta bretxa augmenta a mesura que la grandària de la família també s'incrementa i quan en aquesta hi ha infants. Així, per una unitat familiar de dos adults i dos infants aquesta bretxa és del 40 %. En segon lloc, el caràcter subsidiari i incompatible amb els ingressos, sobretot laborals, de la RGC podria originar el que es coneix **com a 'trampa de la pobresa', que fa les persones dependents** del sistema de benestar, sense poder sortir de la situació de precarietat econòmica en què viuen. Aquests canvis però requereixen un estudi tècnic molt més profund del que podem fer en aquest informe i, és clar, **incrementarien de forma notable el cost pressupostari d'aquesta** política.

En aquest primer capítol, també hem comprovat com ja fa temps que el treball no és una assegurança contra la pobresa a Catalunya. Les dades **indiquen que més d'un 10 % dels treballadors viuen en llars pobres.** Aquest resultat sembla tenir un caràcter sobretot estructural i no cíclic. És necessari conèixer en detall quines són les característiques **d'aquests treballadors i com la política pública o la regulació dels** mercats podria ajudar-los a sortir de la pobresa.

Aquest primer capítol també **ha mostrat com tant l'ocupació com l'atur tenen un caràcter marcadament cíclic, no obstant això, la taxa d'atur a** Catalunya és notablement superior a la de molts països del nostre entorn. La crisi resultat de la bombolla immobiliària ha tingut un efecte molt més profund en el mercat de treball a Catalunya que en **aquells països europeus que el 2008 patien taxes d'atur similars. Això es pot explicar, en bona mesura, per l'alta temporalitat que caracteritza el mercat de treball. Els més perjudicats n'han estat els joves per a qui el risc de trobar-se a l'atur es dobla en els pitjors anys de la crisi.** **Aquest extraordinari creixement de l'atur ajuda a explicar l'increment** de la incidència de la pobresa entre els joves. Com ja hem comentat al **llarg del capítol corresponent, l'elevada taxa d'atur i, sobretot, la** situació dels joves en el mercat de treball és un element molt **preocupant del mercat de treball a Catalunya que hauria d'esdevenir** una prioritat de la política pública. La pandèmia posarà de nou èmfasi en aquest problema estructural.

El capítol 2 d'aquest informe, relatiu a salut, ha mostrat com Catalunya ha fet importants progressos en aquesta dimensió en els darrers anys. En particular, **l'esperança de vida en néixer ha augmentat** en els darrers anys tot i ser de les més altes del món. També val a **destacar l'elevat percentatge de la població que percep que la seva salut és bona o molt bona, la disminució del nombre de joves i adults que fumen i l'alt nivell de satisfacció entre els usuaris del Servei Català de** Salut.

Amb tot, **s'ha de** subratllar la preocupant situació de la salut dels infants en què cap dels indicadors analitzats evoluciona en la direcció que desitjaríem. Així, un de cada tres infants a Catalunya té problemes de sobrepès o obesitat i un 5 % de la població infantil presenta factors de risc que poden derivar en problemes de salut mental. El primer **d'aquests indicadors s'ha mantingut força estable en el temps però el segon indicador ha empitjorat clarament amb la pandèmia.** La salut **dels infants a Catalunya, per tant, sembla que hauria d'esdevenir** prioritat en la política sanitària pública, sense descuidar els problemes de depressió i ansietat entre els adults que, com hem vist, també constitueix un problema molt prevalent.

En el capítol 3 ens hem centrat en els indicadors relatius a educació, per comprovar com Catalunya ha fet importants avanços pel que fa a **l'assoliment d'estudis secundaris postobligatoris en els darrers anys.** En tan sols una dècada, el nombre de joves de 20 a 24 anys que tenen, **com a mínim, aquest nivell d'estudis s'ha incrementat 16,8 punts** percentuals fins arribar al 76,6 % **d'aquest grup d'edat l'any 2020.** Tot i això, la comparació internacional ens ha permès veure que encara hi ha recorregut a fer si volem situar-nos a la mitjana europea, ja que **Catalunya encara es troba 7,7 punts percentuals per sota d'aquesta.** En canvi, i si bé l'evolució no ha estat tan important en els darrers anys, Catalunya té un dels percentatges més alts de població amb estudis terciaris de tot Europa.

En paral·lel, també s'ha produït una important disminució del nombre de joves que abandonen prematurament els estudis en els darrers anys. Amb tot, encara hi ha diferències molt importants per gènere i, **especialment, per país d'origen.** El percentatge de joves que ni estudien ni treballen és alt i afecta, en mitjana, un 22,8 % **dels joves d'entre 16 i 29 anys** al llarg del període estudiat. Aquesta xifra hauria disminuït durant els darrers anys de creixement econòmic, però les primeres **dades relatives a la pandèmia n'apunten, de nou, un empitjorament.**

L'educació és un instrument important per aconseguir una societat en què les oportunitats estiguin distribuïdes d'una forma més igualitària. Sovint s'argumenta que l'accés al sistema educatiu és condició suficient per garantir la igualtat d'oportunitats des de l'educació. No obstant això, l'accés universal és només un primer pas. Com és ben sabut, hi ha una sèrie de factors, com el bagatge cultural de les famílies que no estan sota el control dels infants i dels joves però que en condicionen els seus resultats educatius. Un sistema educatiu que garanteixi la **igualtat d'oportunitats hauria de compensar els efectes negatius d'aquests factors.** Els indicadors que integren el panell són molt bàsics però ens permeten concloure que el nostre sistema educatiu no ho **aconsegueix.** A l'hora d'elaborar aquest informe no hem disposat de suficient informació per documentar fins a quin punt el nostre sistema educatiu iguala les oportunitats. Aquest tema hauria de ser objecte **d'un estudi en profunditat. Al mateix temps, ens hauríem de preocupar**

per l'excel·lència i per la promoció del talent. La innovació i la creativitat són fonamentals pel progrés social.

El capítol 4 ha evidenciat com el medi ambient pateix una crisi sense precedents. El que es desprèn de la nostra anàlisi és que Catalunya no està fent prou per ajudar a pal·liar aquesta crisi. **L'emissió de gasos que provoquen l'escalfament de la Terra, per exemple, està molt correlacionada amb la nostra activitat econòmica. Mentre l'emissió de gasos ha disminuït en un 25,9 % en els últims trenta anys a la Unió Europea dels 27, aquesta s'ha incrementat en un 20,9 % a Catalunya en el mateix període. En altres aspectes rellevants per a la sostenibilitat, com les energies renovables, Catalunya se situa a la cua d'Europa.**

El capítol 5 ha posat de manifest com l'habitatge és encara avui font de malestar econòmic per moltes famílies a Catalunya. I és així perquè les llars, de mitjana, necessiten gastar pràcticament tres de cada 10 euros que guanyen a l'habitatge principal, ja sigui en forma de lloguer, hipoteca i/o subministraments. Naturalment, un nombre molt elevat de llars manifesta que aquestes despeses els són una càrrega difícil de suportar. En paral·lel, un 12 % dels catalans l'any 2020 ens diuen haver tingut retards en el pagament de les despeses relacionades amb l'habitatge, ja sigui de factures de l'aigua, gas o llum o del lloguer o la hipoteca. Aquest percentatge s'eleva al 33 % en el cas de persones que viuen de lloguer.

Pel que fa a les condicions dels habitatges, val a dir que si bé alguns dels problemes per als que es recullen dades tenen una prevalença relativament baixa durant bona part dels anys analitzats, al final del període guanyen en importància. Tant és així que un 23 % de la mostra l'any 2020 diu que té problemes d'humitats i goteres, un 13 % de manca de llum natural i un 14 % de contaminació. Des d'una perspectiva comparada i si ens fixem només en l'indicador relatiu als problemes d'humitats a l'habitatge, Catalunya mostraria un percentatge relativament alt. La pandèmia ha servit per posar de manifest les importants diferències en les condicions dels habitatges de les llars a Catalunya i com això també ha representat un risc més alt per a la salut per a moltes d'elles.

El capítol 6 s'ha centrat en seguretat i transport. Els indicadors que pertanyen a la cistella d'indicadors del benestar i progrés social sobre seguretat en el municipi mostren com la percepció ciutadana sobre la seguretat mesurada en una escala de 0 a 10 ha passat de ser de 6,1 el 2008, un dels valors més baixos des de principis de segle, a ser de 7,2 el 2017. Per tant, se n'observa una millora. Pel que fa al nombre de fets delictius i de fets contra el patrimoni, aquesta xifra hauria disminuït del 2010 al 2016, però en destaca l'increment a partir del 2017 i fins al 2019. Un estudi en profunditat hauria de determinar les causes que hi ha al darrere d'aquest empitjorament.

Malgrat no estar inclosa en el panell **d'indicadors, ens ha semblat** important examinar les dades sobre violència masclista. A manca de poder documentar de forma sistemàtica i sostinguda en el temps les moltes facetes i conseqüències negatives que comporta la violència masclista, ens fixem en les seves conseqüències més letals. El nombre mitjà de dones víctimes mortals per violència masclista (dins de la parella) entre el 2008 i el 2020 ha estat de 10. Catalunya mostra una de les taxes de víctimes mortals per violència masclista més baixa en comparació amb tots els altres països, amb 0,21 dones assassinades per **cada 100.000 dones, només després d'Eslovènia**. Aquesta dada però no rebaixa la gravetat del problema.

Pel que fa a la seguretat viària, el nombre de víctimes mortals en accident de trànsit va ser de 391 el 2008. En dotze anys, el nombre de **víctimes mortals s'ha reduït en una tercera part. L'evolució del nombre de víctimes, però, no ha estat lineal. És l'any 2014 quan Catalunya arriba a un mínim de 230 víctimes. A partir d'aquest any, el nombre de víctimes creix de nou per la qual cosa se n'haurien d'estudiar les causes.** La banda positiva d'aquestes dades és que són marcadament més baixes que les de la mitjana de la UE-28.

El capítol 7 relatiu a inclusió, drets i participació aprofundeixen la confiança que la població té en els polítics i en els tribunals de justícia, la percepció dels ciutadans pel que fa a la corrupció de la classe política **i l'accés de les dones a càrrecs polítics. Tots aquests indicadors són importants per fer un seguiment d'alguns dels aspectes socials que són clau per viure en una societat inclusiva, en què els ciutadans tenen veu, es respecten els drets i es promou la participació social.**

En general, els ciutadans de Catalunya ens informen que no tenen gaire **confiança en la classe política catalana. D'acord amb** les dades del CEO, la confiança en els polítics catalans va assolir el seu valor màxim el 2011, amb una valoració del 5,1, en una escala de 0 (gens confiança) a **10 (molta confiança). A partir d'aquest any, la confiança es redueix** fins al 2015, quan assoleix el seu valor més baix en tot el període. Posteriorment, la confiança ha tornat a remuntar per situar-se el 2018 a nivells similars als que hi havia el 2010. Els dos darrers períodes mostren una disminució en el nivell de confiança, arribant només al 3,9 el 2020. La confiança en els polítics catalans però és sempre significativament més alta que en els polítics espanyols. En el període 2010-2019, la confiança en els tribunals de justícia és encara més baixa que en els polítics catalans, segons la mateixa base de dades.

La comparació amb les altres regions espanyoles i europees mostra de forma contundent que a Catalunya també hi ha una forta percepció que la corrupció es troba molt estesa entre la classe política. Això, en part, pot ajudar a explicar que els nivells de confiança de la població cap a determinades institucions sigui molt baix.

D'altra banda, i malgrat l'increment en el percentatge de dones alcaldesses a Catalunya en els darrers anys, el sostre de vidre dins la classe política persisteix de forma que en el darrer període legislatiu (2015-2019) només un 15,4 % dels consistoris catalans estaven governats per una alcaldessa. Les dones representen una proporció més gran entre els càrrecs electes municipals en aquest últim període electoral (un 35 %) que no obstant això encara està molt lluny del 50 %.

El capítol 8 l'hem dedicat a oci i cultura. La cultura i l'art cohesionen la societat per dues vies. En primer lloc, en **ser formes d'expressió** humana, ajuden a definir la identitat col·lectiva. En segon lloc, fan les persones més empàtiques i inclusives. A Catalunya, les llars gasten, en mitjana, un 0,5 % **de la despesa total en serveis culturals. Es tracta d'un percentatge molt similar al que observem per al conjunt de l'Estat** espanyol, **si bé en els darrers anys d'anàlisi, el percentatge de despesa** feta pel conjunt de llars espanyoles superaria lleugerament el que fan les llars catalanes.

Gaudir de temps d'oci i que aquest sigui de qualitat és important per garantir l'equilibri de les persones i contribuir al seu benestar subjectiu. Els indicadors d'oci que s'inclouen al panell català fan referència a l'activitat física –important per la salut dels individus –i a l'ús d'internet. Les dades ens mostren que els nivells d'activitat física assolits per la població a Catalunya són bons. De fet, l'any 2020 un 83,2 % de la població entre 15 i 69 anys realitza activitat física saludable. En canvi, l'oci actiu entre els infants de 3 a 14 anys mostra percentatges notablement baixos: l'any 2019, només un 28 % dels infants feia com a mínim una hora al dia d'activitat física extraescolar, jugava al carrer o al parc.

L'ús d'internet a casa és alt i ha crescut notablement en els darrers anys: l'any 2020 s'assoleix una taxa de cobertura del 94 %. Catalunya se situa entre les regions espanyoles i les regions europees similars amb un percentatge més alt de llars amb accés a internet.

El valuós esforç realitzat per les direccions generals de Pressupostos i d'Anàlisi Econòmica del Departament d'Economia i Hisenda, conjuntament amb l'Institut d'Estadística de Catalunya, ens ha permès **disposar d'un panell de 52 indicadors que ens han d'ajudar a avaluar el** progrés social a Catalunya. Com posa de manifest el document de **metodologia del panell d'indicadors, un dels criteris que s'ha seguit és el d'utilitzar indicadors que es poguessin difondre oportunament i** puntualment, és a dir, utilitzar indicadors dels quals teníem dades. Al nostre entendre, a partir d'ara s'obre una nova etapa on s'hauria de **reflexionar sobre la bondat de l'actual estructura del panell d'indicadors, considerar la conveniència de prescindir-ne d'alguns i** possiblement incorporar-ne de nous, sense la limitació que suposa haver de comptar amb indicadors que ja existeixen. Això no es pot fer

sense la possibilitat de generar informació nova. En definitiva, hauríem de passar de plantejar-**nos quin és el conjunt factible d'indicadors** que podem utilitzar a plantejar-**nos quin és el conjunt desitjable d'indicadors que ens agradaria tenir per avaluar el progrés social a Catalunya.**

Des d'una vessant metodològica, fruit de l'anàlisi dels vuit àmbits, hem identificat alguns aspectes bàsics que considerem que **s'haurien d'incorporar al panell d'indicadors. Com hem argumentat a la introducció d'aquest informe, caldria incorporar mesures de benestar subjectiu que respecten l'agència dels individus i són capaces de tenir** en compte aspectes que els indicadors més convencionals els costa **recollir. Oficines d'estadística d'altres països, com el Regne Unit, així com influents institucions transnacionals, com l'OCDE o l'ONU, ja** estan incorporant aquests indicadors per avaluar el benestar i el progrés social. També hem **identificat un dèficit d'indicadors referents** a les llibertats i drets més bàsics. Caldria, per exemple, incorporar algun indicador sobre el dret a alliberar-**se d'opressions psicològiques,** que afecten especialment les dones i col·lectius definits per la seva identitat sexual.

El progrés social implica minimitzar les desigualtats socials, sobretot les originades pels factors que no depenen de cadascun de nosaltres. Per monitorar aquest progrés caldria incorporar algun indicador de **desigualtat d'oportunitats o de mobilitat intergeneracional.** Els estudis sobre mobilitat social sovint argumenten que les desigualtats semblen menys injustes quan es reparteixen entre tota la població, i no les pateixen sempre les mateixes persones. Més enllà de mesurar la desigualtat de la renda cada any, caldria incorporar algun indicador de mobilitat intrageneracional.

L'anàlisi dels indicadors de la dimensió de seguretat ens porta a suggerir algunes modificacions en els indicadors establerts per monitorar el seu progrés. En primer lloc, pel que fa a les percepcions sobre la seguretat en el municipi, proposem substituir el percentatge de ciutadans que opina que la seguretat ha millorat en el darrer any per un altre indicador que també recull la mateixa Enquesta de seguretat de Catalunya: la percepció ciutadana sobre la seguretat en el seu municipi. En segon lloc, proposem incloure dos indicadors per fer el seguiment del progrés sobre el respecte i la dignitat, com per exemple algun indicador relacionat amb la violència masclista i/o algun indicador relacionat amb la discriminació.

També s'haurien de replantejar els indicadors de l'àmbit de l'oci i la cultura. Pel que fa referència a la cultura, s'hauria d'incloure algun indicador que recollís la part del consum cultural que no passa pels mercats, com el temps dedicat a la participació cultural tant passiva com activa, en termes de temps dedicat a anar als espectacles, temps dedicat a fer voluntariat en **organitzacions culturals i d'esbarjo, o**

nombre mitjà **d'espectadors i visites als parcs nacionals i al patrimoni històric nacional. Una forma alternativa d'incloure els aspectes** culturals que no passen pel mercat seria incloure un indicador del grau de satisfacció amb la vida cultural de les persones.

En relació amb l'oci, **entenem que els indicadors d'activitat física, tant dels adults com dels infants, s'haurien d'incloure a l'àmbit de la salut, i s'haurien d'incorporar nous indicadors que mesuressin el temps i la qualitat de l'oci dels ciutadans.**

La segona part d'aquest informe l'hem dedicat exclusivament a l'anàlisi de la desigualtat de la renda a Catalunya. D'aquesta manera, en el capítol 9, hem après com les rendes de pràcticament tota la població empitjoren en el període analitzat i es confirma un increment del nombre de persones a Catalunya amb rendes baixes. Així, un 18,7 % de la població de Catalunya el 2008 tenia rendes equivalents inferiors als 10.000 euros anuals. L'any 2020 aquest percentatge se situava en el 23,9 % és a dir, més de cinc punts percentuals per sobre de la dada relativa a l'inici del període analitzat.

Les dades relatives al coeficient de Gini o la ràtio S80/20 indiquen un augment de la desigualtat de la renda entre el 2008 i el 2010 a Catalunya, que es va mantenir durant la major part del període analitzat en valors alts per acabar disminuint el 2018, tot i que amb un **increment lleuger l'any 2019 i el 2020 que fa que l'indicador es situï a nivells similars als de l'inici del període. Des d'una perspectiva comparada, Catalunya té un nivell de desigualtat de la renda molt similar al de la mitjana europea (28 països) però molt superior a la desigualtat que trobem a Eslovènia, Eslovàquia o als països nòrdics.**

L'anàlisi de les fonts de la desigualtat de la renda al capítol 10 indiquen que a Catalunya les variables que més contribueixen a la desigualtat són l'ocupació, l'educació i el país de naixement. Així, el país de naixement de la persona de referència contribueix entre un 7 i un 17 % a la desigualtat total. Aquesta contribució es genera principalment per la forta diferència de la renda mitjana entre els nascuts a Espanya i els nascuts fora de la Unió Europea. El nivell educatiu de la persona de referència també mostra una contribució significativa, entre un 7 i un 18 %. La variable que de forma separada més contribueix a la desigualtat total de la renda és la categoria professional de la persona de referència –la seva contribució oscil·la entre el 14 % i gairebé una quarta part de la desigualtat total, el 23 %.

Al capítol 11 **hem comprovat com l'impacte redistributiu de les transferències a Catalunya és important, però està molt lligat a la participació prèvia al mercat de treball ja que són les pensions de jubilació i les prestacions d'atur les que més contribueixen a reduir la desigualtat de la renda. En el cas de les pensions, per exemple, el coeficient de Gini es redueix entre 6,2 i 8,7 punts percentuals,**

depenent de l'any que considerem. Es tracta d'una reducció important que, per exemple, l'any 2020 representa un 64,4 % de l'impacte redistributiu total de les transferències. En canvi, l'efecte redistributiu de transferències que no són el resultat de l'adquisició de drets al mercat de treball és extraordinàriament baix i, per tant, caldria considerar ampliar la cobertura i la **generositat d'aquestes** transferències per tal que tinguessin un veritable impacte en la reducció de la desigualtat (i també de la pobresa).

D'altra banda, la imposició directa té un impacte redistributiu molt baix que, en bona part, s'explica per la limitada progressivitat del sistema. Val a dir que en els anys posteriors a la crisi, la progressivitat **s'ha incrementat lleugerament**, per la qual cosa **s'apunta a una correcció del problema. Hi ha tres maneres d'aconseguir un sistema** fiscal més redistributiu: incrementar la progressivitat de la tarifa, incrementar els tipus efectius mitjans (sense modificar la tarifa), o ampliar la base fiscal. Un breu repàs a la història de les reformes fiscals indica que les alternatives políticament més factibles són les dues primeres, ja que aconseguen que contribueixi proporcionalment més qui més renda té, però només ho aconseguen entre les persones que ja contribuïen. Els que no ho fan, ja sigui perquè eludeixen o perquè evadeixen, segueixen sense fer-ho. Una proposta més detallada de les millors mesures per incrementar la capacitat redistributiva del sistema impositiu requeriria un estudi tècnic que supera els límits **d'aquest informe. No obstant** això, és probable que la reducció de **l'evasió i del frau fiscal aconseguissin incrementar** el poder redistributiu del sistema fiscal i, a més, la gent la percebria com a una **política molt més justa. A l'hora de repensar el sistema fiscal cal fer-ho** de la forma més exhaustiva possible, tenint una consideració especial pels impostos sobre la riquesa i les herències.

Com és sabut, les herències tenen una relació directa amb la **transmissió intergeneracional d'oportunitats, una de les causes principals de la desigualtat d'oportunitats, que hem considerat en el capítol 12 d'aquest informe. En efecte, la igualtat d'oportunitats exigeix** que les circumstàncies, és a dir, els factors que queden fora del control dels individus i que considerem fonts injustes de disparitat, no juguin cap paper en la determinació de la renda. Quan això és així, la desigualtat **de la renda s'explica solament per factors sobre els quals els individus poden exercir un cert control.** Desafortunadament, les circumstàncies expliquen gairebé la meitat de la desigualtat de la renda **a Catalunya l'any 2019, fet que implica que la desigualtat d'oportunitats a Catalunya és de les més elevades dels països del nostre** entorn.

Apèndixs

Apèndix A. Les fonts de dades

L'Enquesta de condicions de vida

L'Enquesta de condicions de vida (ECV), elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), recull informació sobre les llars particulars a Catalunya per al període que va del 2004 al 2012 en una primera sèrie i del 2008 al 2020 en una segona sèrie. L'informe es basa en aquesta segona sèrie atès que els canvis metodològics introduïts al llarg del temps fan impossible enllaçar les dues sèries de dades. L'ECV, coneguda a escala europea amb el nom d'EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions), pertany al conjunt d'operacions estadístiques harmonitzades que elaboren els diversos estats membres de la Unió Europea a petició de l'Eurostat. L'objectiu d'aquesta base de dades és la producció d'estadístiques i indicadors sobre ingressos i condicions de vida que, a més, siguin comparables entre països. D'aquesta manera, la base de dades recull informació relativa a la renda de les llars, els seus components, indicadors de privació material, dades demogràfiques, educatives, de salut i atenció sanitària, de cura dels infants, etc. Les dades, a més, són gratuïtes i estan a disposició dels investigadors a la pàgina web de l'Institut Nacional d'Estadística (www.ine.es).

La taula A.1 detalla el nombre total de llars i individus de la mostra per al període 2008- 2020. Com es pot comprovar, a Catalunya, a partir del 2016 es dobla la mostra gràcies a l'impuls de l'Idescat per poder analitzar millor les condicions de vida de la població de Catalunya.

Taula A.1. Composició de la mostra (nombre d'observacions) a l'Enquesta de condicions de vida, Catalunya, 2008-2020

Any	Individus	Llars
2008	3.866	1.426
2009	4.028	1.500
2010	3.907	1.492
2011	3.625	1.465
2012	3.535	1.390
2013	3.281	1.265
2014	3.276	1.264
2015	3.499	1.348
2016	7.358	3.026
2017	7.483	2.952
2018	6.764	2.798
2019	7.802	3.308
2020	6.769	2.697
Total	65.193	25.931

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020. Fixers transversals.

L'Enquesta de salut de Catalunya (ESCA)

L'Enquesta de salut de Catalunya (ESCA) l'elabora el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya des de l'any 1994 i fins avui.⁸⁶ Es tracta d'una enquesta domiciliària que recull informació rellevant sobre l'estat de salut dels individus, els seus estils de vida i hàbits en relació amb la salut i l'ús dels serveis sanitaris. Es tracta d'una enquesta representativa del conjunt de la població resident a Catalunya i també de les diferents regions sanitàries en què es divideix el territori (entre altres subdivisions). Les dades es posen a disposició dels investigadors a través de la pàgina web del Departament de Salut on **també podeu trobar més informació relativa a l'enquesta.**⁸⁷

La mostra utilitzada en aquest treball és la que detalla la taula A.2. Val a dir que en les desagregacions per regió sanitària i també en el cas de resultats relatius a la població infantil, l'enquesta exigeix l'ús de dues onades per obtenir resultats representatius. Així, si, per exemple, **volem conèixer l'estat de salut autopercebut dels residents a la Catalunya central relatiu a l'any 2012**, ens caldrà combinar les dades relatives a l'any 2011 i el 2012 i així successivament. En aquestes desagregacions, per tant, la mostra es dobla. **S'ha de subratllar l'important disminució del nombre d'observacions a la mostra relatives a l'any 2020** per la qual cosa cal llegir els resultats relatius a aquest any amb cura.

Taula A.2. Composició de la mostra (nombre d'observacions) a l'Enquesta de salut de Catalunya, 2010-2020

Any	Persones
2011	4.828
2012	4.830
2013	4.830
2014	4.788
2015	5.598
2016	4.818
2017	4.830
2018	4.830
2019	4.830
2020	2.423
Total	46.605

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya, 2011-2020.

⁸⁶ Noteu però que no té una periodicitat anual fins a l'any 2010. La sèrie que s'ha posat a la nostra disposició és la relativa al període 2011-2020.

⁸⁷

http://salutweb.gencat.cat/ca/el_departament/estadistiques_sanitaries/enquestes/esca/

L'Enquesta de població activa (EPA)

L'Enquesta de població activa (EPA) l'elabora l'Institut Nacional d'Estadística (www.ine.es) i es realitza a Espanya des de l'any 1964. Es tracta d'una enquesta contínua i de periodicitat trimestral que es dirigeix a les llars amb l'objectiu d'obtenir informació, principalment, relativa al mercat de treball però també inclou algunes característiques demogràfiques i de nivell educatiu. La metodologia utilitzada en aquests moments és la de l'any 2005. L'enquesta és telefònica i inclou una mostra inicial de 65.000 famílies que equivalen, aproximadament, a 160.000 persones. Naturalment, la mostra és representativa del conjunt de la població quan s'utilitzen els factors d'elevació que proveeix la mateixa enquesta. Les dades de l'EPA es poden descarregar gratuïtament de la mateixa pàgina web de l'INE. La taula A.3 dona detalls de la mostra relativa a Catalunya utilitzada en aquest informe.

Taula A.3. Composició de la mostra (nombre d'observacions) a l'Enquesta de població activa, Catalunya, 2010-2020

Any	Observacions
2008	69.752
2009	69.935
2010	69.134
2011	68.360
2012	68.856
2013	68.933
2014	68.826
2015	67.628
2016	67.106
2017	65.256
2018	65.439
2019	66.203
2020	71.739
Total	887.167

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de població activa, 2008-2020. Fitxers transversals.

Apèndix B. Els intervals de confiança

Un interval de confiança indica quina és la probabilitat que un **paràmetre desconegut estigui dins de l'interval que s'especifica. L'interval de confiança depèn de la variabilitat a la mostra. Quan coneixem la distribució d'un estadístic, podem estimar primer la seva variància i després l'interval de confiança. No obstant això, quan desconeixem la distribució d'un estadístic, com passa sovint amb els índexs de desigualtat i pobresa, hem d'utilitzar altres mètodes per estimar la variància de l'estadístic. En aquests casos, hem utilitzat un mètode conegut amb el nom de bootstrap.**

El bootstrap és un mètode senzill però computacionalment exigent que consisteix a calcular un estadístic determinat un gran nombre de vegades, a partir de generar el mateix nombre de mostres com vegades **es vol calcular l'estadístic. Per generar variació aleatòria en aquestes mostres, cada vegada que es genera un mostra s'eliminen unes** quantes observacions de la mateixa de forma aleatòria. Una vegada hem **estimat moltes vegades l'estadístic d'interès, en podem calcular la seva variància, que utilitzarem per calcular l'interval de confiança.**

En aquest informe, quan hem utilitzat bootstrap per calcular els intervals de confiança, hem generat 1.000 mostres diferents, referides a les notes a peu de gràfic com a repeticions.

Apèndix C. La definició de renda disponible de les llars

La nostra anàlisi de la desigualtat de la renda es basa en la distribució **d'ingressos que conté la renda disponible total de la llar durant l'any anterior a l'entrevista. És a dir, treballem amb una distribució d'ingressos que és el resultat de sumar totes** les rendes de tots els membres de la llar, independentment de quina sigui la seva font i independentment de quin sigui el membre de la llar que obté aquestes rendes. Com que l'Eurostat no ha utilitzat sempre la mateixa fórmula per calcular els ingressos totals de la llar —per exemple, els ingressos derivats dels plans privats de pensions només es van començar a **sumar a partir de l'any 2011**—, en aquest informe hem preferit **construir una distribució d'ingressos que contingués les mateixes** partides tots els anys. **D'aquesta manera, ens assegurem que els** nostres resultats són comparables al llarg del temps.

Així, la renda disponible total de la llar és el resultat de sumar tots els ingressos individuals nets corresponents a:

- Renda monetària o quasimonetària de l'**assalariat** (en què la variable original és py010n)
- **Vehicle d'empresa (py021)**
- **Beneficis o pèrdues de l'activitat d'autònom (py050n)**
- Rendes procedents dels plans privats de pensions (py080n)
- **Prestacions d'atur (py090n)**
- Prestacions de jubilació (py100n)
- Prestacions de viduïtat o supervivència (py110n)
- Prestacions per malaltia (py120n)
- Prestacions per invalidesa (py130n)
- **Beques o pagaments relacionats amb l'educació (py140n)**

I els ingressos de la llar, que contenen:

- **Ingressos derivats del lloguer d'una propietat o terreny (hy040n)**
- Ajudes per família/menors (hy050n)

- Ingressos per assistència social (hy060n)
- Ajuts a l'habitatge (hy070n)
- Transferències periòdiques rebudes d'altres llars (hy080n)
- Interessos, dividends i guanys d'inversions de capital en empreses no constituïdes en societats (hy090n)
- Tendes percebudes pels menors de 16 anys a la llar (hy110n)

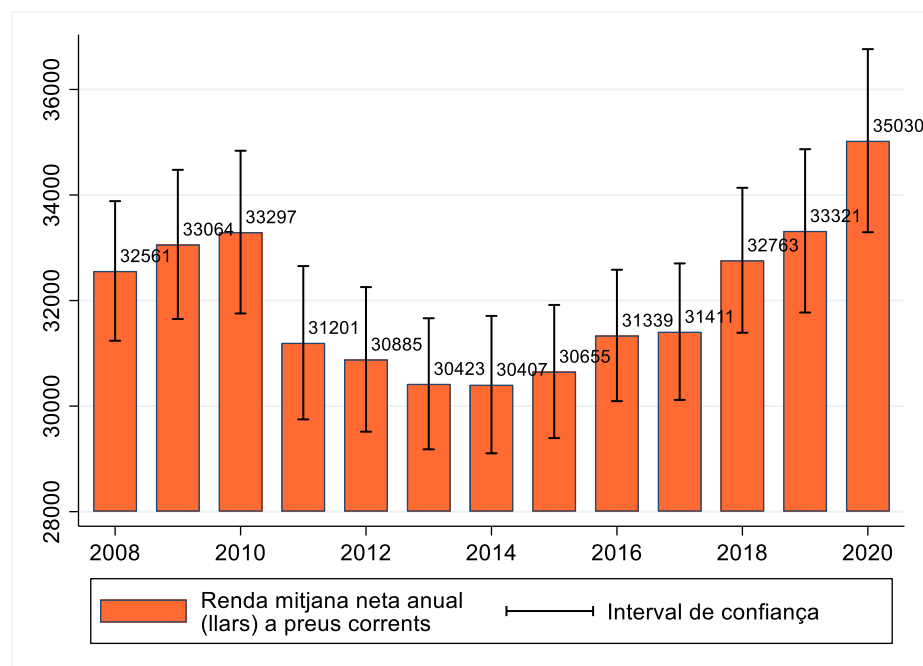
D'aquesta suma, cal restar-ne les següents partides per tal d'obtenir la renda disponible:

- Impostos sobre el patrimoni (hy120n)
- Transferències pagades a altres llars (hy130n)
- Devolucions/ingressos com a resultat de la declaració de la renda (hy145n)

Un cop calculada la renda disponible de les llars, la podem transformar en renda disponible equivalent o per unitat de consum per tal que sigui possible la **comparació entre llars de composició diferent. L'elecció de l'escala d'equivalència, per tant, és una decisió metodològica** important, ja que **informa de quina és la participació que s'assigna a cada individu del total d'ingressos de la llar. Seguint les recomanacions de la Comissió Europea i les indicacions per al càlcul dels indicadors de Laeken, àmpliament utilitzats en estudis a escala europea, aquest informe fa servir l'escala d'equivalència de l'OCDE modificada, que dona un pes d'1 al primer adult de la llar, 0,5 a la resta de membres adults i 0,3 als menors de 14 anys. Així, en el cas d'una llar on conviuen una parella amb dos fills en edat escolar, es divideixen els ingressos totals de la llar per un factor de 2,1, mentre que en el cas d'una llar monoparental amb un nadó, per un factor d'1,3. En dividir els ingressos totals o renda disponible de la llar per l'escala d'equivalència, obtenim els ingressos equivalents o renda disponible equivalent, també anomenada *per unitat de consum*. Els ingressos equivalents es poden interpretar com els ingressos que corresponen a cada membre de la llar, tenint en compte que hi ha economies d'escala dins una mateixa llar.**

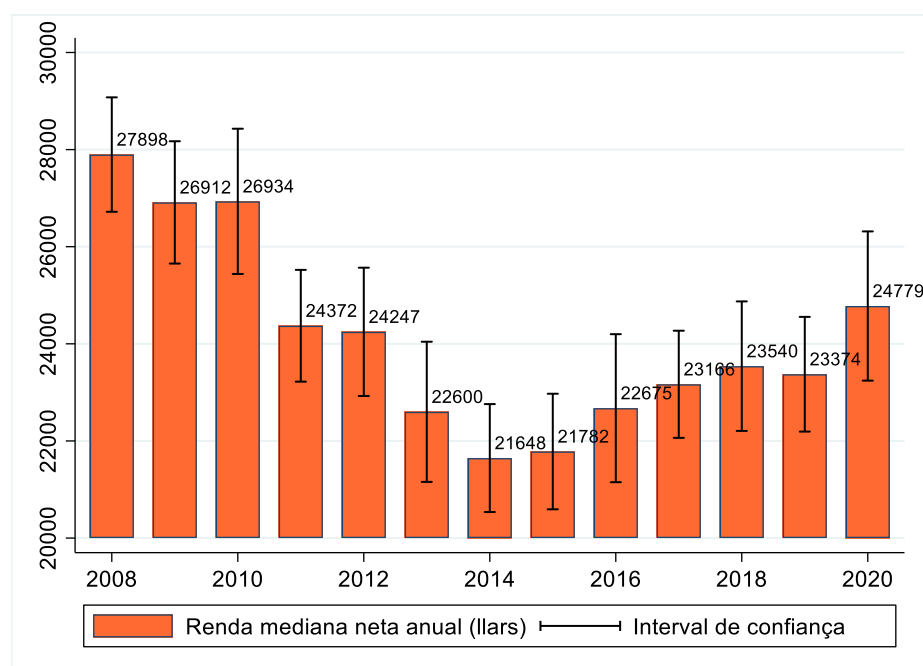
Apèndix D. Gràfics addicionals

Gràfic D.1. Renda mitjana disponible de les llars a preus corrents, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

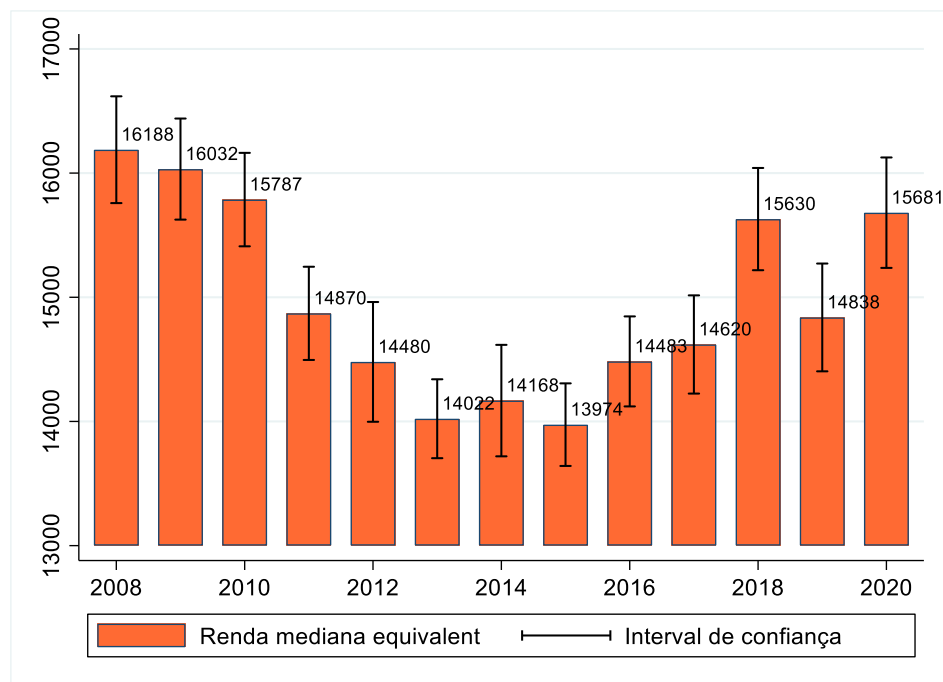
Gràfic D.2. Renda mediana disponible de les llars a preus constants, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008, tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és la llar.

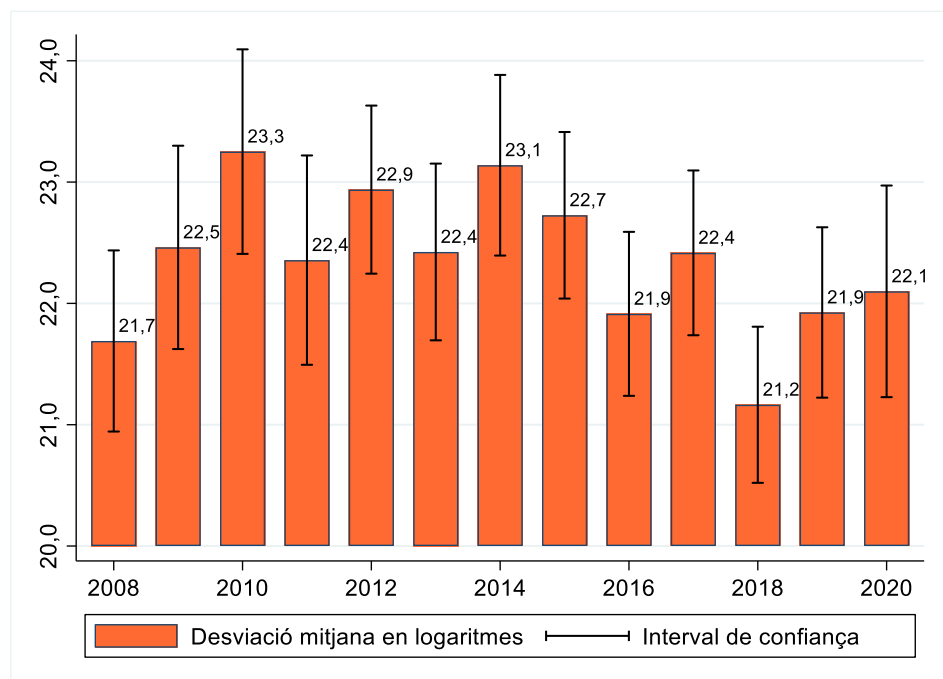
Gràfic D.3. Renda mediana disponible per unitat de consum a preus constants, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: a preus constants del 2008, tenint en compte la inflació interanual a Catalunya i prenent de referència el mes de juny. Els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

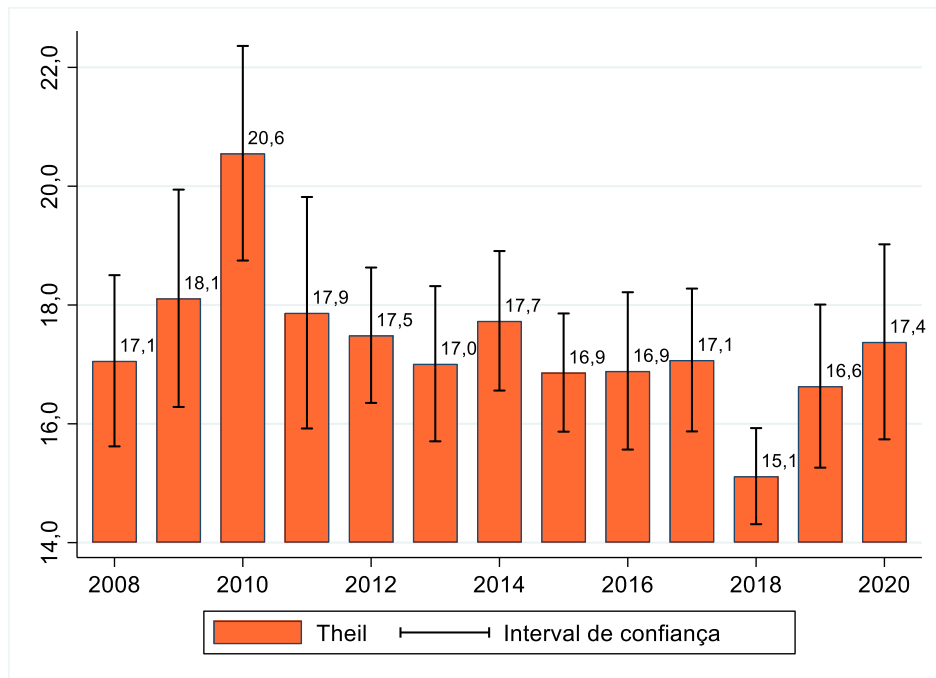
Gràfic D.4. Evolució de la desviació mitjana en logaritmes de la renda equivalent, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

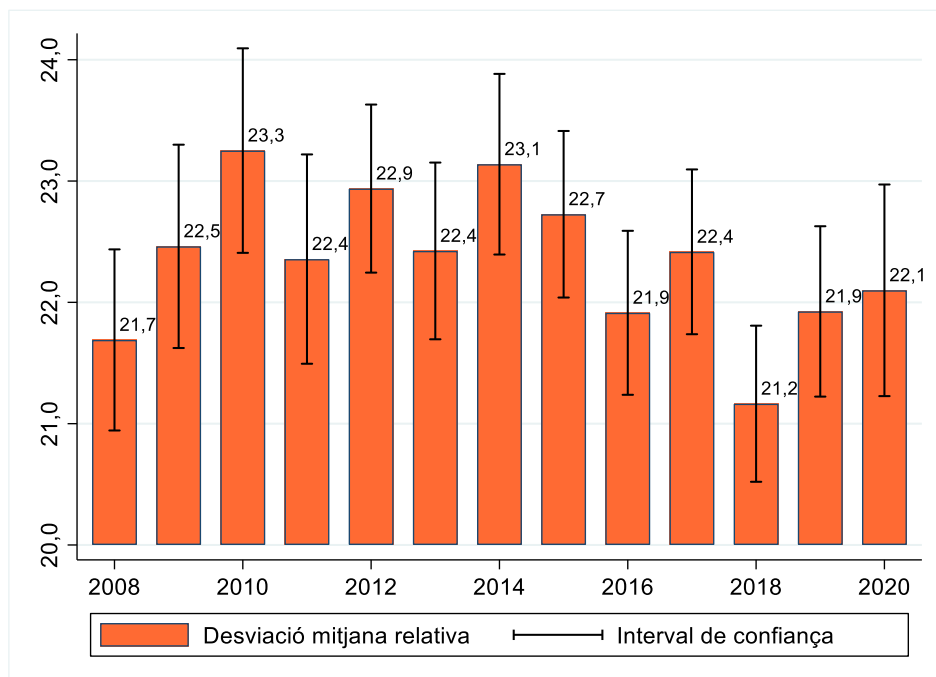
Gràfic D.5. Evolució de l'índex de Theil de la renda equivalent, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Gràfic D.6. Evolució de la desviació mitjana relativa de la renda equivalent, Catalunya, 2008-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida, 2008-2020, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.